8930756

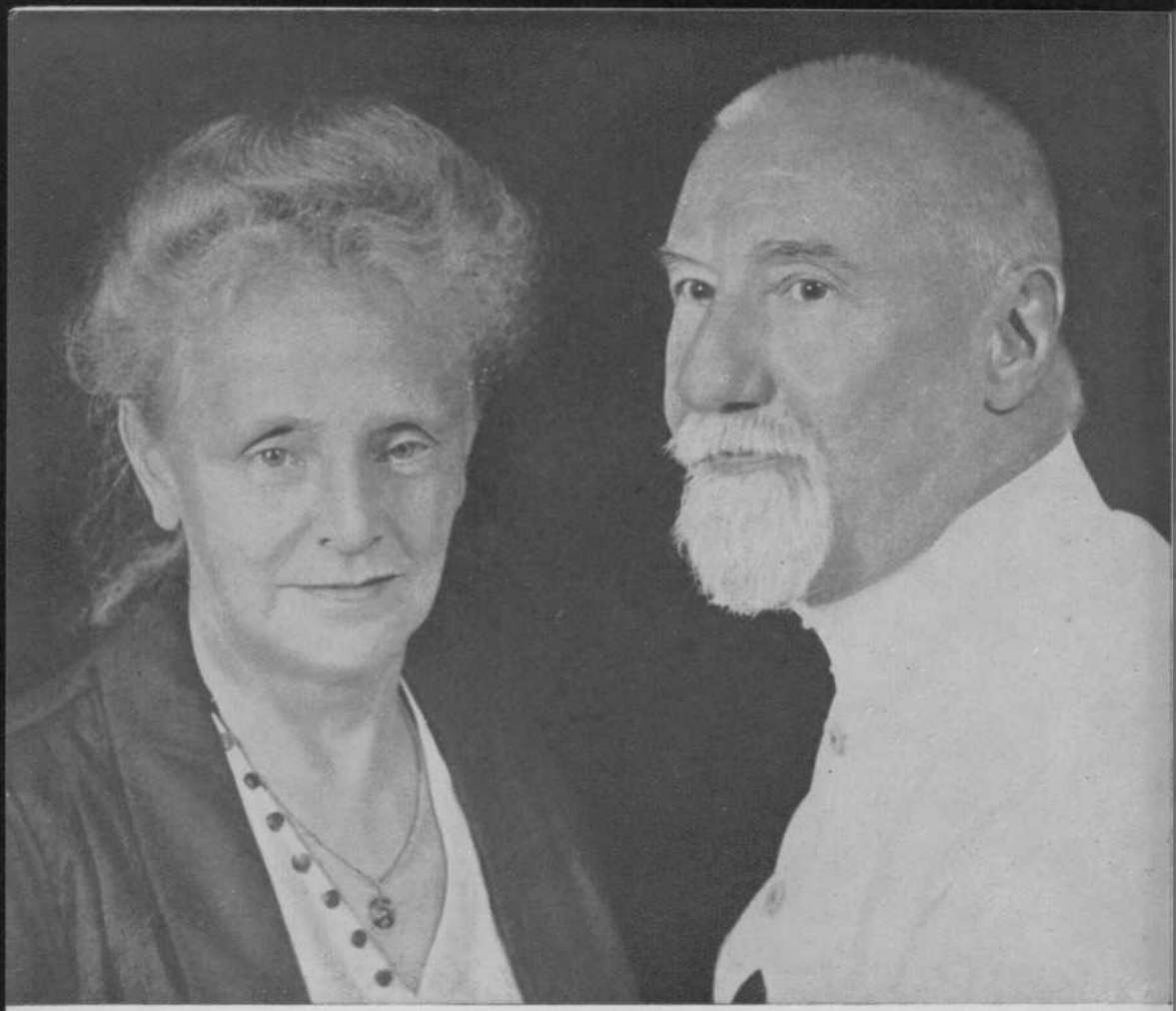
MAS
490

UIT HET LAND VAN KRUYT

WAT MIDDEN-CELEBES ONS HOLLANDERS LEEREN KAN

DOOR
L. H. C. HORSTING

A. C. NIX & Co. – BANDOENG
UITGEVERS

1892 — 1932

Het Echtpaar KRUYT - MOULIJN
na VEERTIG jaar Zendingsarbeid.

1892 – 1932

Zoolang in het hart van Celebes
De harten der menschen nog slaan,
Zal Uw beeld als een schoone herinnering
Het Volk voor oogen daar staan.
Geen standbeeld van steen noch van ijzer
Zal langer de tijden doorstaan,
Dan de Zuil, die Gij stichtet door Liefde,
Door Uw werk voor het Volk daar gedaan.

Uit hoogachting en sympathie
wordt dit boek opgedragen aan het
Echtpaar KRUYT-MOULIJN,
Zendingspioniers in
MIDDEN-CELEBES.

Inhoud

Voorwoord van Dr. H. Kraemer	blz.	IX
Voorwoord van den Schrijver	„	XI
Eerste indrukken van Land en Volk	„	1
Van Heiden tot Christen	„	6
Gevaren voor de bevolking	„	12
Van Proza en Poëzie in Toradjaland	„	18
Medicijn boven karabijn	„	25
Een donker hoofdstuk	„	32
Mooi werk van Hollanders in Midden-Celebes	„	38
Naar de berglandschappen	„	46
Een Zondag te Bomba	„	49
Verder door de berglandschappen	„	55
Overpeinzingen op mijn laatsten rimboe-dag	„	63
Te Poso	„	69
Celebes op zijn smalst	„	74
Nogmaals mooi werk van Hollanders in Midd.-Celebes	„	79
De hand reiken	„	86
De Paaschdagen te Pendolo	„	90
De Hollandsch-Inlandsche School te Palopo	„	97
Terug naar het land van Kruyt	„	104
De jongste post der Poso-zending	„	111
De Zendeling als Pionier	„	122
Het allereerste neerstrijken in Posoland	„	123
De moreele moed van den Zendeling-Pionier	„	132
De Methode Kruyt	„	140
Nogmaals : De Methode Kruyt	„	147
Het geduld beloond	„	161
De Vrouw van den Zendeling	„	165
Brieven	„	181
Toradja-Persoonlijkheden	„	185
Pentjali Sigilipoe	„	188
Bestuur en Zending	„	196
Nawoord	„	208
Lijstje van i.d. tekst voorkomende Mal. woorden.	„	212

Voorwoord

De schrijver heeft mij verzocht een kort voorwoord te schrijven voor zijn bundel schetsen. Ik voldoe gaarne aan dat verzoek. Dat beteekent natuurlijk niet, dat ik het met iedere uitspraak en iedere zienswijze van den schrijver eens ben. Gelukkig staat het zoo in de wereld, dat men, ook al is men het niet altijd eens met iets, het toch zeer kan aanbevelen. Het aangename en leerrijke van de schetsen van den Heer Horsting is, dat ze ons midden in de Indische natuur en de Indische menschenwereld plaatsen. Dat ze heet van de naald geschreven zijn, geeft ze een frisschen, spontanen trek. Men krijgt zoo een kijk op het heel gewone, maar toch zoo boeiende leven van een afgelegen streek.

Weldadig is in het boek de geest, die het vervult. Het is een geest van den meest zoo verren Inlander zuiver als medemensch te zien en als medemensch tegemoet te treden. Daardoor blijken in eens zijden van het Inlandsche leven en wezen belicht te worden, en zich verborgen kanten te openbaren, die volkomen verborgen blijven waar men, zooals de gewoonte is, elkaar tegemoet treedt als Europeaan en Inlander. Hierom beveel ik het boek gaarne aan, omdat deze menschelijke toon zoo weinig klinkt.

Vooral echter ben ik gaarne op het verzoek om een voorwoord te schrijven ingegaan, omdat een buitenstaander, die grootendeels alleen zijn oprechte belangstelling in den Inlander als mensch medebrengt, hier zijn indruk en waardeering van de Zending geeft, vooral zooals zij belichaamd is in het bekende echtpaar Kruyt-Moulijn. De Zending krijgt over het algemeen meer kritiek dan waardeering te hooren van den in de tropen verblijvenden Europeaan, meer verachting dan achting. Meestal is er een van te voren vaststaande houding van afkeer, ook al kan men die niet met kennis en ervaring motiveeren. Mededeelingen van zendelin-

gen over hun werk vertrouwt men slechts gedeeltelijk of heelemaal niet. Zendelingen zijn daarom vaak voor het groote publiek, dat niet uit godsdienstige motieven in Zending geïnteresseerd is, de slechtste pleitbezorgers, omdat men hun pleidooi of bevindingsrelaas eigenlijk niet wenscht te aanvaarden. Ondanks kwaad en goed gerucht zal de Zending wel doorgaan met haar werk. Toch kan het zijn groote nut hebben, dat een buitenstaander als de Heer Horsting, uit eigen aanschouwing laat zien wat het leven van een toegewijd zendeling is en kan zijn voor een Inlandsche menschengroep. Een van te voren vaststaande sympathie voor de Zending, die, ongeacht de resultaten, de Zending krachtig blijft aanprijzen, is hem niet toe te dichten. Wat hem met de Zending bindt is: de oprechte belangstelling en genegenheid voor den Inlander als m e n s c h. Die heeft hem in staat gesteld de gestalte en beteekenis van Dr. Kruyt met open oogen te zien, en zoo aan dezen veteraan der Zending en zijn echtgenoote een welverdiende hulde te brengen.

Moge het boek in veler handen komen, opdat de menschelijke kijk op verhoudingen en menschen moge groeien.

Solo, December 1932.

H. Kraemer.

Voorwoord van den schrijver

Oorspronkelijk begonnen als een serie Reisbrieven in de dagbladen De Locomotief en De Volkscourant, met daarnaast een aantal artikelen in het zoo mooi geïllustreerde weekblad Actueel Wereldnieuws, mocht ik van vele kanten bewijzen van belangstelling en appreciatie ontvangen met de gegeven mededeelingen, conclusies en foto's. Ook had ik toen reeds de groote voldoening resultaten van die publicaties te mogen constateeren, in den vorm van maatregelen, welke ons prestige als leidende groep hier in Indië ten goede kwamen en een einde maakten aan ongewenschte toestanden en verhoudingen.

Dit blijde resultaat gaf mij den moed en den lust mijn indrukken en overdenkingen verder neer te schrijven, uit te werken en ze te gieten in een vorm van meer blijvenden aard, opgeluisterd door een greep uit mijn collectie foto's.

Zoo ontstond dan na mijn „PAWIRO" en „VAN LEVEN en WERKEN in INDIE" tot besluit van mijn jarenlang trekken door den Oost dit derde boek.

Het gelukkig toeval bracht mij naar Midden-Celebes en wel voor een tweemaal zevenmaandsch verblijf gedurende de jaren 1929 en 1930. De titel van dit laatste boek houdt hier dan ook zeer nauw verband mede. Voor dien titel koos ik n.l. niet zonder opzet

UIT HET LAND VAN KRUYT,

en wel, omdat aan deze omgeving de naam van den bekenden zendeling DR. ALBERT C. KRUYT tot in lengte van dagen verbonden zal blijven. Uit den inhoud van mijn boek zal m.i. voldoende blijken, dat mijn keuze op goede gronden berust.

Het is in deze streek, dat zònder materialistische bijgedachten, rasgenooten, Hollanders, hun gaven en krachten

hebben aangewend om een volk, met ondergang bedreigd door onderlinge veeten, door onrust tengevolge van sneltochten en allerlei bijgeloof, van koppensnellers en heksendooders om te vormen tot een zittende landbouwbevolking met verzachte zeden en een van naastenliefde predikend geloof.

Nu het juist in 1932 **veertig** jaar geleden was, dat Albert Kruyt met dezen arbeid aanving, wilde ik als neutrale landgenoot getuigen van hetgeen ik persoonlijk waarnam van de resultaten en tevens trachten naar buiten een indruk te geven van hetgeen onder allerlei omstandigheden en in allerlei vorm noodig was om dit alles te bereiken.

Was dus mijn idee, dat het zendingswerk meerdere waardeering en bekendheid verdiende, de hoofdreden, waarom ik met dit werkje begon, al arbeidende en overdenkende, drong het zich aan mij op, dat ik aan mijn boek een ruimere strekking kon, ja moèst geven.

In deze tijden schrijven over Indië en zwijgen over hetgeen daar leeft en opleeft, is het zetloon niet waard. Ik greep dan ook de gelegenheid aan, daar, waar ik het gerechtigd vond, waar toestanden en verhoudingen in het Land van Kruyt er toe leidden, mijn gedachten over het tegenwoordige Indië uit te spreken en zulks op grond van een nu negen en twintigjarig verblijf in dat heerlijke land en een vijf en twintigjarig belangstellend meeleven op en zwerven over de eilanden buiten Java. Het was door dit trekken, dat ik in nauw contact kwam met vele rassen, vanaf de Hoofden tot en met den eenvoudigsten kampongman, hen allen kon gadeslaan in eigen omgeving, zooals het slechts weinig Europeanen helaas gegeven is.

Het meerendeel van de Hollanders kent Indië en vooral den Inlander zelf te weinig of heelemaal niet en dat is..... misdadig, omdat zij, door die onkunde, maar al te dikwijls onbillijk zijn in hun..... oordeel. Het beter kennen van den Inlander zal deze meer algemeen doen waardeeren en hem de plaats doen verkrijgen, waarop hij in de allereerste plaats als **mensch,** doch daarna niet minder als oorspronkelijke en hoofdbewoner van deze eilanden, recht heeft.

Doel van mijn schrijven is dan ook mede te werken de te geringe waardeering door te geringe kennis, te helpen doen verdwijnen door het geven van schetsen over voorvallen uit het volle leven, dus niet door geleerde theoriën over schedelvorming, dikte van het hoofdhaar, enz., enz., hoe belangrijk dan ook. Ik hoop mijn wat al te onverschillige landgenooten eens wat tot nadenken te brengen en hun aan te toonen, hoe noodzakelijk het in hun eigen belang is, wat meer belangstelling te toonen voor de Inlandsche maatschappij temidden waarvan zij leven en waarmede en waardoor zij een bestaan hebben.

Indië en den Inlander leeren kennen is noodzakelijke plicht. Het voorkomt onbillijkheden, krenking, zelf-**over**schatting en Inlander-**onder**schatting.

De vurige wensch, het blijven bestaan van een Groot-Nederland, kan alleen dan in vervulling gaan, wanneer alle onderdanen in dat rijk volkomen gelijke rechten hebben, en gelijke waardeering ondervinden. Nederland en Indië kunnen elkaar zoo schitterend aanvullen, ja moèten elkaar aanvullen, willen beiden op den duur als invloedhebbende wereldstaat wat beteekenen. Dat men dit van beide zijden nog tijdig inzie. Laat de dieptreurige gebeurtenis met de **Zeven Provinciën** tot gunstig resultaat hebben, dat men hier in Indië tot nadenken komt en men elkaar beter, als tot nu toe het geval is, wil leeren verstaan, want alle rustige bewoners van dit goede land, afgescheiden van ras, hebben elkaar noodig om samen in stand te blijven.

Boeken als dit worden niet geschreven, ze ontstaan en wel al groeiende in de volgorde, waarin de indrukken worden opgedaan.

Over de rangschikking van den inhoud heb ik lang nagedacht. Wat eerst te geven, het pionierswerk van zendeling Kruyt of mijn eigen indrukken?

Ik besloot de volgorde te nemen, zooals ik die zelf had meegemaakt.

Door het eerst kennismaken met land en volk, den ouden pionier persoonlijk, zijn familie en medewerkers, kwam ik er als vanzelf toe d a a r n a meerdere bronnen na te

snuffelen, zoodat ik het worden en het zijn van het heden beter kon begrijpen. Dat mijn langdurig trekken door een belangrijk deel van overig Indië mij van zeer veel nut was bij het vormen van een oordeel, spreekt vanzelf.

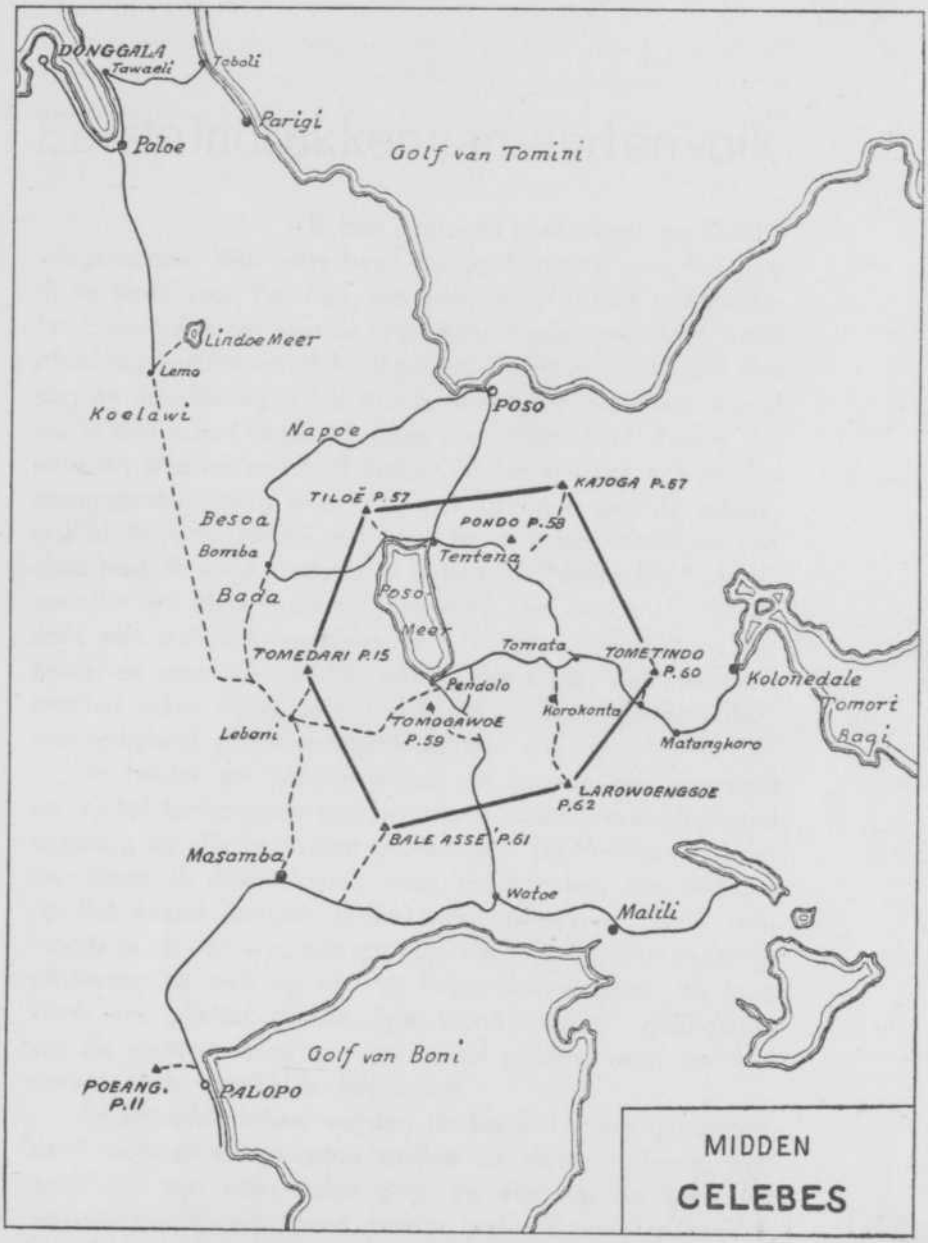
Het onopgesmukte voorwoord van een man als Dr. H. Kraemer acht ik voor den geloovigen lezer voldoende waarborg, dat hij dit boek van een leek ter hand kan nemen. Het boek heeft een algemeen menschelijke strekking en dient dan ook geen enkele bepaalde geloofsrichting.

Ik mag niet nalaten mijn Uitgeefster, Firma A. C. Nix en Co., hierbij mijn dank te brengen voor de groote welwillendheid, waarmede zij in deze zorgvolle tijden mijn boek in keurige gedaante tegen lagen prijs wilde doen verschijnen.

Tot slot spreek ik hier de vaste overtuiging uit, dat ALBERT KRUYT, wiens naam den titel van dit boek **siert,** mij de genomen zijsprongetjes b u i t e n z i j n l a n d, maar zeer zeker in groote lijn niet b u i t e n z i j n g e e s t, niet kwalijk zal nemen. Daarvoor is hijzelf tè veel een man uit het volle leven, een tè warm vriend van Indië en den Inlander, een tè zuiver Christen en, evenals schrijver van dit boek, een tè goed en trouw Vaderlander.

De Schrijver.

Bandoeng, Mei 1933.

DONGGALA
Tawaeli
Toboli
Parigi
Paloe
Golf van Tomini
Lindoe Meer
Lemo
Koelawi
Napoe
POSO
TILOË P.57
KAJOGA P.67
Besoa
PONDO P.58
Bomba
Tentena
Bada
Poso Meer
TOMEDARI P.15
Tomata
TOMETINDO P.60
Kolonedale
Pendolo
Tomori
Lebani
TOMOGAWOE P.59
Korokonta
Matangkoro
Raqi
LAROWOENGSOE P.62
BALE ASSE P.61
Masamba
Watoe
Malili
Golf van Boni
POEANG. P.11
PALOPO
MIDDEN
CELEBES

Eerste indrukken van land en volk

Ik ben voor een paar dagen op Kamba vastgeloopen. Van mijn berg Pondo komend, was het juist in de week voor Paschen, iets waarvan je buiten geen notie hebt, want daaraan is voor ons trekkers geen vrije Vrij- noch Maandag verbonden. Alle dagen zijn immers gelijk. Op den dag na de afdaling is het groote wasch- en luchtdag, vooral nu, in den vollen regentijd, geen overbodige luxe. Terwijl dekens en kleeren een bad kregen in het riviertje achter den pasanggrahan, ging ik een bezoek brengen aan de school, ook al om den goeroe te bedanken voor het verzorgen van onze post. Ik wilde, nadat ik al Bataksche, Maleische, Soendaneesche en Minahassische schooltjes had bezocht ook wel eens een indruk krijgen van een Toradja-universiteit en het aantal en soort van de bezoekers. Het aantal viel mee, was geschat zeker vijftig, terwijl ook het schoone geslacht naar evenredigheid goed vertegenwoordigd was.

In helder wit pakean kwam de goeroe me tegemoet en bij het binnengaan van het ruime schoollokaal klonk me eenparig uit alle kelen een groet tegen. Bij het hooren hiervan moest ik onwillekeurig even terugdenken aan wat me op het eiland Samosir (Toba) eens overkwam. Daar ontmoette ik op den weg een groepje kleuters. Bij mijn nadering schaarden zij zich op een rij langs den wegkant en toen klonk het: „Satoe, doewa, tiga, tabeh toewan", getuigende van de wijze, waarop hun op school geleerd werd een bezoeker allen tegelijk te begroeten.

In hetzelfde lokaal werden de beide klassen gehouden. Eerst moesten de jongsten spellen en woorden lezen, hetgeen van een leien dakje ging, op één na, die achterlijk was, omdat hij geen goed gehoor had. De ouderen hadden schrijfles en ik verbaasde me over de keurige hand, waarmede vele van de leien beschreven waren.

Op mijn verzoek hebben allen tesamen gezongen :

Kedatangan Toewan Isa, in het Bareesch natuurlijk, zoodat ik alleen kon genieten van de klanken. En tot slot volgde een groepskiek van den goeroe met zijn leerlingen, de koppensnellerskinderen. Menige Opa en Pa van hen zal dat bedrijf nog wel beoefend hebben.

Even een opmerking. Onder de schoolkinderen waren er nog verscheidene met huidziekte. Het is niet erg opvoedend, dat deze patiëntjes zoo maar tusschen de anderen door zitten en spelen. Ik weet wel dat de menschen zelf ten opzichte van die ziekte soms maar al te onverschillig zijn en het zou ook hard wezen de zieken van onderwijs uit te sluiten, vooral, waar het kind al zoo vroeg zijn aandeel in het huishouden heeft te vervullen, waardoor conservatieve ouders al heel gauw geneigd zijn het schoolgaan der kinderen niet in de hand te werken. Maar de goeroe dient ten alle tijde te beschikken over obat tegen deze ziekte ter behandeling van zijn aangetaste leerlingen. Het is een paskwil opvoedend onderwijs samen te doen gaan met het laten voortbestaan van zulke toestanden op hygiënisch gebied, theorie met anti-praktijk.

Bij het verlaten van de school zag ik, iets buiten de kampong, op een heuveltje een massa atappen tentjes, waarboven uit aan hooge bamboes een viertal vlaggen vroolijk wapperden en welk geheel op mij den indruk van een Passar Malam maakte. Maar de goeroe hielp me uit den droom, het was het kerkhof. Toen een uur daarna de schrijver me kwam vragen, wanneer ik menschen noodig had, kwam ik te weten, dat het „hari ampat" en „lima" schoonmaken van de graven was. Maar als ik het beval, zouden de menschen me toch wegbrengen. Dit laatste zouden ze dan uitsluitend doen uit angst voor straf, want in de wijze van mededeelen lag hun verlangen opgesloten. En dat verlangen dient geëerbiedigd te worden. Nu brengen ze me „hari anam" weg naar de naaste kampong Taripa, heel vroeg, zoodat ze tijdig weer terug zijn om de nog resteerende toebereidselen voor het vieren van het eigenlijke doodenfeest op de Paaschdagen te kunnen treffen,

zoodat geen gevoelens zijn gekrenkt en geen gemopper tegen heerendiensten mogelijk is. En op Taripa zal ik dan de doodenfeesten bijwonen.

Het is nog vroeg, in de verte klinkt het zachte geluid van een bamboefluitje, ik hoor het Wilhelmus. Het doet je goed deze geliefde klanken te hooren, ver van eigen rasgenooten verwijderd, op een vredigen zonnigen morgen. Gisteren passeerden de vrouwen, allen zwaar beladen met manden vol brandhout. Want er dient veel rijst gekookt te worden voor het eeren van de nagedachtenis der overledenen.

Als „gids" heb ik hier bij me het boek van A d r i a n i en K r u y t en sloeg op, wat het me kon leeren van de doodenfeesten. Het begin, het oprichten van de hutjes voor bezoekers en deelnemers, had ik al door eigen aanschouwing gezien. Dat was mijn Passar Malam. Verder las ik de indeeling van het feest, o.a. het rijstkoken. In huis kookt de Toradja al algemeen zijn rijst in priokans, doch bij het doodenfeest volgde hij nog lang de oude methode, zooals de nu te eeren en te herdenken voorouders zulks zelf ook deden. Dus werd de rijst gewikkeld in groote bladen, welke tot nette, langwerpige pakjes worden samengevouwen, als poeders. Twee op elkaar, tot ongeveer 10, worden nu in een bamboelid gestoken. Dit is het werk der vrouwen, waarop de mannen het water halen, hetwelk bij de pakjes in de bamboes wordt gegoten, om op den laatsten dag de rijst te koken.

Toen ik echter doorlas en kwam aan het eigenlijke feest, was mijn nieuwsgierigheid of speurzin ineens bekoeld. „Als waanzinnig werpen vooral de vrouwen zich op de graven, halen de beenderen er uit..... mocht er nog vleesch aan zitten, dan stroopen zij dit er met de handen af. .....", zoo was de inhoud van de beschrijving.

Natuurlijk besloot ik niét naar zulk een doodenfeest te gaan, vond het voldoende dat zulks geconstateerd was door den Heer Kruyt en ik geloofde het wel van hem.

Maar daar kwam, terwijl ik mijn „gids" nog voor me had, de dorpsschrijver, een Toradja. Ik had hem voor het beklimmen van den Pondo ook al ontmoet en was toen erg

dankbaar, dat hij Maleisch sprak, want het is o zoo lastig, dat de menschen hier die taal niet spreken. Maar juist vanmorgen had mijn spiegelaar Djabar me verteld: „Toewan, die schrijver is vroeger op Poso op school geweest en heeft Hollandsch geleerd". Het was mij al meer overkomen, dat Inlanders bleken onze taal machtig te wezen, maar, wanneer ze in het Maleisch werden aangesproken, daarin antwoordden en verzwegen, dat ze Hollandsch spraken.

Nù kwam ik door het Hollandsch van den schrijver van Kamba te weten, dat door de Christenen het opgraven der beenderen niet meer gebeurde. Ook hier is, met instandhouding van het oude, door zendingsinvloed weder iets stuitends en weerzinwekkends verdwenen, is het doodenfeest met zijn goeden kern gebracht in een christelijke sfeer.

Zaterdag krijg ik nu dragers naar Taripa en zit daar dan de beide Paaschdagen, waarop het eigenlijke doodenfeest gevierd wordt, opnieuw vast. Nu ik weet, hoè het er toe zal gaan, neem ik er natuurlijk wel een kijkje . . en, als het kan wat kiekjes.

Ik maakte van de gelegenheid gebruik om met den schrijver een praatje te maken, o.a. over hun sawah's. De menschen beplanten nu een 150 bahoe en breiden nog langzaam uit. Het vorige jaar was de oogst minder goed geweest. „Waarom er zoo weinig klappers waren?" „Het duurt hier 6 à 7 jaar voor ze vruchten dragen, aan de kust maar 3 à 4". „Dan wacht je maar wat langer en hebben je kinderen er in ieder geval voordeel van".

Toevallig had ik bij me een serie foto's van de schitterende rijstvelden om Tombatoe, in de Minahassa. Op de breede galangans prijkten aan weerszijden klapperboomen. Ik wees daar den schrijver op, aanradende, dat ook hier te doen, alsook het kweeken van visch, zooals ik het daar ook zag. Ook kon ik hem nog een serie kieken laten zien, genomen op het koffieland Modajak nabij Kotamobagoe (Mongondouw), waar onder kundige leiding, de struiken prachtig staan. „Houdt je struiken schoon, als hier, dan krijg je ook veel en mooie vruchten".

Daar deze „schoolgehadhebbende" Toradja dagelijks zelf de gewone kampongwerkzaamheden, als sawahbewerking, houthalen, enz., uitoefent en hij dus niet aangetast is door de zoo gevaarlijke en teveel voorkomende ziekte, dat het kunnen schrijven en lezen, laat staan Hollandsch spreken, iemand te hoog maakt voor zijn oorspronkelijk leven in eigen omgeving, en ik dus nut verwacht van spreken met hem, zoo heb ik een eerste proeve van een serie : V o l k s c u l t u r e s i n e n d o o r b e e l d", de rijst- en koffieserie, in een vlug samengesteld boekje vereenigd en hem aangeboden. Met los erbij een panoramakiek van een mooi complex bergsawah's in de omgeving van Garoet.

Het is zoo jammer, dat ons bestuur niet veel intensiever is of kan zijn in deze nog zoo primitieve streken door de groote afstanden, de gebrekkige communicatie, het groote te besturen gebied en gebrek aan voldoende vakkundige krachten ter beschikking. Juist bij een primitief volk, dat zoozeer leiding noodig heeft en ..... contrôle, waarvan voor de toekomst alles kan afhangen. Daarom alleen al zouden wegen zoo nuttig zijn. Veel tijd gaat nu verloren aan vermoeiende, lange tochten te voet of te paard, waarna men doodmoe aankomt in een baroega, en dan begrijpelijkerwijs geen lust en kracht heeft tot het opzetten van een gemoedelijken boom, doch bijgekomen zoo vlug mogelijk zijn dienstzaken afdoet (straffen en belasting, dus de boèman speelt) om verder te trekken naar een andere kampong. Want tegen den 20sten eischen de „papieren" den B. B.ër op zijn kantoor op. Wat kan er zoodoende overschieten van het persoonlijk eens kalm gemoedelijk bezichtigen van sawah's, aanplantingen, huisvesting, veestapel, ziektetoestanden en andere meer noodige en nuttige zaken !

Van Heiden tot Christen

Zoo zou ik dan nog vertellen van het doodenfeest te Taripa. Na kennismaking en tegenbezoek bij den Witi Mokolé, het onderdistriktshoofd, zeide deze me, dat er absoluut geen bezwaren waren, wanneer ik op Paasch-Maandag medeging naar de graven. Ongevraagd doe ik zooiets nooit, het zou in strijd kunnen zijn met opvatting of gevoelens. Zoo werd ik dan tijdig gewaarschuwd den volgenden morgen. Tesamen met het hoofd loopende door de meer dan één K.M. zich langs den weg uitstrekkende kampong (evenals in de Minahassa zijn de kampongs hier niet in de diepte aangelegd, iedereen woont aan de hoofdstraat, achterbuurten zijn er niet) vormde zich alras een lange stoet, want velen sloten zich achter ons aan. De Mokolé kon niet nalaten de opmerking te maken, dat de menschen nog zouden denken, dat ik de nieuwe pandita was, daar de zendeling van Taripa juist met verlof naar Europa was vertrokken. Op een mooien hoogen heuvel, beplant met boomen, ontdekte ik, toen we buiten de kampong kwamen, het kerkhof. Het pad er heen was keurig in orde gebracht. Omkijkende gedurende den klim overzag ik de lange rij van volgelingen en tevens de mooie omgeving, een uitgestrekt schitterend sawahcomplex, aardig gebroken door de vele hooge wachthuisjes. We werden verwelkomd door den goeroe, die ons tegemoet kwam, terwijl een fluitorkestje van meisjes en jongens een melodie deed hooren, gelukkig in dit geval niet het volkslied, hetgeen hier misplaatst zou zijn geweest. Ook gedurende de plechtigheid werden eenige nummers, waarschijnlijk kerkelijke melodieën, gespeeld. Alle graven en de beschuttende afdaken waren netjes in orde gebracht en het moge misschien ietwat vreemd klinken, doch het geheel maakte op mij een prettigen indruk. Na hetgeen ik uit de lectuur geleerd heb, verwonderde mij dit niet. Van ouds blijft de Toradja als het ware met zijn dooden meeleven en zij zijn zelve van het om-

gekeerde ook overtuigd. Geen zweem van treurigheid, bij groepjes zaten de menschen, vooral de vrouwen rondom de graven onder de afdakjes, bescherming zoekend tegen het warme zonnetje.

Een godsdienstoefening werd geleid met zang en gebed, hetgeen op deze plek en in deze omgeving niet naliet indruk te maken, ook al door de groote eenvoud en orde, welke aangenaam aandeed. Hieruit bleek tevens reeds een mate van zelfstandigheid, van eigen regeling en uitvoering, waarheen het op den duur moet leiden. Daardoor ook krijgt de zendeling zelf de handen vrij tot verdieping van het geloof en heeft er zoodoende een geregelde opschuiving naar boven plaats, met als gewenscht eind-resultaat een volk vast in het geloof onder eigen leiders.

Na afloop van de oefening keerde men gezamelijk naar de kampong terug en verspreidde men zich. Tegen vieren zag ik vanuit de huizen de mandjes van aardig vlechtwerk, gevuld met spijzen, brengen naar de woning van het kamponghoofd, waar 's avonds feest zou worden gehouden, met dans en gezang. Maar de regen gooide alles in de war en daar de feestelijkheden in de openlucht moesten plaats hebben bij gebrek aan een schouwburg of Dierentuin, zoo heb ik tot mijn spijt geen indruk van dansende Toradja-schoonen kunnen krijgen. Doch wat niet is, kan nog komen.

Toch even neuzend, zag ik het hoofd rondom een op den grond uitgespreiden tikar zitten met de orang toewa, pratende en vertellende, doch daar het voor mij tamelijk onvruchtbaar zou zijn bij hen te zitten vanwege mijn onbekendheid met de taal en het juist van deze oudjes totaal niet spreken van het Maleisch, zoo ging ik met mijn spiegelaars maar weder gauw pasanggrahanwaarts, ook al in verband met den afmarsch om half zes op den volgenden morgen.

Bij het 's nachts wakker worden hoorde ik telkens tot het opstaan toe het eentonig tromgeluid en toen ik bij het verlaten van Taripa het huis van het kamponghoofd passeerde, vermaakte de jeugd zich met het geven van een nanummer op het kalfsvel. Slaperige, vermoeide gezichten van ouderen hingen over de balustrade. Iets buiten de kam-

pong een geritsel en geschud van takken, een wild varkentje was 's nachts ook nieuwsgierig geweest en in een strik terecht gekomen, waarin het nu zijn vonnis afwachtte. Met twee Batjo's achter me aan ging het, vanwege de verplichte rustdagen heerlijk bijgekomen, nu Singkona tegemoet. Over deze heerlijke wandeling later, thans eerst een korte uitwijding over de zending in deze omgeving, met welke ik nu eenigen tijd heb kennis gemaakt.

Ik ben indertijd mijn „schrijven in de krant" begonnen met publicaties in verband met zending en ik kan me voorstellen, dat zij, die toen mijn reisbrieven gelezen hebben en nu het hiervolgende onder de oogen krijgen, onwillekeurig moeten denken: „Die heeft z'n zwaai genomen". Waar inzichten zich kunnen, ja moeten wijzigen, waar de omstandigheden niet meer dezelfde zijn — en wàt is in Indië nog net zoo als 25 jaar geleden? — ,zoo is dit hier toch niet het geval. De zènding was anders. Houdt U van koffie? Nou en of, heerlijk! Dat is nièt waar, U houdt van goede koffie. En zoo moet zending ook alleen maar zijn goed en zuiver, onvermengd, niet alleen om gewaardeerd en gerespekteerd te worden, doch alleen omdat zending..... zending is, iets hoogs, iets teers. Waarmee ik meteen mijn algemeen standpunt tegenover zending heb kenbaar gemaakt. Wanneer ik hieronder neerschrijf een gunstig oordeel, laat ik er dan alvast bijvoegen dat ik Dr. Albert C. Kruyt persoonlijk helaas nog niet eens heb mogen ontmoeten. Want daags voor mijn komst te Pendolo was hij, de zestiger op tournee gegaan naar het meer dan 1500 meter hoog gelegen Napoe, een landschap slechts bereikbaar langs stijle paden, waar hij het werk waar ging nemen van den zendeling Wesseldijk, waardoor het dezen mogelijk werd gemaakt met verlof naar het oude land te gaan. Is het wonder dat ik als rimboetrekker, die wèet wat hier gepresteerd wordt, niet om finantieel gewin of daggelden, voor zoo iemand met zeven en dertig dienstjaren, mijn pet afneem? Zoo moeten ook de oude voortrekkers der Transvalers geweest zijn, vast in het geloof en met een onverwoestbaar doorzettingsvermogen, op wier stamverwantschap wij ons nu nog

met trots beroemen.

De zending heeft hier tot principe, dat de menschen, zoo het eenigszins mogelijk is, alles zelf tot stand moeten brengen, m.a.w. moeten toonen iets voor iets over te hebben, hetgeen op den duur meer voldoening geeft en zeer opvoedend werkt. Ook wordt niet zonder meer het oude als verkeerd en uit den booze weggeworpen, neen, een ernstige studie van het denken van het volk, hetwelk men het evangelie wenschte te brengen, ging vooraf, voor men met het ingrijpen en opbouwen begon, niets werd zonder onderzoek afgebroken of veroordeeld bij voorbaat. Forceer niets, tracht uit het Heidendom het oude goede, indien zonder gevaar mogelijk en zonder iets van eigen geloof aan te tasten of op te offeren, te brengen binnen de Christelijke sfeer, waardoor op den duur vanzelf de oude Heidensche beteekenis verloren gaat en de Christelijke overblijft, welke nu in haar zuiversten vorm kan worden doorgezet.

Zoo is het ook gegaan met het Doodenfeest, waarvan ik hierboven vertelde. Het schoonmaken van de graven en het vereeren van de gestorvenen pasten in het geloof van Christus, alleen het „Waarom?" was verschillend. Het is der zending door taktvol optreden, door begrijpen en leiden, mogen gelukken het tijdstip van het feest te doen verleggen van den aanvang van de bewerking der velden naar den tijd van het Paaschfeest, waardoor de reden der vereering, vroeger berustend op de vaste overtuiging, dat zonder de hulp dier voorouders geen oogst kon slagen, in het algemeen heel weinig tot stand kon komen, al meer en meer op den achtergrond geraakt en bij een dieper doordringen van het geloof zoo geleidelijk zal vergroeien tot de zuivere Paaschgedachte.

Als gemeenschapsmensch zie ik in deze tot nu toe met succes gevolgde methode een voorbeeld hoe het evenzoo dient te geschieden, waar twee rassen met geheel verschillende opvattingen en uitingen elkaar beinvloeden. Waar het Westen door zijn grooten voorsprong in ontwikkeling hier in het Oosten momenteel brengend is, zoo moeten daar geen Westersche instellingen gedrongen worden in een

Oostersch verband, hetwelk ze niet wil of kàn opnemen. Over het algemeen zit de Oostersche maatschappij niet zoo erg slecht in elkaar en heeft ook daarin alles zijn reden, het klakkeloos doen verdwijnen van oude instellingen en dat met een enkele pennestreek, kan nooit goed zijn, zoo iets grijpt te diep in het volksleven in. In dit opzicht valt er voor menigeen zeer veel te leeren uit het bundeltje: Van Heiden tot Christen van Dr. Kruyt. Hier toch is steeds met het te bereiken doel voor oogen, voeling gehouden met het bestaande, zijn de gevoelens en opvattingen van anderen gerespekteerd, hier is niets opgedrongen, wèrd niet gekerstend „te vuur en te zwaard", doch werd het Christendom gebracht, zooals ik me als leek voorstel, dat Jezus het gewenscht heeft en het zelf heeft gedaan.

De verhouding, waarin bestuur en zending tot de bevolking staan is een zoo andere, hun methodes, beide goed bedoeld, zijn zoo verschillend, dat botsingen niet kunnen uitblijven.

De Kompania met zijn korte bevelen, zijn onverwijld invoeren van nieuwe regelingen, zijn groote voortvarendheid en zucht iets tot stand te brengen — althans naar het uiterlijk —, te weinig of geen tijd gevend aan de menschen om zich aan te passen, hun zoo goed als geen gelegenheid biedend de voor hen bezwarende nieuwigheden te leeren doorgronden en daarnàast de reeds jaren aanwezige zendelingen, eigenlijk contrasten met hun eigen rasgenooten, onder aanvoering van hun Leider Dr. ALB. C. KRUYT, bedachtzaam met kennis van gewoonten en gevoelens, geduldig vervormend en opvoerend tot hooger peil.

Er zijn twee groepen van menschen, welke door de wereld over het algemeen zeer onbillijk beoordeeld worden en waarvan de waarde van hun werk onderschat wordt, eigenlijk door onbekendheid, en dat zijn zendelingen en onderwijzers. Beide groepen werken met levend en kostbaar materiaal, waaraan veel te bederven is, mèer dan aan hout en ijzer, waardoor op hun een groote verantwoordelijkheid wordt gelegd en van hen een zeer grooten invloed uitgaat op de geheele maatschappij. Het is m.i. dit vooroordeel, het-

welk soms al bij voorbaat de samenwerking tusschen B. B. en Zending uitsluit, althans zeer spoedig leidt tot verwijdering.

Toch heeft juist hierdoor de zending aan invloed gewonnen, ja mòeten winnen. Want het volk, de twee methodes vergelijkend, wendde zich al meer en meer tot hun „oude kennissen", nam hen meer en meer op in hun gedachte. En eerst waar vertrouwen, waar een zich openhartig uitspreken bestaat, kunnen vergissingen voorkomen worden, kan vruchtdragend gezaaid en geoogst worden.

Nièt alleen op zendingsgebied.

Op de verhouding Bestuur-Zending kom ik nader terug.

Gevaren voor de Bevolking

„Wandelen is genieten", dat bleek me weer zoo duidelijk op den morgen, waarop mijn marsch me voerde van Taripa naar Singkona. De weg, afwisselend onverharde weg en paardenpad, kronkelt enorm, volgt de voet van de oostelijke afloopers van den bergrug, welke het Poso-meer scheidt van de Walati-vlakte, zoo genoemd naar de Walati-rivier, welke deze vlakte doorstroomt, om zich na samenvloeiing met de tweede groote rivier, de Maséwé, aan het einde daarvan te vereenigen met den uit het zuiden komenden, eveneens flinken stroom, de Kadata, tot de Laa-rivier. Deze doorbreekt het oostelijke scheidingsgebergte en bereikt daarna de naar haar genoemde Laa-vlakte. Het zijn m.i., deze twee waterrijke vlakten, en vooral de laatste, welke voor ontginning nog zeer vele en groote mogelijkheden bieden. De op last van het gouvernement om de nieuwe nederzettingen aangelegde sawah's leveren goede rijst, terwijl de opbrengst per bouw ook niet te wenschen overlaat. Het is in dit gedeelte van Celebes als in een groot deel van Sumatra ook al weer de kwestie, grond genoeg, doch gebrek aan handen om dien te bewerken en er profijt van te trekken tot nut van het algemeen.

Behalve de sawah's ziet men op al de erven koffiestruiken, helaas heeft men als regel de plantwijdte te gering genomen, zoodat de struiken niet tot volkomen ontwikkeling kunnen komen, doch elkaar verdringen en verstikken, hetgeen tevens mij als leek een gevaar lijkt voor het in de hand werken van ziekten, want waar geen lucht is, is geen gezond leven en tiert onkruid en schimmel. Gevolg van ziekte zou weer zijn, dat het vertrouwen in de cultuur verloren ging en daarmee de animo tot planten. In deze streken, waar het gouvernement juist met het doel de vaste vestiging in de hand te werken, aanmoedigde tot sawah- en tuinaanleg, lijkt het me niet meer dan logisch te zorgen van het begin af

aan voor degelijke vakkundige voorlichting. Dan is er meer kans dat misoogst voorkomen wordt, dat door gebrek aan resultaten, de moed gaat zinken. Want in een jonge opgebouwde maatschappij dreigen er altijd vele gevaren. Zoo ook hier. Want wat toch is het geval?

De nog pas sinds kort hokvast gemaakte Toradja, in wien nog de oude lust tot uitzwermen aanwezig is — er is eerst ongeveer een half geslacht verloopen — wordt in verleiding gebracht en misschien ook al door gebrek aan contanten, vroeger voor hem vrijwel een onbekend bovendien onnoodig iets, er toe gedwongen voorschotten aan te nemen, waartegenover hij zich verplicht rottan en dammar te leveren. Dat hij de produkten uit zijn eigen bosschen produktief maakt, is goed en verstandig, die zijn hem niet voor niets geschonken, mits de nog vrij onervaren Toradja, die bovendien zoo goed als geen Maleisch kan spreken, niet in handen valt van geroutineerde opkoopers. Genoemde boschprodukten zijn toch te vinden en te verzamelen in de niet al te ver van zijn kampong verwijderde omgeving.

Doch wat wel erg is en beslist dient te worden tegengegaan, ja verboden van bestuurswege, is het voorschotten verstrekken tegen de verplichting om ebbenhout te gaan kappen in de kuststreken om de Tomini-Bocht. Hierdoor zijn de mannen uit het binnenland maanden van hun gezin weg, komen in aanraking met onverschillige, om niets gevende typen van overal bij elkaar gebracht, verwilderen, leeren streken als dobbelen, verontachtzamen hun geloof, verwaarloozen hun gezin, worden lastige ongebonden kampongge-nooten, daar ze niet meer aan orde en regelmaat gewend zijn, waardoor ze tevens een zeer slechten invloed hebben op hun omgeving, en komen als regel, haast zonder uitzondering, tòch met ledige handen thuis. Tegenover al deze nadeelen, waarbij nog komen, die welke betrekking hebben op de eigen gezondheid met de daaraan verbonden gevolgen voor de v o l k s-gezondheid, staat geen enkel voordeel.

Het mooie geduldwerk van een Kruyt en zijn staf wordt hierdoor ernstig in gevaar gebracht. Doch niet alleen dit geestelijk werk — en men onderschatte niet den zeer grooten

invloed van dezen geestelijken arbeid op de geheele maatschappelijke ontwikkeling van land en volk — doch evenzeer het eigen gouvernementswerk. Want er ligt een zeer groote inconsequentie in het eerst de menschen dwingen uit het gebergte naar beneden te komen tot in de meer bereikbare streken, ter vergemakkelijking van de registratie en het scheppen van een geregelde maatschappij, het hen in verband daarmede zelfs verbieden van langer dan twee maanden afwezig te zijn uit hun kampong voor het verzamelen van boschprodukten en het hun dan na eenige jaren — door „veranderde" inzichten van een tijdelijk machthebbenden B. B. ambtenaar — toestaan, dat het uitzwermen weder plaats heeft onder nog veel ongunstiger omstandigheden en voorwaarden. Ja, dat het Binnenlandsch bestuur daarbij zelfs vrij direct behulpzaam is:. . . . om op gemakkelijke wijze de belasting binnen te krijgen.

De Toradja-maatschappij is nog te jong, is nog lang niet bezonken genoeg, om zulke krachtproeven zonder grooten terugslag of ondergang te kunnen verdragen. Dit alles gaat ten kòste van het Toradjavolk, is dus lijnrecht in strijd met het gelukkig door de regeering voorgoed verlaten en verbieden van het oude kolonisatie-standpunt. Want zooals gezegd, voordeelen biedt dit voorschotten-systeem — sinds lange tijden de groote pest en vloek voor den Inlander in het algemeen, waardoor hij steeds was en bleef de dienaar, de afhankelijke van den Europeaan, den Chinees en den Arabier — alleen voor den houthandelaar, doch niet voor den houthakkenden Toradja, want al zou er geldelijk gewin zijn, dan zou dit toch nooit kunnen opwegen tegen dat van hoogere waarde voor een volk, hetgeen er ongetwijfeld verloren gaat. En laat het dan hier in de Toradjalanden eens niet gaan zooals het in den regel ging en zooals Barbarossa, dit zoo waar zegt in een van zijn S p o t t e r n i j e n, waar hij vertelt van het oude mannetje, dat in den strengen kou 's nachts door de bijten in het ijs op de Zuiderzee spiering haalt uit het koude water, daar negen centen het pond voor krijgt in Amsterdam, terwijl de lekker op zijn bed onder de wol gelegen hebbende verkooper er zelf een kwartje voor

terug ontvangt. Spotternij, met een diepen zin!

Op dit gebied is er werk voor Inlandsche volks-leiders, die het werkelijk oprecht met hun volk meenen. Men vecht in de Volksraad blindelings op commando tegen de Poenale Sanctie welke voor den kleinen Inlandschen werknemer een waarborg, een steun is voor zijn rechten, en over het onbeperkte voorschot-systeem, dat ongeluk brengt over den „vrijen", niet beschermden rasgenoot, dat de kànker is van de Inlandsche maatschappij en haar opkomst onherroepelijk in den weg staat, zwijgt men in deze verpolitiekte regionen zonder meer. Het is een mooie eigenschap, dat de Inlander zich als regel door voorschot gebonden acht; ik heb hier in mijn werk ongeloovelijke staaltjes van meegemaakt, want de Inlander verbindt zich niet alleen maar al te dikwijls tot het teruggeven in welken vorm dan ook van het genoten voorschot, doch tevens tot het leveren van persoonlijken arbeid, waardoor hij geen gelegenheid heeft te profiteeren van beter betaalde werkverschaffing. Volgens het bekende werk van Adriani en Kruyt, vergeet ook de Toradja zijn schuld niet, ja neemt zelfs gaarne crediet, om daardoor een prikkel te hebben tot arbeid. Waar men op Java juist tot het bestrijden van het verdervelijke voorschot-systeem van regeeringswege instellingen in het leven roept om den kleinen man op gang te helpen, zònder dat hij in verkeerde handen valt, lijkt het mij wel een beetje heel erg uit dezen lijn, dat men in een jong gevormde maatschappij dit kwaad niet voorkomt, doch het zich laat vormen om het later, na schade en schande, weder met moeite te gaan uitroeien.

En was er nu geen andere weg voor de Toradja's om meerdere inkomsten te verkrijgen, dan zou nog de verontschuldiging kunnen gelden: „Nood breekt wet". Doch er kunnen in naaste omgeving nog zooveel handen gebruikt worden tot versterking van eigen maatschappelijke positie, tot vermeerdering van eigen welvaart, dat het plicht is deze gelegenheden in de hand te werken, in de allereerste plaats door het uitzwermen tegen te gaan, ook al wordt er door de menschen zelf aanvankelijk tegen gemopperd. Hier dient Vadertje Gouvernement tegen het aan hem toevertrouwde

Toradja-kind eenvoudig te zeggen: „Jij bent nog zoo onmondig, ik zal weten, wat goed voor je is en dàt doe je". Nooit weer en nergens anders zal men de plicht van den ambtenaar in dit opzicht schitterender, duidelijker en welluidener neergeschreven vinden dan in Havelaar's Toespraak tot de Hoofden van Lebak.

Een van de mooiste en dankbaarste betrekkingen in Indië is B. B.-ambtenaar op de Buitengewesten. Hoe dikwijls heb ik hen benijd, om hun mogen ingrijpen, om hun mogen helpen, hetgeen mij als onbevoegde verboden was, hoe gaarne ik het ook had willen doen. Doch de teveel omvattende, de te veelzijdige taak, welke van hen tot nu toe gevergd werd, deed niet alleen veel van het mooie daarvan voor hen verloren gaan, maar ontnam hun tevens de gelegenheid zich geheel te ontplooien. Bezuiniging op het B. B. en het aantal B. B.-ambtenaren lijkt mij toe een gevaarlijke en oneconomische bezuiniging te zullen blijken, nu en in de toekomst, waar vooral het contact met de bevolking, de directe voorlichting en leiding van zulk een overwegend belang zullen zijn. De keuze van den B.B.-ambtenaar voor elke speciale streek wordt hoe langer hoe meer een zeer verantwoordelijk iets, want het is met hen als overal: men heeft noodig de ware man op de ware plaats. En waar de plaatsen verschillend zijn, voldoet niet een ieder op elke plaats. Daar het aangenaam is vruchten van eigen werk te kunnen bereiken en nog zelf te kunnen aanschouwen, gunne men den ambtenaar dit genoegen door hem niet voortijdig over te plaatsen.

Wat de resultaten van een menschelijke, begrijpende leiding kunnen zijn? Laat ik deze bladzijden, gewijd aan een „uitvliegende" mannelijke bevolking besluiten met den volgenden indruk.

„Het is Zaterdagmiddag vijf uur. De menschen zijn terug gekomen van hun sawah's, want morgen is het Zondag. De baadjes en broeken met modder bespat, passeeren ze me vriendelijk knikkend, om in het riviertje zich te baden. Vrouwen met kleine kleuters komen en gaan, torsend de lange bamboes met water gevuld. Een zeug met zes leuke jongen komt over het pad. In het alang-alangveld tegenover mij

graast een troepje karbouwen, op de ruggen in allerlei houdingen de naakte katjongs. Een tweetal paarden graast in de schaduw van een boom, de hanen kraaien hun avondgroet.

De avond begint te vallen. In de breede dorpsstraat spelen de kinderen, groepjes mannen staan, hun strootjes rookend, te praten. Daar slaat de gong, een herinnering aan den kerkgang van morgen. Een tooneeltje van vrede en rust.

En den volgenden morgen klonk me reeds vroeg het gezang van de kerkgangers in de ooren".

Als ik nu nog meedeel, dat Kamba met nog twee andere kampongs tesamen 130 gezinnen tellend, ligt temidden van een groot sawahcomplex, opbrengend in normale jaren ruimschoots voedsel voor allen, dan meen ik een voldoenden indruk te hebben weergegeven van deze vredige „zittende" omgeving, waarin het mogelijk is het gezinsleven, de onmisbare steunpilaar voor een gezonde toekomstige maatschappij, langzaam en soliede op te bouwen.

En zoo iets is ònmogelijk, wanneer wordt toegestaan, dat de mannen maar voor onbepaalden, langen tijd er op uit trekken naar de Bocht.

Van Proza en Poëzie in Toradja-land

Op een andere plaats heb ik wel eens de stelling gelanceerd, dat bij aandachtige beschouwing, alle menschen eigenlijk hetzelfde zijn. Dezelfde soort grappen, waar wij Europeanen ons mee amuseeren, tapt de Inlander evenzoo en vermaken ook hem. Alleen het feit, dat hij zich tegenover den Europeaan intoomt, mag deze niet doen besluiten, dat humor daarom niet aanwezig is. In zijn pantoens kan hij zeer geestig en ad rem zijn.

Uit de literatuur, welke ik doorlas, van het Toradjavolk, waaronder ik nu eenige maanden verkeer, leerde ik, dat hun opmerkingen over de zaken, die zij waarnemen en beoordeelen, getuigen van een gezond verstand en goede opmerkingsgave, welke zich op zeer humoristische, soms scherp sarcastische wijze weet te uiten.

De Toradja's bezitten een vrij uitgebreide en veelsoortige literatuur, geen geschreven, doch een die van geslacht op geslacht mondeling overging. Het is o. a. het werk geweest van Dr. Adriani dit alles op papier vast te leggen en het zoodoende niet alleen onder de aandacht te brengen van hen, die zich op dit gebied bewegen, doch tevens om het behouden te doen blijven voor het toekomstige Toradjageslacht. Wel is de jeugd hier nog niet in erge mate gemoderniseerd, is door een verstandige leiding en opvoeding meerendeels nog gebleven in eigen sfeer, maar de nieuwe tijd dringt toch reeds merkbaar door en het kan niet uitblijven, dat met het noodzakelijk openleggen van het land veel van het oorspronkelijke vrij snel en voorgoed zal verdwijnen.

Het gadeslaan van een maatschappij in dezen staat van vervorming, is hoogst interessant. Wat al strijd tusschen oud en nieuw, wat al tegenstellingen, wat een mengelmoes.

Een jonge schoone dorpsbloem komt me ietwat koket verlegen vragen, of ik van haar, van háár alleen, een af-

zonderlijk kiekje wil maken. En als ik toestem en zij over haar eerste brani heen is, heb ik niets meer te zeggen en zal zij wel uitmaken, hòe ze het hebben wil. (hier kijkt de nieuwe tijd al om het hoekje).

Zij poseert, haar japonnetje (type van een goedkoope bazar) voorzichtig en correct in de plooi strijkend, en een bouquetje witte bloemen in haar ceintuur stekend. Als echtgenoot en fotograaf van ervaring, maak ik, om toch ook wat in te brengen, er haar attent op, dat de naad van haar linkerkous niet recht midden over haar kuit loopt, en ben er nu heilig van overtuigd, dat haar dit geen tweede keer meer zal overkomen. Zoo heb ik dus ook een steentje kunnen bijdragen in de opvoeding van de Toradja's, zonder in de rechten van B. B. of Zending te zijn getreden.

Hoe deze jonge bloem daar in het afgelegen Taripa aan deze voorkeurhouding kwam? Wel, ik had den vorigen dag haar vader, het kamponghoofd, bij me op bezoek, iemand, die geen Maleisch sprak en om de bijeenkomst niet al te pijnlijk zwijgzaam te doen verloopen, had ik hem wat foto's van de Minahassa laten zien, waaronder een kiekje van een dochter van een dorpshoofd. Daarover had hij klaarblijkelijk thuis gesproken en was door dochterlief tot in de finesses uitgehoord. „Wat had ze aan?" „Hoe had ze heur haar?" „Stond ze of zat ze?" Enfin, een ieder kan nagaan, welke vragen Pa had te beantwoorden en ik moet eerlijk bekennen, dat de oude guit goed uit zijn oogen gekeken had, want zulks bleek afdoende uit de zelfbewuste wijze, waarop voor de lens werd plaatsgenomen door zijn dochter.

Toeschouwers rondom waren zich de oogen uitkijkende, spiernaakte peuters, even stilstaanblijvende vrouwen-dorpsgenooten, in ouderwetsche kleeding, de zware hoogopgevulde korven met sprokkelhout op den rug, verder een oèrmannentype met foeja-hoofddoek, schaamlap, lans en honden, naderbij gekomen strak voor zich uitziend, met diepe minachting voor al dat modern gedoe. Maar niet alle ouden zijn afkeerig van het nieuwere. Zoo was het me mogelijk op een enkel kiekje een drietal Toradjageslachten

vereenigd en vereeuwigd te krijgen. Welk een afstand ligt er in zeden en gewoonten niet tusschen deze drie geslachten!

De O u d h e i d, de nu tandelooze gebogen mannetjes en vrouwtjes, ex-hoofden van de vroegere bergkampongs van vóór de Kompenie, de werkzame deelnemers aan menigen sneltocht, godsoordeel, heksendooden, het slachten van zoenoffers, doodenfeesten en alles wat tot het oer-Heidendom behoorde.

Hun directe afstammelingen, zich ten deele nog bewogen hebbend op de grens van al dat oude en het ingrijpen van het Gouvernement, de O v e r g a n g s groep, als kind nog getuige geweest zijnde van het feestelijk binnenhalen der met koppen van hun geslaagden sneltocht terugkeerende vaders.

Daarnaast het H e d e n, de oudste oud-scholieren, gedeeltelijk reeds getrouwd, het huwelijk voltrokken in een Christenkerkje, deels nog bakvischjes, bij plechtige gelegenheden getooid in Europeesche japonnetjes, een enkele vooruitstrevende zelfs al met hooge hakjes en hun broers, waarvan er een paar Hollandsch reeds konden spreken.

En dan ten slotte als T o e k o m s t-afdeeling, de jongere broertjes en zusjes, dagelijks gewapend met lei, griffels, schriften, potlood, pen en inkt, dapper schoolwaarts trekkend.

Eeuwen, hier in Midden-Celebes afgelegd in nog niet eens het dubbele aantal in jaren.

Wanneer je voor je baroega zit, herken je in de leuk glurende voorbijgaande kinderen, nu met een bamboe over den schouder, waarin zij voor moeder water haalden uit de kali, de leerlingen, die 's morgens voor je gelezen en gezongen hebben. Want in de Inlandsche maatschappij hierbuiten heeft het kind al op jeugdigen leeftijd zijn maatschappelijke taak, welke het spelenderwijs, door nadoen, zich zelf leert en met reeds een aardig begrip van plicht en nuttig te zijn vervult. Men zie hierin toch vooral geen kinderarbeid, want het zou voor den kleine een zware, hem veel verdriet doende straf wezen, wanneer hij zulks niet meer mòcht doen, terwijl het tevens is de praktische School des Levens.

Wanneer deze laatste groepen eenmaal zijn opgegroeid, zullen zij het oude nog slechts weten van hooren zeggen.

Hoeveel tijd zouden over hetzelfde proces, de Europeesche volksstammen noodig hebben gehad?

Toch kan het niet anders of het oude zal bedekt of in ander kleed nog lang blijven voortleven, dat alles kan maar zoo niet losgelaten worden, doch moet wegslijten. Zoolang het nieuwe nog niet geheel doorgewerkt heeft en begrepen wordt, blijft men zich vastklampen aan het oude, tracht door dit het nieuwe te verklaren. Een heel aardig staaltje kreeg ik hiervan te Taripa te hooren.

Toen, nu een jaar of negen geleden de eerste triangulatiewerkzaamheden in Midden-Celebes werden aangevangen met de verkenningen en het bouwen der cementen pilaren op de daarvoor in aanmerking komende toppen, ging al gauw het verhaal, dat de compenie den grond van de menschen ging afnemen en verdeelen. Daarvoor dienden dan die pilaren om de grenzen der deelen aan te geven. Het kostte zeer weinig moeite de bevolking dergelijke dingen te doen gelooven. Toen ik in dien tijd aan mijn Toradjaschen helper mededeelde, dat ik naar Java terug zou keeren, zei hij: „O, dan zullen de menschen wel blij zijn". En op mijn vraag of de menschen hier dan zoo het land aan mij hadden, antwoordde hij: „Neen, dat is het niet, maar toen U gekomen bent, zijn de hevige regens begonnen en die willen maar niet ophouden en nu zien ze in U de oorzaak daarvan". „Was het maar waar, dat ik zulk een macht bezat", dacht ik toen bij mezelf, „dan ging ik dadelijk naar Deli en verhuurde me aan de Deli-Maatschappij om elk harer tabaksondernemingen de benoodigde millimeters van de onontbeerlijke regen juist op het goede moment te kunnen geven".

In zoo'n geloof zit een gevaar, vooral wanneer het gecombineerd wordt met de gedachte, dat die ongewenschte regenmaker tevens bezig is hun hun land te ontnemen. Werd niet het gedenkteeken voor den in het Posomeer omgekomen hoofdingenieur Fennema vernield en in het meer geworpen, alleen omdat men ook dit hield voor de oorzaak van gebrèk aan regen? Nu op Taripa zijnde, vertelde de Witi-Mokolé me, dat de menschen inderdaad gemeend hebben, dat hun land hun ontnomen zou worden en dat zij daar

zeer dikwijls over bij hem geïnformeerd hebben. En hoe had hij die lieden nu gerustgesteld?

„Van uw werk begrijp ik natuurlijk niets, maar ik heb het de menschen als volgt uitgelegd. Wanneer een van jullie in het bosch een gaven dammarboom ontdekt, dan geef je daar een merkteeken aan, hetgeen wil zeggen, dat die boom van dan afaan door iemand in bezit is genomen. Dan mag een ander geen dammar van dien boom halen, want er is reeds een eigenaar. Nu zet de Kompenie hier overal in het land steenen teekens, om aan te geven, dat wanneer er een ander dit land zou willen nemen, zulks niet meer kan en mag, want zegt de Kompenie dan: Zie maar, ik ben er al eerder geweest, daar en daar staan mijn merkteekens". Bij deze verklaring konden de menschen bij, ze lag binnen hun begripskring en ze waren er mee gerustgesteld.

Inwendig moest ik lachen om de naieve Toradja-zielen, die zich zelf strikt houden aan dat eerstbeslagrecht en die van de politiek der mogendheden een even hoogen dunk hadden. Er zullen hun op den verderen weg naar beschaving nog wel meerdere ontnuchteringen wachten.

De Toradja is een goed opmerker en hij kan zeer aardig uit den hoek komen. Elders had ik het over het feit, dat hier nogal eens een weg- of padtracée werd omgelegd. De Toradja gaf aan zijn meening daaromtrent als volgt uiting: „Vòòrdat de compenie hier was, liepen de menschen, nadien loopen de wègen". Over de invoering van de heerendiensten liet hij zijn dichtader vloeien in een z.g. kajori, een vierregelig gedichtje op rijm, waarvan de eerste twee regels vertaald luiden: „Hoort eens wat zal geschieden. De bergen moeten dalen worden", enz., en over de bestuursconferenties, waarbij alle hoofden werden opgeroepen over lange afstanden en er meestal „bingoeng" vandaan kwamen, vol opdrachten, waarvan de uitvoering hun nog niet al te helder was, ook al omdat een hoofd betrekkelijk weinig over zijn kamponggenooten te vertellen had, hun niet kon commandeeren, heette het: „Wij staan hier voor een rivier met negen mondingen", m. a. w. welke richting is de goede, welke richting moeten wij uit? Bovenbedoelde liedjes zullen echter wel nooit

officieel aangeboden zijn geworden.

Zoo ben ik vanzelf al beland in de Poëzie, maar dat was de bedoeling nog niet. Eerst nog wat proza-humor. Een en ander ontleen ik aan het werk van Adriani en Kruyt, waarin zij ons het Toradjavolk leeren kennen. Zoo hebben o. a. ook de Toradja's hun Kampenaars. Zulk een Kampenaar zag een buffel, die met z'n tong het scherpe gras afsneed. Hij kocht daarom het beest om het zijn rijstveld te laten maaien. Het resultaat kon niet uitblijven: Weg paddie! Uit woede werd de buffel afgemaakt, maar de tong, dus het mes, werd afgesneden. Het eigen kapmes gaf de man weg, dat had hij nu niet meer noodig, hij zou nu snijden met de scherpe tong. Zoo kwam hij heelemaal „op de koffie". Daar ik geen Kampenaar ben, kan ik niet beoordeelen of dit verhaal waar kan zijn. Misschien zijn er onder de lezers wel Kampenaars?

Een tweede ving een hert met prachtgewei, waarom het hem te doen was. Om vrij in zijn bewegingen te zijn, hing hij hoofddoek, sarong, sirihzak, zwaard en draagmand aan de horens van het vastgebonden hert. Toen trok hij zijn mes, trad terug en kwam met vervaarlijken sprong op het beest af om het den doodelijken stoot toe te brengen. Ons hert schrok natuurlijk geweldig, de rottan, waarmee het vastgebonden was, knapte af en de wandelende volgeladen kapstok verdween aan den horizon. Dit geval is voor Kampenaars lastiger te beoordeelen, omdat op het Kampereiland, voor zoover mij bekend, nog geen herten zijn aangetroffen.

Nu een weinig poëzie en wel over de liefde, want ook de liefde, die overal in de atmosfeer voorkomende „stof", wordt niet vergeten. En geen wonder, want knappe verschijningen en aardige snuitjes zijn er genoeg. Een geschenk van een meisje aan een jongeling, dien ze mag, is dikwijls een door haar fraai bewerkte sirihzak. Een uitverkoren jongmensch, ietwat jaloersch aangelegd en bang voor concurrentie, gaf daarvan als volgt blijk:

Dat meisje, dat even oud is als ik
Kan zeer knap een sirihzak naaien.
Laat ze hem maar niet al te fraai versieren,
Dan wordt hij maar door een ander gevraagd.

Men ziet hier ook alweder een menschelijke overeenkomst.

Een verloofde of aanstaande verloofde, die blijkbaar een beetje „pretenties" had, wordt toegevoegd:

Gij zijt niet de eenige
Die mij zou willen hebben.
Er zijn genoeg smakelijke groenten
Die mijn hart in beweging brengen.

Wij zouden zeggen: Houd je maar kalm juffertje, doch de Toradja schijnt poëtischer aangelegd te zijn.

Bijna zou ik me laten verleiden nog een paar zeer aardige Toradjaraadsels aan te halen, maar genoeg. Moge een en ander de lust opgewekt hebben eens nader kennis te maken met het niet alleen zeer leerrijke en interessante, doch op vele plaatsen ook hoogst amusante werk van de beide Toradja-Pioniers.

Dat zulks tevens zijn nut kan hebben, bleek me persoonlijk als volgt. Toen ik een kamponghoofd liet verzoeken bij me te komen en hij verscheen, trok hij een bank naderbij en ging daarop zitten, zonder dat ik hem dit verzocht. Daarop sprak hij tot mij. Ik vond dit vrijpostig, doch zei er niets van. En wat leerde „A d r i a n i e n K r u y t" me later? Dat de man uiterst beleefd was, want dat volgens zijn adat het hoogst ongepast zou zijn geweest staande, dat was dus uit de hoogte, tot mij te spreken. Een: „Wie zegt je, dat je kunt gaan zitten?", zou hier dus geheel verkeerd zijn geweest.

Laten wij Hollanders de adat van onze Oostersche medeonderdanen bestudeeren, opdat wij begrijpen, niet misverstaan en dus billijk en goed kunnen beoordeelen.

Medicijn boven karabijn

Na mijn Proza en Poëzie eens een ernstiger onderwerp. Alles op z'n tijd.

Als ik zoo door het land trek van kampong op kampong en dan na een heerlijk bad, een praatje maak met de notabelen van het dorp over hun oogst, hun koffie, dammar, enz., komt het gesprek in den regel ook op hun zieken. Dan vraag ik wel eens: Hoe lang is het geleden, dat hier een dokter was? En dan schrik je van het antwoord.

Praktisch zijn hier geheele streken zonder eenige vakkundige medische hulp. De zendelingen en goeroe's helpen zooveel in hun macht is, maar het zijn en blijven leeken, die leekenhulp bieden en die dus niet in staat zijn de meest doeltreffende middelen toe te passen. Daardoor gaan al vanzelf de westersche medicijnen er niet zoo vlug in, als anders het geval zou kunnen zijn. Want vooral een Inlander verwacht altijd spoedige resultaten, voor langdurige behandeling is hij niet licht te vinden, ja onttrekt zich daaraan zelfs meerdere malen..... en probeert het dan maar weer met een middeltje. Vandaar dat obat met mooie beloften gemakkelijk aftrek vindt en hem wel van zijn geld, doch niet van z'n kwaal afhelpt.

Behandelend persoon, algemeen bekend wordende en vertrouwengevende medicijnen en behandelingsmethode moeten eigen worden aan de bevolking, willen er de beste resultaten mee bereikt worden.

Wat voor een volk als deze Toradja's, dat aangewezen is op landbouw en het verzamelen van boschprodukten, een gezond sterk lichaam waard is, behoeft niet nader te worden toegelicht. Het is voor hen voorloopig althans veel meer waard en noodig, dan tè ver opgevoerd onderwijs.

De ideale medische hulp voor een nog primitief volk is niet de zuiver wetenschappelijke alleen, doch deze gecombineerd met gemoedelijken veelvuldigen omgang, met persoon-

lijk contact met de volkshuishouding. En dan lijkt me voor een streek als bijv. Midden-Celebes, een zendingsarts je ideaal daar zulk een persoon thuis behoort in de sfeer van de omgeving, vàst er blijft en er dus, alleen al door het telkens verwisselen, geen terugslagen in het reeds bereikte zullen plaats hebben. Tevens zou zoo iemand door het raadgeven aan zendelingen en goeroe's ook het werk, de hulp, van deze op hooger peil kunnen brengen, welke nu door gebrek aan voorlichting en leiding zich moet bepalen tot den goeden wil van een leek. Als men nagaat, hoe men in Holland zijn huisdokter had, aanwezig vaak reeds bij de geboorte, bij het later trouwen der groot geworden kinderen en bij de geboorte van het volgend geslacht en dan eens even in de gedachte terugroept de „rij" van doktoren, waardoor men hier in den loop der jaren in Indië behandeld is geworden — als gevolg van de overplaatsingen, waaraan zoowel de patiënten als de doktoren bij het gouvernement onderhevig zijn — waaronder er dan nog velen zijn, die de praktijk nog moeten leeren, dan is het logisch, dat in het rustige Holland er een beter kennen, een hechter band tusschen geneesheer en behandelde personen moet bestaan dan hier. Want algemeene lichaamstoestand, levens- en familieomstandigheden en karakter zijn factoren, die vooral in de op de zenuwen van ons Hollanders werkende Indische atmosfeer, van zeer groot gewicht zijn, en die men maar zoo niet op een spreekuur „eventjes ontdekt".

Waar juist een primitieve bevolking door taktvol, geduldig optreden er toe gebracht moet worden, uit zichzelf tot den arts te gaan, werkt dit telkens moeten wennen aan een ander — en elk mensch heeft nu eenmaal zijn persoonlijke wijze van lang niet altijd dadelijk begrepen optreden, van zich te uiten tegenover anderen — remmend voor het beoogde doel en resultaat. Waar verder een zendingsarts tevreden is met een bescheiden levensstandaard en een voldoening gevende werkkring, waaraan hij ongestoord kan voortarbeiden als levenstaak, zoo lijkt me de methode om door het geven van gouvernements-subsidies een dergelijke werkwijze in de hand te werken een praktische, doeltreffende en tevens goed-

koope. Van de in het hulpziekenhuis te Tentena verpleegde patiënten in het jaar 1928, totaal bedragende 405, waren er 257 Christenen, zoodat in aanmerking genomen de Christelijke omgeving, het aantal andersdenkenden, dat hulp mocht vinden, zeer groot is te noemen. Toen een van mijn Batjo's zwaar te lijden had van koortsaanvallen, zoodat hij niet in staat was te loopen, doch per tandoe vervoerd moest worden, vond ook hij een onderdak met verpleging te Tentena tegen 10 cent per dag. En nu werkt hij weer braaf mee en heeft vanwege de na dien tijd opgetreden dikke wangen den bijnaam van „Si Gemok".

Over het algemeen is deze streek, zooals reeds opgemerkt zeer matig bedeeld. De bescheiden werkers maken geen reclame — m. i. een fout, op instellingen afhankelijk van de liefdadigheid, van vrijwillige bijdragen, moet zoo nu en dan eens handig, treffend en op het goede moment de aandacht gevestigd worden om de beurzen, welke anders, hoewel bereid tot geven, uit laksheid gesloten blijven, te openen —, gaan stil plichtsgetrouw hun gang, afhankelijk in niet geringe mate van de gezindheid van den toevalligen bestuursambtenaar, die van advies moet dienen. Zij zijn als de armen, die zichzelf respekteeren en niet met hun zorgen te koop loopen, en daardoor niet geholpen worden, hoewel zij het juist in de allereerste plaats juist zijn om voor hulp in aanmerking te komen.

Doch vragen voor een ander is iets geheel anders. Het is zwaar het veld braak te zien liggen en door gebrek aan krachten en middelen, niet tot ontginning te kunnen overgaan.

Gaf ik daareven wat cijfers, die, hoewel dood, toch wel iéts vertelden, laat ik tot besluit nog eenige levende voorbeelden geven uit eigen ervaring, die luider spreken tot het hart, hetwelk gevoeliger is dan het verstand en de nuchtere beredeneering.

Dat de grond voor het vertrouwen in Westersche menschen en Westersche medicijnen aanwezig is bij de Toradja's — ja bij àlle Oostersche volkeren — bleek me ook weer deze keer. Onder de dragers, die me van den Goenoeng Pondo afhaalden, ontdekte ik een man met ontstoken oogen,

waarvan de soort van ontsteking mij bekend was (anders blijf ik er als leek natuurlijk af). Ik riep hem naar mijn hut, hielp hem en zette deze behandeling door gedurende mijn oponthoud te Kamba. In drie dagen waren de oogen weer in orde. Als men ziet hoe medelijdenopwekkend de oogjes van kleine kinderen ontstoken kunnen zijn en men weet, dat bij tijdige heel eenvoudige en zoo goed als geen onkosten meebrengende leekenbehandeling dat alles bij het ontstaan dadelijk onderdrukt kan worden, dan dringt het zich wel eens aan je op, hoe veel beter het geld, waar nu menigeen op blijft zitten of dat besteed wordt voor luxe doeleinden, hier een menschlievende bestemming zou kunnen vinden. Als je die stakkertjes ziet, met dichtgeknepen oogjes, die het zonlicht niet velen kunnen, dan komt voor je eigen oogen wel eens op de mooie bekende, een diepen zin weergevende plaat: De hond van den rijke en het kind van den arme.

Reeds denzelfden middag van de afdaling kwamen twee kleine meisjes: „minta toeloeng djoega". Ook alweer ontstoken oogen. En dan een oude man. Maar deze laatste kon ik niet helpen, daar hij alleen was te helpen met een stel nieuwe oogen. Teleurgesteld zakte hij na een half uur van nog hoopvol talmen, af.

Bij mijn allereerste aankomst te Kamba, vóór de bergbeklimming, kreeg ik in de baroega bezoek van een vreemdsoortig Boegineesch-Chineesch type, dat patentmedicijnen verkocht. Om hem te helpen, sleet hij aan mij een flesch nooitfalend Woods en een stuk carbolzeep, ook niet onnoodig in deze omgeving. Om sommige baroega's bij je onverwachtsche komst te zien verlaten door een troepje menschen, waaronder zware schurftlijders, is..... minder aanlokkelijk en een van de eigen Batjo's heeft drie dagen in de welriekende schurftzalf gestaan om weer toonbaar te worden, zoodat het gevaar geïnfecteerd te worden heusch niet denkbeeldig is. Verder leverde de wandelende apotheek een bruin staafje voor vijftien cent, als middel tegen koorts. Je behoefde daar maar mee over de beet te strijken en weg..... was de vijftien cent. Ik wilde toch eens weten of de man afzet had

en vernam toen van den schrijver, dat de menschen er niet al te happig op ingingen, daar hij hen aanraadde de hen bekende obat van den pendita te vragen. Maar zooals boven toegelicht is diens apotheek niet al te ruim voorzien. En dan heeft zoo'n tot de menschen komend verkooper nog wel eens succes, want Posso is ver.

Te Taripa kreeg ik weer een oogpatiënt, mijn verhaal wordt eentonig als het buffelverhaal van Multatuli, maar het is mijn schuld niet, ik geef slechts een trouw verslag van wat voorviel.

Voor afwisseling dus iets anders.

Te Kamba maakte ik nog iets mee, dat me zeer trof. Zittend op de galerij, kwam op de baroega afgezeild — het woord geeft helaas precies aan zooals de indruk van het loopen werkelijk was — een Toradja, hoofd scheef met vooruitgestrekten stijven nek en onzekeren vreemden oogopslag. Hij schoof tegen de trap op. Ik gaf hem vlug een veldstoeltje en gezeten zijnde, begon hij met zijn excuus te maken, dat hij niet had meegeholpen om mijn vrachten te halen. Het bleek de man te zijn, die acht jaar geleden me als helper, tevens tolk, gedurende eenige maanden goed ter zijde had gestaan. „Mijnheer, ik ben nu ziek en kan u niet meer helpen".

En toen volgde zijn treurig verhaal.

Een paar dagen nog pas geleden was hij gevallen en in het kookvuur terecht gekomen. Gelukkig was een huisgenoot aanwezig geweest, maar toch had deze niet kunnen voorkomen, dat de arme kerel een brandwond aan het hoofd opliep, vlak boven de slaap. Ook was hij bij het baden al in de rivier neergevallen. Mijn verteller, vroeger zoo kwiek en zoo gezond van verstand, was nu een wrak, tot geen arbeid meer in staat, een lijder aan vallende ziekte. Van de kamponggenooten had hij gehoord, dat de toewan van vroeger er weer was en nu kwam hij bij mij om hulp.

Als je dan zelf gedurende je eigen twintigjarig zwerversen rimboeleven, waaraan toch wel altijd eenige risico voor gezondheid en beenen en armen verbonden is (hoewel veel minder dan een leek denkt), zoo goed bent heengerold en je zit tegenover zoo'n stumper, zoo'n wrak op zoo'n leeftijd,

die je aanstaart en wacht op antwoord, dat hem redding moet brengen, en je bent niet in staat zelfs ook maar in woorden te helpen, dan ben je op dat moment zelf kapot van je eigen onmacht.

Wie zooals ik in mijn betrekking van Triangulist in nauw contact kom met de bevolking, zoo van nabij met open oog en oor al de ellende aanschouw, ja aanschouwen moet, omdat de eenvoudige menschen tot me komen als Westerling, in wien ze een „Manusje van alles", dus òok een dokter zien, me er niet afmaak, niet aan onttrek, omdat zulks aangenamer en gemakkelijker is, die kan maar één wensch hebben en wel deze, dat de geneeskundige voorziening, welke in vele streken heden ten dage nog praktisch geheel en al ontbreekt, eens flink ter hand zal worden genomen.

Laat men om dat doel te bereiken het programma van ontvangst van hooge en lage bestuurs- en andere invloedrijke ambtenaren bij officiëele bezoeken en inspecties eens wat minder dans- en muzieknummers doen bevatten, doch een met zorg gesorteerde groep van moeders met op den arm hun kleinen vol frambozia en met magere slap neerhangende geelziende malariapatiëntjes, geflankeerd door oog- en schurftlijders. Zoo'n groep zou misschien de feestvreugde bederven, althans drukken — en dat zou gevaarlijk kunnen worden voor de conduite van zulk een brani Inlandsch hoofd! —, doch ze zou de waarheid weergeven, wat meer dan noodig is.

Er wordt veel geleden in de kampongs daar in de binnenlanden.

Toevallig krijg ik daar juist een vouwer onder de oogen, getiteld:

MEDISCHE NOOD. WAAR?? IN ONZE OVERZEESCHE GEWESTEN, en lees daarin:

NEDERLAND heeft 5200 artsen voor 7.500.000 inwoners.

INDIE heeft slechts 900 artsen voor 55.000.000 inwoners.

Deze 900 doktoren zijn voor het overgroote gedeelte gevestigd op JAVA en in de cultuurcentra der BUITENGEWESTEN.

DAT WIL ZEGGEN:

DAT MILLIOENEN VERSTOKEN ZIJN VAN MEDISCHE HULP DUS EXTRA LIJDEN.

Deze vouwer van de Vereeniging SIMAVI (Steun In Medische Aangelegenheden Voor Inheemschen) spreekt helaas maar al te zeer de waarheid.

Mijn hierboven weergegeven indrukken uit Midden-Celebes kunnen er als duidelijk bewijs voor dienen.

Een donker hoofdstuk

Het is met zeer weinig lust, dat ik het nu volgende ga neerschrijven. Men vertelt zoo veel liever van het mooie en goede, doch het verzwijgen van het minder mooie, van het verkeerde, zou een onjuist beeld geven en dat mag vooral in een boek als het mijne niet. Door het wijzen op toestanden, die naar buiten niet kenbaar worden, omdat de bevolking daartoe niet in staat is, toestanden, die kwaad doen en nogwel onnoodig zijn bovendien, kleineert men niet, breekt men niet af, doch bouwt op.

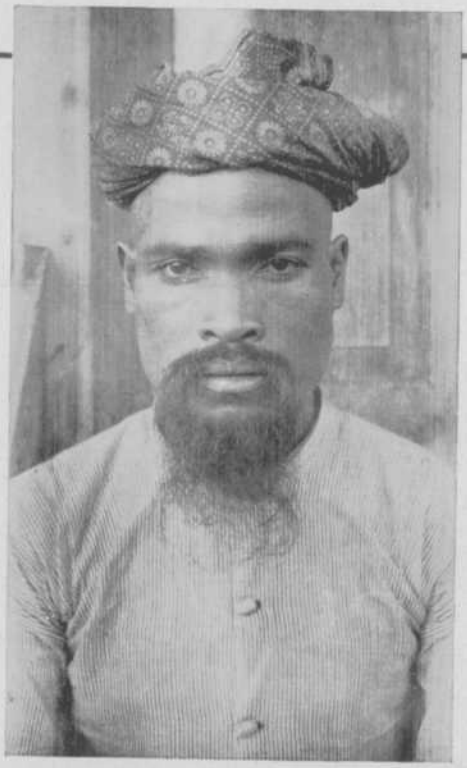
Na van Pendolo via Pape en Barati te zijn getrokken, kwam ik uit de onderafdeeling Poso in die van Mori en Boengkoe en bereikte de kampong Lee. Hier vroeg ik tegen den volgenden morgen om dragers voor Tomata. Het gevraagde aantal kon niet geleverd worden, de menschen toch waren opgeroepen naar Tomata voor belastingaanslag, welke aldaar zou geschieden door den luitenant-gezaghebber van Kolonodale. Tegen den avond keerden enkele menschen te paard terug en klonk het al: „Het is niet doorgegaan, overmorgen terugkomen". Om het heen- en terugloopen van ruim veertig K.M. te voorkomen, bleven natuurlijk de voetgangers hangen in Tomata.

Met de halve beweging kon ik den volgenden morgen gelukkig door en hoopte door persoonlijke ontmoeting met den bestuursambtenaar menschen los te krijgen om verder te kunnen. Te Tomata vernam ik, dat de gezaghebber den volgenden dag zou komen en wel van den Hollandsch sprekenden, hem wachtenden mantri-belasting. Ik besloot door te gaan naar Katoe, de kampong van waaruit ik den Kajoga moest beklimmen en zou dan daar, of onderweg den bestuursambtenaar wel tegenkomen, terwijl ik ondertusschen gelegenheid had rijst, kippen enz. te laten verzamelen.

Katoe binnenkomende zag ik langs den weg de vriendelijke kleine Hollandsche vlaggetjes wapperen aan lange bam-

Nette kampongs vindt men nu overal in Midden-Celebes (blz. 17).

Berg-Toradja met baard Besoa. (blz. 47).

Toradja-scholieren in foeja-pakjes, hulde brengend aan Koningin Wilhelmina (blz. 19).

Energieke Christenvrouw uit Pendolo (blz. 44).

Smaken verschillen. z.g. Nompi-nompiversiering. (blz. 47).

„Hofdame" uit het berglandschap Bada (blz. 51).

boes, geplant voor de erfingangen. Want dien dag toch zou de vertegenwoordiger van het Nederlandsch gezag op zijn tocht van Poso naar Tomata de kampong passeeren en diende men hem eer te bewijzen. Het was een nieuweling, die daar nog nooit geweest was.

Vanuit mijn baroega, mooi gelegen op een heuveltje buiten de kampong, overzag ik deze en de omgeving. Ook kon ik volgen het pad, dat van Kamba komt, de richting van waaruit de langverwachte zou opduiken. De schooljeugd van Tamondjengi, op drie K. M. verwijderd, die niettegenstaande de vacantie, ook elken dag opnieuw aanwezig moest zijn als leden van het muziekkorps, oefende zich voor tijdverdrijf maar vast vòòr, om de ontvangst ook van hun kant zoo goed mogelijk te doen slagen.

In genoemd Tamondjengi, gelegen op de grens van de onderafdeeling, wachtten de radja's van Mori en Boengkoe met het distriktshoofd en de Inlandsche Bestuursassistent. Te Tomata wachtte, zooals reeds gezegd de mantri-belasting. Tomata was verder vol met honderden wachtende menschen en ook hier zijn er vele.

Ze wachten nog, zooals alles wacht in schijnbare berusting.

Want wie er kwam, geen bestuursambtenaar.

Tegen één uur zag ik de vlaggetjes binnenhalen, schoolkinderen vingen opnieuw hun 3 K. M. lange wandeling aan, terug naar huis, in hun vacantie, met den last: morgen terug.

Ik liet informeeren, was immers indirect ook slachtoffer, had de al maar terug komende menschen noodig voor mijn driedaagsche klimpartij. Was ook slachtoffer van het Bestuur, zooals ik het met het ontvangen en verzenden van mijn poststukken allang ben. Ook ik moest op alles wachten, wachten.

De ingestelde informatie leerde: over twee dagen terugkomen.

Zoo wachten nu hier in deze streek honderden Toradja's zes, zegge zes volle dagen, worden telkens teruggezonden over afstanden van meer dan 20 K.M., zijn daardoor onttrokken aan hun veldarbeid. En de paddiesnit is in gang. Er zijn handen tekort, veel zieken bovendien.

De gezaghebber van Kolono Dale is opgeroepen naar Poso, om met den Resident van Menado, den A. R. van Poso en weet ik wie er allemaal mee zijn, ergens bij Tinombo een of twee radja's in hun waardigheid te bevestigen en zou dan na deze fuif overland teruggaande, belastingaanslag houden.

Ik had gisteren aanloop, moet een veertigtal dragers hebben. Het hoofd durft echter geen menschen te geven, ze zijn immers opgeroepen voor den aanslag. Voor wachten krijgen ze gelukkig geen straf, maar telaat komen, dan zijn ze er bij. Ik begrijp volkomen het niet durven van Inlandsche hoofden, vooral in zulke streken als hier.

Doch er is hier op het oogenblik een anti-bestuursstemming waar te nemen. Als Hollander erger en..... schaam ik me. Er wordt vaak met de Inlandsche bevolking gespeeld en juist met zulke tamme menschen als deze Toradja's, die tòch niets kunnen en durven. En als dan tenslotte zulke menschen verzet zouden gaan plegen, menschen, die bij een billijke, fatsoenlijke behandeling uit de hand eten, dan zijn het lastige, opstandige kerels!

Wat toch beteekent dat wachten nog meer?

De opgeroepen menschen krijgen door dat langer van huis houden nog meer soesah. Markten bestaan er hier niet, elk heeft zijn eigen rijst en brengt die in zulke gevallen mee, doch nu is hun voorraad natuurlijk niet toereikend. Contant geld is verder een artikel, dat de Toradja nu niet als regel bij zich draagt — er wordt namelijk nog veel geruild in produkten — zoodat het hem meestal ook onmogelijk is rijst te koopen.

Kunnen er verder geen gevallen zijn, dat door ziekte of wat ook de vader thuis noodig is? De Inlander heeft dezelfde familie- en andere beslommeringen als wij, maar daar wordt helaas maar al te weinig aan gedacht.

En wat een voorbeeld voor de Inlandsche hoofden, aan wie zoo dikwijls willekeur wordt verweten?

Waarom ik het nu nuttig vind dit geval eens mede te deelen?

Wel uit eerbied voor ons Gezag, dat op deze wijze wordt

neergehaald en dan helaas, omdat het geen op zichzelf staand geval is. In de Rokanstreek zag ik een geheele bevolking tien dagen vastgehouden, omdat de gouverneur van Sumatra's Oostkust zou passeeren. Toen het zoo lang duurde, vroegen de menschen mij, met wien ze vrij omgingen, of ze weg mochten gaan naar hun ladang. Ik durfde en wilde me toen ook niet in het geval mengen. De gouverneur kwam, legde aan, sprak met.... mij en ging door, had geen Inlander gesproken, geen kampong gezien. De fout school hier volgens mij niet bij den gouverneur, doch bij den controleur. Maar waar ook de fout, als altijd was de bevolking er de dupe van.

Telt men zulke gedwongen wacht- en opkomstdagen bij de verplichte dagen voor heeren- en gemeentedienst, dan blijkt hoe er dikwijls een schandelijk beslag wordt gelegd op den tijd en de vrijheid van zulke eenvoudige lieden. Niemand behartigt hun belangen, ze hebben zelfs geen arbeidsinspecteurs noch een Inlandsche pers. En de hoofden durven niet, zijn daartoe nog veel te onzelfstandig en te afhankelijk, zoodat hen geen verwijt treft.

En dan, de Inlander is beleefd, verdraagzaam en geduldig.

Als straks na dagen van wachten en wachten de vertegenwoordiger van het Nederlandsch-Indische Gouvernement verschijnt, de vlaggetjes wapperen, de muziek speelt en de menschen hun opwachting maken, alles op commando nu en omdat ze het niet durven na te laten, dan heet het officieel, dat de bestuurs-ambtenaar hartelijk met muziek en dans door de tevreden bevolking werd ontvangen. Maar voor mij, die achter de schermen heb gekeken, is het geheel een pijnlijke vertooning en het anders zoo geliefde volkslied klinkt me dan onaangenaam in de ooren.

Laten wij Hollanders ons toch niet in eigenwaan wijsmaken, dat de Inlanders in meerdere gevallen zonder grond bezwaren hebben en dat wij hen overal en altijd volmaakt besturen!

Terwijl ik zit te tikken, zie ik een viertal ruiters aankomen. De muziek begint, de ruiters stijgen af. Het zijn de langzaam aan terugtrekkende radja's. Want er is opnieuw

bericht gekomen van uitstel. Als nu over twee dagen de bestuursambtenaar er niet is, mògen de menschen naar huis gaan en gaat de aanslag niet door!!!

En dan komt de tevreden bevolking na acht dagen wachten terug in haar kampong en..... wordt de volgende maand opnieuw opgeroepen, want de aanslag moet natuurlijk plaats hebben. En de menschen komen wèer. Wij Hollanders zouden ons in zulk een geval nog niet laten hàlen.

Zou ik deze donkere ervaring in mijn boek opnemen of niet?

Lang heb ik er over gedacht. Het gebeurde in 1929 en nadien zijn de toestanden in dit gedeelte van Celebes na een algeheele verwisseling van bestuurders volkomen veranderd, dùs verbeterd. Men kan mij toch tegenwerpen, dat het een uitzondering was, dat ons bestuur over het algemeen genomen niet zoo is, ja zelfs goed. Gelukkig kan ik ook uit eigen waarneming daarop eerlijk antwoorden: „Inderdaad". Maar zèlfs als uitzondering mag het hier geschetste nooit en nergens voorkomen. Geen korps heeft meer de aandacht, heeft grooter verantwoordelijkheid met betrekking tot ons gezag en prestige, dan juist het Binnenlandsch Bestuur. Geen surrogaatkrachten, maar strenge selectie, slechts volwaardige krachten, wat kennis en hart betreft, behooren thuis in dat korps. Geen „besturen op een koopje" door daarvoor niet opgeleide krachten. Laat Holland toonen, dat het zulke menschen heeft, waard en waardig Indië te besturen en te voeren naar hooger peil. Dat is de plicht van Holland en Indië heeft er recht op.

Wij Hollanders zijn — of althans geven voor te zijn — in Indië, om leiding te geven aan de daargeborenen. Laten we daarom zoo weinig mogelijk vat op ons geven, nu van Inheemsche zijde men critiek op onze handelingen is beginnen te geven. Laten we niet in domme zelf-ingenomenheid deze critiek als anti-ons beschouwen, doch er de voor ons opvoedende waarde van inzien en erkennen. Elk Europeaan heeft tegenover het prestige van zijn ras een groote verantwoordelijkheid in het tegenwoordige Indië, n i e t

alleen officieele personen, men denke daaraan en vergete het niet. Het moet niet mogen nòch kunnen voorkomen, dat men van Inheemsche zijde, mij toevoegt: „Zoo besturen kunnen wij ook", op welk beschamend gezegde ik het antwoord moest schuldig blijven en in gedachte zelfs moest antwoorden: „Zelfs beter". Laten wij Hollanders daarom niet opzien tegen zelfzuivering, dat is onaangenaam, maar..... verstandig, voorkomt, dat men ons een troef uit de hand kan slaan, verhoogt en handhaaft ons prestige.

Lezer, sla vlug deze bladzijde om en geniet met mij van de volgende, geheel andere ervaring.

Mooi werk van Hollanders in Midden-Celebes

BIJ ZENDELING DOKTER ALBERT C. KRUYT.

Als ik terugdenk aan de heerlijke rustige en leerrijke dagen, tesamen met den Heer Kruyt doorgebracht te Pendolo, na mijn afdaling van den berg Tamogawoe, hetgeen de Bewolkte beteekent, moet ikzelf lachen om het opschrift hierboven. En wel daarom, omdat mijn Leider van die dagen zulk een gewoon, eenvoudig en natuurlijk mensch is, dat je in hem niet ziet den zendeling, die meent verplicht te zijn afgemeten strak te moeten doen, noch iemand, die zich presenteert met „Dokter" Kruyt. Vrij en frank bespreekt en beziet deze man van de praktijk de verschillende levensvraagstukken, natuurlijk, zonder onnoodige preutschheid de dingen noemend bij den naam, waardoor hij dien grooten invloed op zijn omgeving van natuurkinderen kon verkrijgen, welke hij inderdaad op opvallende wijze bezit.

Nadat ik op mijn heenreis den Heer Kruyt gemist had — de bijna zestigjarige was op maandenlange tournee naar de berglandschappen Napoe, Besoa en Bada —, was al mijn hoop op een eindelijke ontmoeting gevestigd op den terugweg en toen het werk op een oor na gevild was — zoo'n oortje kan in tien minuten gevild zijn, maar eischt ook wel eens dagen zagen — liet ik informeeren of hij ter plaatse was en tot hoelang. Tevens verzocht ik toestemming in de goeroeschool te mogen trekken daar de kennismaking met het gouvernementsonderdak te Pendolo, de hoofdzetel van de zending in deze omgeving, van dien aard was, dat zelfs mijn rimboe-Batjo de opmerking maakte: *).

„Het is beter, dat U de tent maar opslaat, dat is geen

*) Zoo wàs het, nù heeft door bestuurszorg Pendolo een passende pasanggrahan nabij het meer.

plaats voor U, dat is een koeienstal, het komt niet te pas".

Het antwoord op mijn informatie luidde: „Indien U de volgende week komt, treft U mij. Wegens ernstige ongesteldheid van mijn vrouw kunnen wij U niet te gast hebben, maar mijn vrije tijd is ter Uwer beschikking. De school staat voor U en Uw menschen open".

Het geluk diende me dit keer, het „oor" liet na twee dagen los en met de Batjo's dadelijk afdalende, verkreeg ik mijn voorsprong op de rest, zoodat ik een paar dagen ter beschikking had. Zoo werd mijn wensch eindelijk vervuld, n.l. de nadere kennismaking met den man, wiens naam onafscheidelijk aan dit land en volk verbonden is en zal blijven.

Op het weggetje voor het zendingscomplex zag ik hem al bezig mijn iets vooroploopende dragers de school binnen te laten. Toen kwam hij me tegemoet, dadelijk bezorgd of de ligging wel voldoende was. Moet je net uit je hutjes komen, dan lijkt zoo'n ruim schoollokaal je reinste weelde en overdaad!

Daarop wipte hij even naar zijn patiënte om Haar mijn bouquet van orchideeën, welke ik bij mijn afdaling op geen beter moment in het bosch had kunnen vinden, te overhandigen. Hoewel ik Moeder Kruyt dit keer niet ontmoet heb, heb ik haar aanwezigheid in den vorm van pisangtaart, koekjes, melk en brood toch dankbaar kunnen constateeren.

Wat hebben wij samen heerlijk zitten praten over land en volk, hoe werd mij alles toegelicht, waarover ik mij nog geen vaststaand oordeel had kunnen vormen of wijzigde zich mijn oordeel nà zulk een toelichting. En uit al die antwoorden bleek me steeds duidelijker, dat hier alleen gewerkt wordt voor de zaak en niet voor het uiterlijk, voor den schijn.

„Het valt me op, dat je hier niet zooals in de Minahassa en de Bataklanden kerktorentjes hebt, waardoor de schoolgebouwtjes (tevens dienstdoend voor kerk) beter uitkomen en meer den indruk van kerkjes maken", zei ik tot den heer Kruyt. „En ook mis ik hier het klokgelui".

„Vindt U een kerktoren zoo noodzakelijk, het staat wel aardig, maar noodig is het niet en de menschen hier kennen geen torens. En wat de klokken betreft, houden wij ons in

MOOI WERK VAN HOLLANDERS IN MIDDEN-CELEBES

hoofdzaak aan de hun bekende bedoek, er zijn wel enkele klokken en gongs".

Als men naast deze eenvoud ziet de door de concurrentie (vergeef me dit platte woord in dit teer verband, maar het geeft helaas de werkelijkheid weer) in het leven geroepen kerkgebouwtjes met gekleurd glas en soms met twee torens, zooals o.a. in de Minahassa, waar men elkaar overtreffen wil in uiterlijk, dan voelt men destemeer, hoe zuiver deze opvatting is en dat het hoofddoel is: het verkrijgen van resultaten in het ziele- en maatschappelijke leven van de Toradja's.

„Ik heb invloedrijke connectie's genoeg om het tempo hier te kunnen versnellen, maar ik wil, dat het volk zelf opbouwt, dat gaat veel langzamer, maar het is solieder, opvoedender; is dat er eenmaal ingekomen, dan hebben we een goede basis, en kan daarna de sprong voorwaarts niet alleen groot, maar tevens zeker zijn".

In verband met een B. B. vacature te Poso vroeg ik het oordeel van dezen oudsten bewoner der streek. „Het volk heeft noodig een belangstellend, ijverig en rechtvaardig bestuurder, maar een streng. De Toradja is slap, hij heeft een straffe hand noodig, maar lijn, niet dat telkens veranderen van inzichten bij de achtereenvolgende B. B. mannen, daar raakt hij de kluts door kwijt en het verhoogt ook niet zijn respekt voor de Kompenie".

Dit is het oordeel van den Vader der Toradja's en van den door deze algemeen zeer beminden Vader. En deze Vader kent zijn Pappenheimers en..... dat weten zij. Zijn persoonlijke invloed is dan ook zeer groot en het zal bij zijn vertrek nog niet gemakkelijk wezen zijn plaats te vervullen. Want het is niet alleen de Zendeling, die heen zal gaan, doch ook de Figuur.

„U vraagt over die voorschotten-kwestie? Ja, dat is helaas zoo. Wanneer hier de toestanden niet veranderen op velerlei gebied, zal de opnieuwe verwildering van het volk, welke nu reeds merkbaar is, voortgang vinden en veel van het reeds tot stand gebrachte weer verloren gaan".

Mij is zulks ook opgevallen en ik voel hoe het pioniers als de heeren Kruyt en collega's aan het hart moet gaan hun

werk te zien verwoesten, niet alleen slechts door gebrek aan samenwerking, maar zelfs door nietmedewerking tot tegenwerking door onverschilligheid toe.

Al brengen menschen als deze predikers dan ook in een Oostersch land het Christengeloof, ze werken onbaatzuchtig voor een Oostersch volk, dat mogen tè fanatieke Mohammedanen nooit vergeten. Vertelde me niet Mevrouw Kruyt, dat ze, toen men haar in Holland vroeg of zij het niet vreeselijk vond daar zoo alleen te zitten, geantwoord had: „Alleen? We zitten daar met menschen, en wel met menschen, die dankbaarheid kennen". En wat komt het er dan ten slotte op aan of men deze in angsten voor alles en nog wat levende wezens welk soort geloof ook bijbrengt, als men hen maar op hooger peil en tot rust en geluk brengt?

„Voor de geneeskundige verzorging wordt gehoopt op een zendingsarts. U schrijft over de kinderen met huidziekte op de school te Kamba. Zeer juist, maar de ouders moeten ook meehelpen. Het moet zoover komen, dat die verlegen zijn, dat hun kinderen zoo naar school gaan. Wij moeten vooral geen baboe's van de bevolking zijn, wel hun wegwijzers. Het systeem alles te geven, hoe edel bedoeld het ook moge zijn, is glad verkeerd, dan wordt het trouwens ook niet naar waarde geapprecieerd".

Men ziet, door alles loopt dezelfde lijn van zèlfopvoeding. Dat dit de taak niet vergemakkelijkt en het succes aanvankelijk naar buiten niet al te groot doet schijnen, is te begrijpen. Maar destemeer eerbied moet men hebben voor den man, die weet, dat zoodoende eerst nà hem het groote resultaat zal komen, en zulks hoofddoel vindt, zichzelf en de te oogsten persoonlijke eer uitschakelend.

„Binnen niet al te langen tijd neemt mijn zoon mijn geheele zendelingstaak over. Het wordt meer dan tijd, want mijn huis staat vol met blikken met gegevens, die nog allemaal verwerkt moeten worden. Ik hoop, dat ik nog lang sterk en helder van verstand en geheugen mag blijven. En dan het afmaken van het nog niet voltooide werk van Dr. Adriani, de bijbelvertaling, daar moet ik aan, samen met den goeroe, dien U op het Paaschfeest te Taripa leerde kennen. Een hel-

dere kop. Ik denk daar nog een viertal jaren aan te werken, hier in de streek, maar kan me dan met de zendingszaken niet meer bemoeien, dat zou me er telkens weer teveel uithalen. Wat een aardige foto's hebt U daar, vooral die serie" eindigde hij.

„Ja, ik ben een liefhebber van kieken, vooral volkstypen trekken me. Hoe vindt U deze? Kan ik er U een genoegen mee doen?"

„Mag ik ze ook publiceeren in mijn boek?" vroeg Dr. Kruyt.

Ik keek hem eens aan, een concurrent en dan nog wel een van naam.

„Goed, maar we moeten deelen, U mag kiezen".

„Dat is prachtig, ik ben een slecht fotograaf".

Zoo vormden Dr. Kruyt en ik een kongsi, welke staande het moment en bij niet aanwezigheid van een hooge autoriteit zonder speech werd geinstalleerd.

„Morgen is het Zondag", zei ik.

„Ja, dan heb ik dienst".

„Ik kom nooit in een kerk, maar voel er zeer veel voor, om meerdere redenen, o.a. tegenover de bevolking, aan wie wij Europeesche Christenen hier in Indië in menig opzicht toch al zoo'n gek voorbeeld geven, morgen te komen. Hebt U daar bezwaren tegen?"

„Natuurlijk niet, het zal me aangenaam zijn en het zal voor U bovendien wel interessant zijn al de menschen in hun origineele dracht samen te zien. Doch het is iets, waarin U volkomen vrij bent".

Ik ben gegaan en heb er geen spijt van gehad.

In zijn sympathiek en aardig geschreven CELEBES blz. 97 schrijft wijlen W. HOLTUS:

„Het is een van de mooiste Paaschmorgens van mijn leven geworden. Nooit had ik kunnen vermoeden, dat ik dat nog eens zeggen zou van een Paaschviering in het hartje van Celebes, in een kampong met den haast onuitspreekbaren naam Mongkoetana. Van een Paaschdienst, waarvan ik niet één woord verstond, die geheel in het Bare'eesch werd gesproken, gezongen en gedacht".

Ik zou hier slechts zijn woorden kunnen herhalen.

Gedurende dat uur in de school te Pendolo, bij het volgen van dien dienst en het aanvoelen van wat er omging in Voorganger en toehoorders, bij het merkbaar zien van het contact tusschen beiden, heb ik maar een gemis gevoeld: het heeft me toen gespeten, dat ikzelf niet geloofde.

Het was maar een heel gewone Zondag, geen groote Christelijke feestdag. Maar daar werd aan die eenvoudige zielen toegediend het ware noodige, het vrede en tevredenheid brengend woord, dat verzacht, veredelt, opwekt en troost. Temidden der ernst verscheen op de gezichten een zachte glimlach, het gesprokene pakte en sloeg in. Vele van de vrouwen hadden vochtige oogen en de Voorganger, geheel opgaand in zijn voor den vuist uitgesproken boodschap, met een machtige gave over de taal, stond daar in dat eenvoudige houten gebouwtje, tegenover zijn eenvoudige Toradja's, zooals in de mooiste kerk geen predikant ooit tegenover zijn gemeente zal kunnen staan. Hij gaf wat hij te geven had, zonder eenige terughouding, het waren woorden van hart tot hart.

Zoo toegepast en zoo beleden is het geloof een onschatbaar en onvervreemdbaar bezit, een troost en een steun, zoowel voor rijk als voor arm.

Als men daarbij ziet, hoe moeders hun zuigelingen, die immers niet alleen kunnen achterblijven, meebrengen, hoe alles een gemoedelijk, rustig en eensgezind geheel vormt, dan beseft men dat ook in dit opzicht men niet met vormendienst te doen heeft.

Ik ben Vader Kruyt dankbaar voor hetgeen hij ook mij dien Zondagmorgen geleerd heeft.

En na den dienst trad de kongsi in functie.

„Wat een aardig stelletje, die drie jonge vrouwen met hun bamboe-banden op het hoofd en in die leuke rokcostumes. Die eene is bepaald een schoonheid," merkte de fotograaf op. „Ja, een knap snuitje," was de instemming van het tweede commissielid.

„Zegt U nu maar, welke ik voor U moet kieken".

„Een stuk of drie, mag dat?" was de bescheiden vraag.

MOOI WERK VAN HOLLANDERS IN MIDDEN-CELEBES

„Natuurlijk, net zooveel als U wilt, Uzelf hebt me in een milde stemming gebracht. De grens wordt bepaald door de in voorraad zijnde filmen, maar ik heb net een nieuw pak ontvangen".

En na eerst een paar groepjes, waaronder een van het geheel te hebben genomen naast de school, trokken we huiswaarts, om rustiger te kunnen werken, een stoet van uitverkorenen medevoerende. De portretlens werd geplaatst en ik bezorgde op de meest vreedzame wijze den Heer Kruyt een tiental „koppen".

Zoo fanatiek maakte me dit echte vroeger Toradjavermaak, dat ik niet rustte voor 's middags ten slotte eindelijk ook de grijze Kop van Vader Kruyt zelf viel, welke nu een waardige plaats heeft in mijn Midden-Celebes-boek, als een blijk van eerbied voor den man, die tesamen met zijn trouwe echtgenoote, door zijn daden en leven de naam van ons Hollandsche ras reeds sinds tientallen van jaren hooghoudt in Midden-Celebes. HOLLAND OP Z'N MOOIST, EN BEST.

Niet onaardig is het hier tot slot te laten volgen, hetgeen Dr. Kruyt me schreef naar aanleiding van de ontvangst van het resultaat van bovenmedegedeelde opnamen.

„En niet minder hartelijk danken we U voor de kieken. Gisteren heb ik ze naar de kerk medegenomen, en bij het einde van de preek heb ik gezegd nog niet weg te gaan. Dat was me een opschudding en gesnater bij de uitdeeling. Het was heerlijk al die uitingen van onschuldige menschelijke ijdelheid. Er waren er bij, die hun beeltenis geheel alleen voor zich wilden behouden, haar dadelijk bij zich staken, of aan hun hart drukten. U kunt zich dit tooneel misschien een weinig voorstellen, nadat U een bijeenkomst heeft bijgewoond. U heeft heel wat vreugde veroorzaakt. Sommige vooraanstaande personen in Pendolo betreurden het, dat er van hen geen conterfeitsel was, maar ze moesten het verwijt van de gelukkigen hooren: „Waarom was je toen ook niet ter kerk gekomen". De straf op de zonde dus. Ik heb hun nog een kleine hoop gegeven door de mededeeling, dat U terug zou komen. Ik hoop, dat de menschen het U niet te lastig zullen maken".

Dit laatste zal wel losloopen, daarvoor is de Inlander te bescheiden en te beschaafd en ik stel me voor ook de volgende keer te Pendolo weer een paar mooie dagen te zullen hebben.

Naar de Berglandschappen

„Hebt U tijd en gelegenheid", zoo had Dr. Kruyt me gezegd, „laat U het dan vooral niet na een bezoek te brengen aan de Berglandschappen Bada, Besoa en Napoe, ze zijn bijzonder interessant en hebben een absoluut afzonderlijk karakter".

In mijn door Dr. Kruyt verschafte lectuur, had ik over het volk van Bada o.a. gelezen: „Het is een mooi slag menschen, groot en flink gebouwd, ook de vrouwen zijn over het algemeen niet zoo klein als bij de Poso-Toradja's. Vele mannen dragen baarden, onder de vrouwen vindt men mooie Europeesche typen met rechte neuzen".

Met deze menschen, die zich bovendien tooiden met een zeer eigenaardige kleederdracht en woonden in een absoluut afwijkend huizen-model, zou ik dan dus nader kennis kunnen maken.

De tijd en de gelegenheid kwamen, doordat voor terugkeer naar Java op bootgelegenheid moest worden gewacht. Met een drietal Batjo's als dragers en reisgenooten besloot ik den tocht te ondernemen, een afstandje van 207 K. M. door bergterrein. Laat ik het nu maar reeds dadelijk zeggen: Spijt heb ik er niet van gehad. Integendeel, Dr. Kruyt's advies was goed en ik ben er hem zeer dankbaar voor.

Hoe interessant voor mij persoonlijk de tweedaagsche tocht van Tentena aan het Posomeer naar de kampong Bomba op de hoogvlakte van Bada was, wil ik er hier toch geen tijd en plaats aan besteden er een beschrijving van te geven. Hoofddoel van deze schetsen is te vertellen van de menschen, die ik in Midden-Celebes ontmoette, van de omstandigheden, waaronder ze leven en wat er aan hun opvoeding wordt gedaan.

Zoo vang ik dus maar dadelijk mijn nieuwe indrukken aan met den aankomst in Bomba.

Recht liepen we nu aan op een aardig leegstaand huis.

Zou het de pasanggrahan wezen? Niemand onzer wist het. Een paar vrouwen, aangesproken, begrepen ons niet, het is hier alweer een andere taal dan aan het meer. Zittend aan den wegkant werd gewacht tot we een man te pakken hadden, die ons begreep en die een, een weinig Maleisch sprekenden, jongeling opsnorde, de pasanggrahan-bewaker. Deze bracht ons, waar we wezen moesten, in een goed onderdak.

We waren nu te Bomba. De nette leegstaande woning van daarnet was het huis, waar in het jaar 1929 de zendeling Woensdregt overleed. Hij ligt hier eenzaam, ver van zijn land, temidden van het volk, waaraan hij nog zooveel van zijn beste krachten hoopte te mogen geven. Hij ruste in vrede.

Na een half uur verscheen de hoogst aanwezige autoriteit van Bomba met zijn tolk. Hij was al dadelijk een sprekend bewijs van een knap type, iets statigs, iets Balineesch. Dr. Kruyt vermeldt, dat de vrouwen hier dikwijls hun gezicht versieren (?, dit vraagteeken is van hem, doch ik onderschrijf het volkomen) met figuren van een soort zwarte was. Doch ook de mannen bleken zich aan zulk bijwerken schuldig te maken, want de tolk had, als in een comedie-stamboel een laksnorretje, d.w.z. niet onder den neus doorgetrokken, doch slechts twee korte krulpunten ter weerszijde boven de uiteinden van de bovenlip. Het stond komisch en ik zag de Batjo's glunderen.

De tolk bracht ons bij elkaar, terwijl verder een kopje koffie en een sigaret medehielpen om de bezoekers op hun gemak te stellen. Niet zonder bedoeling kwam ik voor den dag met mijn serie foto's van mannen en vrouwen, opgenomen te Pendolo, met het gehoopte resultaat n.l., dat me beloofd werd mij den volgenden dag de gelegenheid te bieden voor het maken van opnamen in de zoo bijzondere Badasche kleederdrachten. Het zou juist Zondag zijn en daarom besloot ik mijn eenigen dag speling te Bomba door te brengen. Mijn Batjo's hadden daar in verband met hun stukgeloopen voeten niets op tegen en staken een extra roko op. Zoo waren we allemaal tevreden.

Aardig was het te zien, hoe plotseling de oogen van het hoofd gericht bleven op het kiekje van den Ouden Heer

Kruyt en hij triomfantelijk, met zijn vinger wijzend, uitriep: **Papa i Dorontji.** (de Vader van Dora). Want het is een Toradja-gewoonte de vader te noemen naar zijn eerstgeborene. Ik bood hem het kiekje aan, hetgeen ik zonder eenige bedenking kon doen, want Vader Kruyt is hier een publiek persoon en zijn foto dus publiek eigendom en een zeer gewaardeerd bezit.

Bij het vertrek van mijn bezoekers beloofden ze me mij tijdig te zullen komen halen den volgenden morgen, na afloop van den dienst. Want het aanbod dezen bij te wonen, sloeg ik af.

De verwachting is hoog gespannen, want wat vanmiddag al zoo passeert, terugkomend van de tuinen, is zeer aardig. De leuke rokkendracht, de kleurige tali-bonto (hoofdband), de flatteerende wijze, waarop het haar opgemaakt is, de fiere pas en rechte houding, dat alles doet veel verwachten. En ook ontdekte ik reeds een paar scherpe neusjes, temidden van donkere lachoogen.

In mijn aanteekenboekje lees ik: „Schrijf je indrukken uitgewerkt neer, wanneer de modder op je schoenen nog niet is opgedroogd, dan zijn ze frisch en het meest natuurgetrouw. Wacht niét, want dan vervagen ze en vermengen zich met de nieuwe indrukken van morgen".

Zoo is het. En daarom zit ik dan nu bij een petroleumlantaarn mijn verhaal neer te schrijven, wel een weinig jaloersch op mijn Batjo's, die achter me op de bank al heerlijk slapen.

Totdat ook ik me op mijn veldbedje uitstrek.

Kunstsnorretjes als gelaatsversiering. (blz. 47).

Woningtype uit de Berglandschappen. Waar Licht en Lucht ontbreken (blz. 52).

Eenvoud. Pendolosche ouderling met familie (blz. 59).

Mary, de jongste koloniste. In vol vertrouwen.
Blank en Bruin. (blz. 85).

De stoere Achterhoeker, die de Javaansche verschoppelingen opheft tot Mensch. (blz. 83).

Een Zondag te Bomba

Reeds beginnen er enkele kerkgangers voorbij te gaan, vriendelijk groetend. Want waar de zending werkt, bestaat de goede plattelandsgewoonte elkaar, ook al kent men elkaar niet, een „Slamat pagi" of „Hari baik" toe te wenschen. De Mohammedaan doet zulks als regel niet, hetgeen je vooral in den beginne vreemd en onvriendelijk aandoet. Ik laat bij ontmoeting dan eerst mijn groet hooren, welke zoo goed als altijd dadelijk beleefd beantwoord wordt. Volgens mij durft de Inlander niet te groeten, de afstand tusschen hem en den Europeaan is kunstmatig altijd idioot groot gehouden. En verscheidene blanken vinden bovendien het beneden hun waardigheid een Inlander, wanneer deze groet, terug te groeten. Dat heb ik persoonlijk zelfs meerdere malen van bestuursambtenaren opgemerkt. Prestige?!

Nogmaals werd mij gevraagd de oefening te komen bijwonen, ja zelfs werd aangeboden, dat de preek voor mij in het Maleisch zou worden vertaald. Doch dat ging me te ver, temeer daar de eigenlijke goeroe met verlof was en hij een tweetal preeken op schrift gesteld had, die door een remplaçant deze en de volgende week zouden worden voorgelezen. „En als de goeroe er niet is, gaat het zingen ook nog erg slecht", liet de tolk zich hooren. Verder wilde ik den mooien indruk te Pendolo verkregen niet bederven door het bijwonen van een dienst onder de allerongunstigste omstandigheden, bij een volksstam, nog lang niet zoo vast in de leer als de Posossche Christenen.

Een goeroe in streken als deze heeft het 's Zondags druk, hij dient n.l. de geheele omgeving en preekt soms achtereenvolgens in een drietal gemeenten, eenige K.M. van elkaar gelegen.

Mijn Bada-Zondagmorgenavontuur ligt alweer achter me, het is bij twaalven, nu ik in de pasanggrahan terug ben. Dus vlug volgens het verkondigd principe de indrukken vastgelegd.

EEN ZONDAG TE BOMBA

Tegen negen uur kwamen de tolk met nog een vriendje me halen. Of ik ook gelijk had gehad, dat zijn toilet daarnet om 7 uur nog niet voltooid was geweest! De snorpuntjes waren herboren, het kunstwerk lag er „dik" op. Maar op de dikke zwarte schoensmeer was nu op elk snorpuntje een klein rond gouden schijfje gedrukt. Hoewel dit goud mooi schitterde, vond ik het geheel toch een verre van schitterend gezicht.

We gingen naar de kampong, een tien minuten loopen. Een Maleisch sprekende dorps-autoriteit van lageren rang, kwam ons halverwege tegemoet. Een aardige kijk had ik hier over de vlakte. De rijstvelden vol boordevolle halmen, klaar voor den oogst. In de wachthuisjes de katjongs, trekkend aan de lijnen. Hier reeds een afgelezen gedeelte, drie hooge stapels van de goddelijke gave, de paddie, naast een hoog wachthuisje, afstekend tegen een achtergrond van hooge, nabije bergen met aan den voet de zich door de vlakte slingerende rivier. Even klikte de sluiter. Dat de Oostersche volkeren de rijst verafgoden is voor mij begrijpelijk, want die rijst beheerscht hun geheele bestaan en de rijstfeesten dragen behalve een vroolijk dan ook een plechtig karakter.

Toen trad ik het dorp binnen. Het tweede huis aan de rechterhand viel dadelijk op, het was dat van den Pasoelé (tweede burgemeester). Er voor een groep van vrouwen en kinderen in nationaal costuum. Mijn dadelijke indruk was: hòògst interessant, iets absolùùt bijzonders. Zoo had ik me dat alles toch niet gedacht. Verder bij elk huis groepjes mannen, vrouwen en kinderen. De ongewone costumes, de kleurenrijkdom, de gezichten, de sieraden, de wijze van loopen en zich bewegen, dat alles maakte, dat ik al dadelijk, al was het alleen maar voor dit tooneel hier, mijn genomen moeite reeds ruimschoots beloond vond. Opnieuw had ik kennis gemaakt met iets zeer bijzonders in het mooie Indië.

Doch ik zou gelegenheid krijgen alles van naderbij te kunnen bewonderen. Want allen volgden me naar het schoolerf. Daar werd een serie kieken genomen, eerst van de mannen, ter geruststelling, de vrouwen hadden tijd te zien hoe alles toeging en konden tegenover dien vreemden blanda op hun gemak komen. Achter me hoorde ik de vraag: „Is

deze mijnheer soms ook een zendeling?" Een bestuursambtenaar zagen ze zeer zeker niet in me, daarvoor waren ze te weinig bang voor me. Laat ik eerlijk zijn: ze worden meer dan eens voor deze bang gemaakt, hetgeen heel gemakkelijk gaat, daar ze maar al te zeer deze personen alleen zien als hun straffer, hun belastingoplegger en beveler tot het verrichten van heerendiensten. En van zoo'n „Sint Nicolaas" blijven ze liever op een afstand, je kunt nooit weten. Onze bestuursambtenaren moesten meer tijd hebben, dan konden ze eens net als wij en de zendelingen gemoedelijk als heel gewoon belangstellend mensch onder de bevolking verkeeren, dat zou ons prestige ten goede komen en de bevolking tevens. Mag ik hier in deze Christelijke omgeving even het woord van Jezus aanhalen: „Laat de kinderkens tot mij komen". Deze eenvoudige zielen, deze groote kinderen, moet men ook vriendelijk tot zich laten komen, om ze voor ons te winnen en op hen in goede richting te kunnen inwerken. In Leiden en Utrecht worden de aanstaande Indische bestuursambtenaren opgeleid tot een zeer hooge trap van ontwikkeling, tot Meesters en Doctoren, maar de hoofdeigenschap, welke voor hun werkkring vereischt wordt, n.l. groote naastenliefde moet aangeboren zijn en kan men hun op de colleges niet bijbrengen.

Wanneer ik niet had gelezen, dat een geleerde de veronderstelling had opgeworpen, dat in vroeger tijden een Kaukasisch ras zich via Midden-Celebes naar Australië zou hebben begeven, zou mijn plotselinge indruk: „Het lijken wel Russische costumes", meer waarde hebben gehad.

Ik kiekte vanmorgen alleen oudere vrouwen, waarvoor mijn excuses. Maar uit een volkenkundig oogpunt waren deze dit keer verreweg het interessants, terwijl met hun sterven hun dracht tevens ook wel zal verdwijnen. Het „Nieuwe" doet ook hier zijn niet te stuiten intocht.

Een tweetal van hen was zoo uitgedost, had zoo'n omvang van rokken, dat ik met mijn toestel achteruit moest. Bruine dierenvellen om den hals, veeren om het hoofd als pleureuses, meter lange halskettingen en een rokkenmassa van enormen omvang. Wanneer zoo'n „Russin" zich ver-

plaatste, kraakte haar foejadracht als in de salons der rijken in vroeger dagen de zijden rokken der schoonheden.

Het eenige meisje, dat vastgelegd werd, was een aardig kind met een rok van het oude model, doch nu niet van foeja, doch van een frissche, gebloemde stof.

Op mijn terugweg voor het huis van den Pasoelé staande, informeerde ik of de ruimte binnen was verdeeld in afgeschoten vakken. Neen, was het antwoord. Of ik eens wilde zien? Dit was juist mijn bedoeling.

Zooals uit de foto van een Badasch huis blijkt, heeft zulk een woning geen wanden, doch bestaat enkel uit een dak, zoodat zulk een huis uiterlijk, en zooals me na het binnengaan later ook bleek, inwendig zeer veel heeft van een zolder zonder meer. En dan een zolderverdieping met slechts één opening, welke hier niet voor raam, doch voor deur dient. Op het gebied van woningbouw blijven de menschen hier letterlijk en figuurlijk wel erg „laag bij den grond".

Door de smalle opening in den rechterkant kwam ik in een donkere ruimte, in het midden gloeide en rookte een kookvuurtje, ik moest wennen aan de benauwde atmosfeer en aan die duisternis. Na eenige oogenblikken ontdekte ik op nog geen twee meter van me af een meisje, dat een jonge spruit droeg, vlak voor mijn voeten. Waar Licht en Lucht eischen zijn van de woningwet, zouden al deze woningen het aanplakbiljet ONBEWOONBAAR dienen te krijgen. Het kwam mij ook hier, evenals vroeger op Bali, onbegrijpelijk voor hoe menschen, die toch op ander gebied blijken gaven van smaak en kunstgevoel, in zulke krotten konden en wilden wonen. Als men dan ziet hoe in de benedenstreken, waar de invloed der zending reeds langer doorgewerkt heeft, al vele nette planken, ruime en zindelijke huizen worden aangetroffen, dan komt haar ook hiervoor een woord van lof toe. Zindelijke woning en kleeding zijn een eerste vereischte om de volksgezondheid te verbeteren, want zonder deze gaat elk behaald resultaat toch weder verloren. Zou het in heerendienst doen optrekken van modelkampongs, waaraan men dan van het begin afaan de hand houdt, niet nuttiger zijn dan het vaak noodeloos „schoonhouden" van

nuttelooze paden?" Voor iemand, die er iets voor voelt, die er hart voor heeft, is juist in primitieve streken zooveel en zulk opbouwend werk te verrichten.

Na den kerkdienst was het voor de menschen van Bomba in dezen tijd geen rustdag meer. Neen, alle handen aan dek voor de paddiesnit. Bij deze democratische stammen werken de gezinnen van de hoofden mee als al de andere. Eerst met het vallen van den avond keert men naar huis terug, ja velen overnachten op de velden.

Terwijl ik 's middags nog eens weer door de zoogoed als verlaten kampong neusde, had ik nog een aardige ontmoeting. Bezig zijnde met het kieken van een huis, zag ik op den weg een oud prachttype met dunne, grijze, breede baard, getooid met wijd uitstaande foejahoofddoek. Wijzend naar mijn toestel en verder gebarend, bleek dat hij juist gekiekt wilde worden. Waar zulk een overeenstemming van willen bestond, behoefde je elkaar verder niet te verstaan. Tot slot meldde zich een dame. Ik schrijf met opzet een d a m e, een lady. Ik had schik over de gratie, waarmede zij haar pose aannam en de voornaamheid, waarmede zij haar rokken uitspreidde en in de plooi streek. Toen hief zij zelfbewust het hoofd op, strekte het bovenlijf, de schouders naar achteren en keek met een voornamen blik naar het toestel. Het was een verschijning, die aan het hof der Fransche koningen volstrekt niet misplaatst zou zijn geweest.

Op het pad terug, kwam ik een stokoud vrouwtje tegen, het bovenlijf rechthoekig op de beenen, de kin sterk naar voren gedrukt om het hoofd nog op te houden. Maar toch in nationaal costuum, de tali-bonto op het hoofd. Een levensavond.

Wel wordt het tijd dat film- en geluidsopnamen hier zoo spoedig mogelijk onder leiding van een kenner van zeden en gewoonten plaats hebben, want anders is er kans, dat al dit interessante voorgoed verloren gaat, iets wat in dezen tijd van techniek onnoodig en jammer zou zijn.

Ik kan menschen, die van de berglanden houden, aanraden in een verlof eens deze kanten uit te gaan. Bada is vanuit Poso geheel te paard te bereiken, langs een goed, geen

gevaar opleverend pad. Het is dus slechts een kwestie van zitten, en het zich ontzeggen van de gemakken van modern toerisme. Doch daarvoor krijgt men dan ook zeer veel te genieten.

Met dans en zang van dit volk maakte ik helaas geen kennis, maar dat de eerste een volksgewoonte is, blijkt als men Dr. Kruyt de volgende uiting neer ziet schrijven: „Als we niet meer mochten dansen, zouden we sterven".

Verder door de berglandschappen

Bij mijn electrische handlamp zit ik te schrijven, de petroleumstormlantaarn is noodig in de keuken. Het is half vijf 's morgens in de pasanggrahan te Watoe taoe, de zendingspost in Napoe. Hoe goed de wil ook was, ontbrak het me gisteren na aankomst of liever na het eten aan de kracht om te gaan zitten schrijven. Ik kroop dan ook maar vlug achter de klamboe met het heilig voornemen heel vroeg bij de hand te wezen voor het bijhouden van mijn verslag. Sèlé, mijn kok, is ook altijd voor dag en dauw „uit de veeren", hier meer speciaal „van de planken", doch vandaag is dit zeer betrekkelijk, want buiten hangt over de vlakte nog een dichte, vochtige nevel, zoodat er nog geen tien meter zicht is. Wij beiden zijn de oudsten van het gezelschap, de gezonde dikke Karto ligt dan ook nog, lekkertjes gewikkeld in zijn deken, rustig door te slapen, tot Sèlé het genoeg vindt en hem met een ruk aan z'n been wekt: of hij oòk eens zou willen komen helpen pakken. De hanen, die zoo erg vroeg den dag aankondigen zullen ook wel oude heeren zijn, die niet veel slaap meer noodig hebben.

En nu even een sprong terug van 24 uur en wel tot het dagworden te Doda, de overnachtplaats in het tweede berglandschap Besoa.

Reeds vroeg waren de schrijver en de pasoelé aanwezig, tesamen met een paar menschen met foejahoofddoeken en dames-handtaschjes, welke voorwerpen in mijn handen overgingen tegen voor mijn gevoel tè hoogen prijs. Doch wanneer je op sprong van verder trekken staat en niet weet of er zich nog een gelegenheid voordoet, dan ben je als kooper altijd in de onvoordeeligste positie en dat wisten die Besoaërs zeer goed. Nog dienzelfden dag zou reeds blijken, dat ik genomen was.

Door het onderhandelen werd het half zeven alvorens

we den marsch ingingen.

Een der drie Besoa-dragers had in een stuk foeja iets gewikkeld, ik bekeek het nader en nu bleken het een tiental jonge kalongs (vliegende honden) te zijn. „Die zijn heel lekker", lichtte de schrijver toe. En waarom ook niet of beter, dat mòet wel zoo zijn. Die beesten toch voeden zich uitsluitend met vruchten, dus met zuiver voedsel. Wij, Europeanen, vinden zoo'n gerecht griezelig, doch eten wel wilde varkens, die in hun maal nu niet direct kieskeurig zijn en zelfs krengen verslinden.

Na een honderd meter kwamen we aan de sawah's van Doda. Een zeer uitgestrekt complex, vooral in verhouding tot de kampong, welke geen al te grooten omvang had. Misschien waren het ook wel gemeenschappelijke velden van meerdere dorpen. Overal werd druk geoogst. O, — had mijn voorlichter me verteld, — we hebben hier prachtige terreinen genoeg, dat geheele stuk, waar U gisteren langs bent gekomen, is geschikt, maar er zijn geen menschen. Velen zijn weggetrokken o.a. naar Soemara in Mori en naar het Paloedal nabij Bora en wel nadat de Kompenie hier gekomen is.

Even word ik nu bij mijn geschrijf gestoord door Sèlé, die de petroleumlamp naast me op tafel zet en wijst op de electrische. „Maoe simpen", (die wil ik inpakken) is zijn korte verklaring. Het is onder ons een gewoonte geworden bij het werk niet veel woorden te gebruiken, een kleine wenk of blik is voldoende om begrepen te worden. Ook is het een vaste gewoonte te zorgen, dat bij de komst van de dragers alle vrachten voor het opnemen gereed staan, waardoor het verdeelen ervan vlot kan verloopen en dadelijk rekening daarbij kan worden gehouden met de draagkracht der verschillende menschen. Want het zijn lang niet altijd de sterksten, die zich de zwaarste portie uitzoeken. Ook de in zulke primitieve streken meest „intellectueelen" hebben een meer dan goeden kijk op gewichten. Zoo ziet men de groote fouten en het misbruikmaken van kracht en ontwikkeling reeds in kiem aanwezig bij nog primitieve volkeren en is het mijn heilige overtuiging, dat velen, ook onder de Inlanders, die nu schreeuwen over onbillijkheden, deze zelve zullen begaan,

zoodra zij daartoe in de gelegenheid zijn. Wanneer zulks niet het geval was, zou de maatschappij reeds lang gezond moeten zijn, want wie heeft er, toen hij nog niets in de melk te brokkelen had, niet over onbillijkheid gemopperd en ten rechte? Volmaakt zal de maatschappij nooit worden en dat is maar goed ook, want dan bleef er geen streven naar het goede meer over. Welke vrouw zou mooi zijn, als er geen leelijke bestonden? Welk mensch goed, als àllen goed waren? Waar zou het heen moeten met de Meesters in de Rechten, die leven van het Onrecht, wanneer dit laatste niet meer bestond. En waar zou de lust tot arbeiden en de energie van het individu blijven, wanneer allen gelijk beloond werden? Tè ver doorgevoerde sociaal-democratie en communisme maken m. i. een maatschappij onbestaanbaar. Tot welke overpeinzingen iemand al niet komt in de eenzaamheid op de hoogvlakte van Napoe.

Ik loop achter de Besoa-dragers, waarvan er gelukkig twee Maleisch kennen. Het zijn voor Inlanders zeer lange kerels, vrij, maar toch beleefd. Het maakt zoo'n verschil of een ras eerst kort onder de Kompenie staat. Ik werkte op de Buitengewesten veel met zulke menschen en vind ze natuurlijk; de Java-Europeaan en ook vele B. B. menschen vinden hen onbeschoft en brutaal. Reeds in mijn PAWIRO wees ik hierop, bij het weergeven van mijn ervaringen met de Permalims in Habinsaran (Bataklanden). Nu de Javaan er eindelijk toe gekomen is — is toe kùnnen komen — zich te uiten en te geven, zooals hij is, wordt hij daarom door de „oude richting" van brutaliteit beschuldigd. Hoe brutaal moeten wij Hollanders onszelf dan wel niet vinden bij een eerlijk slaan van een blik in eigen boezem!

Voor de tweede maal komt mijn kok me storen. Hij duwt me een pannetje met de opgewarmde soep van gisteren onder den neus. De warmte en de geur doen heerlijk aan. „Het bord is al ingepakt". Nu weet ik, dat ik uit het pannetje moet eten. Ook best. Ik laat wat over, reik het hem aan, hij begrijpt. Ik zie hem met Karto naar achteren verdwijnen, waar ze zich tesamen over het restantje en de kluifjes ontfermen. Dit zijn kleinigheden, maar ik raad een ieder, die prettig, ver-

wend door zijn Inlandsch personeel wil reizen, aan, dergelijke „kleinigheden" niet te verwaarloozen. Ze dragen zoo bij tot een puike tevreden stemming en komt er door een of andere oorzaak dan eens tegenslag, hetgeen nooit voorzien kan worden, dan wordt ook àlles geäccepteerd, net als nu dat extra morgenhapje.

Een omgeving, als die van Doda moet men feitelijk zien, want het is niet alleen het beeld, dat het oog treft, doch het is de geheele stemming, welke er over het landschap ligt. Die goudgele velden, waarover gespannen de ontelbare lijnen, stersgewijze als bij een groot spinneweb samenkomend in een centrum. Op de platvormen de staande gestalten, van wie degenen, die zich verderaf bevinden, als silhouetten zich afteekenen tegen den morgenhemel; nu eens zwaaien zij de lange in de hand gehouden bamboes, dan weder doen zij een schreeuw hooren of geven een ruk aan de lijnen. Naast de ouderen, zittend aan hun voet, hoog op de vloertjes, de kleine kleuters. Want reeds heel jong, al spelend, begint hun praktijkopleiding, ze doen alles na, grappig en toch reeds met ijver en ernst. Zwermen rijstdiefjes scheren over de velden, doch krijgen geen kans om neer te strijken.

Wie zooals ik, jarenlang in zulk een heerlijke omgeving, het Inlandsch landvolk heeft mogen gadeslaan, kan niet anders dan er sympathie voor hebben en..... medelijden met den stads-Inlander, die voor een klein loon — en de markt zal nog meer overvoerd worden — zijn dagen doorbrengt op een kantoor of in een goedang. De trek van den een lagere school afgeloopen hebbenden Inlander van de kampong naar de steden en de schrijftafel, is een gevaar voor de Inlandsche samenleving. Het ontbreekt deze samenleving tot krachtigere ontwikkeling in de allereerste plaats aan een solieden economischen ondergrond, welke voor haar m. i. alleen te verkrijgen is door zich met hand en tand te werpen op den landbouw, de mooiste, soliedste en meest praktische welvaartsbron voor de Inheemsche bevolking over geheel Indië.

Men versta mij niet verkeerd. Ik ben niet tegen onderwijs, integendeel onderwijs en godsdienst heffen een volk op, ver-

zachten de zeden, maar het onderwijs dient zich aan te passen aan de behoeften van de menschen en niet omgekeerd. Dan werkt onderwijs juist ontwrichtend. Men trachte het milieu, waarin de plattelandsbevolking leeft op te heffen, doch men hale haar tot haar eigen schade niet ùit dat milieu. Hier in deze streken is nog veel te redden. De bevolking is hier door toedoen van een verstandige zending nog volkomen in haar milieu gelaten.

De dragers waren mededeelzaam, iets wat dikwijls voor komt, wanneer de menschen bemerken, dat je je interesseert voor hun „nietigheid" en voor hun omgeving. Een natuurlijk iets. Dan behoeft men niet te vragen, maar maken zij uitzichzelf op allerlei attent, geuren h'm op hun manier, met wat in hùn oogen belangrijk is en waarde heeft. En zoodoende steek je als toerist een massa op, dat jezelf niet zou zijn opgevallen en waarvan je dus onwetend zou zijn gebleven.

Al loopend hoorde ik achter me een taalkundig gesprek. Sèlé had intellectueel contact met den lansdrager. Het begon met het woordje „water". Sèlé vroeg, wat „water" was in de Bada-taal. „Wai", zei de man. „Wij zeggen bij ons (tanah boegis) ook Wai", liet Sèlé volgen. Hij was er na zijn nieuwsgierigheid echter leelijk bij, want de Besoaër begon een geheele reeks van woorden in zijn taal op te noemen, het Maleische woord er naast gevend. In het begin zei Sèlé dan beleefd die woorden na, doch toen hij het blijkbaar welletjes vond en de les lang genoeg, liet hij zulks na. En nu moest ik lachen, want de instructeur, denkend, dat hij niet goed verstaan werd, zeide het woord opnieuw, rustte niet voor het herhaald was, tot overmaat van ramp de uitspraak verbeterend. Na eerst voldoende genoten te hebben van het gezicht van den onvrijwilligen leerling, redde ik hem door te roepen: „Sèlé, geef me mijn veldflesch eens aan". Waarna Sèlé wijselijk buiten het bereik van zijn al te fanatieken onderwijzer bleef. „Ik geloof, dat je daar gratis school had", zei ik lachend. En hij trok een gezicht van: En òf!

Reeds 5 volle uren voor aankomst te Watoe-taoe hadden we dat doel in zicht. Het leek of we niet opschoten. Gelukkig had ik goede schoenen en vertelde de telkens voor-

bij glijdende KM palen me, dat dit niet-opschieten slechts gezichtsbedrog was.

„Gelukkig had ik goede schoenen", schreef ik daar juist. Op weg naar mijn allereersten top van deze tournee was dat niet het geval geweest en de Goenoeng Pondo zag me dan ook met twee gewonde voeten arriveeren. Poso, een militaire post, had geen enkel paar af te staan, arme soldaten! Maar als de nood het grootst is, is de redding nabij. Want wat gebeurde toch gedurende de verplaatsing naar mijn tweeden berg ?

We bleven over in kampong Taripa en daar ontdekte mijn spiegelaar schoenen.

„Erg belangrijk", hoor ik den lezer al zeggen. Wat raken mij die schoenen. En daar zou hij groot gelijk aan hebben, wanneer niet deze onnoozele schoenen — voor mij waren ze allesbehalve onnoozel, dat kan ik plechtig verzekeren — een bewijs leverden van de ontwikkeling van het interinsulair verkeer in den archipel.

Wat toch was het geval?

In de TORADJA-kampong Taripa in Midden-Celebes ontdekte mijn PADANGSCHE spiegelaar in een kleine toko, gehouden door een JAPANNER, prachtige sterke rimboeschoenen, fabrikaat van een CHINEESCHEN schoenmaker te Lho-Seumawe op ATJEH. Ik zond er dadelijk mijn BOEGINEESCHEN tourneejongen op af om een paar te halen. Ze pasten gelukkig aan mijn HOLLANDSCHE voeten en toen ik na het dichtknoopen met vreugde me oprichtte, keek ik in de oogen van een MENADONEESCH meisje, dat juist passeerde. En dat in een streek, die praktisch gesproken nog geen dertig jaar geleden „gesloten" was voor het „vreemdelingenverkeer", waar de binnen de afsluiting wonenden zich toen vermaakten met elkaar een kopje kleiner te maken en niet wisten wat een broek, laat staan schoenen waren.

Watoe-taoe scheen als verlaten.

De zendeling Wesseldijk Jr. van Napoe was met verlof naar Holland.

Geen der dorpsautoriteiten was aanwezig. Eindelijk verschijnt een echt ouderwetsch type, spreekt geen Maleisch.

Even de tusschenvoeging, dat de Napoeërs voor de komst van de Kompenie in het geheele Pososche de schrik waren der andere stammen, naar welke ze doorloopend rooftochten ondernamen en van welke ze vele slaven met zich naar hun ongenaakbare bergen terugvoerden. Het zendingswerk onder hen dateert van veel lateren tijd dan dat in de lagere gebieden, doordat zij weigerden blanken in hun land toe te laten en Dr. Kruyt kon dan ook eerst in 1908 de berglandschappen betreden. Het zendingswerk onder dit volk lijkt me tot nu toe nog niet van het gemakkelijkste toe.

De dragers van Rompo dienden als tolk. De oude heer beweert met een strak gezicht geen 12 kattie rijst te kunnen leveren. Ik klop hem eens op den schouder, steek mijn vinger een paar maal achtereen in de mond, en klop hongerigkijkend op mijn buik. Er komt een glimlach op het droge gelaat. Dat is al veel gewonnen. Gelukkig zie ik een scholier, die om een hoekje neust. Natuurlijk verstaat die Maleisch en dat jongetje blijkt de reddende engel te zijn; drie dragers voor den volgenden dag, drie kippen en 12 kattie rijst voor onder den marsch, want van Napoe naar Poso wordt niet in kampongs noch pasanggrahans overnacht, doch in z. g. permanente bivaks.

Ik heb alles gekregen, ja zelfs nog foeja-kains en talibonto's. Een mooie hoofdband werd mij getoond. Hoeveel? Een rijksdaalder was de vraag, doch voor één vijftig werd ik eigenaar. 's Morgens had ik voor net zoo'n exemplaar 5 gulden betaald. Voor een foeja-kain, te Doda betaald met twee gulden, gaf ik hier drie kwartjes. Met de twee vrouwenbaadjes en foeja-rok, mij aangeboden door Dr. Kruyt, had ik zoodoende een vrijwel volledige Napoe-vrouwenuitrusting bij elkaar.

Nog even maakt de jonge Menadoneesche goeroe zijn opwachting. Het is een goedkoope gast, hij rookt en drinkt niet, mag dus gerust nog eens terugkomen. Daar hij me mededeelt, dat het pakje, inhoudende de baadjes van Dr. Kruyt, nog te Wangga is op 9 KM. afstand, doch dat hij het te paard zal laten halen, heel in de vroegte, besluit ik den volgenden morgen eerst om 7 uur te vertrekken. Een pracht-

oplossing, waar ik zeer blij om ben, want van schrijven zou niet veel gekomen zijn dezen avond. Het is dan ook heel gauw doodstil in de pasanggrahan. De lamp gaat uit, we moeten zuinig zijn met onze petroleum voor in de boschbivakken. Nu het binnen donker is, zie ik door de ruiten een rossen gloed. Naar het Oosten staat de vlakte in lichte laaien, morgen zullen we de resultaten van dit brandje wel zien en is het alweer een bof, dat het vuur gedurende den nog langen nacht wel uitgewoed zal hebben. Want zoo'n breede vuurzee is een absoluut beletsel om vooruit te komen.

Overpeinzingen op mijn laatsten rimboe-dag

Heel vroeg was het dag. Ik wilde de zon zien opkomen van achter het Pompangeogebergte, recht in het Oosten. Langzaam komt uit het duister van den nacht het benedenliggend landschap opzetten, de omtrekken der bergen nemen vasteren vorm aan en ook de kustlijn teekent zich af. Als een groot donker koepeldak steekt het oostergebergte af tegen den lichtenden hemel. Maar nog is de zon niet verrezen boven den horizon. Ik hoor Sèlé tegen de dragers zeggen: Vooruit, op marsch. Ik laat ze vast gaan, wacht eerst rustig den dageraad af. Het is den laatsten morgen dat ik op deze tournee van 8 maanden de zonneschijf zal zien verrijzen boven mijn geliefde bergen. Menigen morgen heb ik haar opkomst rillend gadegeslagen als het nachtmeten zonder onderbreking overging op het aanmeten der spiegels, welke in die allervroegste uren als vaste rustige sterren het zonlicht van rondom terugkaatsten naar mijn bergtop. Meer en meer komen nu te voorschijn de grillige, vaak loodrechte bergwanden van het woeste Todjoland, naar links de hooge, spitse Katopasa, de heilige berg met geesten, die een bestijging niet zouden toestaan, tot de verkenner van de Triangulatie alleen met z'n mandoer en spiegelaar den top beklom en de geesten onttroonde. Toch dient men nooit te spotten met deze volksverhalen, er niet aan hechtend, bewijze men door de daad, dat het verhalen en niet meer zijn en neme alle maatregelen om gebeurtenissen te voorkomen, want het minste ongeval is in staat het geloof in zulke geesten te staven, ja te verstrekken, met als gevolg daden van geweld van den kant van de domme bijgeloovige bevolking. En een moord op zulke gronden bedreven kan dan geen misdaad worden genoemd.

Meer en meer heuveltopjes ontdek ik in de Posodepressie. De zilveren Poena is in al haar slingeringen te volgen, en

ook de kustlijn kronkelt zich naar het Oosten om kaap na kaap. De onderkant der wolken tint zich. Iets rechts van de Katopasa begint nu de hemel te gloeien, de Vorstin is op komst. Geeft acht. Afstekend tegen den donkeren ondergrond der Poenavlakte klapwiekt duidelijk hoorbaar een neushoornvogelpaar voorbij, in het jong opgeschoten struikgewas, daar, waar de woudreuzen voor het uitzicht en de veiligheid geveld zijn, tjilpen en jubelen, ieder zooals ze gebekt zijn, de vogels van het woud. Het bergstroompje, dat ons van zijn heerlijk water voorzag, ruischt vanuit het bosch. Het is een en al stemming.

Zoo breekt de dag aan. Goudranden nu de wolken. Op het blaadje in mijn aanteekenboekje, waarop ik deze indrukken neerschrijf, turend naar de natuur en luisterend naar haar ontwaken, zie ik nu de schaduw van mijn potlood vallen. De zon is er, de dag is aangebroken, de Koperen Ploert begroet ons.

„Kom, Sèlé, kom, Kartol" Maar nog blijf ik staan. Mijn blik valt op het schamele onderdak, nu levend in die mooie morgenbelichting, waardoor het iets schilderachtigs krijgt. Over twee dagen zit ik aan boord, ook in een hut, met kasten en spiegel en waschtafel, strek ik me uit in een couchet met helder wit laken, geniet ik van een glas heerlijk koud vatbier en een gefrappeerden borrel en verwerk een officieel menu van soep en croquetjes tot en met gebak, vruchten en koffie. Hier waren we tevreden met het soepje van een kwartjeskip, bereid in een pannetje, steunende op drie steenen en boven een vuurtje van zelfgekapt hout, met daarna warme rijst, gedroogde visch en daarbij een slok frisch zuiver ongekookt bergwater. En we waren gelukkig en tevreden.

Als ik menschen hoor zeggen van Bandoeng, Batavia, Medan en andere plaatsen, dat het er zoo vreeselijk duur is, moet ik altijd lachen. Het gewone leven is er niet duur. Maar wij, Hollanders in Indië, zijn verwend en hebben ons langzamerhand behoeften geschapen, waar wij denken niet meer buiten te kunnen. Aan boord van onze mailschepen begint al dat opgeschroefde, dat bederf van ons Nederlan-

ders, zoo goed als allen komend uit de niet rijke milieu's in eigen land, ja dikwijls uit gezinnen, waar schraalhans keukenmeester was. Wil Indië finantieel blijven bestaan, dan dient de Hollandsche levensstandaard te dalen en hoewel de Inheemsche aanmerkelijk moet verhoogd worden, moet zij opkomend de Hollandsche al dalend ontmoeten op zoodanige hoogte, dat men komt tot een normaal Indisch levenspeil. Gelijke finantieele draagkracht zal dan ook medewerken tot een mindere afscheiding, tot een meer als gelijken met elkaar omgaan, dus tot een grootere belangengemeenschap. De dure levenswijze van den Europeaan in de tropen, welke hij tracht te handhaven, hetgeen niet anders kan dan ten koste van het billijkerwijs den Inlander toekomende, is een van de grootste redenen van de kloof: blank en bruin.

En niettegenstaande deze overtuiging..... o, inconsequentie en menschelijk raadsel..... verlang ik met groot verlangen naar mijn eerste potje koud vatbier aan boord van de K. P. M. En zèlfs naar het tweede.

De zilveren Poena is omgetooverd in een gouden. „Vooruit Sèlé, zijn jullie klaar?" „Allang, toewan, ik heb al drie sigaretten op, maar U zit aldoor maar te schrijven".

Zoo is het, ik kreeg nog even de tegenstelling rimboe — stadsduurte in het hoofd en schreef ze neer.

„Ajoh, vooruit!" Het is iets over zessen.

Laatste watervalletjes, die vrij hun water laten stroomen. Nu wordt het weer voor vier maanden het kraantje zorgvuldig sluiten, anders wordt de post voor „water" uitgetrokken, overschreden. O, rimboe!

Ik hoor Sèlé zeggen: Misschien draagt de pisang, die ik voor mijn vertrek plantte, al vrucht. Zoo denken wij zwervers, nu het oogenblik van terugkeeren nadert, allen op onze eigen manier aan huis. Dat is een van de lichtpunten van zwerven, het steeds hebben van een verlangen, hetwelk het tijdelijk missen doet vergeten. En wie de kracht tot dat tijdelijk vergeten mist, is ongelukkig. De vrouwen, die niet de energie hebben in Indië hun leven te maken in het land, waar haar man zijn brood en het hare verdient, doch steeds zitten te zuchten: „Was ik maar weer in Holland", ondermijnen hun

eigen gestel en zijn een druk en een last voor hun gezin. Waarbij dan nog maar al te dikwijls vergeten wordt, dat wij Hollanders als regel niet vanwege onzen rijkdom naar Indië komen, dat we in Holland wel làngs de schouwburg konden loopen, maar het ons aan middelen ontbrak om er ìn te gaan. Men behoeft niet blind te zijn voor de minder aangename zijden van het gaan naar den Oost, maar evenmin voor de vele en groote lichtzijden.

Het is nu een lange langzame daling naar de vlakte. Om negen uur staan we op den vlakken grond. Ik kijk om, ben iets voor bij mijn Batjo's, zie wat wits aan den kant van den weg liggen, het zijn baadjes. De heeren kropen in de eerste de beste kali, welke zij ontdekten, die verleiding was te groot. Even wacht ik ze in, vind het niet gezellig alleen te loopen. Nog glimmend van het frissche morgenbad sluiten ze op.

Op een gegeven moment staan we voor den „zilveren" Poena, van nabij niet zoo glinsterend. Het is de derde keer, dat we haar hebben over te steken. Wat staat er een stroom, een brug is niet aanwezig en ter geruststelling wordt me verteld, dat er heel dikwijls krokodillen tot hier de rivier opkomen. Maar het beloofde land lag aan den overkant en Karto, die naast me waadt, zit veel dikker in zijn vleesch dan zijn toewan, terwijl bovendien het zijne ook wel eenigszins malscher zal zijn. Ik reken dus maar op den goeden smaak van den krokodil en tusschen Sèlé en Karto in „nemen" we de Poena, nu voor den laatsten keer.

De eerste groote kampong wordt nu spoedig binnengestapt, Kasigoentjoe de woonplaats van Papa i Woente, het nu blinde oud-Pebatohoofd, den allereersten Christen in Posoland. Opzij van den weg het nog versche graf van zijn pas overleden trouwe echtgenoote, Ine i Maseka. Over beide historische figuren vertel ik later meer.

De marsch over de vlakte vordert menig zweetdruppeltje. Nog even en tusschen de klapperstammen door zien we de zee. Om iets voor twaalven bereiken we de kust van de Golf van Tomini. Bij het zien van de wijde zee en het hooren van het eeuwige lied van de schuimende branding

vergeten we de warmte, zetten ons neer om eens heerlijk door te waaien en te genieten van dit nooit vervelend grootsche schouwspel. We hebben den tijd, de boot is er immers toch nog niet.

Ruim drie uur staan we voor de Posorivier, een gierpontje onderhoudt de verbinding met den anderen oever, waar de plaats is gebouwd. Onder het overzetten bemerk ik, dat aan een viertal echte bergtypen om geld gevraagd wordt. Nòch mij, nòch een van mijn Batjo's wordt iets gevraagd. Ik informeer. Dat is voor het landschap, is de uitlegging. Hoe het totaal der ontvangsten gecontroleerd wordt, is mij een raadsel, want bewijzen op nummer worden niet verstrekt. Ik, de rijke, mag gratis over, ben niet eens landschapsonderdaan, hetgeen de assistent-resident van Poso me immers liet voelen door mij het recht van toezending van mijn officieele post te ontzeggen op grond juist daàrvan, maar die arme, schuwe kerels, in deze moderne omgeving onder een hoedje te vangen en gauw te intimideeren, moeten hun penning offeren. Als zulke menschen nu eens geen geld bij zich hebben, wat dan?

Alleen al in het feit — ik laat het bedrag nog geheel buiten beschouwing — dat deze bewoners van de berglanden in de laaglanden komend voor niet anders dan het volgen van den weg, moeten betalen, steekt een groote onbillijkheid. Immers, zijzelf worden gedwongen bruggen te bouwen over de gevaarlijke ravijnen, over de woeste bergstroomen, zonder welke het verkeer in hun omgeving niet mogelijk zou wezen. Het goede, geschikte hout daarvoor moeten zij persoonlijk ten koste van veel inspanning kappen in en aanvoeren uit het bosch, het daarna bewerken en de bruggen, vaak met gevaar, leggen en afbouwen. En over deze kunstwerken — want dat zijn het zeer dikwijls — mag de bewoner van de laagvlakte gratis wandelen, een zwaar doortrekken van een ravijn of woesten bergstroom uitsparend. Aan al dat werk worden maanden van gehaten heerendienst besteed. Komen nu deze gewillige, eenvoudige oertypen in de „beschaving", dan moeten zij betalen om op een pontje over een oliegladde riviermonding van misschien veertig meter

breedte, te mogen gaan, ten einde den zetel van ons bestuur, waarheen ze — o, ironie — misschien nog wel zijn òpgeroepen van honderd en meer kilometers ver, te kunnen bereiken. Ja te kùnnen bereiken, want van omloopen is geen sprake en van overzwemmen evenmin, vanwege de krokodillen en het feit, dat bergmenschen beter klimmen dan zwemmen.

En dan, àls het een bepaling is, waarom ìk niet en zij wel? Durft men mij niet te vragen, nòch mijn Batjo's, of is het weer eens een bevoorrechting van den machthebbende boven den dienaar?

Met deze „roode" ideeën — het is bespottelijk en tevens intreurig hoe de „behoudende" Hollander zijn eigen rasgenoot, die door kennis van personen, toestanden en verhoudingen, meent te moeten opkomen voor den Inlander, hetgeen in een koloniale samenleving met al haar verwrongens, onechts en onbillijks, geen prettig noch gemakkelijk iets is, en waarbij zoo iemand dan bovendien al heel spoedig gebrek aan vaderlandsliefde en verinlandschtzijn verweten wordt — betrad ik het mij in die tijden niet zeer sympathieke bestuurscentrum Poso.

Te Poso

Van dure venduties en goedkoope chocolade

Het is nu wachten op de boot, gelukkig niet lang. Aardig ligt de pasanggrahan. Er zijn meerdere gasten, de Radja van Oena-Oena met twee kamponghoofden van zijn eiland. Hij blijkt rad van tong te zijn en een handig debater. Het zijn deze toevallige ontmoetingen met menschen van allerlei positie uit de Inheemsche maatschappij, welke ontmoetingen ik altijd zocht en nimmer ontweek, — ook al was de eerste kennismaking wel eens wat stroef, meestal gevolg van een afwachtende houding hòe zou worden opgetreden mijnerzijds — die me een kijk deden krijgen op die maatschappij, haar grieven, zorgen en verlangens.

Oploopen, of beter voetje voor voetje binnenstappen, kwam de vorige radja van Oena-Oena, die ik aanstonds herkende van 1921. Hij was nu onder behandeling van den dokter, de beenen wilden niet meer mee. Acht jaar geleden had ik hem het eerst ontmoet aan boord en de gezagvoerder had me gezegd: „Nu zult U eens een boterliefhebber zien". En jawel, aan tafel werd naast den radja het boordevolle vlootje gezet en, bedekt met een vingerdikke laag vriesboter, ging soepbroodje na soepbroodje naar binnen in niet al te kleine happen. Achter zijn stoel stond een speciale jongen, die de opdracht had steeds bij te vullen. Enfin, een goed coprah-afscheper „smeert" men graag, zaken zijn zaken.

Aan den wal maakte ik deze autoriteit opnieuw mee en wel op de vendutie van den vertrekkenden B. B.-ambtenaar. Boven uit zijn naar voren puilenden borstzak zag men oweeïg het papieren geld steken, je hebt geld of je hebt het niet. De andere Inlandsche aanwezigen en de klerken maakten er een grapje van, joegen Heer Radja bij het bieden op, door op zijn ijdelheid te werken. Gezien zijn zucht om te toonen, dat geld voor hem niets was, gelukte dit maar al te gemakkelijk. Zoo ging een kip over in radja's bezit voor 40 cent,.....

mis, voor maar 40 gulden. Welke kip het was, en wie zich deze ten slotte toeëigende, dat wist onze geldman niet en daar trok hij zich ook niets van aan. Hij was allang ergens anders aan het rondkijken. Kippen had hij genoeg.

Het is in zulke gevallen maar heel goed dat degeen, die op deze wijze bevoordeeld wordt, niet aanwezig is, aangenaam op om deze wijze verrijkt te worden is het niet. In het vendutiehouden op die kleine plaatsen zit een zeer groot gevaar. Deze radja kòn betalen, maar een insider weet, hoe hoofden en klerken met zeer bescheiden inkomens en meestal een uitgebreid gezin, soms zoo arm als Job, bij zulke gelegenheden uit valsche schaamte of verkeerd idee van verplichting, op prullen, ja prùllen, als afgedragen hemden, schoenen van de Njonja, enz., bedragen bieden, meermalen hooger dan de aanschaffingskosten geheel nieuw, welke bedragen in verhouding tot hun traktement een schande zijn te noemen en die onmogelijk op den vervaldag kunnen worden voldaan. De houding, waarmee dan later de fiere in een roes verkeerende koopers met hangende pootjes, komen bij hun nieuwen chef om uitstel van betaling, voorschot of toestemming om zonder de plaats te verlaten zelf vendutie te mogen houden, om uit het nauw te kunnen komen, is minder fier en minder openbaar.

Het officieele verbod in zake dergelijke opgejaagde venduties is een wassen neus en kan in de praktijk niet veel uitwerken. Hier in Midden-Celebes hoorde ik van den laatsten tijd bedragen noemen, waarvan ik schrok. En ik hoorde door toeval òok van de gevolgen. Gezagsverheffend zijn dergelijke toestanden niet, de oplossing is niet gemakkelijk, maar m.i. noodzakelijk.

Vanuit de voorgalerij heb ik uitzicht op de ankerplaats en het steigertje. Een motorboot sleept een prauw vol coprah aan, zeil-vlerkprauwen komen van den overwal, een mooi gezicht, die sierlijke vogels op het zacht rimpelend water.

Achter bij de „klaar voor het oppakken" liggende bagage, zitten de spiegelaars en Batjo's, allen ietwat opgewonden nu het oogenblik van inschepen, het begin van het „poelang", nadert. Ze hebben allen gespaard, deze vaste koelies,

van 80 tot 170 gulden toe. Dat deze laatste rijkaard mijn k o k Sèlé is, behoeft eigenlijk niet gezegd te worden, het is altijd voordeelig „dicht bij het vuur" te zitten. Maar hij heeft goed voor z'n toewan gezorgd, want deze is niettegenstaande de vele lange marschen geen onsje afgevallen.

Voor zulke eenvoudige koelies zijn de hier genoemde bedragen enorme sommen om ze zoo maar in de palm van de hand te hebben, als zuiver bezit. Allen gaan tijdelijk naar hun kampong Tjorio, in het Enrekangsche terug, twee van hen gaan trouwen. Straks te Donggala worden nieuwe kains gekocht en getooid met deze mooie warmkleurige weefsels, zullen ze hun intrede in hun dorp doen. En al zijn er natuurlijk in die 7 maanden wel eens standjes gevallen van verschillende „hevigheid", nièt en wèl verdiend — daarvoor ben i k een driftige Blanda en zijn zij „kwajongens", die zoo nu en dan om in het gareel te blijven of er weer opnieuw in te komen, eens op gezette tijden „hartig" moeten worden „toegesproken" — de eindstemming is er een van vergeven en verzoenen, kortom is puik.

Daar komt er een aanhollen: „De boot is in zicht".

Batjo's en spiegelaars loopen op en neer naar den steiger, waar de barang opgestapeld wordt. De eerste motorboot met laadprauw komt aan wal. Natuurlijk is het dadelijk in orde, dat mijn „verhuisboedel" met de K. P. M. laadboot meegaat, dan zijn wij van alle soesah af. Velen van de stuurlui hebben ons al meerdere malen ingenomen en afgeleverd, ze begrijpen dus, wat het waard is gauw geholpen te zijn.

Dan brengt de motorboot me naar de VAN OVERSTRATEN, waar gezagvoerder en hoofdwerktuigkundige me op de bekende hartelijke K. P. M. wijze in het gezin opnemen.

Verlangde ik naar boord, de zeelui wilden even den wal op, de beenen er onder uit gooien. Dus maar weer mee, alles was nu toch geregeld en aan den wal gaan met den Schipper is altijd de zekerste manier tegen te laat aan boord terugkomen.

Op dien zonnigen Zondagmorgen genoten wij van het vroolijk aanzien van het plaatsje en niet in het minst van het aangaan van de kerk, waar „heel Menado", in vroolijk ge-

kleurde costuumpjes naar optrok. Wat ook opgetrokken waren, dat waren de rokjes van de bloemetjes van 15 lentes en daarboven. Als we niet geweten hadden, dat dit het gevolg was van gezegenden Westerschen invloed, zou de veronderstelling voor de hand hebben gelegen, dat de spaarpotjes niet hadden toegestaan een enkel elletje van de stof meer aan te schaffen. Terwijl we het kerkgebouw bekeken, schrokken we zoodanig, dat we maar gauw doorliepen. De Minahassa is inderdaad het Pososche in vele dingen ver vooruit, doch erg opvoedend is dit mode-voorbeeld van de reeds een paar graden meer in het Christendom gevorderd zijnde geloofsgenooten voor de eenvoudige Toradja's nu bepaald niet.

Met drie gasten togen we naar boord terug, waar alras een geheele kring gevormd was, waaronder de vertegenwoordigers der verschillende handelshuizen, die elkaar de loef trachtten af te steken in het opsommen van de eigenschappen van de door hen geïmporteerde chocolade. En niet tot verdriet en schade van de overigen van het gezelschap, elke bewering toch moest „proef"ondervindelijk worden geconstateerd, zoodat deze concurrentiestrijd iets zeer nuttigs meebracht. Ik hield het voor deze keer op van Houten, niet zoo zeer nog om de smaak, als wel, om de meer dan vlotte, spraakzame en geestige wijze, waarop dat merk werd gepresenteerd en aanbevolen.

Voelend zijn succes en voorsprong op z'n concurrenten, zegt van Houten, beleefd een proeve aanbiedend: „Wij hebben altijd een keurige verpakking, Mevrouw". „Dat is ook het eenigste, wat er goed aan is", klinkt van het andere merk. En heerlijk smullend van de zoo juist aangeboden van Houtens chocolade, komt van neutrale zijde: „En tòch gaat er niets boven Sickesz" en hoopvol gaat zijn blik in de richting van Sickesz, die deze kans niet voorbij laat gaan, aan komt loopen met een doos fijne bonbons en een glas water. „Proeft u dit eens, maar spoelt U eerst even goed Uw mond, anders bederft de nasmaak van van Houten, totaal het fijne aroma van mijn merk. Proeft U eens hoe heerlijk zoet". „Past U op Mevrouw met dat goedje in Uw huis te halen, de mieren liepen van morgen al achter hem aan", giftigde de verdrongene.

„En nou weg met die zoete rommel en een hartige borrel", liet de „Baas" zich hooren, en ik dankte hem voor dit ingrijpen.

Na een gezellig etentje verlieten de Pososche kennissen de VAN OVERSTRATEN, voorzien van de noodige zoete monsters, de mieren ten spijt. Het anker ging omhoog en koers werd gezet naar Parigi, slechts een kleine vier uur stoomen.

Celebes op zijn smalst

Het Paloe-Dal in

Gelukkig, dat onze taal woorden heeft, waaraan meer dan één beteekenis is verbonden. Was dit niet het geval, dan zou ik nu buiten mijn boekje gaan en wel omdat het Parigische, het Paloesche en het Koelawische niet i n het Land van Kruyt liggen, doch daar b u i t e n. B u i t e n beteekent echter ook u i t en omdat het volk in het Koelawische overeenkomst heeft en relaties onderhoudt vooral met dat van de Berglandschappen Bada en Besoa, welke slechts door een gebergte ervan gescheiden zijn, dat in een tweetal dagen is over te trekken, meen ik me deze kleine vrijheid te mogen veroorlooven. En zulks temeer, daar het mij gelegenheid biedt te vertellen van ander mooi werk door Westerlingen onbaatzuchtig en tot heil van den Oosterling verricht.

De hartelijke aardige ontvangst aan boord van de VAN OVERSTRATEN, met daarop aansluitend vroolijk samenzijn, had als natuurlijk gevolg, dat het mij aan boord alweer uitstekend beviel en toen we om half vijf voor anker kwamen te Parigi, moest er inwendig een harden strijd gevoerd worden: Aan boord blijven, lekker uitrusten en luieren na al die maanden van loopen en eenvoud of doorzetten en het eenmaal voorgenomen plan uitgevoerd.

Toen echter de Gezaghebber van Parigi, de Heer Eckenhausen, me dadelijk na ontmoeting een zeer hartelijk schrijven van den assistent-resident van Donggala ter hand stelde, was de knoop spoedig doorgehakt en na nog een afscheidsdiner — zes uur nà het welkomstetentje — waarin kracht werd gezocht voor den volgenden dag, stond ik opnieuw op Celebes' dierb'ren grond, voor den nacht de gast van den bestuursambtenaar.

Van het tochtje over CELEBES OP ZIJN SMALST vertel ik verder maar niet veel. Ik had nog 24 KM. te voet af te leggen, doch momenteel is de doorsteek praktisch voltooid

voor vervoer per as, zoodat mijn verhaal geen waarde meer heeft.

Na een gastvrije ontvangst ten huize van de Assistent-Residentsfamilie, togen we er den volgenden morgen vroeg op uit het Paloedal in.

De tocht naar Koelawi, het hoofddoel van het bezoek aan deze omgeving was een genot. De Paloevlakte biedt een schitterend gezicht met haar vlakten, boom- en cactusgroepen, waartusschen kudden schapen grazen. Een geheel ander aanzien hebben de kampongs hier, dan bij de Posoërs. Men is hier dan ook in een Mohamedaansche omgeving, hetwelk op het uiterlijk dadelijk een ander stempel legt.

De weg naar boven was eerst sedert kort tot Lemo (106 KM. van Donggala), de kampong, waar de heerlijke bergpasanggrahan gebouwd is, geopend. We zouden het nieuwe van dezen verkeersader nog leeren kennen, want plotseling stonden we voor een aardschuiving, welke den geheelen weg versperde en ons een „tot hiertoe en niet verder" toeriep. Maar het toeval wilde, dat er juist aan den weg een groep menschen bezig was, reeds druk in den weer aarde, takken en wortels op te ruimen, zoodat we na een oponthoud van een klein uur door konden. Het boompje was juist een half uur voor wij ter plaatse kwamen neergevallen, zoodat ons ietwat te lang blijven plakken bij de familie Veerenhuis te Kalawara nan Poetih achteraf gezien misschien nog zoo verkeerd niet is geweest, daar tegen al te grooten druk van boven noch autokappen noch menschen-koppen bestand zijn. Over dat bezoek aan Kalawara nan Poetih vertel ik afzonderlijk.

Verder ging alles naar wensch. De pasanggrahan was echter nog niet geheel en al per auto te bereiken, een paar honderd meter diende geloopen te worden. We zagen de kracht van een bandjir, welke kort geleden hier huis gehouden had. Tegen een bamboestoel aangedrukt een weggespoeld huis, zware boomstammen, steenen en zand op de erven en over het pad.

Op een alleenstaanden heuvel, gelegen temidden van een kom, omringd door nabije hooge bergen, lag een van de

aardigste pasanggrahans, die ik in Indië zag. Keurig en vriendelijk, helder en knusjes, heerlijk stil temidden van een grootsche lachende natuur en onbeschrijfelijk stemmig in den tropischen maannacht. Vóór dit ideaal onderdak op denzelfden heuvel, doch lager gelegen, de woning van den Menadoneeschen Bestuursassistent, die ik toevallig vroeger reeds te Kota Mobagoe in het Bolaäng-Mongondowsche had leeren kennen.

Een nieuwe kennis hier werd de Radja. Een type, reeds vrij oude, tanige baas, sprekend Maleisch op een bijzondere wijze, welke komisch was, vooral door de met zijn woorden gepaard gaande buigingen, handbewegingen en oogmimiek. Stem overigens eenigszins schor, waaraan zijn groote liefde voor de sagoweer wel niet vreemd zal zijn geweest.

Den volgenden morgen was ik tochtgenoot op een inspectie langs de rondom Lemo liggende kampongs Bolapapoe, Matauwe, Soegkoe en Boladangko. Doch voor den afrit kreeg ik gelegenheid verschillende nationale drachten te bewonderen en op te nemen. Waar in Napoe alleen de vrouwen een bijzondere dracht hadden, waren het hier, evenals in Bada, doch in veel sterkere mate, ook de mannen, die zeer mooie en schilderachtige costuums droegen. Er viel echter een aanmerkelijk verschil met de drachten in Bada op te merken, terwijl ik hier niet de zware breeduitstaande foejarokken aantrof. Eigenaardig was de versiering met een band van eenige rijen koperen bellen, welke de jonge vrouwen op hun queue droegen en welke bellen bij het loopen melodieus klingelden, iets wat door den waggelenden gang van deze schoonen nog in de hand gewerkt werd. In dit bellenspel zit voor den man een groot gemak, daar het zijn vrouw nu niet mogelijk is hem te overvallen en hij haar nadering aan de hem natuurlijk bekende tonen dadelijk kan constateeren. Zou dit werkelijk de bedoeling zijn, evenals de zeer kleine schoentjes der Chineesche vrouwen deze in hun bewegingsvrijheid belemmerden?

Mijn hart trekt altijd naar de bergen. Ze hebben zoo iets levenslustigs, zoo iets frisch, je ademt er zoo vrij. Ook deze morgenrit was een en al genot.

's Avonds werd er gedanst en gezongen. Het was natuurlijk op verzoek, maar men denke niet, dat dit een opoffering is, een machtsmisbruik, doordat aan het verzoek niet geweigerd durft te worden. Dansen is een hartstocht en hoemeer de gelegenheid er zich voor aanbiedt, des te liever.

Vanaf de voorgalerij van den radja genoten wij van dezen dans en zang. Het is zulk een enorm verschil of men deze voor ons, wat inhoud en woorden betreft onverstaanbare zangen, hoort op een tooneel, in een zaal, waar ze als Oostersche kunst worden voorgezet, of dat men ze te hooren krijgt in eigen omgeving, in eigen sfeer en stemming, bij toortslicht of onder het droomerig schijnsel der maan. Er werd o. a. een soort kringdans uitgevoerd, waarbij telkens de ridder zich een meisken koos, zich met haar buiten den kring opstelde, waarbij de armen om hals en middel worden geslagen en men al wiegende mee bleef zingen. Voorzangster was een nog ongetrouwde vrouw, die zeer interessant en aangenaam jodelde. Daar zooals gezegd de menschen verzot zijn op dans en zang, en zij zich toch ook voor ons de moeite gegeven hadden zich mooi te kleeden, in hun allerbeste plunjes, deelde de A. R. den radja uitdrukkelijk mede, dat na ons vertrek de feestvreugde ongehinderd door moest gaan en dat des radja's gemoedsbezwaar „of het ons niet verhinderde om te slapen" er geen was. En tot diep in den nacht hoorden we muziek en zang en vertelden de Koelawische jongelingen en meisjes elkaar van hun liefde. Want dat zal het wel geweest zijn, als overal ter wereld, waar maan en zacht gekweel tesamen werken. En... groot gelijk hadden ze, men is maar eens jong.

Soms komt bij mij de vrome wensch op nog eens rijk te worden om dan voor het laatst als vrij mensch een reis te maken langs al mijn werkterreinen door heel Indië. Twintig jaar trekken door dat goede land, zooals ik het geluk en groote voorrecht heb gehad te mogen en kunnen doen, maken het afscheid zwaar. Dan sluit men bij het einde van de laatste tournée een levensperiode af en krijgt een knak. Dan verliest men iets, wat nooit terugkomt.

Indië kennen, is Indië liefhebben. En ik

heb Indië mogen leeren kennen.

Toen wij den volgenden dag den bergweg weer afrolden in onze tuf, was ik een mooien en aangenamen indruk van den Oost rijker geworden en dank verschuldigd aan den bestuursambtenaar, die me hiertoe zoo welwillend in staat had gesteld, niettegenstaande ik hem eerlijk van te voren gewaarschuwd had, dat ik „in de krant" schreef.

Door een zeer mooie K. P. M. verbinding is een bezoek aan Koelawi van Java uit, slechts een wipje. En ik kan het een ieder aanbevelen. Hollanders leert toch Indië kennen, het zal U nader brengen tot land en volk en U tevredener, dus gelukkiger maken.

Nogmaals mooi werk van Hollanders in Midden-Celebes

Kalawara nan Poetih

De landbouw-kolonie van het Leger des Heils

De Hollanders h a l e n veel uit Indië, werd en wordt nog dikwijls gezegd en er z a t veel waars in. Ik schrijf met opzet z a t, want hij, die eerlijk wil zien en getuigen, zal moeten toegeven, dat er tegenwoordig ook zeer veel g e b r a c h t wordt. Laat ik van zulk b r e n g e n hier eens iets vertellen.

Velen hebben tegen het Leger des Heils evenals tegen de Zending een vooroordeel, welk vooroordeel wel verklaarbaar is. De wijze, waarop beide lichamen zich soms naar buiten voordoen, wekken dit vooroordeel op en in de hand. Toch is het zeer verkeerd om alleen om dergelijke uiterlijke zaken, waarmee men het niét eens is, het werk zonder meer af te keuren. Indertijd heb ik de leprozerie Plantoengan bezocht en dan hulde aan de menschen, die zich daar dagelijks wijden aan de verzorging van deze ongelukkige zwaar getroffenen. Daar wordt een mooi werk van naastenliefde verricht. Eenzelfde werk van menschenliefde, doch van geheel anderen aard mocht ik op Midden-Celebes aanschouwen.

Op mijn tocht naar Koelawi stopten we, zooals reeds verteld, op de Landbouwkolonie van het Leger des Heils. K a l a w a r a n a n P o e t i h.

Zegt U dat woord nog eens, verzocht ik den Heer Grondijs. Hij lachte en begreep, dat het mij duizelde van zoo'n naam.

„Denkt U maar aan: **K**om **L**aten **W**ij **R**oeien, dat is mijn ezelsbruggetje, want ik zat er in het begin ook altijd mee te houden". En ik zou er van willen maken : „**K**om **L**aten **W**ij **R**edden", want menig menschenleven wordt daar gered.

„Stop, zei mijn gastheer tegen zijn chauffeur, we zijn

er". En terwijl we uitstappen, komt van het erf af ons ter verwelkoming tegemoet een reus, een echte Hollander, waarmee je beter eten kunt dan vechten. Het was Kommandant Veerenhuis, de leider der Kolonie.

„Mijnheer Horsting wilde graag eens een kijkje nemen, zeker geen bezwaren", introduceerde de heer Grondijs.

„Integendeel, dat vinden we heerlijk als menschen belangstelling toonen. Even dan maar eerst naar binnen, naar mijn vrouw en dan wil ik voorstellen dadelijk maar naar de veestapel te gaan. Ik heb de beesten zoolang vastgehouden, het is aardig ze allen bijeen te zien".

We traden de „boerderij" binnen, kraakhelder. Aan de wand familiekieken uit Holland. Een oude Vader en Moeder, omringd door een groote groep van stoere kinderen, allen in boerenkleeding met klompen.

„Een keurig huis", merkte ik op. „Alleen de spijkers en de verf hebben we gekocht, alles zelf gemaakt met de kolonisten", liet met gepaste trots de Heer Veerenhuis daarop volgen. Laat ik het hier maar alvast dadelijk zeggen, de familie Veerenhuis, man en vrouw, zijn trotsch op hun kolonie, hun jongens en meisjes. En die trots is gerechtvaardigd, zooals ik hieronder hoop aan te toonen.

Dan schiet zijn vrouw naar voren, vriendelijk, natuurlijk. Er waait hier op Midden-Celebes een gezonde wind onder al die geloovigen. Ze lachen hartelijk met je, ze zijn natuurlijk, hetgeen voorkomt, dat er een dam ontstaat tusschen hen en jezelf. Wij Hollanders moeten over het algemeen niets hebben van dik er op gelegde heiligheid.

„Wat zal het zijn, een kop chocolade of soms een glas eigen versche karnemelk?" „Op een boerderij natuurlijk karnemelk, dat krijg je niet elken dag in Indië". Waarop een keurig nette Javaansche vrouw ons de minoeman bracht.

Daar huppelde een kleine Javaansche peuter, met kleine gitzwarte glinsteroogjes de kamer binnen en begroette ons gasten op aardige wijze. „Dat is Mary, onze jongste kolonist", zei Mevrouw, „straks vertel ik U wel iets over haar".

Terwijl de heer Grondijs mevrouw gezelschap hield, ging ik met den baas naar z'n vee. We liepen het aardige erf over.

In de schaduw van een paar bamboestoelen zat een Javaansche vrouw kapokvruchten te ontbolsteren. „We leveren ook kapok", vertelde mijn geleider. „Vindt U dit plekje niet vriendelijk?" „Ja, zuiver Midden-Javaansch, dat beekje is ook heerlijk".

Toen kwamen we bij een open veld. Op den achtergrond de bergen. Een groote groep vee stond in den uitersten hoek. „Wacht, ik zal de dieren even laten roepen". Eenige printah's weerklonken, jonge Javanen traden naar voren, riepen het vee, dat zich langzaam naar ons toe omdraaide en op ons af kwam. Een lange stoet van drie honderd stuks trok voorbij naar den uitgang en verder naar de groote weidegronden. Die kudde is een van de oogappels van Vader Veerenhuis, en geen wonder voor zoo'n geboren landbouwer en veefokker.

Daarop pikten we de twee achtergeblevenen op en ving aan de rondgang over de Kolonie. Eerst naar den klappertuin. „We hebben 70 bouw ontgonnen en 7000 boomen van 1½ tot 7 jaar in den grond. Milo (djagoeng) wil heel goed tusschen de klappers door".

In de verte een groep aan het werk, vrijwillige betaalde bevolkingskrachten en kolonisten. „Ja, we komen handen tekort, kunnen er nog veel gebruiken, want eigenlijk moeten we hier alleen werken met kolonisten". Op een Javaansche wijzend, zei Mevrouw: „Deze zus gaat de volgende maand trouwen ; ze krijgt wat een aardigen en flinken man, ook een kolonist. We hebben gebrek aan meisjes hier. Na het trouwen blijven ze op de kolonie en kunnen zich dan door werken een eigen huisje veroveren. Straks zal mijn man U wel eens laten zien hoe die getrouwden hier wonen".

Toen ging het langs een anderen weg naar de pannenbakkerij. „Die man heeft zwakke beenen, kan niet op het veld werken, maar hier is hij nuttig. Ieder geven we het werk, waarvoor hij geschikt is, zoo heeft ook ieder het voldane gevoel mede te werken aan het geheel".

„Willen de heeren volgen?" en we togen naar de miloloods. Bras djagoeng zagen we er malen en in soorten scheiden. „We hebben een blinde, die hier aan de maalmachine goed tot zijn recht komt". Op de leege kolven werd

nog een of andere lekkernij gedaan en dan was het een zeer begeerd varkensvoer. Veel gaat er in het bedrijf op Kalawara niet verloren.

Naast mooie Indische varkens kregen we angstig groote echte Hollandsche exemplaren te zien. Terwijl de Heer Veerenhuis ons enthousiast toelichtingen gaf, zouden we hier geblinddoekt er zelfs geen oogenblik aan getwijfeld hebben op een boerderij te zijn, Boldoot, zuiver en onvermengd, hadden we hier gratis.

De volgorde van den rondgang was geheel willekeurig, want na de varkens kregen we de school. Voelde ik op een gewone school altijd het mooie goede, hetwelk er uitgaat van jeugdopvoeding, hier in dit lokaal besefte ik zulks dubbel. Lezer, we stonden toch tegenover de kinderen van de verschoppelingen van de Inlandsche maatschappij. Wat zou er van deze schepseltjes geworden zijn, wanneer ze niet hier terecht gekomen waren, deze kinderen, opgeraapt van de straat, bedelaarskinderen. Wie ziet ze niet voor zich, die kleine sjovel gekleede geleiders en geleideresjes van den volwassen blinde, met uitgestoken handje, klagend vragend om een aalmoes. Wie dan hier diezelfde kinderen ziet, netjes, maar eenvoudig gekleed, met gelukkige gezichtjes, nu verzorgd en bewaakt, zooals wij het onze eigen kinderen doen, die benijdt haast het echtpaar Veerenhuis, dat hun menschenliefde kan geven aan deze wezentjes.

Naast de school stond het eenvoudige heldere kerkje, waar we ook even binnentraden. „Hé, daar zit een spinnenweb", zei Moeder Veerenhuis. Ik keek en zag. „Echt vrouwelijk", merkte ik op, „hadt U niets gezegd, dan had ik niets gezien. Pech voor U", plaagde ik. Maar deze ronde Hollanders kunnen tegen plagen en plagen terug.

Nu gaan we naar het meisjesverblijf. Twee eenvoudige, doch kraakzindelijke gebouwen, elk bevattend een algemeene slaapzaal en een kamertje, dienende tot onderdak van zieke meisjes. Bij een blik in het kamertje, viel ons oog op een aantal hoepels, versierd met gekleurd papier. „U moet de meisjes eens aardig zien dansen met die hoepels", vertelde mevrouw. Ik kon niet nalaten op te merken: „U hebt een ge-

zonde opvatting van Uw taak, kent het leven en het kinderhart. Een kind moet zingen en lachen, dat is natuurlijk, ik heb wel andere christelijke opvoeding gezien, maar die kweekte schijnheiligen".

Het is deze wijze van leiden en opvoeden, welke op deze kolonie een geest van levenslust gebracht heeft. Wiè je hier ook tegenkomt, een ieder maakt een tevreden indruk, vanaf de kleine Mary tot de kolonist op zijn akker. Zelfwaarde en zelfrespekt brengt men hier de menschen bij. De Leider en zijn Vrouw kennen persoonlijk elk karakter, dat ze hebben te vervormen of te vormen, van een ieder weten zij de levensomstandigheden en gaan daarvan uit bij hun methode. En dàt is hun succes.

Terwijl de gastvrouw eenige zaken bespreekt met den heer Grondijs, voerde haar man me naar een der huisjes van de getrouwde kolonisten. Op ons geroep verscheen een nog jonge Javaansche vrouw, haar baby op den arm. Kort daarop kwam ook frank en vrij haar man naar voren.

„Hij is hier op de kolonie geboren, zij is van Bogangan boven Samarang, de bedelaarskolonie, is als kind hier gekomen en opgegroeid en nu hebben ze hier hun eigen huisje en eigen stuk grond".

Voor me stond een gelukkig menschenpaar, Parsi en Sabini, met hun gezonde kleine.

„Mag ik hun huisje eens binnengaan", vroeg ik. „Toewan vraagt of hij binnen mag gaan", zeide de heer Veerenhuis. Bezwaren waren er niet tegen deze onverwachtsche inspectie. Een heldere woonkamer en daarachter een slaapkamer, waarin een bed met heldere klamboe. Buiten een eenvoudige zindelijke kookplaats, het erf goed schoongehouden.

Wat vonden ze het heerlijk samen met hun Vader gekiekt te worden en wat was dat beeld voor den fotograaf een heerlijk onderwerp.

„Apa betoel, ini toewan djahat sekali?" (Is het waar, dat deze toewan zoo kwaadaardig is?) vroeg ik, den heer Veerenhuis op den schouder kloppend. Doch daar waren de lachende Parsi en Sabini het heelemaal niet mee eens.

Thuis onder de rijsttafel kregen we bijzonderheden van enkele kolonisten. Van een jongen, die erg ondeugend was geweest, maar nu uit zichzelf was komen zeggen, dat hij voortaan goed wilde zijn en daartoe ernstige pogingen deed, die nog wel eens faalden. Maar de wil was er.

„De vrouw, die hier bedient, is hier met nog twee zusters. Als bedelaarskinderen trokken ze rond met een kreupelen vader en moeder. En onze Mary, dat schatje, dat is dadelijk weggenomen, bij haar ouders, die aan lepra lijden, zoò kan zij gered worden".

„Die flinke jongen daar is het kind van een bedelares. Op een goeden dag werd de moeder dood op een passar gevonden, naast haar lag de baby. Als U op Java zulke kinderen ziet, stuurt U ze dan hierheen, we nemen ze allen met liefde op", verklaarde Mevrouw.

„Ja, en we maken er flinke landbouwers van", viel de Heer Veerenhuis bij. De menschen scheppen zich dan hier zelf een ruim bestaan als vrije lieden. Nu ze Kalawara niet meer als jeugdgevangenis gebruiken, gaan we hier met reuzenschreden vooruit. We hebben grond genoeg en het geheele bedrijf bedruipt zichzelf".

Het echtpaar Veerenhuis gaat het volgend jaar met verlof. Dat is een verlies voor de kolonie en de kolonisten. Want behalve vakkundige Leiders van het bedrijf, zijn ze Vader en Moeder voor de kolonisten, wie uit zijn oogen kijkt, zièt dien band. Moge het hun gegeven zijn na terugkomst van dat verlof hun taak te Kalawara weder te kunnen voortzetten.

Bij ons vertrek, na terugkeer van het heerlijke Koelawie, klonk ons als laatste verzoek na: „Stuurt U maar van Java net zooveel kindertjes als U kunt".

Daarop zette de auto zich in beweging en zagen we door het achterruitje het ons ten afscheid nawuivende groepje van twee stoere echte Hollanders, met in vol vertrouwen tegen hen aangedrukt dat kleine donkere poppetje, de kleine Mary, het kindje van Plantoengan, hier in veilige haven beland.

„Die eenvoudige, goede menschen verdienen steun en achting", zei de Heer Grondijs. Welke steun hijzelf hen op sympathieke wijze verleende.

„Ik ben blij, dat U mij daar gebracht hebt, dan kan ik van hen eens vertellen".

Hetgeen ik hierbij gedaan heb.

Laat ik er nog even een kleine slotbeschouwing aan toevoegen.

Er wordt tegenwoordig veel gekoloniseerd. En lang niet altijd met succes. Omdat velen denken, dat een ieder geschikt is voor kolonist en de mensch landbouwer is bij de gratie Gods. Een landbouwer is echter een vakman. Ambtenaren — overigens heel knap — loopen even door Nieuw-Guinea (waarom vliegen ze er eigenlijk niet even overheen?) en verklaren, dat een kolonisatie zal gelukken, zonder zelfs het gehalte van de aanstaande kolonisten ooit te hebben gezien. In dat heele kolonisatie-gedoe zit iets zeer onverantwoordelijks. Zelfs de gouvernementskolonisatie in Zuid-Sumatra is niet je ware. Een leider „Schaal zooveel, kolom zooveel", is al in strijd met het werk.

Hoe zakelijk nuchter en zeker klinkt tegenover al die proefnemingen het gezegde van den Heer Veerenhuis: „Zendt U ze maar hier heen en IK MAAK er flinke landbouwers van".

Op KALAWARA valt voor aanstaande leiders van kolonisatie en voor de Cultuurmaatschappijen, welke in verband met het uitsterven van de P. S. tot kolonisatie zullen moeten overgaan, zeer veel te leeren.

Waar ik tot mijn spijt op andere plaatsen meende de aandacht te moeten vestigen op minder goede dingen in Midden-Celebes, is het me des te aangenamer hierboven te hebben kunnen getuigen van mooi onbaatzuchtig werk door rasechte Achterhoeksche Hollanders verricht voor de minst bedeelden uit de Javaansche maatschappij.

Tot slot de mededeeling, dat na het welverdiende verlof de familie Veerenhuis weder op KALAWARA NAN POETIH is teruggekeerd, tot eigen vreugde, doch zeker niet minder tot die van de vele kolonisten, volwassenen en minderjarigen, die aan haar zorg zijn toevertrouwd.

En niet het minst van de kleine Mary.

De hand reiken

Het is soms een kleinigheid, welke je het vertrouwen en de sympathie van den eenvoudigen Inlander bezorgen. Aanvankelijk zijn de menschen als regel zoo terughoudend, zoo bang voor je. Ik begrijp dat bangzijn volkomen, van alle Inlanders van welk ras ook. Er is hun in het verleden zoo weinig de hand toegestoken en als zulks een enkele keer gebeurde, aarzelden ze die aan te pakken. Spreek ik hier figuurlijk van de hand reiken, laat ik nu even een praktijk voorbeeld doen volgen van mijn laatste tournee. Werkelijkheid en tevens beeld.

Toen de Moriërs van de kampongs Ensa en Pandiri me kwamen halen van Goenoeng Tometinde, liep ik zelf als geleider bij een der instrumenten. Mijn spiegelaar toch was een nieuwen weg gaan zoeken en nog niet terug, toen de afdaling kon plaats hebben. Ik liep voorop en achter me volgde de drager met op z'n schouder de dikke bamboe-draagstok, waaraan de instrumentkist. Daar de menschen ook hier niet gewend zijn te piekelen, doch op den rug hun vrachten dragen, waren zij dus niet al te vertrouwd met deze wijze van vervoer en liepen op het bergpaadje niet al te zeker. Op lastige punten hield ik een oogje in het zeil. Daar, waar een hooge stap gemaakt moest worden, zocht de hand een stronk of boompje op zij van het pad om zich aan op te trekken. Doch soms tastte die hand, voelend als de lange sprieten van een insekt, in de ledige ruimte te vergeefs rond. Ik stak de zoekende hand de mijne toe als steun, om zich aan op te trekken. Aanvankelijk werd die toegestoken hand niet aangenomen. De man dòrst niet, dat vond hij tè vreemd, tè ongewoon. Maar op mijn: „Vooruit, pak maar vast", tastte hij toe en ik trok hem op en hielp hem naar boven. Een kleine uitdrukking in de oogen sprak van dank. Een volgende keer werd de weder toegestoken hand vlugger gegrepen en later werd er zelfs al uitgekeken en gewacht of de hand, die helpen moest

om samen vooruit te komen, er nog niet was.

Aan den voet van den berg stroomde een bandjirrende kali, die de afhalers twee dagen had opgehouden op hun weg naar mij toe en het was zaak zoo vlug mogelijk deze te passeeren, voor een nieuwe regenbui het overtrekken opnieuw onmogelijk zou maken. Vandaar, dat onze afdeeling een geforceerde moest zijn. Juist tegen donker stonden we voor de rivier.

Nu waren de rollen omgekeerd en waren het de Inlanders, die mij Hollander, zeer onvoldoend zwemmer, langs een lijn, welke zij eerst hadden overgebracht en waarlangs ik me met inspanning van alle krachten vanwege den zeer sterken stroom handje voor handje verplaatste, zeer zorgzaam naar den overkant geleiden, om mij daar gekomen de hand te reiken en op den veiligen, hoogen oever te helpen.

En wel vermoeid, doch tevreden over onszelf en het gepresteerde kwamen we, telkens in kleine groepjes — waarvan het laatste eerst om twaalf uur 's nachts — allen behouden met onzen kostbaren last in kampong Pandiri aan, waar we voedsel en onderdak vonden. En den volgenden morgen om 6 uur stonden dezelfde menschen weder voor het huis van het hoofd, bij wien ik den nacht had doorgebracht, gereed om me te brengen naar Tomata.

Dien dag legde de „overheerscher" het af. De te groote inspanning van den vorigen dag, de geforceerde afdaling na een maand van „zitten" op den top, het door het pas aanvangen der tournee nog niet ingeloopen zijn en daarbij het ijskoude bad met een zwaar transpireerend lichaam, tezamen met een nacht van niét-slapen door oververmoeidheid, hadden te veel geëischt van de beenspieren en kramp trad op. En drie K. M. voor het doel bereikt zou zijn, wilden de beenen niet meer mee. Reeds ver achter zijnde bij de dragers en alleen nog in gezelschap van mijn kok en een Batjo, zond ik dezen laatsten door om een paard te trachten te krijgen.

Daar lag ik plat op den landweg, gelukkig dat er geen autoverkeer was, ik zou me hebben laten overrijden. Zonder opdracht daartoe, ontspande Sèlé de papieren pajoeng, ging achter me zitten, bood zijn dijbeen aan als hoofdkussen en

zoo beschermd tegen de op deze vlakte zoo fel brandende zon, wachtten we de komst van het paard af. Dat paard kwam en vervoerde me verder tot de pasanggrahan, waar behulpzame handen me moesten helpen afstijgen, als ik tenminste zoo brutaal mag zijn, hier nog van afstijgen te spreken.

Het hierboven geschetste is helaas werkelijkheid, doch tevens een beeld.

Het is mij de laatste jaren, door malaria, wel meer overkomen, dat ik in eens op was. Dan was de Inlander de sterke, en zonder op mijn zwakte te zinspelen, ja die kiesch verbloemend, hielp hij mij me te herstellen, zonder in de verste verte gebruik, laat staan misbruik te maken van zijn tijdelijke overmacht. Dat de Inlander geen dankbaarheid kent, is een verzinsel als zoovele andere omtrent hem. Tot voor kort wàs er zeer weinig, waarvoor hij dankbaar kòn wezen.

Hoe dikwijls dorst Djabar, mijn trouwe spiegelaar gedurende twintig lange jaren en even oud als ikzelf, niet opmerken, wanneer ik in heilig rimboevuur me wilde forceeren: „Toewan, we worden ouder, doet U het wat kalmer aan".

W e worden ouder. Ja, w e. Want hier is dat „we" op z'n plaats. Hier buiten zijn we volkomen gelijk als menschen, die hetzelfde deelen en meemaken, hoewel Djabar er dat op zulk een moment niet mee bedoelde. Hij, kind van het land, taaier dan ik Europeaan, overgeplant van vreemden bodem op zijn geboortegrond, wilde niet ronduit zeggen: „U bent niet meer die van tien jaar geleden". Dat paste niet en daarom vatte hij zichzelf maar mee binnen deze „kleineering".

De hand reiken, kalm en zeker leiden, helpen en meeleven.

In allerlei opzichten dienen vele verhoudingen in Indië te veranderen, maar op een betrekkelijk kleine groep van uitersten na is de groote nuchter denkende meerderheid van de Inlanders voor een rustige, zij het dan ook niet al te langzame evolutie. Zij zien wel degelijk in, dat zonder krachtig gezag, d.i. zonder gehandhaafde orde en rust, ook voor hen alles verloren is en dat een leiding geven **nu** op niets moet uitloopen. Alleen door uiterste individueele inspanning en volharding, door te toonen wat men kan en waard is, zal men

vanzelf de plaats gaan innemen, waar men recht op heeft, zal men zijn idealen kunnen bereiken en behouden.

Meerdere malen heb ik met ontwikkelde Inlanders deze kwesties besproken en het is m.i. de kortzichtigheid of onverantwoordelijke onverschilligheid van vele van mijn eigen rasgenooten, die er oorzaak van zijn, dat vele goedgezinde Inlanders zich van ons afwenden, waardoor de groote kans ontstaat, dat wanneer men er eenmaal toe zal overgaan de hand te gaan reiken, deze niet meer geaccepteerd wordt. Van weerskanten dient men elkaars verdiensten te willen zien, terwijl men helaas momenteel maar al te veel elkaars tekortkomingen — die er natuurlijk zijn — naar voren brengt en fel belicht. Hetgeen neerkomt op afbreken, inplaats van opbouwen. En behalve elkaar, wordt zoodoende onverbiddelijk afgebroken INDIE, wordt de toekomst van dat heerlijke land, waar wij BLIJVERS, echte totoks, zoo gaarne tot onzen dood toe zouden willen wonen en werken, in de waagschaal gesteld, door overhaasting.

Laat geen haat noch te vurig verlangen verblinden, het zou een ramp worden voor allen, die hier leven.

Naast een krachtige gezagshandhaving zonder onderscheid van ras en persoon, het op tijd en taktvol verzetten van de bakens, waar en wanneer het getij verloopt, beschaafde, onpersoonlijke en zakelijke critiek op elkaars opvattingen, wederzijdsch contact op grond van vertrouwen en waardeering, ziehier m.i. de eenigste waarborgen voor een hooge ontwikkeling en een schitterende toekomst van deze door de natuur zoo gezegende landen.

Wat werkelijk rijp is, zal vanzelf op eigen beenen gaan loopen, als de tijd daarvoor gekomen is.

Dit werkelijk rijpworden valt niet straffeloos te forceeren noch te beletten, wel bedachtzaam en geduldig te bevorderen en te leiden.

De Paaschdagen te Pendolo

Ik heb heel wat indrukken te verwerken, heel wat verregende aanteekeningen te ontcijferen. Den 12den April begonnen we den Goenoeng Larowoenggoe af te dalen en hadden het geluk, door het maken van een langen nachtmarsch, juist den dag voor GOEDEN VRIJDAG te PENDOLO aan te komen, waar ik nu de Paaschdagen kon doorbrengen, hetgeen ik anders had moeten doen, zittend in een der kampongs langs den weg. Want om op zulke dagen een 40tal mannen aan hun gezin te onttrekken en vrachten te laten dragen, zou een zeer verkeerden en tevens nadeeligen indruk op de bevolking maken. Ook boden deze verplichte rustdagen een prachtige wasch- en luchtgelegenheid in het midden van een verplaatsing tusschen mijn twee toppen, welke een volle 14 dagen loopen en klimmen vereischte. En een mensch is geen stomme motor.

Vader Kruyt was alweer sinds begin Februari op stap naar de Berglandschappen, z'n allerlaatste tournee naar die streken. Ik kan me er zoo indenken, wat er in hem omgaat in deze maanden, telkens als hij met het idee: „Hier kom ik nu nooit meer terug, deze menschen heb ik voor het laatst gezien en gesproken", zijn reis vervolgt. En ook die achterblijvende Napoeërs, Besoaërs en Badaërs zullen de hun zoo bekende figuur nog wel lang met droevige gedachten nastaren. De door hen aan hun wegwijzer en vriend gegeven naam van GROOTVADER is geen ijdele klank.

Dat ik PAPA I DORONTJI miste, sprak vanzelf, doch GROOTMOEDER was nu gelukkig weer springlevend en ook zij weet altijd veel interessants te vertellen. Behalve de jonge familie Kruyt wilde het toeval, dat ook juist ter plaatse arriveerde per prauw over het meer van Tentena, begeleid door den zendeling Wesseldijk, Dokter Fischer, die een studiereis door de Christenstreken in Indië maakte. Het was dus wel een groote Europeesche gemeenschap, welke het toeval dit keer

met Paschen te Pendolo bijeenbracht.

Hiervoor vertelde ik reeds van het Paaschfeest van het vorige jaar te Taripa, hoe op tactvolle wijze de viering van het oorspronkelijke heidensche doodenfeest, was verplaatst op den tweeden Paaschdag, zoodat op den duur de oude beteekenis zal verloren gaan en het goede, de vereering van de nagedachtenis der gestorven bloedverwanten, slechts zal worden behouden.

De te Pendolo sinds mijn vorig bezoek opgerichte nieuwe nette baroega lag iets buiten de plaats, juist daar waar het pad naar het kerkhof afboog. Reeds gedurende de laatste twee dagen had ik groepjes mannen, vrouwen en kinderen dat zijpad zien inslaan, gewapend met parangs en patjols en verder meedragende rotan en nieuwe ataps. Het pad werd verder op breedte schoongekapt en de afdaken boven de graven hersteld dan wel vernieuwd.

Heel vroeg op den morgen van den tweeden Paaschdag werd een mooi houten afdak op stijlen, hoog boven op de schouders van een 20tal mannen voorbijgedragen. Het geheel was in de kampong vervaardigd en ineengezet en werd nu op z'n Amerikaansch vervoerd om op dezen herdenkingsdag boven het nog nieuwe graf opgericht te worden.

Daar naderde de Menadoneesche hoofdonderwijzer met vrouw en familieleden. Vele kampongmenschen waren reeds gepasseerd, ook de kerkeraad, kenbaar aan de zwarte costuums. Voor de baroega werd de komst van de familie Kruyt met hun gast afgewacht. Daarop ging het gezamelijk grafwaarts.

Al dadelijk voor het eigenlijke kerkhof viel me het nieuwe zoo pas aangevoerde afdak op. Er onder boven het graf was nog een klamboe gespannen, een teeken, dat het nog een versche rustplaats was.

Vroolijk scheen de zon en de stemming was, evenals me die het vorig jaar te Taripa was opgevallen, stemmig, doch niet gedrukt.

De dienst, gehouden door den hoofdgoeroe, was kort; een rede, gezang, gebed, in 10 minuten was de plechtigheid afgeloopen en verlieten allen den doodenakker om de laat-

ste hand te leggen aan de toebereiding van de spijzen voor het gemeenschappelijk maal, dat tegen twaalf uur in het kerkgebouw zou plaats hebben. Wij vreemdelingen zouden ook van de partij zijn.

Den verderen morgen bracht ik door met het vlug maken van voorloopige afdrukken van de den vorigen dag genomen kieken, want zulk een snelfotografie heeft altijd veel meer succes, dan wanneer men na maanden de resultaten eerst te aanschouwen krijgt.

En dan was het bovendien pakken en regelen om 's nachts vier uur opnieuw den marsch te kunnen ingaan. De tijd vloog dan ook om en voor ik er op bedacht was, kwam het kamponghoofd me melden, dat ik verwacht werd. Met achter me aan een spiegelaar en twee Batjo's, dragende de spoelkom, waarin de nog niet voldoende uitgespoelde „koppen" lustig rondzwommen, mijn H. M. V. en de platen, toog ik kerkwaarts. Al dadelijk vormde zich om het basin een kring van wachtenden, die met verrukte gezichten teekenen van herkenning der gekiekten gaven.

Toen kwamen van den meerkant de oude en de jonge Mevrouw Kruyt, begeleid door Dokter Fischer en Jan Kruyt met z'n dochtertje, in zicht en haastte ik me hen tegemoet te gaan en me bij hen aan te sluiten.

Wat al jaartjes heeft Oma Kruyt dezen gang gemaakt en wat is ze nog jong en vlug ter been. Wèl is het echtpaar gezegend met een eeuwige jeugd en opgewektheid, waardoor het hen mogelijk was en nog is, zooveel tot stand te brengen.

We traden binnen. Langs de wanden waren tikars uitgespreid, dan een onbelegde rechthoekige strook voor het geloop en daarbinnen opnieuw een aaneengesloten rij van ligmatjes. Tegenover de deur aan den wand was een plaats voor ons gereserveerd. De meeste menschen zaten reeds, volgens de gewoonte de mannen en vrouwen afzonderlijk. Wij volgden ook de adat en zetten ons op de ligmatjes. Ik zag Jan Kruyt zijn schoenen uittrekken, welk eerbewijs uitsluitend de matjes gold, daar we hier niet in een Mohammedaansche omgeving waren. Ik kruisbeende neer naast mijn H. M. V.

Wij Europeanen zaten wel in een bonte rij en ik had als buurdame de driejarige jongedame Marietje Kruyt, die leuk boven haar hooge etenschaal uitkeek.

Ongeloovelijk vlug werden voor ons en alle anderen — er waren ook gasten uit andere landstreken — de doela's (koperen schalen op voet) en mandjes met rijst, karbouwen- en varkensvleesch, en een kommetje sajoer neergezet. Als tafel-drank diende water van jonge klappers, hetwelk in de geopende vrucht werd opgediend. Op mijn verzoek kreeg ik echter baroe (palmwijn), een drank welke steeds voorhanden is.

De hoofdgoeroe was niet aanwezig, daar hij op verzoek het gemeenschappelijk maal te Pandajora op 3 K. M. van Pendolo gelegen, tezamen met de Njora bijwoonde, welk feest daardoor ook meer aanzien kreeg.

Toen allen voorzien waren, opende een der goeroe's met gebed. „Er wordt niet met gebed geëindigd", lichtte de Heer Kruyt me toe, en wel, omdat de ernst van zulk een dankgebed verloren zou gaan door gebrek aan de noodige stilte na afloop van het maal". Men bedenke toch, dat kinderen en heidenen ook aanwezig zijn en het vooral van de eerste niet te verwachten is, dat zij op het gewenschte moment rustig zullen zijn.

Dr. Fischer was op verzoek voorzien van lepel en vork, doch de overigen werkten van de smakelijk toebereide spijzen, zooveel hen beliefde, met de hand naar binnen. Handkommetjes waren aanwezig.

Toen ik het vorige jaar ook zoo op den grond zat, samen met Dr. Kruyt in het huis van het kamponghoofd ter gelegenheid van het gebruik van de eerste rijst van den nieuwen oogst, kon ik niet nalaten op te merken : „Gelukkig, dat zich zuiver Hollander gebleven voelende landgenooten ons nu niet zien, wat zouden ze den neus ophalen en ons v e r i n l a n d s c h t vinden".

Nu is het eigenaardige, dat de Inlander hooger opziet tegen den op het juiste moment laag op den grond zittenden Hollander, die toont eerbied te hebben voor de gewoonten van zijn medemenschen, dan tegen den hoog staanblijvenden en zich hoogstaand denkenden Europeaan, die in

z'n bekrompenheid, rassenwaan en gebrek aan vormen, geen onderscheid weet te maken tusschen beleefdheid betoonen aan andersdenkenden en andershandelenden en een werkelijk zich verlagen.

Door van den beginne af aan deel te nemen aan de maaltijden van de Posoërs won de pionier Kruyt het vertrouwen van het volk, hetwelk hem nooit gelukt zou zijn, wanneer hij zich daarvoor te hoog had gevoeld. Onder dat gezamelijk eten openden zich mond èn hart en werd het mogelijk te vernemen, welke gedachten en denkbeelden er onder het volk leefden. Zoo werd de weg tot een elkaar naderen geopend en zonder drang noch dwang dien naar het hart gevonden. Door zelf op den grond te zijn gaan zitten in de eenvoudigste tuinhuisjes, hief ALBERT KRUYT Holland's naam en dien van den God, dien hij diende, juist vèr omhoog.

En zooals ik nu ook hier OMA zag zitten met haar overal naar omziend oog, met voor elk een toepasselijk woord, een hartelijke of grappige opmerking, kon het niet anders of ook haar beeld moest indruk op mij maken en tot nadenken stemmen. Wèl bewandelen de menschen hier op aarde verschillende paden. Hier in het hartje van Celebes wordt niet, ja kan zelfs niet „aan den weg worden getimmerd", het was louter toeval, dat er dit keer twee vreemdelingen aanwezig waren, die daardoor het voorrecht hadden ooggetuige te kunnen en mogen zijn van een gedeelte van het werk hier verricht. Geen zelfreclame, doch het volbrengen van een roeping met geduld, succes en tegenslag, vol vertrouwen volhardend tot de taak zal zijn volbracht onder dit nog maar sedert zoo kort aan vrees en onrust onttrokken volk.

Gedurende mijn tournee door Mori was me gebleken, dat bij de menschen het meest in den smaak vielen de platen, waar „muziek" in zat en dan verder de zangnummers van het vroolijke genre. In overeenstemming met den heer Kruyt had ik dan ook een vroolijk programma samengesteld. De inzet was, toen de leege kommen, werden opgeruimd: C o n s t a n t i n o p e l. De dwaas uitgestooten spelklanken wekten de lachlust op en de massa begon op te dringen, aanvankelijk ietwat bedeesd, doch het duurde niet lang of we

waren ingesloten.

Juist tegenover me zat een sprekend vrouwentype van rijperen leeftijd. Het viel mij op hoe onder de jongeren er veel minder persoonlijkheden voorkomen.

Zij had schik in de muziek en trachtte den telkens opkomenden lach te bedwingen door haar hand tegen den mond te drukken. Daar zette met élan VALENCIA in. De oogen van mijn overbuurvrouw waren steeds op de gramofoon gevestigd, slechts zoo nu en dan weken ze even af naar mij. Tot plotseling na een lange instrumentale inleiding, de menschelijke stem zijn hartstochtelijk „Valencia" deed hooren. Toen was het interessant er op te letten, hoe de vrouw trachtte mij te „snappen". Die muziek, ja dat ging nog, dat die uit dat kastje kwam, maar die stem, neen, dat moest ik doen en ze „hing aan m'n lippen". Maar die lippen openden zich niet, gelukkig voor de reputatie van de His Masters Voice en voor de aanwezigen.

Als we nagaan, wat deze tot voor kort aan geesten en allerlei andere duistere machten hangende menschen, die tot voor een twintigtal jaren nog zoo goed als volkomen afgesloten waren van de overige wereld, alzoo te verwerken hebben aan moderne technische wonderen, dan behoeft zulk een wantrouwen in zulk een „zingend koffertje" ons niets te verwonderen. Opvallend is hoe gauw de menschen de smaak van het nieuwe te pakken hebben en daarin schuilt een gevaar. Voor henzelf en voor het zendingswerk. Want het is helaas maar al te waar, dat het òndegelijke meer en eerder trekt, dan het degelijke. En waar nog een gezond evenwicht ontbreekt, ja niet aanwezig kan zijn door gebrek aan tijd van opbouw en rustige bezinking, daar behoede men deze nog zoo jonge maatschappij tegen moderniseering zonder limiet. Het zou haar ondergang worden. Maar ook belette men geen vroolijkheid, daar zulk een dwang naar de uiterste andere zijde, zich eveneens zou wreken.

Slechts samenwerking van Bestuur en Zending kan het tot nu bereikte bestendigen en voortgang doen vinden, want met de reeds aangevangen niet te stuiten meerdere openlegging van het land treden er verschillende gevaren op, wel-

ke slechts tezamen bestreden en overwonnen kunnen worden.

Dat men dit aan weerskanten toch nog tijdig moge inzien.

Blij ook zulk een gemeenschappelijk maal te hebben mogen medemaken, bedankte ik het hoofd voor zijn vriendelijke invitatie en ging dankbaar gestemd baroega-waarts. Daar hadden mijn Batjo's ook feestmaal met een vijftal landgenooten, die hier te Pendolo werkzaam waren bij den Japanschen handelaar. Ook dit groepje Mohammedanen werd nog even op de film vastgelegd. Want waar ik hier zooveel Christenen gefotografeerd had — als beroepsfotograaf zit er een broodje in, als gratis „toekang tèken" een bankroetje — wilde ik hun bescheiden verzoek, ook genomen te worden, niet weigeren.

Mijn verwachting, dat ik ook dit keer te Pendolo weder een paar interessante, genotvolle dagen zou hebben, voor een zwerver van niet te onderschatten waarde, heeft zich dus inderdaad bewaarheid.

De Hollandsch - Inlandsche School te Palopo

Van al de door mij te bezetten toppen viel alleen de Poeang b u i t e n het Land van Kruyt. Daartoe was een tocht noodig van het Posomeer in zuidelijke richting naar de Golf van Bone en verder door naar Palopo. Zoo kwam het, dat ik in dat plaatsje terecht kwam.

Naast de pasanggrahan ligt de H. I. S. Daardoor kon het niet anders of de schooljeugd moest me wel opvallen. Dat scholen me trekken is een logisch gevolg van mijn belangstelling voor de Inlandsche beweging en opleving. Want de invloed van de school daarop is vanzelfsprekend en van groot belang. Het is niet onverschillig, welke kiem daar gelegd wordt, want het is de kiem, welke over de soort van plant beslist.

Verder heb ik op mijn tochten van de Europeesche onderwijzers overal veel hartelijkheid ondervonden, zoodat het op mijn weg lag ook in het „groote" Palopo eens kennis te gaan maken met het Hoofd van de school. Spijt heb ik daar niet van gehad, het tegendeel is waar en ik vind het aardig eens iets weer te geven van de vele indrukken, welke ik op schoolgebied te Palopo opdeed.

Een ieder vindt het aangenaam, wanneer men belangstelling toont voor zijn werk. Tenminste hij, die iets voelt voor dat werk, er iets persoonlijks in tracht te leggen en er zich dus geheel aan geeft. Al spoedig bemerkte ik, dat de heer Groenewoud behoefte had aan enthousiasme en belangstelling en hij trof het in zooverre, dat hij een gewillig en gretig toehoorder had. Ik heb alle klassen bezocht en kennis gemaakt met alle Inlandsche onderwijzers en het onderwijs bijgewoond. En wat doet het dan heerlijk aan die vrije, opgeruimde kindergezichten te zien. Ik herinner me nog heel goed uit mijn eigen kindzijn, hoe het in de klas komen van een grooten vreemden mijnheer, het kùnnen en kènnen zeker

aanvankelijk met 50 percent verminderde, hoe zenuwtjes ook dan reeds parten speelden en ons veel dommer deden schijnen dan we waren. Dat was dan onder elkaar. Maar hoe stond hièr de vreemde Blanda tegenover de Inlandsche jeugd als een nog veel sterker storende factor!

„Wilt U eens hooren in de taalles ?"

„Heel graag, maar stoor ik niet ?"

„Volstrekt niet".

En toen werden stukjes gelezen, waarbij aangehaalde gezegden moesten worden omgebouwd tot een vloeiende zin. Het meerendeel bracht het er prachtig af, hoewel ik eerlijk moet erkennen, dat de oefening zwaar was.

„U hebt hier verschillende rassen", merkte ik op.

En even werd nagegaan tot welke verschillende rassen de leerlingen uit deze klas behoorden. We kwamen tot zeven.

„Maar we hebben er nog veel meer, straks zal ik ze U wijzen in de andere klassen".

„Mag ik eens een kiekje nemen van een groep, waarop van elk ras er een voorkomt? Dan kom ik morgen in het vrijkwartier".

Dat kiekje is genomen, elf rassen zijn vertegenwoordigd, maar er waren er nog drie meer.

Die veertien verschillende rassen van overal uit den Archipel waren : 1. Europeaan, 2. Chinees, 3. Boeginees, 4 Timorees, 5. Talaud, 6. Sangirees, 7. Ambonees, 8. Menadonees, 9. Japannees, 10. Makassaar, 11. Javaan, 12. Batakker, 13. Soendanees, 14. Toradja.

De Inlandsche onderwijzers waren ook van verschillend ras en wel: 2 Javanen, 1 Ambonees, 1 Boeginees en 1 Makassaar.

In de klas van de allerjongsten was ik ook getuige van het onderwijs. Groot is het aantal leerlingen, want een ieder heeft graag zijn kinderen op school en dat is begrijpelijk, waar deze menschen geen landbouwers noch andere buitenmenschen zijn, maar leven en werken in en om de Europeesche wereld. Ze willen dus graag hun kroost beter bestand maken voor den strijd om het bestaan, welke voor den Inlander, tegelijk met de opheffing en meerdere ontwikkeling,

noodzakelijk moet ontstaan. Daarmede zal dan tevens zijn energie en doorzettingsvermogen moeten toenemen, want nood geeft kracht.

De kazerne leverde een groot aantal leerlingen, maar ook de Inlandsche ambtenaren, die op plaatsen als Palopo altijd vrij sterk vertegenwoordigd zijn.

Groot is het aantal aanvragen tot toelating, weigeren is sneu, dus wordt als het eenigszins mogelijk is, aangenomen, zonder onderscheid van ras of stand. Dit principe is gezond, want onder het volk komen toch heldere koppen voor, die later nuttig kunnen zijn voor de maatschappij.

Met den tijd moet dus gewoekerd worden. Zoo zag ik bij de Hollandsche les, waarbij met een stok op een plaat de verschillende voorwerpen werden aangewezen en de leerling dan de naam moest noemen, achter den onderhanden zijnden patiënt, den opvolger al klaar staan, dadelijk de stok overnemen en voortgaan. Ondertusschen stapte de afgeloste weg, zeggende: „Ik loop naar mijn plaats".

„Wilt U ze eens een gesprek hooren voeren?"

„Graag".

Twee meisjes werden naar voren geroepen en tegenover elkaar geplaatst.

Vraag: Hoe laat sta jij op?

Antwoord: Ik sta om zes uur op.

V.: Wat ga jij dan doen?

A.: Ik ga dan naar de badkamer.

V.: Wat neem je dan mee?

A.: Ik neem een handdoek en een stuk zeep mee. Enz.

Leuk ging het en de inhoud trof mij. Deze was tevens opvoedend, een les in reinheid op het lichaam.

Nu de Inlandsche kinderen ook naar buiten worden, wat kinderen altijd hadden moeten zijn, n.l. echte vroolijke, springende kinderen, en niet meer de voor den Europeaan schuwe, angstige kleinen, vinden vele Europeanen zulke Inlandsche kinderen een bende, als ze stoeien en hollen. Doch van al de Europeesche onderwijzers, die Hoofd zijn van een H. I. S. of leeraren, die onderwijs geven aan inrichtingen voor Inlandsche leerlingen, kreeg ik op mijn vraag: Waar geeft U

liever les, op Europeesche of Inlandsche scholen? ten antwoord: Op Inlandsche.

En dat kan ook niet anders. Want in de Inlandsche maatschappij erkent men de waarde van de betrekking van onderwijzer, terwijl in de Europeesche het prestige van het onderwijzend personeel, door gesprekken en uitlatingen thuis, bij aanwezigheid van de leerlingen, maar al te dikwijls ondermijnd wordt.

Ik ken onderwijzers, die zeer veel goed doen, oòk als mensch, voor de Inlandsche maatschappij, menschen die lof in plaats van miskenning verdienen. En wat dan altijd het grappigst is? Ik nam de moeite een indruk te krijgen van de verhouding van de onderwijzers tot de leerlingen, sloeg van nabij de geest onder de leerlingen gade en zag hoe ze vroolijk, levenslustig, doch gehoorzaam waren, echte kinderen, terwijl velen, die zich nooit die moeite gaven, die nooit belangstelling toonden in die Inlandsche kinderen, hun beslist oordeel gronden op..... niets dan vooroordeel en napraterij. Juist op die scholen kan de Inlandsche jeugd sympathie en aanhankelijkheid voor ons Hollanders bijgebracht worden door verstandige leiding en menschelijke behandeling. Als men ziet hoe op Koninginsverjaardag op zulke Inlandsche scholen een feestelijke stemming heerscht, wanneer door belangstelling en toewijding deze voor de kinderen inderdaad tot een feestdag gemaakt wordt, en men van Hollandsche zijde door aanwezig te zijn en eens mee te lachen en mee te leven met de te houden spelen, deze geanimeerd doet zijn, dan zal niemand de goede werking daarvan kunnen ontkennen.

's Avonds heb ik alle Inlandsche onderwijzers bij me gevraagd in de pasanggrahan, hetgeen evenmin noodig was als het bezoeken van de school. Volkomen waar. Maar wel nuttig en goed. Kijk, die mannen zitten daar ook in een voor hen vreemde omgeving, zonder veel afwisseling. Voor hen is het leven daar ook een sleur en dùs een afwisseling welkom.

Hollander en Inlander loopen elkaar voorbij, alsof ze voor elkaar niet bestaan. Dat de laatste den eerste niet aanspreekt is logisch, door zijn meestal ondergeschikte betrekking doet hij dat vanzelf niet. De toenadering dient van onzen

kant uit te gaan. Maar wij Hollanders missen dikwijls de lust, den slag, den moed en den wil om in den Inlander als mensch onze gelijke te zien en denken ons prestige te kunnen handhaven door het innemen van een ongenaakbaar standpunt. Men ziet daarbij volkomen over het hoofd, dat onder de Inlanders, die in onze oogen lage posities innemen, menschen voorkomen van zeer goede familie en uiterst beschaafde omgangsvormen, die alleen door het feit, dat in hun jeugd de onderwijsgelegenheid nog onvoldoende was om zich voor te bereiden voor een maatschappelijk hoogere betrekking, genoegen moesten nemen met de nu bekleede. Verder is het geèn Hollandsch spreken geen maatstaf van ongeschiktheid voor den omgang. Doch over dit thema hoop ik later nog eens mijn ervaringen te publiceeren.

De meer ontwikkelde Inlander heeft zeer gaarne omgang met Europeanen, mits deze beschaafd zijn en niet leerarend en beschermend, doch natuurlijk met hen weten om te gaan. Zoo was ook mijn avond met de onderwijzers van Palopo een zeer gezellige. Ze genoten van mijn foto's en naar aanleiding daarvan ontwikkelde zich vanzelf een gesprek. Waarom met zulke jonge mannen niet rond en eerlijk gesproken en ook hun meening recht laten weder varen? Het is juist het niet met elkaar omgaan, hetwelk aanleiding is van een bron van achterdocht, verkeerd begrijpen, verkeerd beoordeelen en dus van nog verdere verwijdering.

Mijn bezoek aan de H.I.S. te Palopo en de nadere kennismaking met dit groepje van Inheemsche leerkrachten heeft me opnieuw gesterkt in mijn overtuiging, dat de Inlander volkomen welwillend en loyaal staat tegenover den Hollander, die hem tegemoet komt, wil begrijpen en zijn natuurlijk verlangen naar positieverbetering en mondigheid, van Inlandsch standpunt beschouwd, weet te respecteeren.

„Als U er iets voor voelt, komt U vanmiddag dan eens bij ons aan, dan kunt U de naailes ook eens bijwonen?" vroeg me na het fotografeeren op school, de heer Groenewoud, aan welk verzoek ik gaarne voldeed en zoodoende ook kennismaakte met zijn vrouw.

Met zijn vrouw en haar belangeloos werk voor de In-

landsche gemeenschap.

Het echtpaar Groenewoud — schrik niet — was geen lid van de soos, tenniste niet, dronk geen alcohol en was bovendien nog Christelijk. Menschen, waaraan je dùs niets hebt. Niet zonder scherpte en met een zeer grooten grond van waarheid, merkte de heer Groenewoud bitter op, dat de waarde van een mensch maar al te veel afhankelijk wordt gesteld van het bevestigend antwoord op de vragen : „Bridgt hij ?" „Tennist hij ?" en „Is hij lid van de soos ?" „Wat je voor de gemeenschap doet, komt er dan verder niet op aan". „Mijn vrouw geeft elken middag gratis naailes, de benoodigdheden daarvoor betalen we zelf, want daarvoor hebben we geen fondsen noch maandelijksche contributies. Het geld en de tijd voor soos en tennisclub wordt zoo mijns inziens beter besteed. En ik vraag mezelf af: „Wat doen die ànderen voor de gemeenschap, hebben zij geen vrijen tijd om zich ook eens het lot van die kinderen aan te trekken, daar denken ze niet aan, al zitten ze zich te vervelen door onledigheid".

Er zat helaas maar al te veel waars in deze uitstorting des harten. Wij Hollandsche Christenen lachen om rasgenooten, die den moed hebben naar hun levensopvatting te leven en hun geloof in woord en daad te volgen. De familie Groenewoud hield ook catechesatie. Volkomen waar, maar daar deed ze geen kwaad mee, zoolang dwang en drijverij — het gevaar, dat niet denkbeeldig is bij tè fanatieke geloovigen — verre blijft.

Eén opvatting vond ik bijzonder mooi.

Elken avond komen een achttal arme leerlingen hun huiswerk maken in huize Groenewoud. „Kijk, de kinderen van de rijken kunnen wel bij vroolijk helder lamplicht werken, hun huiswerk behoorlijk afmaken, maar voor die arme, daarbij nog slecht behuisde kinderen, gaat met het ondergaan van de zon de lamp uit".

Behoef ik nog te zeggen, dat men een man met zulke overdreven ideeën als rood aanwees ?

Met zeer veel genoegen heb ik kennis gemaakt met dit tweetal menschen dat zelf kinderloos, hun tijd en zorgen besteedt aan minder bedeelden en menig hartje gelukkig

maakt. En laat ze dan gerust hun Heer dienen. Ik vond in hen den geest van Kruyt en zag hen handelen naar zijn methode. En wanneer bij hun vertrek de opvolger en diens echtgenoote anders voelen, wordt daar weer een massa illusies en geluk ontnomen aan de Paloposche Inlandsche jeugd.

Terug naar het Land van Kruyt

Na mijn uitstapje naar het Paloposche, behoorende tot Zuid-West-Celebes, ging het opnieuw naar het Land van Kruyt. Het was de derde aanval en nu vanuit het zuiden.

Het is in ons werk altijd heerlijk zoo weer eens èven onder landgenooten te zijn en dan eens te kunnen genieten van Europeesche spijs en drank. Daarbij komt, dat op posten als regel de ontvangst allerhartelijkst is. Maar àl te lang mag zulk een aangename afleiding niet duren. Zoolang het werk nog niet voorgoed afgeloopen is, is maathouden een eerste vereischte om de tournee tot een goed einde te brengen. Nog een laatste, zeer geanimeerde avond bij de gezaghebbersfamilie te Masamba en het rimboeleven werd, met eenige aangename herinneringen verrijkt, opnieuw aanvaard.

Nu zit ik te Leboni, na een driedaagschen marsch van 85 K.M. De bevolking, van te voren gewaarschuwd, was overal zeer behulpzaam, de verwisseling van dragers geschiedde vlot en een oud kamponghoofd deed me de eer aan me te vergezellen. Hij had een paard bij zich en had er natuurlijk vast op gerekend, dat de toewan ook een ros zou bestijgen. Nu zat hij er aanvankelijk leelijk mee te houden, want de adat brengt mee, dat het niet gepast is, dat hij zou rijden, als ik liep. Daarom liet ik het oude baasje weten, dat hij maar gerust zou opstijgen, hetgeen hij zich geen tweede keer liet zeggen. Aan het einde van den tweeden dag werd overnacht midden in het bosch, waar een behoorlijk nachtverblijf aanwezig was.

Zelf met twee Batjo's vooruitloopend, kwam ik reeds om goed twee uur te Leboni aan. Dadelijk bij den ingang van het dorp werd ik verwelkomd door een Chineesche vrouw, zittend in een kleine toko. „Kom binnen, zet U", was haar ontvangst.

Och ja, misschien hoopte ze ook wel iets aan mij te

zullen verkoopen, maar haar wijze van optreden was hartelijk. Ik heb een enorme bewondering voor Chineezen, voor de werkkracht, welke zij ontwikkelen. Overal treft men hen aan, in deze streken als opkoopers van boschprodukten en koffie. In hun toko's, meestal filialen van een der kustplaatsen, koopt de bevolking niet tegen contanten, doch tegen produkten, dus een soort ruilhandel, welke lang niet altijd in het voordeel van de kampongmenschen is, daar naarmate de koopzucht stijgt, de waarde van het ruilmiddel ter plaatse natuurlijk daalt. Toch constateerde ik overal een vriendschappelijke verhouding tusschen Chineezen en bevolking.

Niet lang duurde het of de Chinees zelf verscheen ook. Hij was bezig geweest het vertrek van een karavaan pikolpaarden te regelen, welke koffie zou afvoeren naar Masamba. Gedurende mijn marsch had ik overal langs het pad opgestapelde korven vol dammar zien liggen, maar daar de prijzen van dit artikel niet loonend waren, liet men het, waar het was. Geleiders van deze pikolpaarden zijn altijd Boegineezen, vaak landgenooten van mijn Batjo's en het gebeurde me hier tweemaal, dat zulk een geleider met uitgestoken hand en blij gezicht van herkenning op me af kwam. Op die Batjo's slaat ook ons bekende : „Hoe een koloniaal aan den kost komt". Ze pakken van alles aan. Toen ik aan een van de kereltjes vroeg, wat hij uitgevoerd had, terwijl ik op Java was, zei hij : „Djadi toekang potong ramboet di Makassar", of te wel : „Ik ben zoolang coiffeur geweest op Makassar". Mijn kok Sèlé had zijn inkomsten gezocht en gevonden in het tijdelijk houden van een warmekoffiestalletje. Vandaar dat wezens met een dergelijken veelzijdigen aanleg in de rimboe, waar je voor allerlei verrassingen komt te staan, zoo uiterst geschikt zijn.

Maar nu terug naar de Chineesche toko. Dat heel vlug de dop van een flesch Koentji af was en mijn twee tochtgenooten een flesch Rathkamp limonade verschalkten, laat zich begrijpen. Het was dan ook warm op de vlakte van Leboni in het volle middagzonnetje.

De Chinees was spraakzaam en vertelde me, dat hij vier jaar geleden naar zijn Heimat China terug was geweest

voor de eerste keer. Daar had hij dan ook zijn tegenwoordige wederhelft gevonden. „En hoe was het in je vaderland?" „Mijnheer, ik was blij, dat ik weer in Nederlandsch-Indië terug was. Hier ben je je leven en je bezit zeker. Maar daar ? Vandaag is die de baas en morgen een andere en als je dan trouw beloofd hebt aan den eersten, krijg je het te kwaad met den overwinnaar van morgen. Als je gewend bent aan de rust en zekerheid hier, dan verlang je heusch niet naar China". Ik houd er van met zulke menschen over dergelijke onderwerpen te spreken en deze gesprekken bevestigen mijn overtuiging, dat Indië is een land, waar orde en regelmaat heerscht. Dat is één van de vruchten van de Hollandsche leiding, in zulke eenvoudige samenkomsten ronduit toegegeven door Inlanders en andere Oosterlingen. En ik geloof, dat onze koloniën in dit opzicht een allereerste plaats innemen in het Oosten. En wat is het daarom dubbel jammer, dat zooveel door dom, arrogant optreden bedorven wordt ! Alles en allen zijn gebaat bij het voortbestaan van zulk een ordelijke toestand, wij Hollanders evengoed als Inlanders, Chineezen en andere belanghebbenden. Tot in de diepste binnenlanden, tot in Leboni vindt men er de bewijzen voor. En men wil niet zien, men wil niet begrijpen. Vijf en twintig jaar trek ik door Indië, nog nooit en nergens heb ik me ook maar voor één enkel oogenblik onveilig gevoeld, er was geen reden voor, nergens. De Inheemsche rassen zijn rustig en ordelijk in hooge mate en bij beleefde, menschelijke behandeling meèr dan behulpzaam. Hoe zouden wij ons anders met zulk een geringe macht kunnen handhaven? Groote uitgestrekte gebieden bezitten zelfs geen politie en de enkele oppasser van den bestuursambtenaar heeft vaak een leeftijd, dat hij thuis behoort in een oudheidkundig museum. Toch wordt aan oproepingen gevolg gegeven. In de Rokanstreek heb ik eens 32 beklaagden zien „opbrengen" door een oppas, die „hing" in zijn versleten geel uitgemonsterde uniform.

Weer ben ik uit de Chineesche toko verzeild geraakt in de „politiek". Het Indië van tegenwoordig lokt daar als vanzelf toe. Er moest van Hollandsche zijde veel meer belangstelling zijn voor, wat men pleegt te noemen „politiek", doch

wat in werkelijkheid niets meer en minder is dan een levenskwestie voor allen. Wij Hollanders — d.w.z. Nederlanders in Indië — moeten dat land beschouwen en opwerken tot een gelijkwaardig en gelijkgerechtigd deel van ons eigen vaderland, wij moeten eerlijk zonder terughouding en zonder angst voor eigen nadeel, medewerken den daarvoor reeds in aanmerking komenden Inlander zijn plaats te bezorgen, niet ònder ons, doch naast ons. Dan eerst zal samenwerking tot heil en vooruitgang van het door zoo velen van ons geliefde Indië mogelijk worden. Dan zullen de kalmeren, nu twijfelende Inheemsche elementen zich niet van ons àf, doch tot ons wenden, in beider belang. Laat hen niet in onzekerheid. Zeer velen hunner zijn wel degelijk overtuigd van het goede en mooie, hetwelk wij Hollanders ontegenzeggelijk gebracht hebben in hùn belang. Velen onzer dragen zij achting, vriendschap en dankbaarheid toe. Dit te willen inzien en de moed te toonen daartoe mede te werken, is het mooiste wat Holland kan doen. Vergete men toch niet, dat er maar één prestige is en wel dat, hetwelk berust op eerbied en dankbaarheid. En het is tevens het eenigst betrouwbare.

Het wordt tijd, dat ik doorga naar de baroega. Die is bezet door een gezelschap Mohammedanen. Wie verwacht er ook hier een Europeaan? Het is op reis van Masamba naar Koelawi. Ze willen dadelijk opbreken bij mijn komst, maar ik deel hun mede, dat we samen de ruimte zullen deelen. Dat valt in goede aarde. Leuk zoo'n groepje trekkers. De oudste wil me het bewijs van vergunning tot bezit van een vuurwapen toonen, maar ik wijs het terug. Tegen vier uur breken ze op, het is maan en ze willen daarvan profiteeren. Ze wenschen me een „Slamat tinggal" en ik hun een „Slamat djalan".

We zijn weer onder ons. Eén voor eén komen de dragers aanzetten, om 6 uur is de laatste man „binnen".

Ook het kamponghoofd heeft ondertusschen zijn opwachting gemaakt, vraagt echter dadelijk toestemming te mogen vertrekken om dragers te verzamelen. Even laat ik den onderwijzer waarschuwen. Hij komt, is nog heel kort ter plaatse, een landsman van Bada, het landschap, waarvan

ik reeds vertelde. Eerst sinds een maand heeft hij den meer ervaren Menadoneeschen goeroe vervangen, zijn optreden is nog niet beslist, hetgeen te begrijpen is. Ik zeg hem morgen op de school te willen komen en laat hem vast een paar platen hooren. Hij geniet blijkbaar, is als Badaër ook niet veel gewend.

Na een paar filmen van onderweg ontwikkeld te hebben, gaan we slapen. Midden in den nacht word ik wakker, scharrel mijn tweede deken op, het is frischjes op die bergvlakte.

Een schitterende morgen. Eerst hingen de nevels laag over de aarde, maar tegen half acht wijken ze voor de zonnestralen en als van achter een gordijn, dat langzaam opgetrokken wordt, vertoont zich het landschap. Wat is het toch heerlijk in de bergen.

Daar klinkt de bedoek, de schooljeugd wordt herinnerd aan het klokje van gehoorzaamheid. Een tweede signaal wijst op den aanvang der lessen. Iets later trek ik met schrijver en spiegelaar schoolwaarts. Doch juist tevoren maakte het distriktshoofd zijn opwachting. Een type. Wilde oogen, scherpe trekken. Ik verdenk er hem van veel van sagoweer te houden. Maar een persoonlijkheid. Hij spreekt geen Maleisch, heeft een tolk bij zich.

Ik deel hem mee, dat ik naar de school ga. Best, hij gaat mee.

Wat nog een primitief schooltje. Maar juist interessant ook dàt te zien. Zoo kan ik de ontwikkeling vanaf het begin volgen. Wat dringt het zich toch weer aan me op, die eerbied voor den moed van een Kruyt om hier te werken. De geheele kampong is iets ouds, alle huizen zijn „op", vergaan is de houten dakbedekking. Het schooltje maakt een meer dan primitieven indruk, de baroega is gestut, om omvallen te voorkomen. En hier werkt onze pionier om het Evangelie te brengen onder een primitief volk. Wat een „schooiertjes" op die school, met hun gescheurde jasjes en hun schurftlichaampjes. Even denk ik aan de predikanten der rijken met hun cadeaux bij het aannemen.

Ik heb de Lebonische kinder- en vrouwenwereld een

prettigen morgen kunnen bezorgen. Want het schooltje liep vol vrouwen, de mannen waren weg naar de velden. De leerlingen werden getracteerd op Patria-koekjes, reclame voor het Hollandsche fabrikaat, de ouderen kregen roko. Onder de platen was een zeer aardige Tango-melodie. Op verzoek van de oudere meisjes werd die nog eens afgedraaid. Oorspronkelijk nog wat bedeesd meeneuriënd, ging dit alras over in een bescheiden meezingen. Mij viel het op, hoe goed van gehoor dit volk is. Toen ze 's middags bij de baroega kwamen, hieven ze uit zichzelf zonder eenige begeleiding dezelfde Tango aan met gezichtjes, die vroegen: „Hè, geeft U die nog eens?"

De oogen van het distriktshoofd rolden en hij schoof hoe langer hoe dichter bij. Vooral bij het hooren van militaire marschmuziek leefde hij klaarblijkelijk in het verleden en was bezig aan het snellen. Ik zou hem, ongewapend zijnde, in vroeger dagen in zulk een stemming liever niet op een eenzaam paadje zijn tegengekomen.

De tijding van de komst van den toewan ging als een loopend vuurtje rond en 's middags waren velen terug in de kampong. Om vier uur zouden de menschen komen om gefotografeerd te worden. Een enkel aardig type had ik reeds ontdekt gedurende het concert in de school, typen als in Bada en het laten zien van de foto's daar genomen in het vorige jaar, zooals bleek van goede bekenden van de Leboniërs, had opnieuw het gehoopte succes. Algemeen werd beloofd te komen.

En ze kwamen. Daarnet heb ik de resultaten gezien van die opnamen, geen geduld had ik te wachten tot ik „boven" was. Wat zijn ze schitterend geslaagd mijn dames met sleeprokken, de mannen in statie-costuum! Ook het oude distriktshoofd, eerst niet genegen voor de lens plaats te nemen, ging plotseling, als bij ingeving, zitten op de stoel voor de opnamen van nabij. En zijn kiek mag er zijn.

Het was gezellig op het grasveld voor de baroega. De jeugd gaf muziek, onderwijl ik mijn onderwerpen uitzocht. Er wordt bij zulk een gelegenheid veel meer gekiekt dan noodig is, om niet te kwetsen. Ik kiek liever een aardige

kleederdracht en een lief of knap gezicht, maar als zich nu een uit kunstoog beschouwd niet in aanmerking komend type aanmeldt, is het, zonder onwellevend te zijn niet wel mogelijk, zulk een verzoek te weigeren. Zoo'n film moet je dan afschrijven, want geen enkel geillustreerd weekblad nòch een touristengids neemt zulk een beeld op. En ikzelf ben al net zoo, want wat ik hier aan foto's in mijn boek geef, behoort ook niet tot het minste.

„Het is leuk met U op tournee te gaan", betoogde mijn Padangsche schrijver, „overal altijd rameh (feest)". Ja feest, maar met het resultaat, dat ook zij inzien, dat men met vriendelijkheid verder komt dan met hoogmoed.

De jongste post der Poso-zending

Toen ik gisteren langs het slingerpad zonder einde liep, om 6 uur van Leboni was vertrokken en aan de dragers gedurende de rust omstreeks 4 uur 's middags vroeg : „Is Rato nog ver? ", was het ietwat ontmoedigende antwoord : „O, toewan, daar komen we eerst aan als het al donker is". Gelaten heesch ik me aan mijn tourneestok op en met een : „Ajoh, Sèlé, daar gaat ie weer", vervolgden we ons pad.

En zoo voortloopende dacht ik bij elke teleurstelling, als er wèer een bruggetje in een hoekje was en weèr het pad, vrijwel evenwijdig aan den overkant van het ravijntje zich afteekende tegen den bergwand :

„Hoe kunnen menschen nu zoo gek zijn, zich zoo op te sluiten, af te zonderen van de wereld".

Onder het hooge geboomte trad de schemer reeds in, want rondom verrees gebergte, zoodat de horizon hoog, dus de zonsondergang vroegtijdig was. Toen eìndelijk door een dunne plek in het bosch heel in de verte alang-alang-ruggen, open terrein. Rato = rata = vlak. Daar zou het dus zijn. Plotseling een daling, een bruisende bergstroom vol groote steenblokken, waarover een brug, aan den overkant een pisangtuin. Rook dwarrelde uit een ladanghuis, teeken, dat we de bewoonde wereld naderen. Maar de ondervinding leert, dat ladangs soms uren ver van de vaste kampongs worden aangelegd, hetgeen voor de menschen zelf niet zulk een groot bezwaar is, daar ze hun weinig meubilair en verdere inventaris zeer gemakkelijk verplaatsen en dus eenvoudig „even" verhuizen voor den tijd, dat de veldarbeid zulks vordert.

Voor zooveel mogelijk werd de pas versneld. Sèlé, die koortsig was, sukkelde achter me aan. De vlakte werd be-

reikt, maar van huizen viel nog niets te ontdekken. Daar dook uit de hooge alang-alang een man op, een dikke sagoweerkoker aan den schouder. Door de voorzienigheid gezonden.

„Is Rato nog ver?" Wat zouden we hem anders vragen? Typisch is het, hoe je, zonder elkaar te verstaan, elkaar toch kunt begrijpen. Waarschijnlijk tengevolge van iets wat in de rimboe over je komt en je nader doet terugkeeren tot de natuur. Een vinger in de richting van zijn bamboe, was voldoende om deze met een blik, welke vroeg: „Houd je daar van?" in horizontale positie te brengen, uitnoodigend tot een dronk. Ook in de Minahassa op het platteland trof ik diezelfde aardige gewoonte aan, een stukje van het oude, dat goed aandoet.

Samen stapten we op en voerden zoo goed en zoo kwaad als het ging een gesprek, waarin mimiek en gebaren de hoofdrol vervulden.

Toen, om een bocht plotseling gezicht op drie kampongs, twee nog vrij ver, een dichtbij. „In welke is de baroega ?" was onze vraag en gelukkig luidde het antwoord : „In deze vlak voor U".

Nog heel even kon ik een indruk krijgen van het geheel. Mooie opvallende reuzen-boom, gelegen temidden van een groep groote ruime huizen met wanden, dus niet van het duistere Bada-model, en goed onderhouden erven. Een oogenblik later zat ik reeds in de voorgalerij bij den goeroe, wiens huis het eerste was bij den ingang, een heel eenvoudig, dan ook nog maar tijdelijk onderdak. Want de school te Rato is de jongste in het Land van Kruyt en eerst sedert een maand geopend. Ook het schoolgebouw was nog tijdelijk, maar de opkomst van de leerlingen was zeer goed en bedroeg reeds 33. Niemand, die er voor in aanmerking kwam, bleef weg en dat behoorde ook zoo, want reeds sedert langen tijd hadden de menschen uit zichzelf, gedurende de verkenningstochten van Dr. Kruyt, om zulk een school gevraagd. Maar aan zulk een spontaan verzoek uit eigen boezem kan helaas niet dadelijk voldaan worden, want de zending werkt met gebrek aan krachten, zoowel Europeesche als zelfstan-

Dagworden in de bergtuinen. (blz. 108).

Vroeger Slager van menschenkoppen. Nu fanatiek voor Schlager-moppen. (blz. 109).

Twee uitersten. Zelf stom door de geheimzinnige stem. (blz. 95).

Sarah, je rok zakt af
Moeder, het is mijn
sleep. (blz. 109).

Eenvoudige Inlandsche kinderen door Hollandsche toewijding gelukkig. (blz. 102).

dig, vooral tot oprichtingswerk in staat zijnde Inlandsche. Dit is zeer jammer, want vooral jonge gemeenten, scholen en onderwijzers hebben raad en steun noodig, terwijl ook het bekende : „Men moet het ijzer smeden, als het warm is", niet verwaarloosd mag worden.

Had ik dus juist met donker, alleen vergezeld van Sèlé, het doel bereikt, de dragers waren nog ver en ver achter. Zouden ze nog komen dezen avond of op de ladang of het bruggedek overnachten? Met den goeroe als tolk, liet ik aan een der hoofden weten, waarheen ik verder moest, maar dat ik nog niet wist, wanneer dit zou kunnen gebeuren. Daarna togen we naar de baroega, welke een zeer nette bleek te zijn. Dit is weer een van die gevallen, welke men raàdsels zou kunnen noemen. Hier, ver verwijderd van het bestuur, alles keurig in orde, meerdere malen onder de rook van den bestuurszetel verwaarloozing, waar je je dood aan ergert. Ik voor mij vind de verklaring hierin, dat deze aan zichzelf overgelaten menschen nog zelf denken en handelen, nog respekt hebben voor hun hoofden, terwijl in die andere streken Baboe Gouvernement, door zijn al te groote bemoeizucht en zijn aan duizenden banden leggen der hoofden, het initiatief van deze tezamen met hun prestige over hun eigen menschen in vele streken grondig genekt heeft, waardoor daar alleen gehandeld wordt, na bekomen bevel en als verontschuldiging men steeds te hooren krijgt : „Mijnheer heeft het niet bevolen".

Eerst om half negen kwamen de dragers, een draagdagje dus van ruim 14 uur. Het was toen telaat nog met zekerheid voor voldoende menschen te kunnen zorgen, zoodat besloten werd een dagje over te blijven. Dergelijke koopjes heb je meer in die afgelegen streken, want de inlichtingen, die men je van verschillende zijden verstrekt, zijn zeer vaak meer dan tegenstrijdig, waarbij dan nog de Inlander de verkeerde beleefdheid heeft te antwoorden, zooals hij vermoedt, dat je graag hebt. Zoo word je dan gebracht tot krachtproeven, waardoor je, door de daarop gevolgde gedwongen rust, toch niet opschiet.

Als men nu denkt dat om half negen de rust begon,

heeft men het mis. Rimboenaturen zijn vreemde naturen, naturen van het oogenblik. De dragers waren moe en om ze wat op te monteren, kwam de H. M. V. voor den dag met wat roko. De dag was voor de menschen eigenlijk wel wat te zwaar geweest en hoewel dit door meerdere betaling later wel weer gedeeltelijk in orde is te brengen, wordt op het oogenblik zelf alleen de nogwel verplichte heerendienst gevoeld. Dat is logisch en als men zulks inziet en meevoelt, vriendelijk tegemoetkomend optreedt, dan wordt dit alles zeer spoedig vergeten. Ontvangt men zulke menschen met uitdrukkingen als: „Jullie zijn luie kerels, hoe kom je zoo laat", en dreigt daarbij bovendien nog met inhouden van betaling, dan..... werkt men den tegenzin tegen zulke diensten niet weinig in de hand, een tegenzin, welke bij menschelijk en menschkundig optreden meestal niet eens bestaat.

Ook nu liet mijn zingende reismakker niet na zijn wonder te verrichten. Vergeten was alle moeheid en in minder dan geen tijd zat de geheele voorgalerij van de baroega vol glundere snuiten, tevreden met een roko tusschen de lippen.

Maar die vreemde stem klonk in den stillen nacht tot in de kampong met het natuurlijk gevolg, dat deze te hoop liep.

Even had toen nog een kleine plechtigheid plaats en wel het door de 3 kamponghoofden aanbieden van een haan en een mandje met rijst. Veronderstellend, dat ik een „baar" was en hun Europeesche kennissen zich niet verder uitstrekten dan Dr. Kruyt en de eens in het jaar zich vertoonenden gezaghebber van Masamba, was het begrijpelijk, dat zij den goeroe—die met de Njora ook van de partij was—verzochten mij te vertolken, dat deze artikelen niet waren om te verkoopen, doch een bewijs van welkom en vriendschap. „Wij zijn blij U in onze kampong te ontvangen".

Toen klonk vroolijk het RHEINLANDMADEL en verwekte de gewone hilariteit. Enorm succes hadden ook de aardige kinderplaten van Antoinette van Dijk. Die gingen er als koek in, precies als de „Marietjes" en „Gem", waarmede

kok Sèlé onder het publiek rondging. Mij valt bij zulke gelegenheden altijd de enorme invloed op van het de menschen behandelen als mensch, dan toonen ze inderdaad dadelijk ook veel meer mensch te zijn, omdat dan het schuwe, angstige verdwijnt en plaats maakt voor een zich natuurlijk voordoen. Het is de kwestie van de z.g. geslotenheid van den Inlander, waarover ik in mijn **„Van Leven en Werken in Indië"** een en ander vertelde.

Om elf uur verzocht ik met het oog op mijn keukenpersoneel, dat „de soep warm hield", te eindigen en druk lachend en babbelend trok de schare, met als kern de goeroefamilie, onder toortsenlicht af.

His Masters Voice had met uitbundig succes zijn eerste entrée gemaakt in Rato.

Dit bleek me den volgenden morgen nog duidelijker. Groepjes vrouwen van de beide andere kampongs trokken, gekleed in hun zoo bijzondere en kleurrijke dracht, voorbij, z.g. ongemerkt een blikje werpend in de baroega. De schooljeugd, of beter de jeugd, want het maandje schoolgaan telde eigenlijk nog niet mee, was iets vrijmoediger en bleef buiten het erf bespiegelingen staan houden, hopend op de een of andere nieuwigheid.

Ik moet er dan altijd aan denken, dat een Inlander, verzeild geraakt in een Hollandsch dorp, er percé niet zoo ongestoord van de zijde van Jong-Holland zou zijn afgekomen. En is het overigens niet logisch, dat het komen van een vreemden Europeaan in zoo'n wereldje van dag aan dag hetzelfde een gebeurtenis vormt, welke trekt? En dan een Europeaan, die een kistje bij zich heeft, dat zingen en spreken kan? En die beloofd heeft, daarmee straks op school, op hùn school te zullen komen!

Er was beweging in het anders zoo rustige dorpje op de vlakte.

Er is dien dag veel en veel interessants op de film vastgelegd, Oude Typen, die verdwijnen. Die oude menschen zullen niet lang meer leven, de schitterende oude costumes

zullen als familiestukken behouden blijven. Maar mij wil het altijd voorkomen of het opkomend geslacht, later op jaren gekomen, toch geen harmonisch geheel met deze dracht meer zal uitmaken. De statigheid van die oudjes, dat voorname, is iets eigen aan een bepaalden tijd, behoort bij bepaalde omstandigheden. En die omstandigheden veranderen te veel. Daarom hecht ik aan de foto's, welke ik het voorrecht had hier nog juist op tijd te kunnen nemen.

Aan welke foto ik nog meer hecht? Het is aan die van het gezin van den Menadoneeschen onderwijzer S. Lengkei, aan wiens zorgen deze jongste post der Poso-zending werd toevertrouwd, een blijk van vertrouwen en waardeering.

Het is hier de plaats een oogenblik stil te staan en te wijzen op het aandeel, dat de Menadonees heeft gehad en nog heeft in het Zendingswerk in Midden-Celebes.

Gisteren bleek, hoe ik hier gekomen ben en reeds eerder, dat ook Leboni nu niet bepaald in het snelverkeer is opgenomen. Later zal blijken wat ik nog voor den boeg had om Pendolo, de meest nabije post aan de andere zijde, te bereiken.

Op dit afgelegen, van alles verstoken plekje, werkt goeroe Lengkei in dienst van de Zending, woont hij met z'n vrouw en drie leuke kleine peuters. Verstoken van alles, wat ook maar wijst op afleiding of vermaak niet alleen, doch ook van geneeskundige hulp. En dat wil met drie kleine kinderen heel wat zeggen.

Toen ik daar goeroe Lengkei bezig zag die jonge Ratokinderen in den pas te leeren loopen, hun de allereerste beginselen van onderwijs bij te brengen en bij het gadeslaan der snuitjes het me opviel, hoe vele daarvan Menadoneesche trekken hadden, zag ik in eens, als in een visioen de Minahassa van honderd jaar geleden terug. Het was toen, dat daar de zending haar werkzaamheden aanving.

En nu werkt hier de Minahasser, resultaat van Holland's en zendingsleiding op zijn beurt mede de bij hemzelf nog zoo ver tenachterstaande bewoners van dit deel van hetzelfde eiland, waartoe ook zijn geboortegrond behoort, te leiden naar hetzelfde hoogtepunt op geestelijk en intellectueel

gebied, waarop hij nu al tientallen van jaren staat, dus verrichtend brèngend werk.

Dan komt men ook tot vergelijken en valt het op, hoe veel zelfbewuster de Menadoneesche goeroe is dan zijn Toradja-collega, die hoewel voldaan hebbend aan dezelfde, ja waarschijnlijk zelfs hoogere tegenwoordige eischen, het toch tegen den eersten aflegt, door gebrek aan ervaring en routine, door niet weten op te treden. Dan ziet men dat de factor „tijd" niet zonder meer is uit te schakelen, alleen slechts in enkele gevallen door allergrootste inspanning en opoffering individueel is te beperken.

„De bedoeling is natuurlijk, dat de Menadoneesche goeroes op den duur verdwijnen en vervangen worden door onderwijzers van het eigen volk. Wij zullen hen altijd dankbaar zijn en blijven voor hetgeen ze voor ons werk gedaan hebben, maar wil ons werk hier blijvend zijn, dan kàn het niet anders, ook al zal het voor onszelf de taak aanmerkelijk verzwaren. En het einddoel is pas bereikt, als ze hier ook ons zèndelingen niet meer noodig hebben. Maar dat zal nog wel een tijdje duren".

Deze woorden van zendeling Kruyt stemden me tot nadenken en ik dacht aan onze koloniale taak in Indië. Het daarheen leiden, dat ze ons niet meer noodig hebben, tot ze het kunnen zonder ons, dat moet ook het eindresultaat wezen van onze koloniale politiek, willen wij eerlijk zijn en woord houden. En hoewel het zwaar is, jezelf er staatkundig uit te werken, is het toch plicht. Dit doel voorop te zetten en openlijk na te streven, uit te voeren, waar het reeds mogelijk is en mogelijk wordt, zal de drang tot onverantwoordelijken, te grooten spoed doen verminderen en voeren tot een maatschappij met andere verhoudingen van machtsbekleeding, doch waarin voor den beschaafden persoonlijk iets presteerenden Hollander tot in lengte van dagen een bestaan zal zijn te vinden en in welke hij een gezien en welkom medelid zal zijn.

Vertelde ik niet reeds vroeger, dat mijn trekken door het Land van Kruyt aanleiding zou geven tot verscheidene

conclusies, welke geldig waren voor geheel Indië? Voor mezelf ben ik er van overtuigd, dat het volgen van de Methode Kruyt, meer zal bijdragen tot het behouden van den band tusschen Holland en Indië, dan een verdubbeling van het leger.

Maar terug naar Midden-Celebes, naar Rato.

Wat mij in deze omgeving vooral zoo aangenaam aandeed, was waar te nemen, dat de Minahassische goeroes, voor zoover ik die ontmoeten mocht, zich niet op een verheven standpunt tegenover de nog zoo eenvoudige bevolking stelden. Daardoor was een aangename verhouding mogelijk, ja de verhouding van de eigen goeroes tot hun volk leek me vaak minder juist.

Een van de redenen hiervan was de Njora-kwestie. Hoef ik nog te zeggen, dat „njora" de uit de Minahassa overgenomen betiteling is voor de vrouw van den goeroe en in dit geval veel overeenkomst in beteekenis heeft met „controleursche" en „commandantsche". Of met den knecht van den Baron, die zich meer Baron voelt dan zijn heer zelf?

Hebben de Pososche goeroes zelf een hoogere opleiding aan de Kweekschool te Pendolo, hun vrouwen hebben de volksschool afgeloopen zonder meer. Alleen worden meisjes, die leer- of eerzuchtig zijn, of waarop reeds op jeugdigen leeftijd een goeroe of aanstaand dito een oogje heeft laten vallen, in de zendingsfamilies opgenomen, om het huishouden te leeren, kleeren te maken, stoppen en verstellen en niet te vergeten koekjes te bakken. Ben ik onvolledig, dan vraag ik bij voorbaat excuus. Wanneer nu na het huwelijk deze vrouwen zich op een standpunt stellen, wordt dit door de bevolking lang niet altijd geaccepteerd en leidt het zelfs meermalen tot een verwijdering van den voorganger van zijn gemeente, zoodat van hem geen invloed ten goede kan uitgaan en zijn aanraking zich bepaalt tot die met de kinderen op school.

Voorloopig heeft dan ook de bevolking veelal liever een Minahassischen onderwijzer, want in de Menadoneesche njora's erkent men tenminste menschen met meer ervaring, vrij van

Panta, die in 1907 de Kompenie overviel, dient nu zijn God met hart en met ziel. (blz. 186).

Menschen onder elkaar. Grootmoeder KRUYT tusschen haar Pendolosche vriendinnen (blz. 174).

Hoe de ontvangst zou zijn, ...was van te voren niet te zeggen. (blz. 132).

Voormalig nationaal costuum bij de Poso-Toradja's.

familiebanden in de omgeving, terwijl van anderen ook aangenomen wordt, waarvoor van eigen ras feestelijk wordt bedankt.

„Inderdaad is de njorakwestie een haast nog veel lastiger vraagstuk voor het zendingswerk, dan die van de goeroe's zelf", verklaarde Dr. Kruyt en onwillekeurig dacht ik: „Nogal logisch, daarvoor zijn het vrouwen!"

De bewoners van het Berglandschap Rato zijn slimmer dan men denkt. Ze zijn zeer gehecht aan hun plekje grond en zijn bang „op last" overgeplant te worden, ten einde hen meer in de greep van het bestuur te brengen. Zoo ontkennen zij hartgrondig alle banden met naburige stammen, hoewel talenkenners daar in niet geringe mate aan meenen te mogen twijfelen.

Ik kom, nu ik het landschap bij dag gezien heb, terug van mijn eerste gedachte: „Hoe kunnen menschen daar zijn gaan wonen".

Het is een lief, mooi plekje, waarvoor men „nationalistisch" moet voelen. Omkransd door vriendelijke bergen ligt daar een vlakte, golvend en met een heerlijk bergklimaat, als een oase temidden der sombere, eentonige bosschen. Een oase met licht, water en kleuren.

Christenen zijn er hier nog niet, doch zooals gezegd, de bevolking vroeg uit zichzelf om een voorganger. In verband hiermede is het niet onaardig het volgende mede te deelen.

's Middags bezocht ik den doodentempel, waarin aan touwtjes geregen schelpen aangaven de door elk gesnelde koppen. Verder hingen er een talisman om ziekten te weren en een welke een goeden oogst garandeerde. Op mijn gezegde nu voortaan maar vertrouwen te stellen in de lessen van den zendeling en den goeroe, kreeg ik zeer ad rem ten antwoord: „Natuùrlijk willen wij dat doen, anders hadden wij toch niet om een goeroe gevraagd".

Laten wij in Indië nooit en nergens vergeten, dat men slechts achting kan hebben voor onze kennis en ontwikkeling, wanneer wij die op kiesche wijze brengen en mededeelen, daarbij rekening houdend met en eerbied toonend

voor het weten en kennen van de anderen, in hùn verband en in hùn trap van ontwikkeling. Dus geen zelfverheffing, gepaard gaande met kleineering van en neerzien op hen, die men leeren wil. Want dan kan zulk leeren niet vruchtdragend wezen.

Dat het gevolg van mijn wijze van omgaan met deze lieden opnieuw tot logisch gevolg had, dat den volgenden morgen het benoodigde aantal dragers mèer dan vroegtijdig aanwezig was, behoeft geen betoog. En daarbij waren allen in de beste stemming, iets wat anders bij een afmarsch lang niet altijd het geval is en toch van zulk een groote waarde.

Laat ik over dezen tweedaagschen marsch van Rato naar Pendolo alleen zeggen, dat hij nièt mee viel, ja zwaar was. Het pad was nog zooals het van vroeger was, een zoogenaamd Toradja-pad. We liepen van zes tot zes en sloegen toen de tenten op aan den oever van een rivier. Ongeveer een uur voordien waren we de overblijfselen gepasseerd van het bivak van den ouden Heer Kruyt en ik moet hier eerlijk en eerbiedig hulde brengen aan den zestigjarigen pionier, die zich nog in staat toonde zulk een tocht in één enkelen dag te volbrengen. Door kali's met sterken stroom, hellingen op en af, recht toe, recht aan, niet voor een kwartiertje, maar een enkelen klim van twee uur aan één stuk, daarna weer dalen, waarbij elke stap een gymnastische toer beteekende, dat is een prestatie, waarop ik, zooveel jongere, al prat durf te gaan.

Eén uur den volgenden dag zag me te Pendolo, waar ik nu eindelijk de beide families Kruyt voor het eerst voltallig mocht aantreffen.

's Maandags ging ik een kijkje nemen bij het bouwen van de nieuwe school voor de kweekelingen. Evenals in 1909, toen de oude Heer Kruyt zijn eigen huis daar opzette, was hij nu bezig de balken en stijlen uit te zoeken en op maat af te meten, waarna de toekangs, geholpen door om beurten aangewezen kweekelingen, ze bewerkten. Zulk werk geeft voldoening en dat kon men aan het gezicht van Vader Kruyt duidelijk zien. O p b o u w e n, zooals hij daar in Midden-Celebes al zooveel en zoolang gedaan heeft en tot

het laatst toe doen zal.

Toen kok Sèlé den middag van mijn verder trekken in de baroega een eenvoudig rimboemaal had bereid, waarbij de Pendolosche families aanzaten, voor lief nemend, zooals het uitviel, was dit een waardig besluit van mijn prettige leerrijke bezoeken aan Pendolo en tevens van mijn laatste ontmoeting met twee menschen, voor wie ik een groote achting en sympathie had gekregen.

Ook voor mij zal aan Midden-Celebes de naam KRUYT-MOULIJN onafscheidelijk verbonden blijven.

En hiermede besluit ik de eigen waarnemingen en ga over tot het leven en werken van den pionier-zendeling en wat naar aanleiding daarvan valt op te merken.

De Zendeling als Pionier

Veertig jaar Poso - Zending

Inleiding

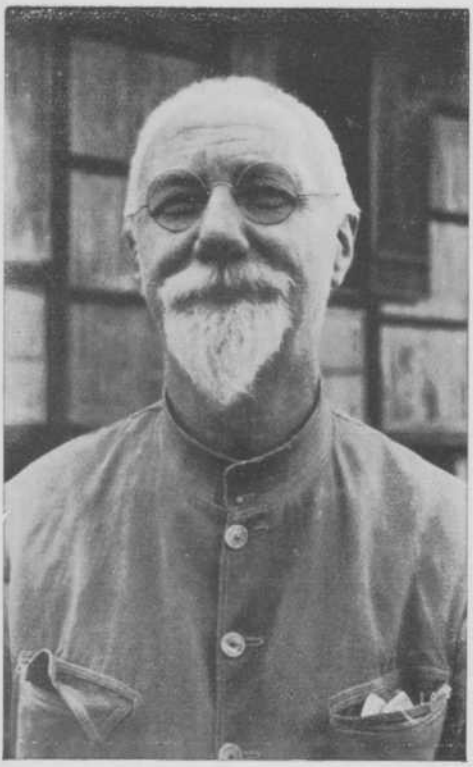
„Vloeide" tot hiertoe het geschrevene geheel uit eigen vulpen, in het nu volgende heb ik nog al eens het een en ander „aangehaald", en wel voornamelijk uit publicaties van Dr. Kruyt en Zijne Echtgenoote.

Tusschen dat aangehaalde nam ik voldoende ruimte voor toelichting, lof, bespiegeling en soms scherpte.

Waar een bescheiden man als Albert Kruyt zich bepaalde tot eenvoudige mededeeling, veroorloofde ik het mij, als bevoegd persoon op rimboegebied, wat duidelijker te doen uitkomen, hetgeen deze zendeling-pionier zijn lezers en lezeressen wel wat àl te eenvoudig voorzette, en dat om de verdienste ervan in het volle daglicht te stellen.

Het is vooral in dit gedeelte van mijn boek, dat ik nogal eens een sprongetje buiten Celebes waagde, waartoe ik als vanzelf gedreven werd.

Zendeling ALBERT KRUYT
in werktenue.

Deze „Kruyt"-soort vestigde Holland's naam in Midden-Celebes. (blz. 122).

Elkaar respekteeren en hoogachten. De Oer - Heiden Talasa, de vriend van KRUYT (blz. 185).

Pentjali Sigilipoe, Naka en kroost. (blz. 190).

Het allereerste neerstrijken in Posoland

Toen ik in het begin van mijn triangulatieloopbaan in de zoo mooie Bataklanden kwam, rondom het grootsche Tobameer en tusschen de heerlijke bergen de nette zendelingshuizen zag liggen, deze predikers per bendy langs goede wegen of te paard over behoorlijke bergpaden hun posten zag bezoeken en dat alles in een gezegend klimaat, dacht ik bij mezelf: „Zoo'n slecht baantje nog niet, zou ik ook wel willen zijn na mijn pensioen". Doch naarmate ik meer trok en meer zag, wijzigde dat oordeel over het „fijne baantje" zich niet alleen, maar moest ik me bekennen, dat ik gegeneraliseerd had en in mijn oordeel voorbarig, eenzijdig en dus onbillijk was geweest. Niet, dat ik ook nu nog kan vinden, dat een zendeling in een mooie gecultiveerde omgeving te beklagen is, wat z'n leven als gewoon mensch betreft, dat blijft goed, doch hoe minder natuurmensch, dus hoe ontwikkelder de discipelen, hoe meer de groote maatschappij deze beroert, des te zwaarder en vaak teleurstellender het innerlijke werk van den zendeling wordt.

Doch afgescheiden hiervan lette ik teveel op het heden, zonder er over na te denken en me af te vragen, wat er aan dat heden was voorafgegaan. En het was ook alweder mijn eigen werkkring, welke me dit deed beseffen. Als in begin 1916 iemand mij op tournee had zien gaan vanuit Medan en dan de triangulist heerlijk in een auto door het cultuurgebied had zien snorren naar het mooie Tobameer, zou een outsider ook allicht gedacht kunnen hebben: F i j n b a a n t j e en misschien mompelde hij er dan nog wel bij: en dat gaat van onze belastingpenningen. Doch als dezelfde toeschouwer slechts vijf jaar vroeger me had zien kuieren naast mijn karretje op den langen weg van Pematang Siantar naar Tigaras aan hetzelfde Tobameer, loopend, omdat het biekje meèr dan op was, waardoor het noodzakelijk werd

op de slechte weggedeelten samen met den koetsier aan de wielen te werken om door de modderplekken heen te komen, dan had hij waarschijnlijk gedacht: o o k e e n b a a n t j e. Zoo heeft elke betrekking zijn licht- en schaduwzijde en dienen we bij de beoordeeling beide te beschouwen.

Sinds dien trok ik nu bijna twintig jaar verder door Indië en het is vooral gedurende de laatste twee jaren, dat ik een naderen kijk kreeg op wat vroeger gepresteerd is geworden door de mannen, die uit overtuiging er zich toe geroepen gevoelden, het licht te brengen in de harten van zoovele in onrust en duister levende medemenschen. Gepresteerd door de mannen èn hunne vrouwen.

Hoe men ook over Geloof denkt, welk geloof men zelf ook aanhangt, of dat men vrijdenker is, hierover zal een ieder ernstig mensch het toch wel eens zijn, dat het ware geloof de zeden verzacht, dus de mensch tot een beter wezen opvoedt, want zulks is—althans de theoretische—grondslag van elken godsdienst.

„Onbekend maakt onbemind" en „Zien doet gedenken".

Zonder me te begeven op het eigenlijk gebied van den zendeling, n.l. het verkondigen van het Evangelie door het woord, wil ik hier nu eens al vertellende laten volgen verschillende feiten en wederwaardigheden, welke betrekking hebben op het leven en werken van de pioniersfamilie KRUYT-MOULIJN, deels verkregen door nasporing van bronnen, deels berustend op eigen waarneming. Ik hoop hiermede aan buitenstaanders te kunnen toonen, wat in het algemeen van deze Voorgangers, behalve als Prediker, nog als „gewoon mensch" gevergd wordt voor het kunnen uitoefenen van hun roeping. En al moge men dan ook al verschillend staan tegenover het nut *) en de noodzaak of geöorloofdheid van het brengen van het Evangelie, alleen al voor deze nevenprestaties kan het niet anders of voor de figùren moet men respekt en bewondering hebben.

---

*) Zie hiervoor o.a. „Is zending een dwaasheid?" door Dr. Alb. C. Kruyt.

Hoevelen van ons ouderen zullen zich nog herinneren, hoe eenzaam, althans hoe vreemd, unheimisch, zij zich gevoelden bij en nog eenigen tijd na hun allereerste aankomst in Indië, hoe heimwee hen verteerde en hoe down oorspronkelijk hun stemming was in het verre vreemde land. Dat was nog in den tijd van de tali-api-booten en een somber Priokstationnetje.

Tegenwoordig komt men met muziek al steppende van het vaderland, per drijvend hotel, om, voor men er op bedacht is, zichzelf steeds nog maar voortsteppende terug te vinden in een up to date Indisch wàlhotel, zoodat er van een overgang niet veel sprake meer is. Ook heeft zoo goed als ieder kennissen, die hem over de mogelijk nog aanwezige eerste zware momenten al heel spoedig heen helpen. Vroeger die akelige gelijk en gelijkvormige en evenzoo gemeubileerde hotelkamers, kaal en koud, zonder eenige Hollandsche warmte of herinnering, en voor dames niet te vergeten die griezelige tjitjaks tegen de witte muren. Neen, opbeurend was die entrée niet.

18 Februari 1892. „Toen de conferentie aan het strand (te Poso) was afgeloopen, ging de Heer Jellesma (de Assistent-Resident van Gorontalo) naar boord (van de Zeeduif) terug en liet mij (de toen 23jarige zendeling Albert Kruyt, H.) alleen achter onder een honderdtal Posoërs, die aan het strand vergaderd waren. Ik smoorde onmiddellijk sombere gevoelens, die zich van mij meester maakten..... Ik oogde de boot na, zoolang ik kon en zond nog eens in de gedachten met haar mijn groeten over aan mijne vrouw".

Wanneer ik na een laatsten vroolijken en overvloedigen maaltijd aan boord van een moderne K. P. M. boot deze moet verlaten om ergens daarbuiten mijn maandenlange rimboetochten aan te vangen, overkomt het mij—geboren rimboevriend—nog meer dan eens, dat zich een eenigszins neerdrukkende stemming van mij wil meester maken en

wordt mij door de achterblijvenden een welgemeend „sterkte" toegewenscht. En wat is het, waarvoor ik dan kom te staan? Niets. Samen met mij jarenlang bekende en goed vertrouwde Inlanders ga ik, voorzien van alles, het terrein in, waar overal geördende toestanden heerschen, waar praktisch gesproken gevaar voor lijf en leven is uitgesloten, en als eenigste wachtwoord geldt: Pas er op, dat je gezond blijft, kijk uit, waar je je voeten neerzet. Aangenaam is zulk een op het strand gedeponeerd worden met je verhuisrommeltje niet, maar alras zijn heerendienstplichtigen bijeen om je verder te helpen naar een meestal behoorlijk gouvernementsonderdak.

Albert Kruyt vond geen heerendienstplichtigen en geen pasanggrahan.

„Een Chineesch handelaar te Poso woonachtig, stond mij welwillend zijn huisje af, terwijl hij voor zichzelf een plaatsje inrichtte in zijne rotanloods. Wel is waar was dat huisje geheel van bamboe met wanden, die aan de nieuwsgierige menigte volle vrijheid toelieten om mij gedurende mijn middagslaapje te begluren, maar in de gegeven omstandigheden scheen het mij een paleisje toe, daar ik gansch iets anders had verwacht".

Dezelfde ervaring van hartelijkheid en behulpzaamheid van Chineesche zijde deed ik ook menigmaal op en al moge dan Chineman voor onze ooren wel eens wat te hard en druk redeneeren en z.g. te familiaar zijn wuivenden handgroet brengen, hij is een man, waaraan wij Hollanders in Indië veel te danken hebben en een niet te overschatten waardevol Nederlandsch-Indisch onderdaan. Dat moge men als stadsmensch en verkeerend alleen onder eigen ras niet zoo bemerken, als trekker ondervindt men dat bij elk komen op eenige plaats van beteekenis, bij het binnenvallen van de Chineesche toko'tjes op de kleine vooruitgeschoven

posten door heel den Archipel.

Doch al te lang wilde onze pionier den Chinees niet berooven van zijn eigen onderdak en verder was het zijn verlangen te wonen temidden der Alfoeren. Maar van een huisje huren of koopen was geen sprake, om de eenvoudige reden, dat er geen mogelijkheid toe bestond. Zoo werd er iemand opgespoord, die voor 16 rijksdaalders een huisje wilde bouwen en daarvoor twee en een halve maand noodig had. Deze woning lag temidden van ònkruid, waartegen Kruyt persoonlijk den strijd moest aanbinden, want alle menschen waren naar hun tuinen voor den rijstbouw. Ook diende een verbindingspad naar het strand te worden aangelegd, waarlangs later de aan te voeren benoodigdheden voor een definitieve vestiging konden worden opgevoerd. Een riviertje werd overbrugd, op een steil gedeelte een ladder aangebracht en na een maand van zelf aanpakken met als hulp zijn jongen en een bediende van den Chinees, was de weg klaar..... waarvan nu een ieder kostelijk profiteerde, zonder uit zichzelf een hand te hebben uitgestoken om den aan den weg werkenden blanke te helpen. Zoo werd de zendeling Kruyt de aanlegger van den allereersten weg in Midden-Celebes, welke verbinding zich nu uitstrekt van Poso aan het strand tot Tentena aan het Posomeer, daarmede tevens toonende dat arbeid geen schande is en noodzakelijk om vooruit te kunnen komen, daàr, waar niet over betaalde krachten kan worden beschikt.

Aangezien Kruyt noch als timmerman noch als grondwerker naar Celebes was gekomen, wilde hij nu ook een aanvang maken met zijn eigenlijke werk. En daar de menschen niet tot hem kwamen, diende hij om contact te krijgen wel tot hen te gaan. Willen wij op Batavia iemand opzoeken dan riepen we vroeger „Sados", of „Ebro", thans Taxi, waarbij het raadzaam is je even te bergen om niet door de aanvliegende concurrenten van de been te worden gereden. Maar in Posoland moest getippeld worden. En hoe ! Die tuinen, waar de menschen meestentijds vertoefden, lagen tegen de hellingen van de bergen, soms vrij ver weg en daar telefoneeren natuurlijk ook uitgesloten was, gebeurde

het meer dan eens dat na een vermoeienden tocht aangeklopt werd aan een ledige hut, of dat alleen eenige kleine kinderen werden aangetroffen, die op het gezicht van den witten reus in grooten angst zich uit de voeten maakten. Met als eenig resultaat pijnlijke voeten kwam dan de nog niet ingeloopen nieuweling aan het strand terug.

Kinderen zijn overal en altijd aardig en Kruyt was van jongsaf een kindervriend. Toen ik gedurende mijn allereerste ontmoeting met hem te Pendolo door het dorp liep, was het aardig te zien, hoe het kleine volkje op hem kwam aangevlogen, dan op knieën en ellebogen, het hoofd laag op den grond, in lange rij achter elkaar op den weg neerstreek, met de bedoeling, dat Opa wijdbeens over hen heen zou loopen, hetgeen dan ook tot groot vermaak plaats vond. Over een kleine dreumes, die ons niet opmerkte en ons „in den weg" stond, werd even met jeugdigen zwaai door den vroolijken grijsaard het been heengeslingerd. En dat pakt bij den Inlander, vooral als het zoo natuurlijk en hartelijk gebeurt.

Zoo heeft de jonge Albert Kruyt daar in 1892 al spelletjes gedaan met de kleine Toradjakleuters, hen zoodoende aan zich wennende, om later als het eenmaal zoover zou zijn, dat de eerste school geopend kon worden, de angst om daarheen te gaan reeds te hebben doen verdwijnen.

Door de kinderen kwam hij vaak tot de ouders, bracht hun bezoeken, waarop hij vele malen praktisch gesproken gedùld werd, want als beginner in de taal en nog niet op de hoogte van de gedachtenwereld van deze menschen, kon het niet anders of het gesprek was niet al te geänimeerd, ja mislukte wel eens volkomen.

Dan bracht ook zijn hulp, welke hij aan zieken verleende hem nader tot de menschen, gaf hem reden en gelegenheid zich naar hunne huizen te begeven, met als gevolg een gratis taallesje en begin van vertrouwen, dus gemakkelijker toegankelijkheid. Dat er van het spreken over geloof nog zoo goed als geen sprake was, laat zich begrijpen, daarvoor ontbrak het in de allereerste plaats ook nog aan de zoo noodige en zoo moeilijke technische taalkennis.

Veel paddi-trossen in de hand,
Brengt geluk in het gansche land.
(blz. 109).

Interessant nationaal berglandcostuum
(blz. 109).

Langs dit pad bracht de Zestiger KRUYT het Evangelie naar Rato. (blz. 120).

Oer-type, zooals Kruyt het oorspronkelijk zal aangetroffen hebben. (blz. 127).

„Wanneer ik me al de tooneelen gedurende mijn verblijf te Poso nog eens voor den geest haal, dan kom ik tot het besluit, dat ik tot nog toe aan de geneesmiddelen het meeste succes te danken heb, omdat ik daardoor achter verscheidene zaken gekomen ben, die mij anders wellicht niet zoo duidelijk zouden zijn geworden". En dan vertelt Kruyt hoe hij de menschen aan het praten kreeg en hen liet vertellen, hoe zij zich het ontstaan van ziekten dachten en wie hen daarvan genas en op welke wijze dit plaats vond. Zijn concurrenten in het genezen van patienten bleken de priesteressen te zijn en op verzoek, zonder medeweten van de dokteres, woonde hij toen eens zulk een geheimzinnige behandeling bij. Toen echter de priesteres, die in trance was gegaan, bijkwam en den vreemdeling ontdekte, vroeg zij, wie dat was. Handig werd voor hem geantwoord, waarop zij vroeg : „Komt hij hierheen om menschen op te pakken?" Misschien waren haar dokterspapieren niet heelemaal in orde! In dit opzicht gerustgesteld, liet zij zich, de talenkennis van den nieuweling onderschattend, uit : „Een mooie man". „Ik bloosde", „Verbazend wit", „en mijn blos werd teruggedreven om hare woorden niet te logenstraffen".

Deze aangehaalde woorden zijn van „den mooien man" zelf en geven een juisten kijk op zijn persoon. Ernstig in zijn streven, maar echt natuurlijk mensch, die de wereld en de menschen kent met al hun deugden en ondeugden, met hun zwak- en gevoeligheden, een man vol levensvreugd en met een zeldzaam humeur. Het is dan ook geen wonder, dat zoo iemand niet oud kan worden. Toch houdt men hem nu onder het volk voor veel en veel ouder dan hij in werkelijkheid is, omdat men hem al zoolang gezien heeft en men hem een zeer groote hoeveelheid levenskracht toedenkt, waardoor de dood geen vat op hem heeft, volgens oude Pososche opvatting. Nu is een periode van veertig jaar geen kleinigheid en als men daarbij in aanmerking neemt de groote „bewegelijkheid" van dezen pionier, die al de zendingsterreinen, d.w.z. al de uitbreidingen vanaf het Posostrand, de eerste nederzetting, naar het Zuiden tot nabij de Golf van Boni, naar het Oosten over Ondae naar Mori en

het zuidelijker Malilische, bovendien naar de Berglandschappen Napoe, Besoa, Bada, verder door over Rampi, Leboni en Rato weer aansluitend op het Pendolosche, persoonlijk heeft voorbereid en menigmaal op vele velden tijdelijk heeft waargenomen, dan kan het niet anders of voor het volk van Midden-Celebes is **Papa i Dorontji** (de vader van Dora) een bekende figuur bij oud en jong en is het dan ook niet te verwonderen, dat hij, die met hen allen de groote ommekeer, zoowel op geestelijk als op maatschappelijk gebied heeft medegemaàkt en geleèfd, voor allen daar een historische plaats inneemt en zal blijven innemen.

Maar ik ben nog pas bij het begin van Kruyt's komst onder de Toradja's en wil niet al te vlug me van mijn voornemen, wat meerdere bijzonderheden over al het in den loop der jaren doorleefde, afmaken.

In die allereerste tijden was Kruyt nog niet aan huis gebonden, daar zijn vrouw hem nog niet gevolgd was, hetgeen dan ook, door gebrek aan een eenigszins behoorlijk onderdak nog niet mogelijk was. Later zal ik de uitdrukking „door zijn vrouw aan huis gebonden", dienen in te trekken, waarom, zal dan wel blijken.

Februari 1892 was de pionier reeds voor de tweede maal op Poso. Zijn allereerste tocht toch maakte hij in gezelschap van den Assistent-Resident Baron van Hoevell en wel per stoomer CAMPHUYS van de K. P. M., welk schip toen zelf een verkenning door de Bocht van Tomini ondernam. 20 Juni 1891 werd toen eenige uren aan den wal te Poso doorgebracht, wel te verstaan nabij de plaats waar nu het tegenwoordige Poso verrezen is. Deze bijzonder mooie reisgelegenheid was een bof, daarna toch waren de transportmiddelen minder modern. Al hadden in die dagen een Barendsz en een Roggeveen, een Bontekoe en een Swartenhondt, al sinds eeuwen hun diverse nieuwe landen ontdekt, voor de Barendsz, Roggeveen, Bontekoe en Swartenhondt van de K. P. M. was de Bocht nog onbekend. Het gouvernements Zeeduifje—wie daar buiten herinnert zich niet de witte scheepjes met hun vriendelijke namen Fazant, Glatik,

Flamingo en hun gastvrije, gemoedelijke gezagvoerders —had de eer in Februari 1892 voor de overbrenging, nu voor een langer verblijf tot Augustus, te zorgen. Het was gedurende deze periode, dat het huis van 16 rijksdaalders gebouwd en de weg naar het strand aangelegd werd. Doch andere keeren ging het per schoener en duurde de reis, waarop het zich erg behelpen was, tot vijftien dagen toe.

Zoo werden heelemaal alleen vijf verkenningstochten ondernomen, gedurende welke een solide woning tot stand kwam en toen Albert Kruyt in September 1893 van zijn laatsten tocht terugkwam, was dit om zijn vrouw te halen. Het was op Oudejaarsdag 1893 dat de familie KRUYT-MOULIN met hun zoontje en twee Minahassische onderwijzers hun intrek namen in hun nieuwe woning te Poso, om er nu voorgoed te blijven.

In het werkje POSO schrijft Dr. Adriani:

„Hiermede is de eerste periode van het aanvangswerk in de Poso-Zending afgesloten. Zendeling Kruyt was nu niet meer de heen- en weertrekkende, die zich in een noodhuisje moest behelpen en, op grooten afstand van zijn gezin, voor alles alleen stond en in alles zelf beslissing had te nemen, terwijl hij al zeer tevreden moest zijn, dat hij door dat deel der bevolking, dat hem langzamerhand leerde kennen, vriendschappelijk werd bejegend. Hij kon nu, met zijne Vrouw, voor 't eerst genieten van een eigen huis op een vaste woonplaats; hij kon zijn moeite en zorgen uitspreken aan zijne Vrouw, die de talrijke maanden van eenzaamheid te Gorontalo moedig had gedragen en nu zich had in te leven in de maatschappij, waarin haar Man zich reeds zoo begon tehuis te gevoelen".

Het was tot begin 1903, dat Moeder Kruyt haar man als echtgenoote en medewerkster aan een stuk door terzijde zou staan, in welk jaar zij met de kinderen vooruitging naar Holland, waarheen haar man haar twee jaar later, dus na een onafgebroken pioniersarbeid van bijna vijftien zware jaren, voor een welverdiend verlof zou volgen.

De moreele moed van den Zendeling-Pionier

Gaf ik in het voorgaande eenige voorbeelden van de „soesah", welke gepaard ging met het allereerste zich vestigen en van hetgeen daarbij in die eenzaamheid gevergd werd van humeur, doorzettingsvermogen en het laten varen van alles wat ook maar eenigszins op luxe, ja gemak geleek, in het nu volgende is het mijn doel eens een kijkje te geven op den persoonlijken moed, welke er noodig is om alleen en ongewapend door te dringen in onbekende binnenlanden.

Reeds van het begin af trok Kruyt's hart naar het binnenland. Daar toch leefden de Heidenen, die nog vrij van de smetten van een kustverkeer waren gebleven, dus de menschen, waaronder hij met de meeste kans op succes werkzaam zou kunnen zijn.

Bij het lezen over de tochten, die Kruyt geheel alleen ondernam, mag niet uit het oog verloren worden, dat er in die dagen van een Nederlandsch-Indisch Bestuur nog geen sprake was, dat er toenmaals nog lustig op los gesneld werd, weerwolven (heksen) werden afgemaakt en menschen als offer geslacht. Hoe de ontvangst daar zou zijn, was van te voren niet te zeggen. En die ontvangsten liepen dan ook nogal uiteen. Hoor toch.

„De kampong Watoenontjo telt vijf huizen en is zeer versterkt. Het pad, dat naar boven leidt, is zeer steil, en voor de moeite, die wij gedaan hadden was de ontvangst zeer onheusch. Men wilde ons niet herbergen, ook weigerde men ons mais en kippen te verkoopen. Men verwees ons eenvoudig naar de smidse (elk dorp had een smidse buiten gelegen. H.), daar ginds in de diepte, en toen al mijn praten niet baatte, bleef ons niets anders over, dan naar de aangewezen plaats te gaan, met het vooruitzicht ons maal met

droge rijst te doen".

Op een reis naar het nog geheel onafhankelijke Mori kwamen Kruyt en Adriani in de Mohammedaansche plaats Watambajoli, waar ze om hulp vroegen om de golf over te steken. „We vertelden dat we zendelingen waren, de ontvangst was niet vriendelijk". Na lang wachten werden beiden tot het hoofd toegelaten, dat hun bier, whisky en cognac liet presenteeren, waarvoor met veel verontschuldigingen werd bedankt, want het niet aannemen van zooiets kan als zeer onwellevend en onwelwillend worden opgevat. Doch hier bleek, dat deze geestrijke dranken gediend hadden om te onderzoeken of men werkelijk met zendelingen te doen had en niet met „gewone" Europeanen, die misschien met bijbedoelingen daar kwamen. Na deze slimme identificatie werd alle mogelijke hulp verleend. Niet onaardig is het hier maar dadelijk bij te vermelden, dat op de vele reizen de ontvangst door de Mohammedanen vriendelijk was en, dat, wanneer bleek, dat Dr. Adriani het Arabisch machtig en geheel op de hoogte van het leven van Mohammed was, men zelfs eerbied voor hen betoonde. Zonder Arabisch te kennen, noch veel van het leven van den Profeet te weten, is het echter ook mijn ervaring, dat de Mohammedaan, behalve in enkele Maleische streken in het Delische — waarvoor wel een verklaring mogelijk is — den beleefd en beschaafd optredenden Europeaan steeds op dezelfde wijze behandelt en dat het zich achteraf houden nauw verband houdt met vroeger opgedane minder aangename ervaring.

Bij een bezoek aan het Lindoe-meer in 1897, waarvan de beide pioniers de eerste Europeesche ontdekkers waren, verklaarde het landschapshoofd Tomeramala, iemand met een brutalen oogopslag en forsche bewegingen, dat hij hen zeker zou hebben gedood, als zij zonder voorkennis van den vorst van Sigi in zijn land waren gekomen. De geheele ontvangst was zeer onbeleefd en onaangenaam.

Wanneer het mij een hoogst enkele keer in een bepaalde omgeving overkwam, dat de bevolking niet verkoos mijn barang op te nemen en me als „overheerscher" een figuur liet slaan — waàr, doet er hier nu niet toe, doch de lezer zou

er van schrikken, als hij het wist —, dan heb ik me wel eens minder aangenaam gevoeld, want de positie van enkeling tegenover de massa is een zeer lastige en bedenkelijke. Men dient op te treden, doch als dit optreden faalt, wat dan? Tot het op zulk een moment geven van een klap behoort moed en het is jammer, dat de verpolitiekte atmosfeer, geen verschil meer maakt tusschen het ongemotiveerd er op los slaan en het uitgelokte, gedwongen moeten optreden en overal slechts de rassenkwestie in ziet. Ook in het pioniersleven van zendeling Kruyt is zulk een moment van moeten optreden voorgekomen. Toen ik eens informeerde of hij nooit gevaar had geloopen, kreeg ik te hooren, dat er eens een troep menschen met de bedoeling hem kwaad te doen was gekomen, doch dat zijn optreden hen er van had doen afzien, zooals hem later was ter oore gekomen. Doch deze voorstelling was wat àl te nederig en in zijn POSO vertelt Dr. Adriani daaromtrent het volgende:

„Zoolang de Parigiërs te Poso waren (een macht van 800 man was overgekomen om Toradjastammen te beoorlogen in 1894, doch had klop gekregen en was op de kust teruggetrokken. H.), liepen ze bij troepen over het erf van Kruyt, zochten zijn huis binnen te dringen en werden iederen dag brutaler. Toen zij ten slotte, om hem bang te maken, zelfs aan de achterzijde in het huis wilden dringen, trad Kruyt zoo beslist op, dat allen bevreesd werden, wegliepen en niet meer dorsten terug te komen. Had Kruyt slechts één oogenblik vrees getoond, men zou hem hebben aangegrepen".

En ik geloof, dat dan zelfs de zendeling van zich af zou hebben geslagen en terecht.

Een tweede geval van ernstiger opzet, verliep echter minder dreigend, ja eerst later vernam Kruyt, wat hem boven het hoofd had gehangen. Eens was een aanval op hem voorbereid, doch onbewust ontwapende hij zijn gewapende aspirant-aanvallers op treffende wijze. Toen ik hem hier eens over sprak, vertelde hij lachend: „Ja, eens had men het plan mij te vermoorden en wachtte men mij op. Ik wist van niets, zag een groep mannen en ging hen, zooals mijn gewoonte is, vriendelijk en onbevangen tegemoet, groette en

maakte een praatje. Na een tijdje ging ik door en hoorde toen van een angstigen getrouwe, met welke vooropgezette booze plannen diezelfde menschen zich daar verzameld hadden".

Men hale zich bovenmedegedeelde toestanden hier in allen eenvoud, zonder eenige mooie woorden weergegeven eens voor den geest. Dat het ook den schrijver van POSO zelf niet aan moed ontbrak, moge blijken uit het volgende.

Het was in het begin van 1901, dat een groot aantal To Pebato onder aanvoering van het zeer machtige en gevreesde hoofd Ta Rame een zeer succesvollen sneltocht had ondernomen. Het was een ware zegetocht, die terugkeer in hun land. In elk dorp werd stil gehouden en een tempelfeest gevierd naar aanleiding van de medegebrachte menschenschedels. Eindelijk voerde de weg langs het huis van Dr. Adriani. Met opgeheven hoofd kwamen de krijgers aan, aan hunne opgewondenheid uiting gevende in krijgsgezang en in kreten. Zij zouden allen bij den heer Adriani opklimmen, hem vertellen van hunne heldendaden, en hij zou hen allen van gambir voorzien om den sirihpruim smakelijk te maken. Ta Rame, niet anders denkende dan dat ook hier hij als dè dappere zou worden bewonderd en ontvangen, wilde met zijn troep het huis binnen gaan, maar de bewoner trad hem tegemoet, onder aan den trap in den weg en weigerde hem en de zijnen den toegang tot zijn woning.

„Ik wil niet, dat gij, aan wiens handen onschuldig bloed kleeft, in mijn huis komt en het bezoedelt".

Teleurgesteld en somber, woedend in het hart, ging de troep verder en de gemoederen waren zeer ontstemd tegen den heer Adriani.

Er zijn heele boeken geschreven over soldatenmoed en heldendaden en ik ga mee in mijn hulde voor velen van die dapperen, maar toch vind ik het aangenaam eens in wat ruimer kring naar voren te kunnen brengen de uitingen van een anderen, dikwijls grooteren moed, die onopgemerkt en helaas ook onerkend verricht wordt. Het is dit soort moed, hetwelk de B. B. ambtenaar zoo van noode heeft om een onrustige volksmassa onbeschroomd tegemoet te durven gaan

en daardoor door persoonlijk kalm, doch beslist imponeerend optreden de gemoederen te doen bedaren, de orde te herstellen en erger te voorkomen.

Wanneer men dikwijls alleen voor zaken komt te staan, krijgt men langzamerhand het eenigszins lakonieke: „W a t k o m t, k o m t" over zich, maar..... een mensch blijft over het algemeen een wezen, dat niettegenstaande alles, toch blijft hechten aan dit aardsche tranendal. Hoe sterk men ook in zijn geloof moge zijn, toch kan ik me indenken, dat ook bij de heeren Kruyt en Adriani in die begintijden wel eens minder geruste gedachten zullen zijn opgekomen. Niet alle Toradjastammen zijn even zacht van aard en wanneer daarbij nog komt de overtuiging van zulke lieden, dat het toelaten van vreemdelingen tot hun land de rust van de overleden voorouders in gevaar zou brengen en andere onheilen tengevolge hebben, dan zijn daden van geweld tegenover die indringers heusch niet uitgesloten, en hebben niets te maken met sympathie of antipathie ten opzichte van die personen zelf. Tegenover goede en kwade, zoowel als tegenover bedaard en ruw optredende vreemdelingen zou dezelfde houding worden aangenomen. Menschen, die heilig gelooven, dat de aanwezigheid van een persoon de oorzaak is van te overvloedige regens of te groote droogte (zelfs nog in 1921 werd ik voor regenmaker gehouden en liet een Moriër, toen ik hem meedeelde, naar Java terug te keeren, zich ontvallen: Wat zullen de menschen blij zijn, dan houden de regens misschien wel op), zullen zonder misdadigers te zijn volgens onze opvatting, overgaan tot een moord, om daardoor de natuurkrachten binnen hunne grenzen terug te brengen. De wreedheid van koppensnellers is geen wreedheid, zooals wij die verstaan, daar men niet alleen de daad, doch ook de voor zulke Heidenen inderdaad bestaande beweegreden dient in aanmerking te nemen. Zoo vast zijn bijv. heksendooders van hun goed recht overtuigd, dat het is voorgekomen, dat zulke menschen zonder geleide zich na oproep begaven naar den bestuursambtenaar, zich geheel onschuldig voelende en dùs onstrafbaar.

Mag ik in verband met de wreedheid van het koppensnel-

len even een vergelijking maken, daartoe in staat gesteld door den bekenden schrijver A. M. de Jong in zijn zoo mooie boek: Naar zonnige landen in donker getij?

Dit boek bracht me namelijk tot vergelijken van het aan den spits staande Europa met het ten achtergebleven Oosten. Laat ik even mezelf aanhalen. „Reeds dadelijk nog voor de reis aangevangen was, nog voor het inschepen te Monaco, werd ik teruggeplaatst in het Land van Kruyt. Toen ik die fijne beschrijving las van wat er omgaat in het duifje, dat bij het duivenschieten aan Christenen, bewoners van het beschaafde Westen, die prat gaan op die beschaving, aan de rijken dezer aarde, diende als doel bij hun „vermaak", dwaalden mijn gedachten af naar de koppensnellers van Midden-Celebes, de wilden, die door ons Westerlingen onbeschaafd en wreed worden gevonden. Wat is dan dat vroeger koppensnellen in donker Midden-Celebes minder wreed, dan het duivenschieten in het schitterende Monaco. En zeker minder laf en minder verfijnd".

Voor kort nog pas vielen op het eenzame, zoo goed als nooit bezochte eiland Penida, tusschen Bali en Lombok, straffen van 7 jaar, na het aan het licht komen van heksendooden tien volle jaren geleden gepleegd. Ik heb gedurende mijn zwerftochten ook het genoegen gehad kennis te maken met dat eiland, waarvan ik in mijn PAWIRO vertelde. Daar moeten nog oude begrippen heerschen, verzachtende inwerking van buiten heeft er niet plaats gehad, zooals door de zending geschiedde in Midden-Celebes. Zulk een te zware straf getuigt van onkunde met hetgeen er in het binnenste van zulke moordenaars omgaat. In Europa vraagt de rechter voor zware misdadigers als regel het onderzoek door een psycholoog voor hij zich gerechtigd en tegenover zichzelf ook als mensch verantwoord vindt de mate van de strafoplegging vast te stellen, mogen wij dan hier in Indië niet eischen, dat de bestuursambtenaren, tevens de rechters over het volk op de buitenbezittingen zielkundigen zijn ten opzichte van de aan hun toevertrouwde volkeren? Een B. B.-man, die jaren op Atjeh gezeten heeft en daar zeer goed op zijn plaats was, maakt promotie en komt terecht op de toevallig opengeko-

men zetel te Menado. Het kàn zijn, dat hij ook daar voldoet, maar, de praktijk is daar om te bewijzen, dat dit in het geheel het geval niet behoeft te zijn.

En de reden ligt niet bij onbekwaamheid als bestuursambtenaar in het algemeen, doch de zielstoestand van een Atjeher is een geheel andere dan die van een Posoër, om nu te blijven bij het Land van Kruyt. Daardoor worden bevelen gegeven, welke niet op te volgen zijn, wetten en voorschriften gemaakt in strijd met het rechtsgevoel van hoofden en bevolking, en worden de eersten gedwongen deze uit te voeren, waardoor ze er leelijk „tusschen" komen te zitten en hun positie tegenover hun eigen rasgenooten een onhoudbare wordt. Wat een man als Kruyt weet van den zielstoestand van de Toradja's, is het resultaat van een persoonlijk plaatselijk onderzoek, van jarenlange studie en overdenkingsafmatting, voortkomende uit de overweging, dat het hem eerst dan mogelijk zou zijn deze menschen te beoordeelen, wanneer het hem gelukt zou zijn zich geheel in hun denken en doen te hebben ingewerkt en ingeleefd. Kruyt heeft door de gedane moeite het recht den Toradja te beoordeelen. Elke Europeaan kènt „den Inlander". Om het **„a. b. c."** te leeren kennen, heeft hij zich moeite moeten geven, maar het menschelijk ingewikkeld wezen, bekend onder den verzamelnaam **Inlander,** dat kent, be- en veroordeelt hij zonder dat hij het ooit waard heeft gevonden ook maar te tràchten hem te leeren kennen. En de enkeling, die zich die moeite wel gegeven heeft en op grond daarvan opkomt tegen zulk veroordeel van zijn rasgenooten, wordt zonder meer door die „kenners bij de Gratie Gods" als minderwaardig, verinlandscht rasgenoot gekwalificeerd en uitgesloten. En de goedgezinde Inlander, dit bemerkende, trekt de voor de hand liggende conclusie, dat het leeuwenaandeel der koloniale Hollanders tegenòver hem staat, hij van hen dus niets te verwachten heeft en het van zichzelf moet hebben, met als gevolg steeds grootere verwijdering en minder neiging tot samenwerking.

Dankbaar ben ik dat het toeval me bracht naar deze streken, omdat de hier waargenomen toestanden een gereede aanleiding werden tot het geven van gedachten over

de vele thans in Indië zoo brandende kwesties van den dag en ik ben er van overtuigd, dat de mensch-Inlandervriend Kruyt het me niet kwalijk zal nemen, dat ik hier even „afdwaalde"".

Doch nu weer vlug naar Midden-Celebes terug.

De Methode Kruyt

Wat Kruyt in het binnenland deed, had te overwinnen en overwon

Zooals reeds vermeld, het binnenland trok om meerdere redenen, waarvan de voornaamste natuurlijk was kennis te nemen van den geloofsstaat, waarin het volk daar verkeerde, doch ook een verklaarbare nieuwsgierigheid en een verlangen naar het zoo geroemde Meer droegen het hunne daartoe bij.

Op den allereersten tocht werd het Meer echter nog niet bereikt, daar het doel toen was door te dringen tot een halverwege gelegen groote kampong. Eerst ging de reis twee dagen per prauw de Posorivier op, een wijze van zich verplaatsen, welke stroomòpwaarts tergend is. Daarop werd verder te voet voortgetrokken over de toenmalige, nu nog als Toradjapaden bekend staande, verbindingen. De oer-Inlander gaat recht op zijn doel af, loopt als het ware van begin- naar eindpunt in een enkele rechtuitgezette koers, als bij instinct, waarbij hij een opvallend, verbazingwekkend orienteeringsvermogen heeft. Dat zulk een koerslijn, voor wat betreft de horizontale strekking niet recht is in een bergland als dit, behoeft geen nader betoog. Het is dan ook één klimmen en dalen. Nog heden ten dage is de Posoër dol op „een hoekje afsnijden" en bij alle nu door het gouvernement omgelegde paden en wegen kan men de z.g. **djalan potong** aantreffen, zoodat men deftig het officieele tracée volgend, plotseling de dragers, die men achter zich waande, ver voor zich ontdekt. Want als niet-bekende in de streek, weet men, alleen vooruitloopend, natuurlijk niet of zoo'n zijpaadje een afsnijer is of soms een zijweggetje naar een der ladangs of dammarbivakken.

De jonge zendeling moest aan dit deel van zijn werk natuurlijk nog gewennen en zoo vertelt hij o.a.:

„We staken eerst de rivier met een prauwtje over,

liepen een padiveld door, en kwamen zoodoende aan den voet van het gebergte, dat we gedeeltelijk om, gedeeltelijk over moesten trekken. Ofschoon het pad veel geleidelijker steeg dan den vorigen dag, zoo viel het klimmen toch zwaarder; want vonden wij toen een steunpunt voor de voeten in steenen en wortels, thans gleed de voet elk oogenblik achteruit op den modderigen kleiweg. Het was wederom een bosch, dat we doortrokken en vooral viel mijn aandacht op de groote menigte bamboe, die ik daar aantrof. Het pad aan de zuidelijke helling scheen uitsluitend uit modder te bestaan; er waren plaatsen, waar het been tot aan de kuit er in zakte. Mijn schoenen, die reeds defect waren geraakt, begaven mij weldra geheel en al en bleven in de modder steken, zoodat ik den tocht op bloote voeten moest voortzetten.

„.....Om te Imboe te komen, moesten we eerst nog de Tomassa-rivier doorwaden. Er gaat daar een zeer sterke stroom, en aangezien ik tot aan het midden door het water ging, had ik alle kracht noodig om niet met den stroom te worden meegesleept. En toch dreigde ik elk oogenblik om te vallen, daar mijn voeten pijnlijk werden verwond aan de scherpe steenen op de bedding, waardoor ik tevens geen vast steunpunt had. Mijn beide gidsen hielpen er mij doorheen".

Later, toen het gouvernement kwam met zijn wegen en padenaanleg ging alles natuurlijk gemakkelijker en konden zelfs paarden worden gebruikt. „Men reist in Poso niet veiliger en geruster dat men met zijn paard niet door een bruggetje zal zakken, dan in den tijd, die dadelijk op een bezoek van een controleur volgt", is de ondervinding van onzen pionier.

Dezelfde ervaring deed ik zelf op. Nadat ik langs de Rokanrivier overal over halfvergane vlotten met menig nat pak aan den wal was gekomen, bemerkte ik op eens overal nieuwe stevige aanlegplaatsen. Het raadsel..... was geen raadsel. De Gouverneur van S. O. K. was op komst. „Was die maar een paar maanden eerder gekomen", was de eenparige meening van onze geheele werkploeg.

Voor den zwaargewicht-prediker waren de kleine paardjes echter niet overal en altijd te gebruiken en juist de zware gedeelten werden dan ook uit een menschelijk oogpunt al-

leen al te voet afgelegd. Zoo is het dan ook te begrijpen en verwondert het niet te lezen: „Ik heb echter gedurende mijn lang verblijf in Celebes zooveel moeten loopen, dat mij deze beweging tot een tweede natuur is geworden, zoodat ik niet tegen eene wandeling over moeilijk terrein opzie". Zulk een getuigenis te kunnen en mogen afleggen op acht en vijftigjarigen leeftijd is... een weelde.

Zulk moeilijk terrein is bijv. het landschap Pakawa, ten W. van het Paloedal, waarheen in 1924 een reis werd ondernomen ter bestudeering van de daar in het hooggebergte afgezonderd levende volksstam.

„Toen ik die streek bezocht, begreep ik dadelijk waarom niet meer pogingen zijn gedaan om deze menschen te bezoeken. De paden zijn zeer steil, zoodat ik mij niet kan voorstellen hoe iemand bij regen daar tegenop of af kan. Nog erger is, wanneer men een pad moet volgen langs de helling van een berg, ongeveer evenwijdig aan de rivier, die daar ver in de diepte stroomt. Want dit pad helt in de richting van het ravijn, zoodat uw voet geen steun er op heeft, en men een gevoel krijgt, alsof men naar den afgrond wordt toegezogen. Tegen die steile wanden op moet ge iedere twintig passen blijven staan om weer op adem te komen".

Bij al dat reizen en trekken mogen wij niet vergeten, wat ook door de dames gepresteerd werd. Vinden de meeste stadsdames het al griezelig een enkel nachtje alleen te worden gelaten, gedurende het uitzwermen van de mannen bleven de zendelingsvrouwen in geheel vreemde omgeving door niemand beschermd met hun kleine kleuters wekenlang achter, met geen telefoon ter beschikking om vlug een dokter te roepen als hun lievelingen ziek werden en steeds zonder bericht hoe het den rondtrekkenden echtgenoot daar in die onbekende streken verging. Later hoop ik nader op **De Vrouw van den Zendeling** terug te komen, maar ik kon het niet nalaten reeds hier even mijn lezers tot denken te brengen, want helaas wordt er over zulke dingen, die niemand ziet, ook door niemand nagedacht, laat staan de verdienste ervan begrepen en gewaardeerd.

In Juni 1893 kwam het tot den tocht naar het Meer.

Het geheele meer werd per prauw in drie dagen omgevaren en in kaart gebracht.

Dit zou niet de eenigste opname blijven van dezen veelzijdigen pionier, tot nog toe is de later door hem opgenomen en samengestelde kaart van Midden-Celebes de eenige overzichtelijke, welke er van deze streken bestaat. Ook op dit gebied is hij hier dus de voorganger.

Zoo kom ik vanzelf op het andere werk, dat Kruyt „buiten z'n boekje" verrichtte en wel het wetenschappelijke, ondernomen in verband met en naast de prediking van het Evangelie. Al hebben eenige werkelijke geleerden als de Sarasins, met daarnaast een enkele would-be professor, hun exploratie tochten door Celebes gemaakt, het degelijke, bezonken werk, voortkomende uit een jarenlange bestudeering van land en volk en taal, is toch dat van Kruyt en Adriani. Was deze laatste de groote geboren talenkenner, Kruyt was de man van het leven, van het hart. Maar begrijpende en voelende, dat, om iemand te „verstaan", men ook zelf diens taal dient te verstaan, dus zonder het noodzakelijk kwaad van het gebruik van een tolk of van het ook door het volk nog niet gekende z.g. in Indië overal gesproken Maleisch, legde hij zich ook terdege toe op de verschillende talen der volkeren, waaronder hij predikte. Hoe kon hij in den aanvang niet zeggen, niet duidelijk maken, hetgeen hij zuiver bedoelde, omdat het hem aan die woorden ontbrak, welke noodig waren om zich uit te drukken binnen den gedachtengang van die eenvoudige lieden. Maar door zijn veelvuldigen nauwen omgang met hen, door dagen en avonden te werken, te vragen, op te teekenen, te vergelijken, duisterheden en tegenstrijdigheden nader te onderzoeken, mocht het hem gelukken zich de denk- en uitdrukkingswijze der Toradja's geheel meester te maken. En nu spreekt hij de taal beter dan zijzelf, past op de daarvoor juiste momenten hun eigen beeldspraak toe.

Het is hoogst interessant kennis te nemen van de literatuur van dit volk, waartoe in vertaling Dr. Adriani gedeeltelijk ons in staat stelt. Dan moet men erkennen, dat de Posoër, hoe primitief dan ook in andere zaken, op dit ge-

bied over een vrij grooten rijkdom beschikt, zoowel wat betreft proza als poëzie.

Wanneer men nu doorleest, zorgvuldig in verband gerangschikt, de drie zware deelen: **De Bare'e sprekende Toradja's van Midden-Celebes** van Dr. ADRIANI en Dr. ALB. C. KRUYT en men bedenkt, dat alles is uitgehoord in daartoe expres aangeleerde talen — niet een, doch verscheidene, soms heel weinig op elkaar gelijkende — dan kan het niet anders of het **eere-doctoraat** ter gelegenheid van het eeuwfeest **der Utrechtsche Universiteit** aan den Zendeling **Albert C. Kruyt in November 1913** geschonken, is eervol verdiend. De wetenschap toch heeft het aan hem, hand aan hand met Dr. Adriani, te danken, dat duister Midden-Celebes is opengelegd op zoo schitterende wijze, dat kennis omtrent land en volk en taal in den uitgebreidsten zin van het woord vastgelegd werd, vóór deze met de kenners ervan ten grave ging, iets van niet te overschatten waarde.

Dat men deze wetenschap den Zendeling Kruyt niet „thuis" heeft gebracht, hoop ik op andere plaats in dit boek te hebben aangetoond.

Wat men hierbij, behalve de lichamelijke inspanning, bovendien vooral niet vergeten mag, is, dat de groote, diepe ernst, waarmede de **geloofsman** het Evangelie wilde brengen, hem tot dit onderzoek en al die studie bracht. Het voor hem van zoo hooge waarde, het voor hem heilige, wilde hij niet opdringen, noch aanbieden zonder daarvoor gedane moeite, geen uiterlijkheden, geen vlug succes, doch geduldig verkennen en voorbereiden en dan zaaien op een akker, waard en in staat het zaad op te nemen, te doen ontkiemen en te rijpen. Van „doopen met de brandspuit" moest hij niets hebben.

Niets opdringen, maar ook niets afbreken, was zijn motto en daarom rekende hij het zijn plicht te leeren weten, wat er leefde in de gedachten van het volk, waaronder hij zijn arbeidsveld gekozen had. Het doet sympathiek aan uitingen van hem te mogen vernemen zooals: „De man is Heiden, maar de ernst, waarmede hij nu zijn goden dient, geeft mij de overtuiging, dat wanneer eenmaal Gods woord op hem zal hebben ingewerkt, en hij zich zal hebben bekeerd, hij een

Schilderachtig van vorm en kleuren is de dracht in de Berglandschappen. (blz. 109).

Menadoneesche Goeroe-familie Lengkei, brengend werk verrichtend in Toradja-land. (blz. 116).

Ook deze slingerende overgang belette KRUYT het voorwaartsgaan niet. (blz. 142).

Zeer interessante dracht. Berglandschap Rato. (blz. 115).

even ernstig en degelijk Christen zal zijn, als hij nu Heiden is".

Kijk voor zoo'n wijze van prediking, voor zulk een eerbied voor den Heiden, moet een ieder sympathie gevoelen. Het meer waarde hechten aan het niet ten doop gaan van een ernstig man, die zijn innerlijken strijd van overgave nog niet met zichzelf uitgevochten heeft, dan aan het doopen van spoedig daartoe overgaanden, met niet dadelijk te onderkennen en van zendelingszijde ook niet al te licht te mogen veronderstellen bijbedoelingen, geeft een kijk op de opvatting van dezen Prediker van Gods woord en tevens op de waarde van zijn persoon als zoodanig.

Wèl heeft het Toradja-volk het getroffen dat het echtpaar Kruyt-Moulijn hun werd toegezonden!

De **„Methode Kruyt"**, hier boven aangegeven, overwon alles. Want het waren heusch niet alleen terreinhindernissen, welke moesten overwonnen worden en de grootste moeilijkheden opleverden. Natuurlijk waren er in de Posolanden lieden, die in den komst van een zendeling voor henzelf nadeel zagen, alleen al omdat zij daardoor hun minder goede praktijken en machtsmisbruik niet verder zouden kunnen toepassen. Het was dan ook van dezen kant, dat tegenwerking te verwachten was en kwam. Verdachtmakingen vonden een gretig oor. Zonder meer zagen velen dan ook in den heer Kruyt den spion van het gouvernement en vergeleek men hem naar 's lands wijs met den tammen buffel, die als lokaas gebruikt wordt om wilde buffels te vangen. Ook voor de school moest men oppassen, want de kinderen zouden bij het niet kunnen voldoen van het, nà hun eenmaal op school zijn, tot onbetaalbaar toe op te voeren schoolgeld, als slaven en soldaten van het gouvernement worden weggevoerd. Verwonderen doet het dan ook niet te lezen van een schoolbezoek van twee, zegge twee leerlingen.

Doch de volgehouden lijn van onbaatzuchtigheid, van leven voor het volk, van brengen zonder te vragen, bleek een sterk wapen tegen al dien laster en bracht op den duur het vertrouwen. Hun moedig helpen bij epidemieën, zooals die van de pokken, deed de menschen de oogen verder open gaan. Daar zagen ze, hoe Kruyt persoonlijk met zijn goeroe's

in het Zuiden en elders Adriani en Hofman dag aan dag met gevaar voor eigen leven in de weer waren om door massa-vaccinatie de ramp te bedwingen of te voorkomen. Dat zij zulks deden en in de oogen van de menschen daartoe volstrekt niét verplicht waren, heeft hen nader gebracht tot het volk. Velen zagen toen in Kruyt hun redder en smeekten hem niet heen te gaan.

Zoo is in het Posossche aan de prediking van het Evangelie door het woord, die door de daad voorafgegaan, en steunende op dat voorbeeld werd het woord later beter begrepen, omdat men reeds in de praktijk had ondervonden, dat woord en daad samengingen, hetgeen lang niet altijd en overal het geval is.

Nogmaals: De Methode Kruyt

Zich aanpassen en de wijze van prediken

Misschien zal het menigen lezer tegenvallen, dat hij in mijn boek over het Geloof zèlf zoo weinig aantreft, doch dit heeft de zeer voor de hand liggende reden, dat ik me op dat gebied vrij wel totaal leek gevoel, zoodat ik dat terrein als buiten mijn bevoegdheid gelegen beschouw. Waar ik dus over de bereikte resultaten van het dieper of oppervlakkiger inwerken van de godsdienstige gedachte niet zal ingaan, kan ik me als belangstellend waarnemer wel uitlaten over den uiterlijken invloed van de zending op de omgeving in het algemeen. Dit echter ook alweer niet puntsgewijs of systematisch geordend, doch volgens mijn methode en wel al vertellend. **„De methode Kruyt"**, zooals ik maar kortheidshalve, de hier gevolgde lijn voortaan zal noemen, geeft zooveel aanleiding voor algemeene beschouwingen over de hedendaagsche ernstige en brandende Oostersche vraagstukken en biedt daartoe zulk een bijzonder schoone gelegenheid aan, dat ze meer dan waard is, vooral wat haar praktische zijde betreft, te worden bekend gemaakt in wijder kring.

Paste men zich dus aan, aan het land, waar men voortaan zou leven, ook aan het volk deed men dit. Men maakte niet de groote fout, welke in Indië maar al te veel gemaakt werd en nog wordt, dat de Inlander—de daar geborene en getogene — zich moet aanpassen aan den vreemdeling. Dat bij voorbaat negeeren van en neerkijken op zeden en gewoonten, dat alles van zichzelf beter, ja superieur vinden, waarbij dan nooit gedacht wordt aan het kwetsende, wat er in schuilt voor die anderen, werd hier voorkomen. Hier geen gemakzucht, geen: „ze hebben zich maar naar mij te voegen", van den eenling tegenover de massa, doch een zich de moeite geven, om door waarneming, navraag en bestudeering, zich te kunnen indenken en verplaatsen in de gedragingen, uitingen, opvattingen en denkwijzen dier „lageren". Nu weet ik wel,

dat het meerendeel der zich hoog-voelende Europeanen, het zonder meer idioot vindt om je zooveel moeite te geven voor zulke „wilden", zulke naakte kerels, waarbij ze vergeten zijn, dat hun eigen voorvaders zich kleedden in dierenvellen, bier dronken uit de schedels hunner verslagen vijanden en in uitgeholde boomstammen de rivieren afzakten, doch het is mijn heilige overtuiging, dat wanneer men in ons Indië over het algemeen meer „de methode Kruyt" had toegepast, Oost en West elkaar beter zouden hebben leeren kennen, waardeeren en begrijpen, waaraan het zoo erg ontbreekt, vooral van westersche zijde en waardoor beide groepen niet zoo scherp tegenover elkaar zouden staan, als nu helaas het geval is.

Ook die „wilden" hebben een onderscheidingsvermogen en zien en voelen meer dan men denkt. Een bewijs hiervoor is o.a. de treurige vraag, door de bevolking hier al meerdere malen aan mijn spiegelaars gedaan of hun toewan van de bangsa pandita was, m.a.w. of ik uit zendelingskringen voortkwam of er nu tot behoorde. En deze vraag kon onmogelijk berusten op het feit, dat ze me biddend zouden hebben aangetroffen. Neen, ze kwam voort uit hun waarneming, dat ik hen vriendelijk bejegende, belangstelde in hun doen en laten, hun kinderen, hun zorgen en hun zieken. Blijkbaar zijn deze lieden hier op dat gebied niet al te veel gewend, dat hun zooiets voor de handliggends zoo opvalt.

De methode Kruyt leert hen, dat alle menschen gelijk zijn voor God... en voor hemzelf, en onder elkaar voelen zij zichzelven op die enkele radja's na ook praktisch in eenzelfde verhouding, maar daarmede houdt het gelijk zijn als mensch voor hen dan ook geheel en al op. Een zeer typische wijze van uiting van bevolkingszijde, waarbij zij uitdrukten hoeveel ze zich waard gevoelen voor het gouvernement, was de mededeeling, dat er bij een epidemie zoo en zooveel overleden waren „van vijf gulden", zijnde het bedrag van belastingaanslag.

Toen ik het vorige jaar met den zendeling Zuppinger samen naar het huis van een kamponghoofd te Tentena ging, om dezen te verzoeken mij tegen drie uur 's nachts een prauw

te bezorgen om het meer over te steken en ik, toen het mij opviel, hoe keurig netjes en zindelijk zijn huis er uitzag, hem hierover een compliment maakte en hem een goed voorbeeld ook in dat opzicht prees, zei deze man bij het afgaan van de trap iets tegen mijn metgezel in de voor mij onverstaanbare landstaal. Deze lachte en ik vroeg waarom. „Wel, was zijn wederwoord, het hoofd vindt dat U zoo beleefd en vriendelijk bent". „Stelt U voor, dat ik dat nièt was, ik kom nota bene dien man vragen mij te helpen, al was het alleen maar daarom, en er is toch geen enkele denkbare reden nièt vriendelijk tegen hem te zijn".

Inwendig begreep ik helaas maar al te goed. Kamponghoofden door heel den Archipel krijgen meer strenge bevelen, meer standjes, dan gepaste verzoeken en goede woorden. Voor alles worden zij verantwoordelijk gesteld, ook al wordt van hen het alleronmogelijkste geëischt. Voorbeeld uit mijn eigen werkkring is bijv. tegen het vallen van den avond in een kampong aankomen, dan tegen den volgenden morgen, liefst vóór daglicht veertig dragers vragen en mopperen als die er niet zijn,..... iets wat je op je vingers kunt natellen, dat normaal onmogelijk is. Dan klinkt het: Mana kapala, panggil kapala (d.i. waar is het hoofd, roep het hoofd), en wordt in het openbaar diens prestige even „verhoogd" tegenover zijn kamponggenooten, in Laàg-Maleisch doorspekt met Hoòg-Hollandsch. Neen, voor kamponghoofd en pikolpaard hoop ik bij een eventueele reïncarnatie gespaard te blijven. Dan liever maar schoothondje.

Men bereikt zooveel meer, is zooveel rechtvaardiger, omdat men begrijpt, wanneer men het als plicht voelt zich in te werken in den gedachtengang, zich stelt in de plaats van den ander.

Wel wordt daardoor het eigen leven zwaarder door twijfel aan zichzelf, of men het wel bij het goede einde heeft, maar het leven wordt daardoor tevens ook dieper, inniger en mooier.

Als Kruyt, nadat een vrouw hem om raad was komen vragen, na haar vertrek neerschrijft: „De vrouw ging ongetroost heen en ik bleef in gedrukte stemming achter. Zulk een

stemming komt vaak over mij, wanneer ik met dergelijke uitingen van het leven der Posoërs in aanraking kom en zij wordt veroorzaakt door de onzekerheid hoe in deze te handelen", dan heeft dit een diepen zin. Want menschen als hij willen niet alleen dienen, doch zij willen **zoo goed mogelijk** dienen, niet te kunnen helpen of raden is voor hen even zwaar, misschien zelfs zwaarder, dan het niet geholpen zijn voor den verzoeker.

Zulk dienen, ja dienen als Europeaan-mensch van den Inlander-mensch brengt echter volstrekt niet mede een over zich heen laten loopen. Men denke vooral niet, dat een man als Dr. Kruyt een doetje is. Heerlijk is zijn Brief aan zijn Vrienden 34, getiteld: **Boos worden,** die als volgt aanvangt:

„Nu en dan kan ik over iets heel boos worden. Dan komt er vuur uit mijn oogen, en dan zijn de menschen bang. Maar in theorie zegt men dat boos worden niet goed is. Ik heb daarover veel nagedacht, en ik heb eens al die malen, dat ik gedurende mijn werkzaamheid als Zendeling boos ben geworden aan een nauwkeurig onderzoek onderworpen. Ik ben daarbij tot de overtuiging gekomen, dat het voor een zendeling goed is nu en dan eens boos te kunnen worden. Natuurlijk moet hij zijn zelfbedwang zoodanig weten te bewaren, dat hij nimmer persoonlijk wordt of beleedigt". Nadat vervolgens eenige staaltjes worden weergegeven van zulk een met succes bekroond boosworden, eindigt de brief met:

„Nu wil ik niet den indruk geven alsof ik na kalm overleg boos ben geworden. Bij verschillende gelegenheden heb ik het bloed laten bruisen, waarvan ik later spijt heb gehad. Vooral geldt dit van den eersten tijd van mijn zendelingschap. Later heb ik hoe langer hoe meer de kracht gekregen om mijn boosheid niet tot uiting te laten komen, waar ik voelde, dat dit onbillijk zou zijn. Ik zou ook niet den raad aan andere zendelingen willen geven: wordt in zekere omstandigheden ook eens flink boos. Want zij in wier aard het niet ligt om boos te worden, zouden zich daarmede alleen belachelijk maken. Ik heb alleen willen aantoonen, dat er in mijn leven als zendeling omstandigheden zijn voorgekomen, waarin de eenige weg om tot mijn doel te geraken is ge-

weest: Boos worden".

Op een andere plaats doet Kruyt een relaas van een te voren aangekondigd bezoek bij den Radja van Todjo, waaruit opnieuw blijkt, dat hij met al zijn goedheid, zich weet te laten respekteeren:

„Doch waar is toewan radja? Ah, daar staat hij nog juist spoedig een vuil wit baadje aan te trekken. Hij haast zich erg, en daarom gaat het niet vlug. Het is ook zeer onaangenaam voor eenen radja zoo plotseling uit zijn opiumroes gewekt te worden bij het bericht, dat de toewan pandita gekomen is. Onder den troonhemel ligt nog zijn pijp, en het lampje, waaraan het bolletje opium wordt ontstoken, brandt nog. Kon het wel anders, dan dat hij slaapdronken en norsch in ons gezelschap kwam? Ik liet er hem den volgenden morgen opmerkzaam op maken, dat het voor een man, die de adat kende, niet te pas kwam, mij in zulk een vuil costuum te ontvangen, daar ik hem mijn bezoek had aangekondigd. Hij maakte toen veel verontschuldigingen, zeggende, dat hij het vergeten was".

Bij een andere gelegenheid werd in een kampong aan het hoofd om een kip gevraagd en het geld er voor bij voorbaat meegegeven, maar wat er kwam, dien avond géen kip. Den volgenden morgen bracht men een kuiken. Toen werd onze zendeling boos en zei: „Als hier een patrouille soldaten komt, zijn uit angst de kippen dadelijk bijeen, en mij willen jullie niet eens een kip verkoopen, terwijl er zooveel rondloopen. Na dat „boosworden" schrok het hoofd, wilde mij het kuiken cadeau geven, hetgeen ik natuurlijk weigerde en bij het vertrek trachtte hij acht eieren aan te bieden, echter ook tevergeefs".

Het resultaat was, dat Kruyt bij volgende bezoeken kreeg, wat hij vroeg.

Ik geloof, dat de hier aangehaalde voorvallen het beste bewijs leveren, dat een man als Kruyt niet buiten het leven staat, zooals zoo erg graag als wapen tegen den zendeling wordt gebruikt door anderen, die beweren, dat de zendelingen door hun te groote goedheid en te familiaren omgang met de menschen deze onvolgzaam en onhebbelijk maken.

Die anderen zijn dan de typen, die alleen in staat zijn Pruisische discipline te handhaven, omdat ze zich te zwak voelen een discipline berustend op sympathie en achting te scheppen en daarom eigen onbeteekenendheid op zulk een goedkoope wijze trachten te bedekken.

Het is inderdaad veel gemakkelijker je afzijdig te houden dan te trachten mee te leven met die eenvoudige wezens. Maar of het menschelijker, Christelijker is?

Meeleven en daardoor meevoelen. Toen op zekeren dag een oud-hoofd uit de Berglandschappen, oude herinneringen ophaalde, zeide hij tot Kruyt: „Mijnheer zeg niet, dat ik slecht ben, dat ik met de menschen van Ondae ga vechten; ik ga niet anders doen, dan zelf nemen, wat die menschen ons nog schuldig zijn". Toen jaren daarna een van de aanvoerders dit alles nog eens opnieuw vertelde, raakte hij daarbij zoodanig in vuur, dat het aan Kruyt de bekentenis opdrong, dat veel poëzie uit het leven van die menschen verdwenen was.

Klinkt het haast niet ongeloovelijk een zendeling van het Heidendom, dat hij komt bestrijden, te hooren verklaren: „Ja, zoo is het. Het oude Heidendom was echt, gegrond op een verkeerde wereldbeschouwing, en op den hoogmoed der menschen. Maar alles wat men deed, deed men te goeder trouw". En deze achting voor het Heidendom was alleen mogelijk, doordat de moeite genomen werd het tot in de finesses te bestudeeren, waardoor het goede eruit zelfs behouden kon worden en als grondslag voor opbouw van het nieuwe kon worden gebezigd. Hierdoor bleef een steun bestaan, kon een overgang plaats hebben. Want bij alles dient zulk een overgang in acht te worden genomen. Het kortweg afbreken van het bestaande, het verwoesten daarvan zonder meer, en het met geweld invoeren van het nieuwe onbekende en maar al te vaak onbegrepene, moet indien eenigszins mogelijk voorkomen worden, is een niet toelaatbare noch gewenschte — helaas in Oostersche landen meerdere malen — toegepaste krachtproef. Met dwang bereikt men op geen enkel gebied iets blijvends, iets gezonds, doch vooral niet op geloofsgebied.

Het niet botweg verbieden van hetgeen men liever niet zag, is niet wat maar al te gretig betiteld wordt als „schipperen

met het geloof", integendeel bewijst het in meerdere gevallen slechts, dat met takt, kennis van zaken en gevoel gehandeld wordt. Ook moet men uitgaan van de waarheid, dat hetgeen verder in het geloof doorgedrongenen als zondig, als verkeerd inzien en voelen, door de nog zoo jonge Christenen nog niet als zoodanig gevoeld wordt of worden kàn. „Wanneer een Heiden, die wettig twee vrouwen heeft, om den doop vraagt, wordt bijv. niet geëischt, dat hij zich van een der beide vrouwen zal doen scheiden, daar dan onrecht gepleegd zou worden tegenover één dier vrouwen". Kruyt haalt een geval aan, waarin het distriktshoofd een kamponghoofd er toch toe bracht zich van een zijner vrouwen te doen scheiden en zegt daarvan:

„Dit geheele voorval had zich buiten ons weten afgespeeld; en het was eigenlijk maar goed, dat wij er niet in gekend waren. Want zulke gevallen zijn heel moeilijk voor den zendeling. Tracht hij den zedelijken kant van de zaak aan de menschen duidelijk te maken, dan begrijpen zij hem niet, en de eenige gedachte, die men er uit vasthoudt is: de zendeling vindt het toch niet heel verkeerd, dat men twee vrouwen heeft".

Dit laatste is het gevaar naar de zijde van de Posoërs; op het gevaar naar de veroordeelaars van anderen kant, gereed staande met hun gemakkelijk „schipperen", wees ik reeds.

Hoe een ander hoofd van Palanda dezelfde kwestie opvatte, is niet onaardig hier nog even te laten volgen. Nadat deze geïnformeerd had of zij, die twee vrouwen hadden geen Christen konden worden, antwoordde Kruyt hem: „Wanneer gij als Heiden twee vrouwen hebt, en gij wilt werkelijk Christen worden, dan wordt niet geëischt, dat gij van een harer scheidt; maar als Christen moogt gij geen tweede vrouw nemen". Waarop het hoofd uitriep: „Dan zal ik tot de jongelingen zeggen, dat zij eerst twee vrouwen nemen, en zich daarna eerst laten doopen". Ik vermoed, dat deze man geen vrouwenhater was.

De vraag of dansen overeenkomt met een Christelijke opvatting houdt niet alleen de vroede burgervaderen in het vrije Holland bezig, doch is er ook eene van de zendingsvelden. Ook in dit opzicht is dwang verkeerd en het bewijs

daarvoor is de Christelijke Minahassa, waar de zending in meer dan een opzicht het doel is voorbijgestreefd. Het van hulppredikerszijde waken, soms tot een grens inbreuk makend op de vrijheid van eigen terrein (huis dan wel erf) tegen het dansen ter gelegenheid van het „toelis nama", heeft het tegenovergestelde resultaat gehad. Nergens in heel Indië wordt meer gefoven en gedanst „tot de haantjes kraaien", dan juist in de Minahassa. Het lijkt wel of juist ook hier het verbodene trekt.

Evenals in de Minahassa heeft het volk in Midden-Celebes niet veel andere vermaken, dan hun zang en hun dans. Hen daarvan te berooven zou ontactvol en onhartelijk zijn. Elk wezen heeft zoo nu en dan een verzetje noodig ter breking van den sleur en om den moed er in te houden. Zelfs een paard veroorlooft zich zou gauw het de kans daartoe ziet, een paar dartele sprongen in de weide.

De wijze van dansen hier kan ons Europeanen niet bekoren. Nachten achtereen kan men zulk een eentonige, zeer eenvoudige beweging volhouden, waarbij dan een lied ohne Ende gezongen wordt, met veel herhalingen. Het is hier ook al weer voor ons vreemdelingen het onbekend zijn met de taal, welke de beteekenis van de woorden doet verloren gaan, waardoor het geheel ons zeer vlug verveelt. Doch de menschen zelf genieten en dat is hoofdzaak.

Hoe diep de lust tot dansen ook bij de Posoërs zit, blijkt wel uit de meermalen gestelde vraag: Als wij Christenen worden, mogen wij dan nog dansen? Blijkbaar hebben ze dus nog nooit een kijkje genomen bij Hotel des Indes, waar elken Zondag de élite van de Christenwereld zich in den dans en elkaars armen werpt. De meeste Oostersche dansen worden uitgevoerd „los van het meisje", in Koelawie zag ik echter een meer inniger toenadering.

Uit zulk een vraag blijkt tevens, hoe het voor en tegen van het Christenworden van meerdere zijden wordt uitgewogen, waaraan een anti-stemming maken van enkele personen in den regel niet vreemd is. Zulke eenvoudige zielen kan men helaas maar al te gemakkelijk wat wijs maken.

Het is niet altijd even gemakkelijk dadelijk op dergelijke

vragen te antwoorden, men dient dat antwoord namelijk terdege te overwegen, om het niet voor een dubbele opvatting uitlegbaar te doen zijn. In een Brief over het Kerstfeest te Kasigoentjoe in 1909 gaf zendeling Kruyt aan hen, die hem verzochten of zij dansen mochten, het antwoord: „Wanneer wij met een vorst spreken, mogen anderen geen leven maken. Zoolang wij met God spreken op deze beide Kerstdagen moet gij niet dansen. Gaat daarna uw gang".

Dwangloos, gezond aanpassend wordt hier in alle opzichten gearbeid.

Mooi is de opvatting van deze geheel dwanglooze brenging van het Evangelie, zooals Kruyt die zelf weergeeft in een brief naar aanleiding van het verhandelde in een der vergaderingen met zijn Minahassische en Pososche leerkrachten:

„Soms zijn er een paar onderwijzers, die klagen over enkele gedoopten, die nooit meer ter kerk komen, niettegenstaande herhaalde aanmaningen. Ik beloof eens met de menschen te zullen spreken, wanneer ik weer in hun dorp kom. Dit gesprek geeft weer aanleiding tot een gedachtenwisseling over de wijze, waarop nalatige Christenen moeten worden vermaand en terechtgewezen, want er zijn goeroe's, die zich erg boos maken op zulke ontrouwe gemeenteleden. Ik moet er hen dan opmerkzaam op maken, dat dit allerminst de wijze is om hen weer in de bijeenkomsten te brengen. Zonder hen dit rechtstreeks te zeggen, moeten wij in onze vermaningen den menschen altijd laten voelen, dat wij persoonlijk door hun nalatigheid niet beleedigd zijn, maar dat wij hun eigen heil op het oog hebben en hen alleen als dienaars van Jezus waarschuwen. En wanneer zij voor alle vermaning doof blijven, zouden wij ten slotte tot hen kunnen zeggen: „V r i e n d, z e g m i j n u r o n d u i t, o f g i j m i j n o g t o e s t a a t u t o e t e s p r e k e n o f n i e t; z o o n i e t, d a n h o u d i k e r m e e o p".

Bij zulk een hooge opvatting is het „Dwingt ze om in te gaan", dan ook ten eenenmale uitgesloten. Het aantal gedoopten had veel grooter kunnen zijn en de overgang had veel eerder plaats kunnen hebben, als er alleen op quantiteit en niet op qualiteit was gelet geworden. Want deze eenvoudige

lieden dachten dat het Christenworden een logisch gevolg was van het komen onder de macht van het Christelijk Gouvernement. Het zou toen een heel klein kunstje geweest zijn een massa-overgang te hebben doen plaats hebben. Met de in die dagen angstige, stuurlooze menschen was àlles te doen. Doch in plaats daarvan kwam het voor, dat aan hoofden den doop geweigerd werd op grond van niet genoegzame overtuiging of voorbereiding, dat de overgang niet met het hart, doch slechts voor den vorm of uit eigen belang zou plaats vinden. En zulk een weigering bracht vele gevolgen mede, want in de Pososche maatschappij was het in geloofszaken als met alle andere: de een wachtte op den ander. Werd een hoofd Christen, dan bracht dit als regel mede, dat ook diens familieleden en naaste omgeving om dooponderricht vroeg. Toen een hoofd zonder voorafgaand dooponderwijs verzocht te worden gedoopt, werd hem te kennen gegeven, dat in Gods oog alle menschen gelijk zijn, en dat dus ook hij zich de noodige kennis moest hebben verworven, aleer hij kon worden gedoopt.

Neen, het was een jarenlange, grondige voorbereiding met de vaste overtuiging, dat dit de eenigst ware wijze was tot het optrekken van een gebouw op solieden grondslag. Dat deze methode hooge eischen stelde aan de predikers, eischen van rotsvast geloof in de uiteindelijke zegepraal, van haast onmeetbaar geduld en optimisme, behoeft geen betoog.

Geduld noemde ik daar als een der eigenschappen, waaraan de zendeling in zeer groote mate moet voldoen. **Geduld,** het meer dan zwakke punt van ons haastige Hollanders in Indië tegenover den meer flegmatiek aangelegden Inlander. Is het niet algemeen bekend, dat over hen, die alleen maar goed zijn, in den regel al heel spoedig heengeloopen wordt? De zendeling mist, ja mag in geen geval aanwenden het wapen, waarop helaas dikwijls het gezag van het bestuur moet berusten en hetwelk is politioneel of nog krachtiger optreden. Het in den beginne opgedaan gevoel, dat hij overbodig was, doch geduld werd en gebruikt, moet voor Kruyt verre van aangenaam zijn geweest, noch de ontdekking, dat een hem bewezen kleine dienst of attentie, door hem

als hartelijkheid of toenadering beschouwd, slechts diende als wèl-overdachte inleiding tot het verzoek van een onevenredigen wederdienst. Ook het maken van afspraken, welke dan niet nagekomen worden en waarbij men zich vrijwel machteloos moet neerleggen, zijn van die proefjes op zelfbeheersching en vriendelijk blijven, welke men moet hebben medegemaakt, om naar waarde te kunnen taxeeren.

Ik wees reeds op het heerlijke „Boos worden" van zendeling Kruyt, waaruit blijkt, dat ook voor den zendeling er grenzen zijn, natuurlijk ook in het boos worden zelf. Niet-zendelingen houden er een geheel andere grens in dat opzicht op na en ik moet eerlijk bekennen, dat ik me persoonlijk ook meermalen heb schuldig gemaakt aan een zeer, zeer ruime. En ook met succes, hoewel ik dan reeds dadelijk het land had, dat ik me zoo had laten gaan en vond, dat het heel wat minder had gekund. Maar ook ikzelf ben: **een Hollander in Indië,** en die heeft tegenover den bruinen broeder altijd minder zelfbeheersching en gebruikt dan een andere maat, dan tegenover zijn eigen rasgenoot van lagere positie, waarschijnlijk, neen zeker, uit pure eigen-bescherming, wel wetend, dat deze laatste een en ander nièt zou accepteeren zonder hardhandige reflexbeweging. Deze wetenschap is de eenvoudige, doch m.i. eenige en zeer ware reden, waarom men zich dan wèl beheerschen kan. Voor ons driftige Hollanders is het gelukkig dat een zich schuldbewustvoelende Inlander zeer veel accepteert, anders zou de doodenlijst veel grooter zijn.

Dat zelfs een man als Kruyt soms boos moest worden, is een overtuigend bewijs, dat er ook redenen zijn, waardoor zulks noodig is en wordt uitgelokt, zoodat men uit mijn hierboven neergeschreven ervaring niet de gevolgtrekking kàn noch màg maken, dat alle Inlanders onschuldige lammetjes en engeltjes zijn, nòch wij Hollanders allen woestelingen. Doch hij, die nog een grijntje van zelfpeiling heeft overgehouden onder de tropenzon, zal het gebrek aan zelfbeheersching moeten erkennen.

Ook Grootmoeder Kruyt heeft soms wel eens neiging om boos te worden, doch zij heeft haar eigen methode en

die luidt: Voet bij stuk houden en kalm blijven. „Inderdaad de Posoërs kunnen je soms tureluurs maken", moet ook zij erkennen. Maar laat ik later van de oude Mevrouw Kruyt het een en ander vertellen, daar heeft „De vrouw van den Zendeling" recht op.

Van het geduld van Kruyt werd zelfs geëischt, dat het den ijver van zijn Inlandsche medehelpers en van reeds bekeerde hoofden remde, omdat deze te strenge, ja te militaire opvattingen hadden, tot grootere tucht geneigd waren. Aardige staaltjes deelt Kruyt hiervan mede, waar hij vertelt van **Ta Dale,** het distriktshoofd.

Toen gebleken was, dat eenige Christenen heimelijk een bordje met rijst en een ei op de graven hunner afgestorvenen hadden gezet, wat voor Heidenen neerkomt op het vragen van hun hulp voor een goeden oogst, en Kruyt over zulke dingen liever niets zei, omdat zoo'n handeling kan voortkomen uit een gevoel van eenvoudige piëteit — men ziet het goede wordt weer op den voorgrond gesteld en dùs verondersteld — slechts op het onnoodige ervan wees, voor wat betrof de kans op een voller rijstschuurtje, zei Ta Dale: „Neen, wat gij gedaan hebt is Heidendom, dat mag niet en probeert het dus niet meer dit weer te doen". En over het sluiten op Zondag van huwelijken bepaalde Ta Dale kort en bondig: „Het gebeurt nièt en daarmee uit".

Het was tegen zulk een wijze van het werk „bevorderen" door het zeer goed met hemzelf en het Christendom meenende personen, dat gewaakt, ja zelfs opgetreden moest worden.

De taak van een zendeling is onbegrensd, is niet in zoo en zooveel punten vast te leggen. Vandaar dat het, schrijvende over leven en werken van deze groep van arbeiders, dan ook zoo lastig is het geheel onder verschillende afgepaste hoofden onder te brengen. Want immers bij hun werk loopt ook alles ineen, de achturige werkdag is bij de goede van hen vervangen door den vierentwintigurige. Want hoe vaak zijn Vader en Moeder Kruyt er 's nachts niet uitgehaald, als angstige ouders kwamen vragen om hulp voor hun lievelingen of een vader, moeder, broer of zus terneer lag? De ondergrond van hun leer, helpen en dienen, brengt vooral bij

een hulpbehoevend primitief volk mede, dat men steeds in de weer is, dat men eigen moeheid vergeet en het eigen gezinsleven vaak opoffert voor den geringen man. Waar een buitenstaander het al zoo gauw heeft over dien gelukkigen Heiden, een mensch zonder zorgen, omdat hij Westersch denkt, de zendeling, de ingewijde, die buiten de eigenlijke Europeesche maatschappij leeft, doch in de Toradjasche, die dus kan denken en voelen als een Toradja, weet beter wat er omgaat onder zulke menschen. En daarom voelt hij met hen mee, begrijpt dat z.g. „gelukkig zijn" eenigszins anders.

Het zendingswerk is lang niet altijd even dankbaar, noch opwekkend en licht. Zelfs een optimist en oudgast als Dr. Kruyt schreef me eens vanuit de soms zoo sombere Berglandschappen, over de ontmoeting met een ook mij bekend tijdelijk Indischman: „Ik heb genoegelijk met hem kunnen praten, en mijn samenzijn met hem was werkelijk een opfrissching temidden van het vaak neerdrukkende zendingswerk".

Een brief van 1926, waarin **„De stand van de Christianisatie in Pendolo"** wordt besproken, vangt als volgt aan, waaruit eerstens blijkt dat Kruyt de ervaring heeft opgedaan, dat er naar buiten betrekkelijk weinig interesse is voor zendingswerk en vervolgens dat mededeelingen daaromtrent al heel gauw vervelend worden gevonden. Ik kom hier nog op terug, doch laat nu eerst de aanhef van genoemden brief volgen:

„Ik heb een lieve oude dame gekend, die haar heele leven groote belangstelling in de Zending heeft gehad en die ook altijd trouw de berichten las. Toen ik haar weer eens bezocht, trof ik haar aan, bezig met het lezen van het verslag van een zendeling over zijn werk in het afgeloopen jaar. Ze legde het blad uit de hand met de verzuchting: Wat is het zendingswerk toch mooi en wat doen de zendelingen hun best; maar wat zijn de berichten over het werk toch vervelend".

„Ja, het kan wel haast niet anders: het zijn altijd dezelfde moeilijkheden, waarmede de zendeling heeft te worstelen, hij moet altijd op hetzelfde aanbeeld hameren, hij doet altijd dezelfde ervaringen op; en als hij daarvan ieder jaar verslag moet uitbrengen, dan wordt hij voor anderen verve-

lend. Een zendingsman kreeg eens een dagboek in handen van een vroom arbeider in Gods wijngaard en hij moest van dat stuk iets maken voor het zendingsblad. Toen gaf hij aan zijn opstel den titel van **„Een eentonig stuk"**, en op allerlei wijzen wist hij den lezer door zijn aanhalingen uit dat dagboek een indruk te geven van den éénen toon, die door al dat eentonig geschrijf heenklonk: **het groote geduld** en de innerlijke kracht, waarmee de schrijver steeds maar weer hetzelfde deed: de menschen nader brengen tot God".

Laat ik hier even staken om onder een nieuw hoofd te getuigen van voldoening, van het eerste succes.

Langs ravijnen en door oerbosschen drong de pionier het binnenland in. (blz. 132).

Nog een dracht uit Rato (blz. 115).

Vrij „vleesch", geen werkeloosheid. Wie werkt, heeft eten. (blz. 132).

Geleidelijkheid en Eenvoud kenmerken de Methode Kruyt. (blz. 140).

Het GEDULD beloond

Even moet ik met getallen werken, lezer, iets wat ik, die meer voel voor modder, doornen en bloedzuigers, dan voor de mooiste logarithmetafels en handigste rekenmachines, instinctmatig ontwijk. Maar het mòet hier, daar in den regel over getallen heengelezen wordt en ze dan hun effect missen.

In **1891** verkende zendeling Kruyt het Poso-strand, in Februari **1892** streek hij er neer en begon er zijn opbouwend werk, en wel het oprichten van zijn toekomstig huis en zijn bezoeken en schatten van den akker, waarin hij het zaad des Evangelies zou gaan strooien en..... gedurende de Kerstdagen **1909** was hij aanwezig en behulpzaam bij den doop van de EERSTE Pososche Christenen.

En nu even het rekensommetje: **1909 – 1892 = 17.**

HET GEDULD BELOOND, schreef ik hierboven. ZEVENTIEN JAAR van voorbereiding, van arbeid, studie, hoop, terugslag, medewerking en tegenwerking, voor de eerste positieve resultaten te melden vielen.

„NA ZEVENTIEN JAAR" zou ook een zeer goed bovenschrift zijn geweest. Laat ik het als tusschentitel nemen en hier, grootendeels aangehaald, den lezer twee tooneeltjes aanbieden, welke voor zichzelf spreken.

1892.

„Zoo had ik (Albert Kruyt) dan kennis gemaakt en vriendschap gesloten met een der meest bekende hoofden van den Pebato-stam, **Papa i Woente.** Toen mijn vrouw twee jaar later voor het eerst kennis met hem maakte bij gelegenheid van het inwijdingsfeest van ons huis te Poso gaf zij hare verbazing bij het zien van dit kleine, vriendelijk lachende mannetje te kennen met de woorden: „En heeft die man nu koppen gesneld!"

Kort na onze kennismaking keerde ik voor een paar maanden naar Gorontalo terug, met het vaste voornemen om het gebied der To Pebato bij terugkomst dadelijk in mijn werkkring op te nemen. Nauwelijks was op 7 September 1892 de schoener, waarmede ik den terugtocht van Gorontalo gemaakt had, geankerd, en ik aan wal gegaan, of ik stapte met een gids naar het dorp van Papa i Woente, Wojo makoeni genaamd. Den eersten klim naar dit op een bergtop gelegen dorp zal ik niet licht vergeten. Amechtig kwam ik boven in het dorp, waar ik veel menschen en varkens door elkander zag loopen. De lieden, die mij nog nooit gezien hadden, keken mij verwonderd aan; vele vrouwen en kinderen namen de vlucht in de huizen. Ik stapte dadelijk door naar den dorpstempel en zette mij daarin neer. Ik was nog niet lang gezeten, toen eenige mannen binnenkwamen, misschien een tiental. Ik trachtte een gesprek met hen aan te knoopen, maar zij hadden het druk onder elkander, totdat een hunner rondweg met de vraag tot mij kwam, wat ik daar kwam doen. Ik antwoordde hen: „In de eerste plaats kom ik kennis met u maken, en in de tweede plaats wil ik u in kennis brengen met God, want ik weet veel van Hem. Weet gij, wie de wereld geschapen heeft? Neen, daarvan weten wij niets, antwoordde men. Toen bracht ik met een bevend hart een zakboekje te voorschijn, waarin ik te Gorontalo zijnde de scheppingsgeschiedenis had opgeschreven in het Poso'sch, en begon te vertellen. Drie van mijn publiek gingen spoedig na elkaar liggen slapen, een ander begon aan een geruchtmakend handwerk, namelijk het bikken van een armband uit een schelp. Een ander bleef mij spottend en verwonderd aanstaren. Wat de overigen deden, weet ik niet meer, maar ook zij zullen niet veel aandacht hebben geschonken aan mijne rede, die waarschijnlijk in voor hen onverstaanbare taal was opgesteld".

1909.

„Op den eersten Kerstdagmorgen werd te Kasigoentjoe de doopplechtigheid voltrokken aan 101 personen. Zende-

ling HOFMAN, (die wegens ernstige ongesteldheid de hulp van collega Kruyt, toen reeds te Pendolo werkzaam, had ingeroepen H.), voelde zich sterk genoeg om den doop aan allen te voltrekken. **Ik kan u niet zeggen, wat er in mij omging bij het zien naar de plechtigheid.** De beide eersten waren Papa i Woente, het distriktshoofd en zijne vrouw, Ine i Maseka. Ik had deze beiden van te voren nog afzonderlijk toegesproken. Van den beginne aan waren zij voor mij, en de later volgende zendelingen met hunne vrouwen, en voor de onderwijzers inderdaad een vader en moeder geweest. Zij hadden er veel toe bijgedragen, dat het Evangelie zijn weg kon gaan in dit land, en nu gaf God hun het voorrecht de eersten te zijn uit hun volk, die Hem openlijk zouden mogen belijden.

Vele van de jonge menschen, die daar neerknielden voor de doopvont, herkende ik eerst bij het hooren van hun naam. Wat een menschen reeds die kinderen, met wie ik jaren geleden speelde. Die eerste leerlingen van de school te Panta, nu reeds gehuwd en met kinderen. Er was groote ernst onder deze groote schare To Pebato, die gewoonlijk zoo luidruchtig zijn, ernst ook bij hen, die zich nog niet voor Christus gewonnen hadden gegeven.

Na de plechtigheid had een groote maaltijd plaats op het schoolerf, dat daartoe voor een groot deel met een dak overdekt was. Er heerschte veel opgewektheid onder de gasten. **Hoelang kent gij mij nu al?** vroeg Papa i Woente mij. **Zeventien jaar,** antwoordde ik. Met grooten ernst vervolgde het hoofd toen: **Zeventien jaren** dus hebt gij lieden moeten wachten, voordat uw werk vruchten droeg. Maar nu hebben wij ons hart geheel op God gesteld. **Weet ge wel** die eerste bezoeken aan mij? De kokosnoten, die ik toen geplant heb, zijn nu hooge boomen geworden, en al verscheidene jaren achtereen hebben wij er de vruchten van gegeten. **Weet ge wel** dien nacht, toen ge bij ons waart, en mijne vrouw plotseling ziek werd; hoe gij haar medicijn wildet geven, en zij u afweerde. **Weet ge wel** toen onze Naka geboren werd. En zoo ging het voort. En toen hij klaar was, begin ik: **Weet gij nog wel,** hoe gij mij eens vroegt, wat gij zoudt moeten na-

laten, wanneer gij Christen wildet worden; ik was toen nog geen twee jaar in het land. **Weet ge wel,** hoe ik u vergeefs van een paar sneltochten heb trachten af te houden, toen naar Sigi en naar Onda'e. En ik besloot mijne **weet ge nog wel** met: God heeft een groot werk aan u gedaan".

Bovenstaande aanhaling, treffend door zijn eenvoud, is een gedeelte van BRIEF No. 8 van 28 Januari 1910, getiteld: De Kerstdagen te Kasigoentjoe.

„Ik kan u niet zeggen, wat er in mij omging bij het zien naar de plechtigheid". Maar wij begrijpen het en voelen het, ook **zonder** woorden.

Hoeveel thans het aantal gedoopten bedraagt in het land van Kruyt? Ik weet het niet en ik meen te mogen aannemen, dat een vermelding, bij wijze van „reclame" aan een man als Kruyt niet eens welkom zou zijn. Het aantal geeft bij hem den doorslag niet, wèl hoever het geloof is doorgedrongen in de harten der menschen, of het van binnen naar buiten werkt en of het den stoot, welke het misschien al in de naaste toekomst verwachten kan, met glans zal kunnen weerstaan. Want gevaren sluipen aan, er dient gewaakt en gesteund te worden. Deze kwestie is echter van genoeg belang om afzonderlijk besproken te worden.

De Vrouw van den Zendeling

Toen ik Dr. Kruyt op den man af vroeg: „Vindt U nu zendeling zijn, een opoffering?" was zijn antwoord, het eenigste, dat ik verwachtte: „Integendeel, natuurlijk niet, anders zou men geen waar zendeling zijn".

Neen, de eigenlijke zendingstaak is een roepingstaak en zijn roeping te kunnen volgen is ideaal en slechts aan weinig onzer gegeven.

Het zijn, als in zoovele andere betrekkingen (zeeman en mijn eigen mooie vak o.a.), de bijomstandigheden, die feitelijk het zwaarst wegen en maar al te dikwijls veel van het ideale wegnemen. De werkkringen van ons mannen in Indië geven als regel voldoening, omdat zij medebrengen aanpakken, hard werken, één van de voorwaarden om gelukkig te kunnen zijn. Voor de vrouw over het algemeen is het leven in Indië veel en veel zwaarder als voor den man. De vrouw, die zich laat terneerdrukken door het Indische leven is haar man tot last, zij, die het hoofd omhoog weet te houden en daarbij door haar speciaal vrouwelijke eigenschappen, als smaak voor inrichting van interieur, „smaak" voor wat betreft een goede keuken, door haar lach en humeur op het moment, dat zij bij haar man wolken en somberheid waarneemt, dien man de kracht geeft en laat behouden om voor de materieele belangen van zijn gezin te zorgen en tevens zijn taak naar behooren volgens plicht ten uitvoer te brengen, zulk een vrouw is een stille, doch sterke steunpilaar bij den opbouw van de Indische maatschappij.

En dit slaat vooral op daar buiten, op de eilanden buiten het bevoorrechte Java, waar in bovengenoemd opzicht aan de vrouw zware eischen worden gesteld. Niet alleen aan de vrouw, doch speciaal aan de MOEDER.

Laat ik hier even een gedeelte aanhalen van een mijner Indische Verhalen, getiteld: **B. B.-tafereeltje naar het leven geschetst.**

„Op de eilanden buiten Java, waar scholen ontbreken en men verplicht is de grondbeginselen van het onderwijs zelf te leggen, waarbij de Clerx' methode dit ook bereikbaar maakt voor niet van een lager-acte voorziene moeders, zag ik het hier volgend tooneeltje afspelen.

„Terwijl de echtgenoot en vader zijn kantoorwerk deed of zijn diensttournees maakte, welke, hoewel soms zwaar, toch altijd de bekoring van de afwisseling medebrachten, bleef moeder de vrouw met het kroost achter. 's Morgens was het les geven aan en overhooren van den oudsten stamhouder. Daar moest streng de hand aan gehouden worden, wilde later de achterstand niet al te groot zijn en voor het betrokken kind te hatelijk. Nummer twee kwam helaas nog niet in aanmerking voor dit methodisch onderwijs en moest zichzelf trachten te amuseeren, hetgeen haar best afging, soms al te best. Want terwijl broerlief onderhanden werd genomen en het moederlijk gezag en toezicht daardoor dus gebonden was, werd door deze levenslustige spruit daar heerlijk gebruik van gemaakt om allerlei streekjes, echt kattekwaad, uit te halen. En menig keer kwam kokki, kebon of djongos opdraven om mee te deelen, in welke mate het familiebezit door breken was verminderd of de goede geregelde gang van zaken door de kleine wildebras was verstoord geworden.

Ondertusschen moest de „onderwijzeres tegen wil en dank" haar kalmte bewaren, wilde haar onderwijs vruchten afwerpen.

Toen klonk plotseling een doffe slag of iets zwaars viel, gevolgd door een luiden kreet. Nù won de moeder het van de onderwijzeres. Ze sprong op. Het was een van haar tweelingen gelukt zich over den rand van de box heen te werken en de daling aan den buitenkant was vlugger en met minder inspanning volbracht, dan de klim daarbinnen.

Ik zat een boek te lezen, zoogenaamd, want van lezen kwam niets. Met bewondering sloeg ik dit **Indisch Binnenhuisje** gade. Met bewondering en respekt. En vroeg mezelf af: „Wie heeft het nu eigenlijk zwaarder: De B. B.ër of zijn vrouw?"

Dit schetsje past ook voor de vrouw van den zendeling en voor de plantersvrouw op afgelegen ondernemingen.

En nà al die inspanning komt dan het onherroepelijke, het reeds op jeugdigen leeftijd afstaan van de kinderen aan anderen, dan moet door de ouders aan hun natuurlijk egoïsme het groote offer gebracht worden. Is de B.B.ër daarbij nog in dit opzicht in het voordeel, dat er kàns is op een der hoofdplaatsen op de buitengewesten, in de primitieve gebieden, waar de zending werkt is die kans uitgesloten. En dan is het vooral daar buiten, met zijn lange avonden, met zijn lange, soms vele dagen van alleen achterblijven als de man op tournee is, zonder afleiding, dat er meer gedacht wordt aan en meer gevoeld wordt het gemis van hen, die dierbaar zijn, doch afgestaan moesten worden aan anderen. Dit groote offer, deze post ten behoeve van het werk voor anderen, onderschatte men niet.

Ook het zoo goed als altijd verstoken zijn van vakkundige geneeskundige hulp bij ziekte op die afgelegen oorden, vooral als het betreft ziekte van de kleine zoo dierbare kleuters, is een factor van beteekenis. Dagen lang zou het duren eer er bericht is naar de naastbijzijnde post (en nu spreek ik nog van tegenwoordig, toen de familie Kruyt haar werk aànvang, waren er op heel Midden-Celebes geen doktoren aanwezig), waar een militair arts is gevestigd. Zou deze ter plaatse zijn? Zouden er misschien redenen in eigen omgeving zijn, dat hij daar noodig is en dus niet weg kan? Hoe kunnen wij stadsmenschen, beschikkend over een telefoon, nog niet angstig opbellen of de dokter al onderweg is naar ons huis, in zijn snelrijdende auto, waar het een kwestie is van een enkel kwartiertje?

Het gevolg is, dat men de ziekte eerst nog maar eens aankijkt, hopende dat zich alles ten goede zal keeren. Maar als dat nièt gebeurt, dan is het inroepen van hulp in den regel te laat. Zoo heeft zich het sterfgeval afgespeeld van den zendeling Woensdregt te Bomba, in het berglandschap Bada, van hem, die daar zonder eenige hulp ziek lag op 146 K.M. afstand van Poso. Terzelfder tijd stierf de vrouw van den zendeling Wesseldijk te Tentena en de berichtbrenger, die de treurige mare van het overlijden daar in de afgelegen berglanden naar beneden bracht, kruiste hem, die een zelf-

de droeve tijding in tegengestelde richting bij zich droeg. Van dergelijk sterven komt de buitenwereld niets te weten. Maar deze streken bereizende, wordt men onwillekeurig even stil, de stilte, die de massa aanneemt ter herdenking van haar gevallen helden.

En dan trekt de Weduwe en Moeder met haar kinderen weg, terug naar het vaderland, achterlatend de Man en Vader, eenzaam in zijn nog versch gedolven, van geen blijvend gedenkteeken voorziene graf, in het hartje van Celebes, om het nooit te kunnen verzorgen en het nooit terug te kunnen zien.

Want zendelingen zijn niet rijk aan aardsch bezit en het is gelukkig dat het bezit van hun geloof hen sterkt in uren van beproeving en verlatenheid.

Ik hoop, dat veel K. P. Mërs dit zullen lezen en dat, wanneer een zendelingsgezin bij hen aanboord stapt, ze dan weten, wat hun plicht is tegenover deze werkers, want, ik weet het maar al te goed, men veroordeelt maar al teveel zonder te weten. Maar nu men weet.....

En dan zou ik aan meerdere zendelingen omgekeerd willen toeroepen: „Trèkt geen gezicht of lachen zonde is, vìndt menschen met andere opvattingen dan de Uwe, hen die een borrel lèkker vinden en een mooi meisje nièt leelijk, daarom nog niet slecht. Wat zou de wereld vervelend worden als we allen hetzelfde waren, men nooit eens ruzie had, ja de menschheid zou overbodig zijn, daar juist de tegenstellingen den gang er in houden en de meeste betrekkingen scheppen.

Na tot hiertoe meer in het algemeen de Vrouw daar Buiten tot haar recht te hebben laten komen, wil ik me nu meer speciaal bepalen tot

de Vrouw van den Zendeling.

Zoo terloops deed ik alreeds uitkomen, welk aandeel deze heeft in het leven en werk van haar man. Naar aanleiding van het verlovingsbericht van zijn zoon, toen binnenkort

uitkomend aanstaand zendeling, schreef de vader:

„Het heerlijkste geschenk bij gelegenheid van ons vijfentwintigjarig huwelijksfeest was zeker wel de tijding, dat onze zoon, die in den loop van dit jaar naar Celebes zal komen, zich had verloofd. Een Zendeling toch vindt door zijne vrouw, als ze goed is, niet alleen in het huiselijke leven vergoeding voor veel teleurstelling en verdriet, die hij in den arbeid ondervindt, maar door haar verdubbelt zich zijn kracht. Het verwondert mij daarom dan ook niet, dat het Leger des Heils en Amerikaansche Zendingsvereenigingen de vrouwen der Zendelingen onder hun arbeiders medetellen".

In een verslag over het werk in **1895** lees ik:

„Voor een vrouw is het huisbezoek te Poso een alles behalve aangenaam werk, daar zij mede de heuvels op en af moet en mede moet baggeren door de dikwijls zeer slijkerige paadjes.

.....Het huisbezoek, door mijne vrouw gedaan, bracht weder dikwijls vrouwen in de bijeenkomsten op Zondag. Wel is waar was ook hierbij de eerste gedachte die van een tegenbezoek, maar men kwam dan toch, en men werd daardoor gewoon bij ons te komen. En wat een Alfoer gewoon is te doen, dat doet hij ook, anders niet".

Bij het verder binnendringen in het land, bij al dat reizen en trekken, mogen wij niet vergeten, wat ook door de dames gepresteerd is geworden. Want al maakten zij de eigenlijke tournees dan ook al niet mede, zoo hadden ze bij de vestiging van nieuwe zendingsposten toch daarheen te volgen langs de toen bestaande paden. Menig reisje per draagstoel, te paard, per prauw en te voet is door hen afgelegd (In 1921 gedurende mijn eerste verblijf in Midden-Celebes tippelde Mevrouw Adriani nog van Koekoe naar Tentena, een afstand van een 25 K.M. met flinke hellingen). Waar nu een tocht van Wotoe aan de Bonegolf over de ± 1500 Meter hoog gelegen Takole Kadjoe-pas naar Pendolo aan het Posomeer, nog drie vrij flinke dagmarschen vordert, kan men aan zooiets eerst goed nagaan, wat van deze voortreksters geëischt werd. Vooral daar het onderdak met de accomodatie onderweg nu niet bepaald voor dames was (en

nog niet is) ingericht.

Wat nu volgt, is diefstal op groote schaal, voor welke ik echter de verantwoordelijkheid geheel en al op mij durf te nemen. Ik neem namelijk de vrijheid hier in zijn geheel over te nemen **Nummer 58** van de reeks **Brieven van den Zendeling Dr. Alb. C. KRUYT en zijne Echtgenoote aan Hunne Vrienden,** op welke Brieven ik hierna nog in het bijzonder terugkom.

Waar de Schrijver van Nummer 58 zich hierin uitlaat, dat hij aan den inhoud openbaarheid wenscht te geven, ja daartoe een drang voelt, meen ik slechts in uitgebreider en algemeener kring zijn eigen wensch in de hand te werken. Een van te voren geen bepaalde tòestemming daartoe vragen, komt alleen hierdoor, dat ik niet de kans wil loopen, dat bescheidenheid een reden tot weigering zou kunnen worden. En nu de Brief.

Aan mijne vrouw.

Pendolo, 5 Juli 1922.

Lieve Vrouw, Weldra zal weer een periode van ons leven zijn afgesloten, wanneer we over weinige maanden met verlof naar Holland zullen gaan. Er liggen dan weer meer dan 15 jaar achter ons, nadat we van ons vorig verlof zijn teruggekeerd, 15 jaar, dat wij onze kinderen aan de hoede van goede vrienden moesten achterlaten. Geen wonder, dat we deze dagen terugleven met onze gedachten in dat verleden.

Wat zijn de eerste 15 jaar van ons zendelingsleven heel anders voor je geweest, dan deze tweede periode.

Toen woonden we te Poso in een weinig sympathieke omgeving wat de Inlandsche wereld betreft.

Voor een deel waren het mohammedaansche vreemdelingen van allerlei slag, zooals men er in alle strandplaatsen van Indië vindt, menschen, die ons niets nader komen, al tracht men ze op allerlei wijzen van zijn vriendschap te overtuigen. En dan de Toradjabevolking, voor een deel reeds door den omgang met die vreemdelingen bedorven, omdat ze

hun onbevangenheid hebben verloren.

We hadden daar onze kleine gemeente, die voor het grootste gedeelte bestond uit de Minahassische politiesoldaten met hunne gezinnen, en uit de kinderen van deze menschen recruteerden we onze schooljeugd. Gij hebt in dien tijd vaak gezucht, dat ge niet meer in het zendingswerk kondt doen, maar wat gedaan kon worden, deedt ge. Waren er zieken, dan bezocht gij ze. En herinner je je nog die naailessen aan de enkele meisjes, die op school gingen, waarbij zich later ook onze twee meiskes aansloten?

En dan die zanglessen aan de schoolkinderen om het orgel heen.

Voor mij was er te Poso ook niet veel te doen, want ik was toch niet in dit land gekomen om de kleine gemeente van vreemdelingen te verzorgen. Ik moest er daarom veel op uit, en elke maand moest ik je een dag of tien alleen laten. Herinner je je nog onzen eersten Bestuursambtenaar, die op Poso kwam wonen, die zijn huis met opzet op korte palen liet bouwen, omdat hij wel eens gehoord had, dat men met lansen door den vloer stak om iemand in huis te dooden. En hoe hij er over uit was, dat je alleen thuis durfdet blijven, als ik weg was. Je was verwonderd over zijn vraag, of je dan niet bang was alleen te zijn; de gedachte er aan was zelfs niet bij je opgekomen.

En in dien tijd toen er groote gisting was in het land, en er telkens geruchten kwamen, dat de strandplaats Poso zou worden afgeloopen, bleef je heel kalm, terwijl de Controleursfamilie haar maaltijd niet met smaak kon nuttigen. Elken nacht werden extra wachten uitgezet, maar je hebt er geen oogenblik minder rustig om geslapen. Hoe vaak heb je de vrouw van den bestuursambtenaar gekalmeerd, en gezegd: „Mevrouw, U begrijpt toch, dat als er werkelijk iets kwaads dreigde, de onderwijzers en mijn man dit al lang zouden weten en ons waarschuwen".

Wat een zegen, dat we onze kinderen hadden, en met welk een groote trouw heb je ze iederen dag les gegeven, eerst fröbelen, daarna het gewone schoolonderwijs. Ze vergden soms veel van je geduld, want het waren gezonde kin-

deren, voor wie hun leeren geen spelen was. We aten 's avonds vroeg, en daarna was het heerlijkste uurtje voor de kleintjes aangebroken, wanneer je hun een verhaal deed. Waar je altijd een nieuwe vertelling vandaan haalde, is mij een raadsel geweest Je studeerde er voor, en je diepte ze uit allerlei tijdschriften en boekjes op. Had die onderwijzer, die het eerst onze Jan na zijn komst in Holland op school kreeg, je zoo bezig kunnen zien, dan had hij zeker niet zoo afkeurend gesproken over de „methode", waarnaar onze kinderen les van je hebben gehad. Die methode was goed, op en top die van een echte moeder. En onze kleinen waren dan ook voldoende bij.

Wat wist je het altijd gezellig te maken in huis, zoodat het een ware verkwikking voor me was thuis te komen, en uit te rusten van de lichamelijke vermoeienissen van mijn tochten. En als ik de teleurstellingen en moeiten, die ik in mijn werk had ondervonden, aan je had verteld, en we er over spraken, dan was het of ze niet meer zoo erg en zoo zwaar waren als te voren. Je wist altijd een pretje voor de kinderen te verzinnen, en als ze dan zoo vroolijk speelden, kon er op eens een donkere wolk over je voorhoofd trekken. Dan wist ik, dat je dacht aan het afscheid, dat eenmaal komen moest. Maar nooit kwam er een klacht of opstandig woord over je lippen.

Je aanvaardde deze noodzakelijkheid als een deel van het groote offer, dat je eens en voor altijd had gebracht door een zendeling te volgen.

Als de kinderen naar bed waren, hebben we er vaak over gesproken op welke wijze zij het minste nadeel van de scheiding zouden hebben. Ik was bereid je voor hen af te staan, dat je in Holland bij hen zoudt kunnen blijven. Maar dat wilde je niet, omdat ik dan te kort zou komen. Toen hebben we het op een accoordje gegooid, waarbij de omstandigheden ons gunstig waren: Onze oudste kon met Mevrouw Adriani naar Holland; twee jaar later ging jij met de twee meisjes, en drie jaar daarna weer ging ik. Hierdoor waren onze kinderen 14, 12 en 10 jaar, toen we hen in 1907 in trouwe vriendenhanden konden achterlaten. Ze waren dus

op een leeftijd, waarop ze hun ouders niet meer zouden vergeten. Je hebt me vaak gezegd, hoe God je in die moeilijke dagen bijzonder gesterkt en gesteund heeft.

Toen je deze zaak geheel aan God had overgegeven, was er weer iets anders, dat je verontrustte. Hoe zou het nu gaan, wanneer je zonder kinderen in Indië terug waart. Je meende met je vrijen tijd geen raad te zullen weten, want je dacht dat de menschen nog als vroeger niet zouden toelaten, dat je iets voor hen deed. Maar je troostte je met de gedachte, dat ik je niet meer zooveel alleen zou behoeven te laten. Wat hebben we vaak tot elkaar gezegd: Hoe goed dat God de toekomst voor ons verborgen houdt. Want als je van te voren geweten had, wat je wachtte, hoe veel zwaarder zou de strijd je gevallen zijn om weer terug te gaan naar Celebes. Maar toen je teruggekomen, in je verwachting teleurgesteld werd, heb je alles weer uit Gods hand aanvaard, en er je moedig doorheen geslagen.

Het leek er niet naar dat ik veel bij je kon zijn. De toestanden in het land waren geheel veranderd. Het Nederlandsch Indisch Gouvernement had bezit genomen van het land, waardoor de menschen in een positie waren gekomen, waarin ze wel gedwongen waren rekening met ons te houden. Het land was geopend, en overal wilde men onderwijzers hebben. Ik moest telkens op reis om het land te verkennen, om te bepalen, waar onderwijzers zouden worden geplaatst. Ik moest een paar maal naar de Berglandschappen, tochten, die altijd zes weken namen. En toen de zaken weer geregeld waren, en een paar nieuwe zendelingen te hulp waren gekomen, en ik een nieuwe post te Pendolo had gesticht, toen we dachten, dat we nu eens rustig in een kleineren kring zouden kunnen gaan werken, moest **Br. Hofman** van Kasigoentjoe om ziekte weg, en zat er niets anders op, dan dat ik dien werkkring met zijn pas gevormde gemeenten waarnam. Deze arbeid eischte veel zorg, zoodat ik in die twee jaar meer op reis dan thuis was.

Toen Kasigoentjoe zijn eigen zendeling had, drongen de omstandigheden, dat wij onze aandacht aan Mori en Malili gingen wijden, en zoodoende kwam er niets van je hoop, dat

ik meer bij je thuis zou kunnen blijven. En nooit is er een woord over je lippen gekomen om mij ook maar op eenige wijze van mijn plicht terug te houden. Ik kan je niet zeggen, hoe dankbaar ik je daarvoor ben. Werkelijk, we hebben de moeiten van die jaren samen gedragen, we hebben die reizen samen gemaakt: Ik handelend, en jij biddend meelevend. Ik geloof niet, dat mijn aandeel het zwaarste was.

Werd je teleurgesteld in je hoop, dat ik meer bij je zou kunnen zijn, je onderstelling, dat je met je leegen tijd geen raad zou weten, kwam tot je groote vreugde ook niet uit. Want nu kon je heusch iets voor de menschen zijn. Veel meer dan vroeger kwam men om medicijnen, en meer dan vroeger richtte je je schreden naar het dorp om zieken te bezoeken. Ja, doordat ik zooveel van huis was, kwam de heele ziekenpraktijk langzamerhand op je schouders te rusten, en je werd de arts van Pendolo. In ongewone gevallen werd ik dan in consult geroepen, als ik thuis was. Er zijn al heel wat kinderen, die hun leven naast God aan jou te danken hebben. Wat was je gelukkig als de moeders hun miserige kindertjes aan je toevertrouwden, en als ze dan onder je handen zichtbaar bijkwamen. En daarmee had je de moeder niet alleen gelukkig gemaakt, maar haar hart was meer geopend om het Evangelie te ontvangen.

Het was soms fnuikend voor mijn ijdelheid, als ik moest ervaren, dat men jou meer miste dan mij. Toen je naar Java waart voor enkele maanden, meenden velen, dat ze nu niet meer geholpen konden worden voor hun kwalen. Ik herinner me nog dat vrouwtje, dat vond, dat je zoo lang wegbleef, en die naar je terugkomst verlangde, omdat ze dan medicijn zou kunnen vragen voor hoofdpijn, waarvan ze al eenige dagen last had. Ze was heusch verbaasd, dat ik haar ook kon helpen.

In den tijd, toen ik Kasigoentjoe waarnam, leek het wel de omgekeerde wereld te zijn. Je kende de menschen van Pendolo veel beter dan ik, en omtrent verschillende dingen, waarmee men tot mij kwam, moest ik eerst aan jou vragen: „Hoe zit dit toch in elkaar?" Trouwens nu nog zitten de familieverhoudingen van de menschen van Pendolo beter in

je hoofd dan in het mijne.

En dan je vrees, dat je met je leegen tijd geen raad zou weten.

Het werd je wel eens te machtig al die bezoekers, klein en groot, maar je gaf je altijd geheel aan hen; je had altijd tijd om voor hen op het orgel te spelen en voor hen te zingen. Ja, dat was een groote aantrekkelijkheid voor de menschen, en je deed er allerlei ervaringen mee op, die je leerden hoe de Pososche ziel op dezelfde wijze op muziek reageert, als de Westersche. Hoe vaak kwamen bij bedroefden de tranen in de oogen bij het hooren van de muziek; de kinderen vroegen veel vroolijke wijsjes.

Het was heel wijs van je om van het begin af geen geld aan te nemen voor de dingen, waarom men je kwam vragen: naalden, angels, garen, gambir, anders zou je een toko van je huis gemaakt hebben, en de menschen zouden niet anders gedacht hebben, dan dat we er een zoet winstje op namen. Maar je ging van de gezonde en voor de menschen heel begrijpelijke redeneering uit: „Gij Pendoloërs hebt groenten, mais, kippen, eieren; daarvan heb ik niet veel; maar ik heb weer dingen, die gij niet bezit, als garen, naalden en dergelijke. Laten we dus ruilen, dan zijn we beiden geholpen". Je kreeg daadoor veel te veel van het goede der aarde, maar daar wist je wel raad op. Er zijn ook zendelingsgezinnen, die in streken wonen waar eieren moeilijk te krijgen zijn, en daarheen gingen dan blikjes vol, die ik voor je mocht dicht maken en van adressen voorzien. Het zou je misschien toch nog te machtig zijn geworden, als je de zorg voor de kweekschool niet had gehad. Ik heb wel eens verbaasd gestaan over de stapels pompoenen en komkommers, die men je in den goeden tijd kwam brengen; maar wat hadden de hongerige magen der scholieren er je spoedig doorheen geholpen.

Het begon er heusch veel van te krijgen, dat je heelemaal geen tijd voor jezelf zou overhouden, en daarom was het maar goed, dat je al gauw een regeling invoerde. 's Morgens vroeg de zieken, om half zeven de naaischool, en dan daarna de menschen, die iets noodig hadden tot 12 uur.

Na de middagrust wilde je niets koopen, wel menschen ontvangen, waardoor de namiddaguren wat rustiger werden. Maar het heeft je toch heel wat moeite gekost om de menschen aan dezen regel te wennen, want altijd weer probeerde men beslag op je te leggen op een tijd, die hen gelegen kwam.

Jij hebt mij met dat ontvangen van bezoeken een grooten dienst bewezen. Daardoor kreeg ik alleen de menschen bij mij, die mij voor een of ander noodig hadden, en kon ik mij rustig aan mijn lessen op de kweekschool, en aan de voorbereiding daartoe wijden. Maar dat was niet het eenige. Gewoonlijk bleven de menschen met je praten: je hoorde op deze wijze van allerlei toestanden in het dorp, van de praatjes, die er gingen, van de oneenigheden, die er heerschten. Je kon daardoor een diepen blik slaan in het huiselijk leven der menschen, en daardoor bracht je mij ook nader tot hen. Wat heeft jou arbeid mijn herderlijk werk verlicht. Want als nu iemand, die we gedurende eenigen tijd niet in de bijeenkomsten hadden gezien, je iets kwam brengen, dan gaf je dit vanzelf aanleiding om eens te vragen naar de reden van dit wegblijven, en je kon ze opwekken om niet nalatig te worden. Wat heb je niet vaak met vrouwtjes gesproken, die nog niet lang gehuwd waren, en die oneenigheid met haar man hadden. Ik twijfel er niet aan, of ook jou medewerking in deze heeft verscheidene jonge paartjes bij elkaar gehouden, die anders misschien uiteen zouden zijn gegaan. Die bezoeken van de menschen vervingen voor een groot deel het gemeentelijke huisbezoek, want hoe weinig gebeurde het, dat als we de menschen in hun eigen woning opzochten, we met den een of ander van hart tot hart konden praten. Er was altijd een troepje anderen bij. Als ik dan iets ernstigs met iemand te bespreken had, vroeg ik je wel: „Als N. N. bij je komt, wil mij dan even waarschuwen". En als dit gebeurde, konden we samen rustig met hem of haar praten.

De dagen waren werkelijk wel besteed, en wanneer we nu en dan een Europeaan te logeeren hadden, verwonderde deze zich er wel eens over, wanneer je tijd had om brieven te schrijven. Op deze wijze heb je een groot aandeel gehad in het zendingswerk, een aandeel, waarvan naar buiten wei-

nig blijkt. En je hebt je een plaats veroverd in de harten der menschen.

Misschien zou de taak je nog te zwaar zijn geworden, wanneer we onze avonden niet hadden gehad. Wanneer we onze wandeling hadden gedaan en de zon was ondergegaan, dan kwamen we in een andere wereld, dan waren we onder elkaar; dan konden we ons sterken met Gods woord en gebed. Dan las ik je voor uit een goed boek of uit tijdschriften, en dan voelden we ons verplaatst in onze eigen wereld, waaruit we straks weer met nieuwen moed in die der Posoërs konden treden. Dan werden de berichten besproken, die van de kinderen waren gekomen. Soms maakten we moeilijke oogenblikken door, wanneer we hen in omstandigheden wisten, waarin we zoo graag bij hen zouden zijn om hen te helpen en te steunen. Maar hoe vaak is het dan niet gebeurd, dat we met een bezwaard hart ons gesprek begonnen, maar onder het spreken zooveel lichtpunten zagen, en ons vertrouwen op God zoo versterkt werd, dat we met een opgelucht hart naar bed konden gaan. Ja vooral ten opzichte van onze kinderen is het een zware taak nooit iets zelf te kunnen doen, altijd maar biddend over te moeten geven. Maar je brieven aan hen waren dan ook vruchten van dien strijd en ze zullen onze dochters goed hebben gedaan.

Je waart altijd met onze kinderen bezig, en gelukkig waren de tijden van vreugde vele, wanneer weer gebleken was, dat onze zorg beschaamd was geworden. Onder het vertellen van de ervaringen van den dag kon je jezelf soms in eens in de reden vallen, en zeggen: „Laat ik dat even opschrijven voor de kinderen". Ja, die avonduren zou ik niet graag gemist hebben. Wat hebben we op deze wijze al een massa goede boeken gelezen, zijn we op de hoogte van de literatuur gebleven, zijn we met den geest des tijds in contact gebleven, hebben we onze talen bijgehouden, hebben we meegeleefd met de zendelingen van nagenoeg alle arbeidsvelden in Indië, in één woord zijn we frisch gebleven, hebben we nieuwe levensstof in ons opgenomen, wat alles ten goede is gekomen aan ons zendingswerk. Want om veel te kunnen geven, moet men ook veel kunnen opnemen en verwerken,

en dat hebben we samen in die avonduren gedaan.

Je weet op 't oogenblik niet, dat ik op mijn kamer bezig ben over je te schrijven. En wanneer ik je dit straks zal voorlezen, dan vind je het misschien niet goed, dat ik dit laat drukken. **Maar ik had er behoefte aan om het eens openlijk te zeggen, wat God mij in jou als zendelingsvrouw heeft gegeven.** *) En het komt mij ook voor, dat onze Vrienden, die nu al jaren achtereen onze brieven hebben gelezen, die zich met ons hebben verheugd in den voortgang van het zendingswerk in Poso, er recht op hebben om niet alleen datgene van den arbeid te zien, dat aan den dag treedt, en waaraan gewoonlijk de naam van den zendeling verbonden is, maar dat ze ook achter de schermen mogen kijken om te zien welke krachten daar onopgemerkt werken aan de wording van het Godsrijk.

Voor den Zendeling is het niet genoeg als zijn vrouw hem persoonlijk liefheeft. Hij kan eerst zijn kracht ontplooien, wanneer zijne vrouw ook liefde heeft, waarachtige daadwerkelijke liefde voor het zendingswerk. Een tweederangszendeling wordt door een ware zendelingsvrouw een goede kracht in Gods koninkrijk. En is hij van nature met hart en ziel zendeling, dan wordt hij door een goede zendelingsvrouw een dubbele kracht.

Waar deze brievenreeks spoedig zal eindigen, omdat onze levensomstandigheden zullen veranderen, daar heb ik nu toch de voldoening, lieve vrouw, dat onze vrienden weten, wat ze aan je hebben.

Je B.

Wat hier Albert Kruyt getuigt van Zijn Vrouw zal menig Zendeling in denzelfden geest van zijn eigen Vrouw kunnen herhalen. En wij lezers kunnen slechts met eerbied en bewondering kennisnemen van deze spontane op dankbaarheid wijzende getuigenis.

Na het schrijven van dezen **Brief** zijn er alweer een acht-

---

*) De aandacht vestigen op dezen zin, welke mijn moed verklaart voor mijn „diefstal", is van mij. H.

tal jaren heengegaan. Van een, nu eens gezellig bij elkaar blijven te Pendolo, zooals gedacht en gehoopt werd, is nooit veel gekomen. Gebrek aan krachten door te geringe uitzending, door ziekte, sterfgeval en noodwendig verlof, was oorzaak, ook in verband met den eisch van uitbreiding van het werkterrein, dat de Nestor dan hier, dan daar moest heentrekken als waarnemer, dan wel als voorbereider. Ook zijn wensch, nog voor zijn reeds naderend vertrek voorgoed naar het Vaderland zooveel mogelijk gegevens over de West-Toradja's bijeen te verzamelen, bracht mede het ondernemen van verscheidene maandenlange tochten naar de Berglandschappen Napoe, Besoa, Bada, Leboni, Rampi, ja zelfs tot in het Paloesche toe. Zoodat tot op dezen dag zijn vrouw nog heel veel alleen zit, nu echter gelukkig op dezelfde plaats als haar zoon, de jonge Kruyt met zijn vrouw en hun levendige spruit. Ook de „jonge" Grootmoeder heeft reeds het zendelingsvrouwen-offer gebracht, haar vier oudsten zijn reeds in Holland achtergebleven en straks zal van Haar het nieuwe offer gevraagd worden.

Op Pendolo zijnde met de Paaschdagen werd de kleindochter gezonden om Oma te roepen. Ze kwam terug, zeggende: „Ik kwam Oma al zingende tegen". „Ja, Moeder is nog zoo opgewekt", merkte de jonge Mevrouw op. Opgewekt en nog zoo flink, zou ik er aan willen toevoegen. Toen ik op weg naar de familie haar op haar dagelijksch middagwandelingetje voor me zag loopen en haar trachtte in te halen, moest ik, rimboelooper, er flink den pas in zetten. Ja uiterlijk is Oma vroolijk, maar ze dwingt zich daartoe op energieke wijze. In ruim een jaar tijds is de pionier nu al voor de derde maal naar de Bovenlanden en dan telkens voor maandenlang.

„Ja, de laatste keer zag ik er wel tegen op hem te laten gaan, want toen hij een paar dagen voor den aanvang van den tocht van Korobono naar Pendolo kwam, had het distriktshoofd me gezegd: Ik heb maar een paar menschen achter Ngkai (Grootvader) aangezonden toen hij te paard wegreed, want hij was niet in orde". En toch vertrok eenige etmalen daarna de zestiger naar de moeilijk te bereiken Berglandschappen,

waar momenteel geen enkele andere zendeling aanwezig was, nòch ander Europeaan, laat staan medische hulp te verkrijgen.

Dat de gedachten van „Boe'e", niettegenstaande haar opgewektheid toch in de streken waren, waar haar man vertoefde, bleek me maar al te duidelijk, toen zij me zonder eenige uitrekening dadelijk wist op te geven over hoeveel **dagen** hij terug kon zijn op Pendolo, om er nu voorgoed te blijven..... als de met verlof zijnde zendeling van Napoe op tijd terugkeert en er geen andere onverwachtsche gebeurtenissen weer eens opnieuw voor een teleurstelling zorgen. De „trekker" heeft dit keer de „strenge printah haloes" medegekregen over den afstand Leboni — Pendolo, een zeer zwaar traject, minstens een dag langer te doen dan de laatste keer, toen hij volgens het oordeel van zijn vrouw zich te zeer vermoeid had. Zoo moest dus ook hier het verlangen naar huis van den afwezige geremd worden tegen eigen verlangen van de wachtende in, uit overwegingen van bezorgdheid voor den zich nog zoo jeugdig voelenden echtgenoot. **Wie einst im Mai.** Een rijk bezit zulke Ouders te mogen hebben en het later hooren van velen: **Ik heb Uw Ouders gekend,** kan slechts de dankbare kinderen met trots vervullen. En er zijn in Midden-Celebes niet velen, die dit, na het aanstaand vertrek, niet zullen kùnnen zeggen.

Sinds eenige jaren siert het Officierskruis der Oranje Nassau Orde de borst van Dokter Albert C. KRUYT, voorwaar een ondergrond, deze hooge onderscheiding waardig. Maar ik ben ervan overtuigd, dat hij van deze ster het leeuwenaandeel toekent aan de VROUW, die als ECHTGENOOTE, MOEDER en HELPSTER bij het brengen van het EVANGELIE, door haar flinkheid, toewijding en opoffering het HEM mogelijk heeft gemaakt zijn LEVENSIDEAAL te vervullen op de SCHITTERENDE wijze, waarop dit inderdaad is geschied tot HEIL van het VOLK van MIDDEN-CELEBES, tot VERHOOGING van HOLLAND'S NAAM en tot GLORIE van den GOD, dien hij zoo waardig diende.

Brieven

Van Zendeling Dr. Alb. C. Kruyt en zijne Echtgenoote aan hunne vrienden.

Waar ik mijn respekt uitsprak over **De Vrouw van den Zendeling** en ook elders, haalde ik nogal eens iets aan uit de hierboven genoemde BRIEVEN. Bij het doorlezen van het eerste tachtigtal daarvan (loopende van Mei 1908 tot en met Mei 1928, dus over een tijdvak van 20 lange jaren), welke mij op mijn verzoek als lectuur over de streek tijdelijk werden afgestaan, kwam telkens de gedachte bij me op: **Wat zou een herdruk van deze brieven van groot algemeen Indisch nut zijn** en tevens een heerlijke ontspanningslectuur aan velen verschaffen. De strekking, de geest welke er uit deze serie oogenschijnlijk luchtig, doch diep ernstige, in briefvorm vastgelegde gedachten en ondervindingen straalt, is een zoodanige, dat zij zich niet slechts bepaalt tot Midden-Celebes. Deze brieven hebben verder de waarde van neergeschreven te zijn onder den meestal nog verschen indruk der gebeurtenissen, waardoor ze lèven en zijn daarenboven vrij van geleerde woorden en opgesmukte stijl, waardoor ze tevens sprèken.

Leveren ze, zooals vanzelf spreekt, in den genoemden prettigen trant een goed beeld van de ontwikkelingsgeschiedenis van de prediking van het Evangelie in Midden-Celebes, doordat de Schrijvers ook stonden in het volle leven, bieden zij tevens een stuk geschiedenis aan van die streken, nog door niemand anders zoo zuiver en op den voet gevolgd, vastgelegd.

Doch behalve voor studiedoeleinden zouden zij zijn een kostelijk bezit voor een elk, die menschelijk voelt en menschelijk denkt. Het is een genot deze brieven te spellen, het zijn juweeltjes van menschenkennis, van ernst en gezonde humor, met diepen grondslag, doch geschreven op een wijze, dat het goddienstig karakter, hoewel uit alles sprekend, niet dwepend, drijverig naar voren gedrongen wordt. In tegendeel,

het ligt in al deze brieven verborgen, doch men ontdekt het, ondanks die verborgenheid, als bescheiden nederig viooltje, juist mooi door eenvoud. En dat maakt, dat deze BRIEVEN ook voor den leek, voor den niet-uitgesproken godsdienstige van weldadigen invloed zijn en hem een lectuur bezorgen, welke hij nog menigmaal opnieuw zal opslaan.

„Zendelingsverslagen zijn in den regel droog en eentonig, omdat het werk eentonig, altijd hetzelfde is, voor een buitenstaander niet te genieten", lees ik in een der Brieven en daarom raadde een ouder zendeling aan van die verslagen „idyllen" te maken, die prettig leesbaar waren en de belangstelling van het publiek trokken, welke belangstelling nu eenmaal noodig is om de beurzen te openen en den steun te verkrijgen, zonder welke het zendingswerk niet verricht kan worden. Dr. Kruyt's oordeel over deze methode is als volgt:

„Nog daargelaten hoevelen onzer daartoe (n.l. het schrijven van zulke idyllen) in staat zouden zijn, ligt er in dezen raad iets gevaarlijks. De zendeling zou er dan toe kunnen komen zijn fantasie te laten werken en dit komt dan wel de lezende zendingsvrienden, maar niet de waarheid ten goede".

De BRIEVEN toonen overtuigend, dat het echtpaar KRUYT-MOULIJN uitstekend in staat was „idyllen" het leven te schenken en dat niet tot fantasie en tot het de waarheid tekort doen is overgegaan, voelt de lezer dadelijk en duidelijk door de groote natuurlijkheid en eenvoud, zonder eenige zelfreclame, welke van den aanvang af uit al hun mededeelingen spreken.

Voor mij persoonlijk hebben deze BRIEVEN de groote bekoring van de sinds 1921 plaatselijke bekendheid, welke kennismaking door navorsching van bronnen en een momenteel gedurende twee periodes van zeven maanden lang trekken door het zoogoed als geheele **LAND van KRUYT,** onder zeer gunstige omstandigheden, overging in kennis van land en volk op zoodanige wijze, dat persoons- en plaatsnamen en daarbij ook vele personen in levende lijve voor mij geen onbekenden meer zijn gebleven.

Het NIET IN DEN HANDEL zijn van deze idyllen was m.i. een — gelukkig herstelde — fout, ook tegenover het zendings-

werk, dat zware tijden tegenmoet gaat en dat door velen nog zoo absoluut verkeerd en eenzijdig be- en veroordeeld wordt.

Het groote wetenschappelijk werk van de pioniers KRUYT en ADRIANI : **De Bare'e sprekende Toradja's van Midden-Celebes,** werd door het gouvernement uitgegeven, als standaardwerk. Deze BRIEVEN-bundel vormt m.i. een veel algemeener standaardwerk, daar ze door hun toon en stijl beter spreken tot het groote publiek, dan het aan welk hoog geleerd produkt van wetenschappelijke waarde ooit mogelijk is. Schetsen als dèze zouden een plaats vinden in de huiskamer, onder het dadelijk bereik van ouders en oudere kinderen, terwijl de zwaarwichtige trotsch, maar vergeten of on-opengesneden in de steeds gesloten blijvende bibliotheek- en archiefkasten zouden prijken.

Kruyt's brieven zijn bont van inhoud. Wilt ge eenige titels ? Ziehier.

1. **Hoe een ongeval met een krokodil aanleiding geeft tot verkondiging van het Evangelie.**
2. **Een geval van bezetenheid.**
3. **Iets over de Koekoe'sche schoolkinderen.**
4. **De pokken in het Possosche.**
5. **Toradja'sche staatkunde in de Evangelieprediking.**
6. **Over een Toradja'schen vrijdenker.**
7. **Een onherbergzaam oord.**
8. **Verhuizing.**
9. **Iets over rijstbouw.**
10. **Eene bijzondere vrouw.**
11. **Weder een heksengeschiedenis.**
12. **Keesje.**
13. **Onze postlooper.**
14. **Onze rijstmolen.**
15. **Mijn naaimeisjes.**
16. **Een inspectie** (van het B. B. Schr.)
17. **BOOS WORDEN.** (aanbevolen aan ziekelijk ethischen, Schr.)
18. **Voet bij stuk houden en kalm blijven.** (voor dames. Schr.)
19. **Haar moederhart sprak.**

a. **Een gelukkig vader.**
b. **Promotie** (voor ambtenaren. Schr.)
c. **Een prettige ervaring** (voor tijdelijke ambtenaren. Schr.)
d. **Toch elkaar gekregen.**
e. **Naar aanleiding van een echtscheiding.**
(Dus niets nieuws onder de zon, zelfs in Toradja-land ook dàt.)
20. **Over platen.**
21. **Over jagers en smeden.**
22. **Een eigenaardige collecte.**
23. **Het uitreiken van medicijnen.**
24. **Het groote sterven. (Griepperiode 1918).**
25. **Verstoord huwelijksgeluk.**
26. **Aan mijne Vrouw.** (in dit boek opgenomen bij „De Vrouw van den Zendeling". Schr.)
27. **Voorheen, Thans en Later in de Zending in Midden-Celebes.**
28. **Een bezoek aan het Lindoe-meer.**
29. **Een dor land. Een geheimzinnige landstreek.**
30. **Zinrijke verhalen.**

De nummering hier gegeven komt natuurlijk niet overeen met die der Brieven, de onderwerpen vormen slechts een greep uit den rijken afwisselenden inhoud. Zooals uit den titel blijkt zijn deze Brieven gericht aan Hunne Vrienden. Zouden wij ons allen niet gaarne daaronder rekenen en dus deze correspondentie ook als aan ons gericht beschouwen? Wie nog geen vrienden waren door onbekendheid, hoop ik door mijn boek daartoe bevòrderd te hebben. Mogen het er velen zijn, die zichzelven deze promotie toezeggen. En moge dan zulks blijken door steun aan het mooie werk, hetwelk de Brievenschrijvers zich tot levenstaak kozen.

En welke, niet van aardsch slijk verstoken, lezer-menschenvriend maakt een gebundelde uitgave van deze zoo mooie, interessante en leerlijke Brieven mogelijk?

Toradja - Persoonlijkheden

Hollandsche lezer lach niet, als ik hier spreek van persoonlijkheden. Want hoe eenvoudig, nietig en onbeteekenend vele Europeanen ook alles vinden, wat màar Inlander van hoog tot laag is, dus zeer zeker die naakte Toradja's hier in Midden-Celebes, toch hebben meerdere van hen een rol gespeeld en nog wel in vele opzichten een zeer beteekenisvolle.

De steun, welke Albert Kruyt, om nu maar eens een bepaald voorbeeld te noemen, ondervonden heeft van het Hoofd Papa i Woente en zijn vrouw Ine i Maseka, die later de eerstgedoopten werden, van dat ander Hoofd Talasa, die voor zichzelf zijn oude goden bleef aanhangen, doch de prediking nimmer iets in den weg legde, van die vrouw, wier naam mij ontgaan is, die de weifelende andere vrouwen, die de paddiesnit zonder hun oude offers niet aandorsten, kort en flink op den akker voorging, daardoor toonend, dat zij vol vertrouwen had in haar nieuwe leer en tevens, dat de invloed van voorouders en oude goden op den uitslag van het gewas niet bestond, wijst op figuren, te vergelijken met de mooiste en de heldhaftigste mannen en vrouwen van ons eigen volk.

Het zijn deze figuren, welke ook in de Brieven zoo schitterend geteekend worden.

Het groote respekt, hetwelk wij Europeesche Christenen hebben voor de blanke geloofsgenooten, die niettegenstaande vervolging en brandstapel, de moed hadden de oude goden te verlaten, datzelfde respekt verdienen en een soortgelijken moed toonden de Heidensche Posoërs, toen zij zich losscheurden uit hun afgodendom, vol angst, dat dit op hen gewroken zou worden door dat leger van inwendig toch nog gevreesde, nu verzaakte goden en mede door aardsche conservatieve stamgenooten, die aan hùn afvalligheid een ondervonden tegenslag zouden wijten.

Ja, autoriteiten en persoonlijkheden, zelfs onder de nog

met een schaamlap ronddolende Toradja's.

Het negeeren van dit feit, het allen en alles over een kam scheren, ja ik zou zeggen, het juist negeeren en kleineeren van zulke persoonlijkheden, heeft aan ons koloniaal bestuur al wat last veroorzaakt en heel wat menschenlevens gevorderd. Wie zich de moeite neemt uit zijn oogen te kijken en zijn ooren open te zetten, weet, dat dikwijls persoonlijke krenking van een vooraanstaande tot gevolg had een van dien kant zich verplicht gevoelde wraakoefening tot eerherstel, want tot zelfs de kleine man in de Inlandsche maatschappij is zeer gevoelig voor maloe- (verlegen) maken. Zijn er niet meerdere gevallen bekend, dat iemand zich van het leven beroofde, omdat hij maloe was gemaakt en daarom meende nu niet verder te kunnen leven?

Men heeft in Indië zich veel te weinig ingedacht en rekening gehouden met de verhoudingen in de Inlandsche maatschappij, waarin men ruw en kortweg, zonder veel kieschheid, noch kennis van zaken, ingreep, een groote fout, welke veel leed heeft veroorzaakt en veel bitterheid in het leven geroepen, juist bij hen, die toonden karakter te hebben en geheel onjuist werden beschouwd als onwelwillend en gevaarlijk. Zoodoende verdwenen in nieuwe gebieden de flinke figuren van het tooneel, vervangen door jazeggers, zonder eenig persoonlijk overwicht noch invloed en alleen steunend en afhankelijk van de hulp van het bestuur. En deze karakterzwakken, sòms karakterloozen, werden voor vrienden, de karaktervollen voor vijanden aangezien.

Nog is het in het algemeen gesproken zoo.

Ik vind een „brutale" Inlander — vrijmoedigheid en brutaliteit tellen in Indië voor hetzelfde — een heerlijken kerel. Toen ik in de Rokanstreek eens voor een Inlandsch ambtenaar, die bij mij zijn hart had uitgestort, een goed woord deed bij zijn Hoofd van het Gewest, zei deze: „Goed, ik zal zijn verzoek over eenige maanden inwilligen", dit o.a. motiveerende met: „Ik màg die kerel, hij kan zoo heerlijk boos kijken, wanneer hem iets niet bevalt".

Hoe verder zouden we komen, als we in zulk een „booskijken" eens zagen: karakter, persoonlijkheid en zelfwaarde,

in plaats van onwil, anti-Hollander-zijn, ja tot zelfs communisme toe. Overal past men tegenwoordig luidsprekers en geluidsversterkers toe, laten wij niet ouderwetsch zijn en op de Inlandsche stem een geluidsdomper trachten te zetten. Het zou dom en..... vruchteloos zijn. Juist door aandachtig naar die stem te luisteren kunnen wij een massa leeren, waarbij het dan zaak is even te denken aan de opmerking van een Toradjahoofd, dat zeide: „De Kompenie denkt, dat wij geen hersens hebben!" En die hebben geheel logisch en begrijpelijk juist in zuiver Inlandsche aangelegenheden de Inlanders meer dan wij.

„Waarom behandelt U mij, zooals het behoort en vele anderen niet?" vroeg mij eens een Wedono (distriktshoofd op Java). Deze Javaan wist op welke behandeling hij met zijn positie in de Inlandsche samenleving **recht** had, oòk van Europeesche zijde, en vroeg daarom niet, waarom ik hem beleèfd behandelde, doch zooals het **behoorde.** Dat deze bestuursambtenaar mij ongevraagd alle mogelijke inlichtingen en hulp verschafte, welke mijn werk ten goede kwamen, was een logisch gevolg van mijn optreden „zooals het behoorde". En dat ondervond ik, gedurende mijn jarenlange, niet altijd even gemakkelijke werkkring van allen en overal over den geheelen Archipel.

Ik weet niet of ik de kwestie te eenvoudig inzie, maar het is mijn overtuiging, dat rust, orde en vooruitgang in Indië verzekerd zouden zijn, wanneer men den Inlander zich vrij en onbevangen liet uitspreken, hem als volkomen gelijkwaardig mensch beschouwde en behandelde en zijn drang naar mondigheid eens beschouwde als iets moois, en niet als iets ondankbaars en iets kwaads. En men nekke geen persoonlijkheid, gedachtig aan het bekende: Het is Uw vriend, die U Uw feilen wijst. Men toone respekt voor een eerlijke overtuiging en de meening van Inlandsche Hoofden en Leiders en... doe er zijn voordeel mee, zelfs al is de smaak ervan wat wrang.

Dat ik me niet juist geheel en al hield bij de door mij aangekondigde Toradja-Persoonlijkheden kwam..... vanzelf. Wie van hen meerdere bijzonderheden wil weten, leze de publicaties van Dr. Kruyt.

PENTJALI SIGILIPOE

Het distriktshoofd van Tentena

Het verwondert me volstrekt niet, dat ik in de BRIEVEN er drie vind, geheel gewijd aan dezen persoon. En na kennismaking met hem zal de lezer dat ook begrijpen. Die 3 Brieven zijn getiteld:

No. 7. De eerste vrucht der Possozending (1909).
No. 16. Het huwelijk van Pentjali. (1912).
No 67 Een nieuw distriktshoofd (1925).

Als ik nu vertel, dat de eerste en laatste brief geschreven zijn door Dr. Kruyt en de middelste door zijn Vrouw, dan ziet men dat elk van de schrijvers zijn speciaal terrein bewerkt heeft. Later zal blijken, waarom het huwelijk van dezen Possoër „Moeder" Kruyt zoo na aan het hart ging.

Pentjali's leven gaat tegenwoordig volgens een vaste lijn, aanvankelijk was het een roman vol afwisseling, welke afwisseling niet altijd even aangenaam was. Drièmaal is hij „in andermans handen gevallen", gelukkig voor hem in de goede volgorde en wel van slecht over iets minder slecht naar zeer goed. Hoe het toeval een rol kan spelen in iemands leven, heeft onze Pentjali ondervonden.

Pentjali's vader was dorpshoofd van een klein dorpje, en omdat hij een grooter dorp niet geholpen had in den strijd tegen een anderen stam, overvielen de nietbijgesprongenen de kleine nederzetting, bij welke gelegenheid de toen nog zeer jonge Pentjali zijn moeder het hoofd zag afslaan en zijn jonger broertje doorsteken. Zijn vader ontkwam, doch hijzelf werd krijgsgevangene gemaakt en niet gedood, omdat hij gedurende den overval niet had gehuild en dus als flink en dapper werd beschouwd. Zoo verloor de vrijgeboren jongen op 4 à 5 jarigen leeftijd zijn vrijheid aan eigen stamgenooten, die hem reeds dadelijk daarna verkochten aan een hoofd, dat zich in het Parigische gevestigd had. Deze man geraakte in schulden en wendde zich tot Albert Kruyt met

het verzoek hem 30 rijksdaalders te willen leenen, waarvoor hij dan het kind Pentjali in pand zou geven. De familie Kruyt ging hierop in, doch eenmaal in hun familiekring opgenomen was het deze onmogelijk de aardige jongen, na inlossing der schuld, weder naar het liefdelooze milieu, waar hij slechts beschouwd werd als „bezit" terug te laten keeren. Toen hielp nogmaals een gelukkig toeval, want inplaats van schuld te komen aflossen, kwam de leener verzoeken nog meer op zijn „pand" te mogen opnemen. Dit werd hem toegezegd, mits hij geheel en al afstand van Pentjali zou doen. Na oorspronkelijke weigering ging de „eigenaar" hierop in en zoo had de familie Kruyt zich dus een kleine Possoër gekocht. De vrees, dat men Pentjali als **slaaf** zou blijven beschouwen, werd gelukkig weggenomen, daar volgens de hoofden de jongen als vrijgeborene slechts dan slaaf was, als de familie Kruyt zulks wenschte. Dat Pentjali dadelijk vrij verklaard werd, behoeft geen betoog.

Langs dezen romantischen weg werd „de kleine jongen, die niet huilde", het pleegkind van de familie Kruyt en speelkameraad van hun zoontje.

Om hem niet te vervreemden van zijn vader, familie en volk liet men hem telkens voor eenigen tijd in eigen omgeving. Van de allereerste keer, dat dit plaats had, vertelt de nieuwe „Vader", echt op zijn manier:

„De een verklaarde zich voor een neef of oom, de ander voor een tante of nicht; de tantes trokken Pentjali naar zich toe, streelden zijn hoofd en drukten hare oude gerimpelde neuzen tegen zijn wangen en vertelden hem, hoe ze aan hem verwant waren, dat zij zijn moeder zoo goed gekend hadden en dergelijks meer. Eerlijkheidshalve moet ik u vertellen, dat deze bezoeken mij geen windeieren legden, want iedere oom en iedere tante bracht wat voor Pentjali mee: een pakje rijst, een visch, een paling en dergelijke, waarvan natuurlijk ons geheele gezelschap profiteerde.

Dat de kern van Pentjali goed was, blijkt wel hieruit, dat hij vriendelijk bleef tegen zijn eenvoudige familieleden, hetgeen zijn echte vader eens deed zeggen: „Pentjali is een aanzienlijk man geworden, maar hij heeft toch uit één mandje

met mij samen rijst gegeten".

De houding van de familie Kruyt tegenover hun aangenomen zoon is het zendingswerk ten goede gekomen, omdat het een **daad** was in de lijn van het Evangelie.

Men ziet dat onze Pentjali dus ten slotte gevallen was in de allerbeste handen, waarin hij terecht had kunnen komen. Hij leerde Hollandsch en maakte in 1904 een reis mede naar Borneo en Java, waar hij werd gedoopt. Het jaar daarop ging hij naar de kweekschool te Tomohon (Minahassa), waar hij 4 jaar bleef, goed aanpakte en in **October 1909** kwam de pleegzoon van de oude familie Kruyt terug in zijn geboorteland, als de **eerste Evangeliepredikér-Onderwijzer van en onder het eigen volk.**

Pentjali's geboortedatum is natuurlijk onbekend, maar op den dag van zijn opnemen in de familie Kruyt — 1 October 1894 — nam deze aan, dat hij zijn zesden verjaardag vierde. Voorwaar een gelukkige.

De ouderdom van Inlanders is in den regel niet bekend en lastig te schatten. Op mijn vraag aan een van mijn spiegelaars, antwoordde deze, dat hij geboren was in het jaar, dat de Kraketau uitbarstte (1883) en mijn kok Sèlé benaderde zijn leeftijd door de mededeeling, dat toen de Kompenie op Celebes kwam **„saja belong pakai tjelana", droeg ik nog geen broek,** m.a.w. liep ik nog als katjong naakt rond.

Doch nu Pentjali eerst even laten trouwen, waarbij Moeder Kruyt naar voren treedt. Echt vrouwelijk wordt natuurlijk medegedeeld, hoe het „aangeraakt" is. Pentjali had den nieuwen weg gevolgd van een aanzoek per brief aan zijn uitverkorene persoonlijk, doch Vader Kruyt moest er op af om met de Ouders te spreken. Men beseffe vooral goed de groote ommekeer van het uithuwelijken van een dochter **buiten hàarzelve om,** tot het onderling het al eens zijn **buiten de oùders om.**

Pentjali's oog was gevallen op **Naka,** de jongste dochter van het echtpaar **Papa i Woente** en **Ine i Maseka,** de eerste Christenen, waarvan ik reeds vertelde. Wat zullen de pleegouders om deze keuze verblijd zijn geweest, een keuze reeds gedaan, met daarop gunstig antwoord van de andere „heltt", toen ze hun bekend werd.

Doch de aanstaande schoonmama hapte niet dadelijk toe, schoonpapa's blijken dus ook hier gemakkelijker te zijn. Volgens de bestaande adat moest de man bij de ouders van de vrouw komen inwonen, iets waarvan in dit geval geen sprake kon zijn, daar Pentjali aan zijn standplaats gebonden was en daar voor het werk niet gemist kon worden. Haar dochter laten gaan en dan zoo ver, dat nooit, zei **Ine i Maseka.** Volgens de adat was zij in haar recht en haar jongste dochter was haar oogappel. Zonder toestemming moest Kruyt vertrekken, doch na eenige dagen, kwamen Naka's ouders bij hem. De strijd was gestreden, het offer door de moeder gebracht, het offer aan het nieuwe geloof, dat zij nu aanhing en tevens het zich voegen naar den nieuwen tijd. Ook hierin gaf zij dus een voorbeeld, hoe zwaar het een en ander haar natuurlijk ook viel. Dit bleek o.a. toen haar man eens aan Kruyt vroeg, hoelang het nog duurde voor het huwelijk zou plaats vinden, waarvan de datum reeds definitief was bepaald.

„Och wat, barstte Ine i Maseka los, zou ik niet weten hoeveel nachten er nog verloopen moeten? Trek ik niet iederen morgen een van het aantal nachten af? Maar ik wil het niet zeggen, of er over spreken, want dan kan ik het niet uithouden van weemoed".

Het gebrachte offer viel zwaar, maar des te meer waarde had het.

Na de huwelijksvoltrekking, waarbij in beide „Moeders" zeer veel omging, bracht na eenigen tijd Ine i Maseka zelf haar dochter naar Tentena, redeneerend: „Wanneer ik haar te Tentena laat, zal ik het gevoel hebben, dat ik haar vrijwillig heb afgestaan, maar wanneer ze van hier van mij weggaat, zou ik het gevoel hebben, alsof men mijne dochter tegen mijn zin van mij weghaalde".

(Hé, hé, wat denkt en voelt me daar die „onbeschaafde" vrouw uit dat onbekende Midden-Celebes teer en zuiver menschelijk! Hadden veel van mijn ontwikkelde lezers en lezeressen dat gedacht en verwacht? H.).

Nu we dus weten wie Pentjali en zijn vrouw Naka zijn, moge hier tot slot volgen de overgang van den onderwijzervoorganger in gouvernementsdienst als Inlandsch bestuurs-

ambtenaar en wel als Witi-Mokole, d.i. distriktshoofd van Tentena. Een en ander ontleen ik aan de derde brief, hierboven genoemd.

„Overigens hebben wij weinig melding van hem (Pentjali) gemaakt in onze Brieven, omdat hij niet in mijn ressort werkte. Maar hij is steeds een groote zegen geweest voor zijn volk, dat hij nu vijftien jaar als onderwijzer-voorganger heeft gediend. Zijn invloed was heel groot, ook op de jonge onderwijzers, die langzamerhand in de dorpen om Tentena heen een plaats vonden.

Ook zijn vrouw deed geheel mede in het werk.

„Terwijl we nog met verlof in Holland waren, kregen we bericht, dat de Bestuursambtenaar te Poso het oog had laten vallen op Pentjali om hem als distriktshoofd aan te stellen, met de bedoeling, dat hij later het geheele landschap Poso onder zijn bestuur zou krijgen. Met de benoeming zou echter worden gewacht tot wij terug waren gekeerd.

Ik verbaasde me over dat bericht. Niet, dat ik Pentjali niet geschikt zou achten om zijn volk als bestuurder te leiden; integendeel, als kleine jongen al openbaarde hij een organiseerend, leidend talent, hij was altijd de aanvoerder van zijn kameraden. Als voorganger wist hij de menschen met tact te leiden; hij dacht vooruit en zette de dingen goed in elkaar, zoodat alles op tijd en met orde geschiedde. De keuze van den Controleur achtte ik dus een heel goede te zijn. Maar op alle zendingsvelden wordt het zendingswerk vaak met zeker wantrouwen door de Bestuursambtenaren gadegeslagen om reden van den invloed, dien de zendelingen veelal op het volk hebben. Dikwijls is de ambtenaar naijverig op dien invloed, en hij begint in den Zendeling vaak een mededinger naar de macht te zien, in plaats van iemand, die met hem mede wil werken om het volk op te voeden. We hebben in Poso dan ook wel Controleurs gehad, die alles vermeden, wat van de zijde van de Zending kwam. Om deze reden was het, dat ik me over deze benoeming verbaasde. Maar ik verheugde er mij ook in, want ofschoon wij Pentjali noode missen in den evangeliearbeid, zoo meen ik te mogen verwachten, dat hij met Gods hulp een goed en

rechtvaardig bestuurder van zijn volk zal zijn".

„Tot nu toe zijn de Hoofden nog met een enkele uitzondering menschen uit den ouden tijd, die leven in de gedachtenwereld van vroeger, en die weinig begrijpen van het streven van het Europeesch Bestuur om de menschen op te voeden".

Kruyt, de vorscher en kenner van wat er in het volk omging en -gaat, vertelt dan uitvoerig wat het zeggen wil hoofd te zijn in deze nog in staat van overgang verkeerende maatschappij. Leerrijk, ja onmisbaar is de kennis van den inhoud van dezen „Brief" voor de Bestuursambtenaren, geroepen het bestuur in Midden-Celebes uit te oefenen. Hoevelen zouden dien inhoud kennen ?

En dan volgt tot besluit:

„Wanneer Gij deze mededeelingen hebt gevolgd, zal het u duidelijk zijn wat het beteekent, dat er nu hoofden zijn, die buiten het oude milieu van de gemeenschap opgevoed zijn. Ze voelen de oude maatschappij nog aan, maar ze zijn toch vervuld van nieuwe gedachten, ze hebben de lust om het volk vooruit te brengen. Het tegenwoordig landschapshoofd Talasa is zeker een van de beste vertegenwoordigers van het oude type; hij is doorkneed in het gewoonterecht; hij heeft zijn populariteit voor een deel te danken aan de omstandigheid, dat hij langs een echt Toradjaschen gedachtengang de schuldigen weet te overtuigen van hun schuld, wat geen gemakkelijke taak is. Maar Talasa is niet in staat om de menschen nieuwe begrippen bij te brengen; hij staat nog met beide voeten in het oude régime. In zaken van heksenprocessen, slavenkwesties en dergelijke zal zijn optreden steeds weifelend zijn, omdat hij het in den grond van zijn hart met de schuldigen eens is. Maar op den duur zou hij het nieuwe geslacht, dat opgroeit, niet bevredigen, omdat dit door het Christendom en de school in een anderen gedachtengang is ingevoerd. Daarom begroeten we met blijde hoop dit nieuwe tijdperk, en we verheugen er ons in, dat een man als Pentjali dit zal inleiden".

Als men te Tentena den man ontmoet, waarvan men

nu de geschiedenis heeft leeren kennen en hij nadert u beleefd, keurig in vormen en woorden, bescheiden, maar menschwaardig, dan kan het niet anders of gij moet iets voor dien man voelen.

Dagelijks kwam Pentjali bij me oploopen, soms meerdere malen. Samen met de beide zendelingen, deelde hij mijn rimboepotje door Sèlé bereid en ik bemerkte, dat het komen bij mij hem goed deed. Want ook deze Inlandsche bestuursambtenaar, in wien men „een stuk zending" haatte, had zijn strijd te voeren. Hij uitte zich in veel opzichten, hetgeen een blijk van vertrouwen was en ik gaf hem raad naar eerlijke overtuiging. Deze man ging gebukt onder de behandeling in die tijden ondervonden, hij, die werd gekwalificeerd als door zijn zendingsopvoeding **hoogmoedig** te zijn gemaakt, doch slechts niet gelaten kon verdragen zijn **kleineering als mensch.** Daarvoor was hij door zijn pleegouders anders, ja juist als gelijkwaardig mensch opgevoed en wie den ouden pionier kent, den man met op wetenschappelijk gebied een wereldnaam en daàrbij zijn eenvoud en bescheidenheid, die is al een heel slecht kenner, die beweert, dat zoo iemand een ander zal opvoeden tot hoogmoed. Wèl tot eigenwaarde, welke eigenschap, getoond door den mindere aan zijn de grenzen van welvoegelijkheid en macht te buiten gaand meerdere, maar al te vaak als hoogmoed, koppigheid en brutaliteit gekwalificeerd wordt. Zwaar moet het dezen van jongsafaan godsdienstig opgevoeden man gevallen zijn, in het openbaar onheusch bejegend te zijn geworden en zwaar zal zijn inwendigen strijd zijn geweest. Ook Pentjali heeft op bestuursgebied leiding noodig en waar het in Midden-Celebes aan volgens den nieuwen tijd opgeleide personen om de leiding van hun volk te nemen, nog zoo goed als geheel ontbreekt, is het onbegrijpelijk en meer dan ontactvol, dat men den eersteling, die dezen weg nog wel op verzoek van het gouvernement zelf volgt, niet steunt *) met raad en daad, doch hem zijn werkkring tot een haast ondraagbare maakt. Was het niet het beroep, dat Pentjali had

*) (gelukkig nu „steunde" H.)

gedaan op zijn kamponghoofden om hem niet in den steek te laten, dan zouden zoo goed als alle kampongs „onthoofd" zijn geweest. Want ook de animo om in den tegenwoordigen tijd kamponghoofd, lees duivelstoejager te zijn, in Midden-Celebes, heeft men zeer grondig weten te fnuiken.

Moge het PENTJALI SIGILIPOE, het distriktshoofd van Tentena, gegeven zijn onder voor hem gelukkige omstandigheden nog veel voor zijn land en volk te kunnen doen. Want in de naaste toekomst heeft dat volk flinke leiders en voorgangers zeer van noode. En moge eindelijk een deel van het Europeesch B. B. eens gaan inzien, dat het Inlandsch B. B. niet hun onmondige ondergeschikte is, doch hun raadsman en menschwaardig mede-ambtenaar, al is het dan ook ingedeeld in een lagere schaal. Naar buiten houde men in ieder geval ook het prestige van de Inlandsche ambtenaren hoog, en men verwijdere hen niet van zich. Want zonder een gerespecteerd en tevreden korps Inlandsche Bestuursambtenaren is Indië reddeloos verloren, daar zonder hen het Europeesch Bestuur volkomen los staat van de bevolking, Dokter- en Meestertitels ten spijt.

BESTUUR en ZENDING

Gedurende mijn jarenlang tourneeleven heb ik drie zendingsgebieden leeren kennen, n.l. de Bataklanden, waar de Rijnsche Zending arbeidt, de Minahassa, nu onder de ambtenaren-hulppredikers en tenslotte Midden-Celebes, het werkterrein van het Nederlandsch Zendeling Genootschap (Rotterdam).

Mijn allereerste aanraking met de zending had plaats in 1912 in de Bataklanden en hoewel de indruk oorspronkelijk sympathiek en verre van minder gunstig was, veranderde gedurende mijn vele herhaalde en langdurige tochten deze in bepaald onsympathieken zin. Haar werk als wèrk vond ik mooi en zag er de goede gevolgen van voor het Batakvolk, hetwelk zeer veel aan die Rijnsche zending te danken heeft. Doch het „dwingt ze om in te gaan" van tèveel op zieltjes beluste zendelingen, stuitte me en toen ik dan ook zag, hoe het Permalimvolk bepaald lastig gevallen werd, omdat het weigerde tot het Christendom over te gaan, toentertijde tevreden was met zijn eigen geloof en, mij bovendien om hulp kwam vragen, publiceerde ik mijn ervaringen in de Deli Courant met het succes, dat na een serieus onderzoek van regeeringswege bleek, dat mijn publicaties de zuivere toestanden weergaven. Dit feit verschafte mij den naam van anti-zendingsman, gegeven van de zijde van in hun vaart gestuitte dwepers, doch overigens volkomen ongemotiveerd.

Behalve dat forceeren nam ik waar een oneerlijke bevoorrechting en bescherming van den Christen-Inlander boven den Heiden op allerlei gebied, het aankweeken van een zich meer voelen met als gevolg minachting voor andersdenkenden, het uitspelen van het Christenzijn — zich o.a. uitende in het zich bij mij komen melden voor werk met als eerste ongevraagde aanbeveling: „Ik ben een Christen", hetgeen bij mij altijd een eenigszins onpasselijk gevoel opwekte, met natuurlijk een negatieve uitwerking — en tot slot een zondigen van zen-

dingsmannen tegen het bekende en zoo verstandige : **Schoenmaker blijf bij je leest.** Ze mengden zich of probeerden dit althans, in bestuurszaken.

Later in de Minahassa van 1915 tot 1925 ontmoette ik een ander soort zending, waaraan het Minahassische volk veel, ja bijna alles te danken heeft, en wel zijn zeer snellen groei tot het eerst ontwikkeld ras in den archipel met alle voordeelen daaraan gedurende vele tientallen van jaren verbonden. Ook hier moest ik helaas wel constateeren het meerderwaardigheidsgevoel van den Christen boven den andersdenkende op lang niet altijd sympathieke en zelfs verre van Christelijke wijze. Toen het gouvernement m.i. de fout beging, de gelijktijdige verkondiging van beide Christengeloven onder een en hetzelfde volk toe te laten, daalde het peil van het geheele Christendom, deden zich in den loop der tijden weerzinwekkende, omlaaghalende gevallen voor, welke een ieder had kunnen voorzien. Door de toen ontstane geloofsstrijd en concurrentie (een grof woord in verband met deze teere zaak) tusschen Protestanten en Missie onder het Minahassische volk, was een reden tot onderlinge verdeeldheid temeer geschapen.

Het derde zendingsgebied is het Land van Kruyt en dadelijk kan ik eerlijk getuigen: dit is het mij meest sympathieke, waarmede ik kennis mocht maken. Het zal wel van zeer grooten invloed zijn geweest, dat hier aan het hoofd van den beginne afaan een man heeft gestaan van hooge innerlijke eigenschappen met daarbij een niet minder hooge ontwikkeling, nederig en wars van alle persoonlijke eerzucht, iemand met een nuchteren kijk op het leven — niet het theoretische, doch het volle leven met al zijn onvolkomenheden —, een man met respekt voor een anders opvattingen en overtuiging, welke hij niet bij voorbaat vèroordeelt, doch ze toetst en ernstig onderzoekt, alvorens ze te bèoordeelen. Deze leiding, dit voorbeeld heeft op den geheelen arbeid en op het volk een stempel gedrukt, tot heil van dat volk. Hier geen abnormale, te vlugge opheffing met als natuurlijk gevolg individueele slachtoffers en maatschappelijke ontwrichting. Hier geen minachting voor veld- en handenarbeid,

doch een zooveel mogelijk laten in eigen sfeer. Hier komt men den Christen-goeroe, die 's morgens les geeft en des Zondags voorgaat in de kerk, 's avonds tegen, druipnat en onder den modder huiswaarts keerende van zijn door hemzelven bewerkte sawah. Ook dus van deze categorie van ondervoorgangers een schitterend voorbeeld voor den kleinen man.

Het is in deze eenvoudige omgeving, dat ik mijn vertrouwen in de waarde van het geloof terug mocht vinden, want in de beschaafde maatschappij kan men niet anders dan daaraan twijfelen. Het is hier dat de Europeesche Christen zich niet behoeft te schamen voor zijn geloof, want het is hier, dat de leer niet enkel naar het woord, doch ook met de daad wordt verkondigd en toegepast.

Om den niet-ingewijde een idee te geven van de toestanden en verhoudingen in een zendingsstreek, laat ik hier nu volgen, wat ik daarvan gedurende mijn verblijf in die omgeving persoonlijk waarnam, indrukken, opgedaan zonder eenig bevooroordeeld standpunt noch tegenover het B. B. noch tegenover de Zending. Want ik wil het hier **uitdrukkelijk** verklaren, dat ik voor beiden niets anders dan bewondering en eerbied kan hebben. Beiden hebben daar buiten, ongezien voor de overige wereld, mooi en opofferend werk tot stand gebracht, meerdere malen ten koste van het eigen gezinsleven, tot heil van eenvoudige, hulpbehoevende wezens.

Op de Buitengewesten, waar in hoofdzaak de zending haar pionierswerk verricht, oorspronkelijk onder primitieve volkeren, was bij haar komst aldaar van een eigenlijk Europeesch bestuur vrijwel nergens nog sprake, van een directe bestuursbemoeienis althans in het geheel niet. Een sporadisch bezoek van een fanatiek B. B. man was al het meeste, dat de eigenlijke bevolking van onze aanwezigheid bemerkte. Geheel anders was het 't geval met de zendelingen. Dat waren geen schepen, die voorbij gingen, doch het waren blijvers, die, zonder iets te eischen, aanraking en nauweren omgang met de menschen zochten, moeite deden om hun taal te leeren kennen en hun gewoonten.

Was het wonder dat de menschen deze blanken langzaam aan als hun leiders gingen beschouwen, als de vertegen-

woordigers van die Kompenie, waarvan ze zoo bij geruchte wel dikwijls gehoord hadden, doch nog nooit veel van nabij gemerkt?

Toen kwam de periode Van Heutsz met het onder direct bestuur brengen van de eilanden buiten Java, de periode, waarin de grondslag tot een samenhoorend geheel werd gelegd, en op welken grondslag de Indonesische nationalisten nu verder willen bouwen, zonder ridderlijk te willen of durven erkennen de groote verdiensten, ook, ja vooral voor hen, van den grondlegger van die eenheid.

Lang voordat het Gouvernement tot bovengenoemde directe bemoeienis over ging, werkten in Midden-Celebes reeds de heeren Kruyt en Adriani niet te vergeten, eendrachtelijk met hunne echtgenooten. Ze leerden land, volk en taal kennen, zagen dat volk nog in al zijn barbaarschheid, een barbaarschheid meer berustend op ideeën van noodzaak voor de zielerust van de gestorvenen, dan op wreedheid. Door voorbeeld en prediking, door woord en daad, trachtten zij de zeden te verzachten, hun gezag d.i. hun persoonlijk overwicht, vestigden zij na jaren volhouden en geduld. Het geloof werd den menschen niet opgedrongen, niet eerst gebracht in theorie, doch praktisch toegepast in het dagelijksch leven, de bekeering, de belijdenis zou later vanzelf wel komen. Er werd enkel voorloopig zuivere, mooie voorbereidende arbeid verricht.

Dat ik hier als het ware vanzelf de ontwikkelingslijn in Midden-Celebes volg, komt, omdat het werk daar nog van zoo jongen datum is en alles nog voor iemand, die daar de moeite voor wil doen, terug te vinden is. De beide andere gebieden, waar het oorspronkelijk werk reeds meer dan een eeuw achter ons ligt en die deze streek in maatschappelijke ontwikkeling dan ook verre en verre vooruit zijn, bieden dien kijk op de ontwikkelingsgeschiedenis niet meer, terwijl ook door de veel heftiger beroering ervan met het Westen, zoovele andere invloeden hebben gewerkt, dat van een zuiver eigen karakter geen sprake meer is. Het vrijwel nog onberoerde Midden-Celebes heeft zich zuiver ontwikkeld onder den invloed van zending en bestuur alleen, is een onvermengde Inlandsche maatschappij gebleven, zonder Europeesche centra

noch cultuurgebieden. En het is voor het volk te hopen, dat dit nog lange jaren het geval moge zijn, tot het zich heeft kunnen vormen tot een op eigen beenen staan kunnende gemeenschap, welke zich weet te handhaven.

Van het pionierswerk verricht door de zending heeft het Gouvernement kunnen profiteeren, want op enkele uitzonderingen na, heeft de invoering van ons direct bestuur geen of zeer weinig tegenstand ondervonden, ja, was het de zending, die het noodeloos verzet, zonder eenige kans op succes, hielp voorkomen.

Van toen af traden er twee machten op, de zending, wier gezag berustte op ervaring, overreding en geduld en daarnaast — of beter daarboven — het wettig B. B. gezag, zonder plaatselijke ervaring en daarom veelal en grootendeels berustend op het bevelsysteem in pas onderworpen gebied.

Nu is het een algemeen waarneembaar verschijnsel, dat zending niet erg in de „geur" staat bij den kolonialen Hollander. Zulks berust op het feit, dat het overgroote deel der Hollanders niet aan godsdienst „doet", meer denkt aan het materieele dan aan het geestelijke, de zending werkzaam is in gebieden, waar heel weinig Europeanen komen, vooral in streken als Midden-Celebes (de andere gebieden zijn reeds in het groote verkeer opgenomen, doch worden meer met een toeristenoog dan van een dieper ernstiger standpunt bekeken) zoodat hun werk onbekend blijft, en dat de enkele gevallen, waarin van zendingszijde onoordeelkundig wordt opgetreden wel worden bekend gemaakt en gretig worden uitgebuit. Ook het vaak „steile" standpunt, hetwelk zendelingen individueel innamen en nog innemen, doet kwaad, zooals bijvoorbeeld het geheel onderdrukken van vroolijkheid, hetwelk niet te verwarren is met het gemotiveerd optreden tegen het onzinnig feesten ver boven de krachten, iets wat vooral in de Minahassa een ware volkskanker mag worden genoemd. Door zulk een tè regelend optreden ondermijnt de zending haar eigen invloed en prestige, vooral daar, waar zij te weinig rekening houdt met de veranderde tijdgeest en het zelfstandiger worden van haar pupillen. En in de Minahassa èn in de Bataklanden toonen zich hiervan de gevolgen reeds

naar buiten. En Minahassers èn Batakkers hebben zeer veel aan de zendingsmannen te danken, het zou dus zeer jammer zijn, wanneer het tusschen zending en bevolking tot een breuk kwam. De zending mag er niet bang voor wezen, dat het gekerstende volk een groot deel der leiding overneemt, doch dit volk overschatte zich niet — het groote gevaar aan Inlandschen kant bij het thans opkomend geslacht — en vooràl, het toone zich niet ondankbaar.

De grootste grief van het Bestuur tegen de zending is haar bemoeizucht, duidelijker, het zich bewegen van de zending op bestuursgebied. Persoonlijk heb ik deze **zendingsfout** — want is het zonder meer een fout — waargenomen. En er me meer dan alleen maar aan geërgerd. Voor de controleurs was het in een zendingsstreek vaak geen dienen. Namen en feiten zou ik kunnen noemen, waaruit dit onomstootelijk zou blijken, doch laat ik me bepalen tot de mededeeling, waarmee ik voldoende de grief van bestuurszijde erken.

Daar in de zendingsstreken ook de eerste scholen hun invloed op het volk deden uitkomen en de zelf in Indië hard aanpakkende Europeaan ondervond, dat als eerste resultaat van dit onderwijs er onder de jonge Christenen een hartgrondige afkeer voor hun vroegeren handenarbeid ontstond, verbeterde dit hun stemming ten opzichte van de zending nu niet bepaald. Dat dit verwijt, speciaal aan de zendingsopvoeding, onbillijk was, zou later blijken, toen de door de scholen afgeleverde Mohammedaan dezelfde neiging vertoonde.

Doch ook de B. B. man daarbuiten was meer dan eens een gevoeligheidje en voor een jongen man, met aanleg òm zich te voelen is de positie van bestuurder een zeer gevaarlijke. Van zijn Inlandsche ondergeschikten had hij altijd gelijk, niet omdat ze zulks vonden, maar ten eerste was tegenspreken onbeleefd, hetgeen een Inlander nu eenmaal niet is; ten tweede leerde de ervaring, opgedaan door enkele stoutmoedigen — hetgeen de anderen maar al te goed in de gaten hadden —, dat het niet altijd raadzaam was en ten derde waren de Inlandsche ondergeschikten door de vele bestuurswisselingen, gepaard gaande met bijna even zoovele veranderlijke bestuursinzichten, gedwongen verworden tot een ras van

willoos meedraaiende weerhanen, zonder eigen meening noch veel resteerende interesse, dat zich richtte naar den momenteel heerschenden wind. Zij toch moesten ook leven, hadden veelal een gezin.

Zoo kon het niet anders dan dat er onder de jonge ambtenaren kleine despootjes gevormd werden, onbeperkte alleenheerschers, die zichzelf langzamerhand inbeeldden, dat zij het inderdaad alleen wisten. Verder voelden zij zich dan nog Europeaan, die het natuurlijk beter wist dan een Inlander, al kwam zoo iemand dan ook zoo voor het allereerst hier kijken. Zijn Leidsche diploma maakte hem geschikt voor bestuurder van den Inlander van Sabang tot Merauke.

Bovendien bestond er vroeger nog een straf voor B. B. mannen en wel werden zij, die wat op hun kerfstok hadden naar buiten „weggewerkt", m.a.w. werden in primitieve streken zoo goed als zelfstandig en ongecontroleerd aan hun lot overgelaten. Waarmede dan de bewuste persoon gestraft was, doch de betrokken bevolking niet minder. En dat in tijden, toen het post- en telegraaf- en personenverkeer naar en op de buitengewesten nog zoogoed als niet bestond.

Na hier dus eerst even te hebben geschetst welke soorten van zendelingen en B. B. ambtenaren met elkander in dezelfde omgeving in aanraking kunnen komen — hetgeen noodig was om de latere conflicten tusschen beide te kunnen begrijpen — keeren we terug naar den tijd, dat door het systeem Van Heutsz ons direct bestuur een aanvang ging nemen.

De zendeling tot dusver door de bevolking beschouwd als hoogste raadgever en machthebber, wordt nu plotseling op de tweede plaats gezet door de verschijning van den B. B. man. Het regent nieuwigheden, onbegrijpelijk voor de nog steeds volgens hun eigen denken levende bevolking. En lang niet alle nieuwigheden vallen in goede aarde, vooral niet de heerendiensten en de transportdiensten, het niet meer naar hartelust mogen rondzwerven en nog vele hun vroegere vrijheid maar al te zeer beperkende bepalingen. Hun hoofden komen er leelijk tusschen te zitten, want deze hoofden zijn geen machtshoofden, doch slechts door de families gekozen vertegenwoordigers, rappe zaakbepleiters en woordvoerders. De

wil gaat uit van de menschen en niet van het hoofd. De onder het volk levende zendelingen bemerken de gisting en begrijpen die, doch al spoedig blijkt het, dat van zendingskant geen hulp te verwachten is. Met de bevelen van het gouvernement heeft zij zich nu eenmaal niet ongevraagd te bemoeien. En hoe graag zouden zij dat in dit geval niet willen doen! Niemand toch zal kunnen tegenspreken, dat mannen als Kruyt, Adriani en hun medewerkers niet beter op de hoogte waren en nog zijn van land en volk, dan de steeds, de taal niet sprekende, wisselende bestuursmannen. Ware het dan niet logisch te profiteeren van de kennis van deze blijvers, met hen samen te werken, niet alleen slechts heel in het begin, toen men door volkomen onbekendheid in angst verkeerde, wat eventueel zou kunnen gebeuren, om later, toen bleek dat van verder gevaar geen sprake meer kon zijn van houding te veranderen, doch bij voortduring? Want uit moreel en billijkheidsoogpunt beschouwd heeft de zending zich een recht verdiend op mede**spréken** — let wel **geen** mede**besturen,** — tot welk medespreken in den vorm van haar gevraagd schriftelijk dan wel mondeling advies, haar de gelegenheid moet worden geboden. Zij weet, waarvoor de bevolking reeds rijp is, waarvoor nog niet; hetgeen tot verzet zal voeren; ook hòe zulk een verzet te voorkomen, door niet ruw tegen de bestaande adat in te gaan. De eindbeslissing blijft uit den aard der zaak toch immers altijd bij den bestuursman.

Is raadgeven aan in twijfel verkeerende personen zonder meer te betitelen als zich met bestuurszaken bemoeien? En gaat de redeneering van den B. B.ër: „Ze kunnen zich immers tot mij wenden, ik ben de persoon", wel op? Hem moet bekend zijn de groote angst van zulke eenvoudige lieden voor het bestuur, vooral in den aanvang, evenzoogoed als de groote kloof, welke er ligt tusschen hemzelf en het volk. Hij is het, die de angst moet wegnemen door zijn tegemoettreden, ook is hij het, die de kloof dient over te gaan naar het volk toe. Tusschen zendeling en de menschen bestaat er kloof noch angst, is de weg geëffend, staat de deur, zoowel als het oog. oor en hart open.

Is het bijvoorbeeld niet vanzelfsprekend, dat een hoofd,

leerling van een der zendelingen, door dezen tot zich genomen en opgevoed, dus als mensch goed opgevoed, wanneer hij door een kort aangebonden B. B. ambtenaar wordt „uitgefoeterd", om raad loopt, hoe nù te doen, wàt eigenlijk z'n fout is, naar z'n biechtvader, den zendeling, tegenover wien hij zich ongestraft heeft leeren te durven en mogen uitspreken? Want is dan niet vaak het optreden van den bestuursman volkomen in strijd met het geduldige, verdraagzame, verzoeningsgezinde den menschen geleerd door hun voorgangers? Doch de zendeling hoede er zich voor, dat hij voor zijn leerling en beschermeling — den Christen-Inlander — voordeelen verwacht of eischt boven den Mohammedaan of Heiden. Voor de wet, d.i.: voor het bestuur, zijn allen gelijk. Deze verkeerde verwachting veroorzaakt een te voorziene teleurstelling en is dikwijls een van de redenen van oneenigheid tusschen zending en bestuur en dan is dit laatste volkomen in zijn recht en de zending er naast.

Het B. B. heeft zich aan te passen aan de streek, waar het tewerkgesteld wordt, doet zich, als het er op aankomt, respekteeren als nummer één, maar dient rekening te houden met de in die streek sinds jaren bestaande toestanden. De zendeling mag het prestige van het bestuur nimmer ondermijnen, doch het omgekeerde mag evenmin plaats hebben. De Regeering plaatse geen vooropgezet anti-zendingsman, noch een tè fel geloovige, van welke richting ook, in een zendingscentrum. Tè groote sympathie, tèveel meegaan kan voeren tot aan den leiband loopen, hetgeen even zoo zeker tot verkeerde resultaten en onbillijkheden zou voeren als antigevoelens of onverschilligheid.

Vooral voor de buitenwereld blijve het B. B. steeds nummer één, doch de zending geve men de plaats, waarop zij krachtens haar verdiensten recht heeft. Dit tot respekt voor ons ras en uit eerbied voor het geloof.

Voor me heb ik liggen een lijstje van Briefnummers met de pagina's er bij, allen door mij gedurende het doorwerken aangemerkt, als handelende over de kwestie Bestuur — Zending. Sterk is de verleiding een groot aantal aanhalingen te doen, maar toch wil ik volstaan met uit Brief 66 het volgen-

de naar voren te brengen:

„Wat kon men (de Toradja's) vroeger gezellig heele avonden bij elkaar zitten om een zaak te bespreken; ieder stelde daarin belang. Er waren ook wel moeilijke oogenblikken, wanneer men onrechtvaardig beboet was, en men den moed niet had om den beboeter zijn eisch te ontzeggen. Dan voelde men zich onbehagelijk, maar de zaak hield den geest in spanning; men leefde voor iets. En daartegenover stonden zooveel andere dingen, die de opgewektheid er in hielden. Daar hadt ge bijvoorbeeld de groote offerfeesten. Wat een beslommeringen brachten die mede, maar ook wat een voldoening, wanneer alles goed en wel achter den rug was en men van dezen en genen vernam, dat het feest geslaagd was. Dat was leven, zich bewegen in een sfeer, waarin men zich thuis voelde.

En nu (met de komst van het gouvernement n.l. H.) werd alles anders. Men besliste niet zelf over zijn lot, en dat van de dorpsgenooten, maar dat deed een andere macht. Men boomde niet meer over wat gedaan moest worden, maar hun werd alleen de last overgebracht: Morgen doet ge dit, en overmorgen dat. Wat was er nog voor belangwekkends aan zulk een leven, zonder emoties, zonder spanning, zonder voldoening. En begreep men dan nog maar al dit nieuwe, maar er werden dingen verboden, waarin men vroeger geen kwaad zag, en men moest allerlei doen, waarvan men het nut niet besefte. De Toradja heeft niet vele goederen, die hem aan deze aarde binden, en als het dagelijksche leven dan ook zijn belang voor hem verloren heeft, och, dan laat hij zich gaan, en een geringe ongesteldheid is voldoende om de levensvonk uit te blazen.

Wij vragen ons nu af: Wat kunnen wij doen om al die oorzaken, die tot achteruitgang (in zielental H.) van de bevolking leiden, weg te nemen. Om met de laatstgenoemde oorzaak te beginnen: het verlies van belangstelling in het leven, moeten wij Zendelingen al ons best doen om den Toradja's het Christendom te brengen in vormen, die hun eigen zijn, zoodat zij zich zoo spoedig mogelijk thuisvoelen in het Christendom, dat in elk geval een nieuwen godsdienst voor hen

blijft. Zooveel mogelijk moeten wij de verantwoordelijkheid voor den gang van zaken op de menschen zelve leggen, zonder op te houden met leiding te geven. Men gaat dan belangstellen in gemeentelijke en kerkelijke zaken, en deze belangstelling doet het hare om de levenslust aan te wakkeren. **Wat wij op godsdienstig en kerkelijk gebied doen, moet de Bestuursambtenaar in praktijk brengen op Maatschappelijk gebied :** de leiding van de dagelijksche aangelegenheden moet in handen gelaten worden van de menschen zelven, de te nemen maatregelen moeten met hen besproken worden. In dit opzicht werkt de Zendeling krachtig mede door aan de menschen te verklaren, wat het nut is van maatregelen, die men niet begrijpt".

Even moet ik in de reden vallen. Dat klinkt anders dan de methode: **„Ikoet printah"** en **„Toetoep moeloet",** op bestuursgebied klinkt het **kettersch!** In Indië noemt men het zelfs rood en erger.

„Het opgroeiende geslacht, dat de oude toestanden niet gekend heeft, is van zijn geboorte af aan gewend aan den nieuwen staat van zaken. Zij worden niet meer gekweld door heimwee naar hetgeen eens geweest is. En zoo mogen we verwachten, dat langzamerhand de oude levenslust geheel terugkeert, omdat de jongeren belang leeren stellen in wat nu is".

Dokter Kruyt is een onverwoestbaar optimist. Hij neemt maar zoo aan in deze Brief van 1924, dat men zijn methode zal opvolgen, dat de jongeren belang leeren stellen in wat nu is!

Wat zult Gij ontnuchterd zijn, Gij, Vader van dit volk, in de jaren kort nà het schrijven van dien brief met dat optimistische slot.

Aandachtige en vrij van vooroordeelen zijnde Lezer, heb ik teveel gezegd, daar waar ik beweerde, dat deze BRIEVEN een zeer groot nut hebben en waard zijn in ruime, heel ruime kring bekend te worden. Ze werken opvoedend en leerend in vele richtingen, bepalen zich niet tot het geloof alleen, al ligt het goede en rechtvaardige er dan ook overal in. Wat is het hier bovenaangehaalde betoog niet helder, logisch, mee-

voelend en begrijpend. Wilden velen maar naar hem luisteren, men zie vooral toch in hem niet alleen den Protestantschen zendeling, van een „ander" geloof, want een man met zulke ruime opvattingen staat a.h.w. boven zijn eigen geloofsgroep.

Laat elk eerlijk en ernstig Hollander eens over het bovenstaande nadenken en zich daarna afvragen : „Heb ik al eens op deze wijze nagedacht over onze taak als koloniale mogendheid, van dit standpunt uit gezien en gevoeld ?"

Zoo niet, late hij het dan nòg doen, het is zijn eigenbelang tevens.

NAWOORD

„Als straks Dr. Albert Kruyt zijn veertig jarig jubileum viert", schreef ik hiervoor.

Ondertusschen is dit jubileum reeds gepasseerd, ja hebben Zendeling Kruyt en zijne Echtgenoote voorgoed Midden-Celebes verlaten. En ze deden dit laatste vol goeden moed. In Midden-Celebes lacht men weer. Bestuur, zending en bevolking hebben contact gekregen. Op voet van wederzijdsche achting en waardeering is samenwerking ontstaan.

Laat ik dit Nawoord, tevens dit boek, besluiten met het hier aanhalen van hetgeen ik schreef in het geillustreerde Weekblad ACTUEEL WERELDNIEUWS bij het voorgoed repatrieeren van het Echtpaar Kruyt-Moulijn.

Als de mailboot op Priok losgooit, het strijkje het Wilhelmus inzet en de boot zich langzaam van den steiger verwijdert, zijn het in den regel niet de aan den wal achterblijvende uitgeleiders, doch de vertrekkenden, die het min of meer te kwaad krijgen. Dat min of meer is dan afhankelijk van het slechts met verlof gaan of het gaan voorgoed. En dit is begrijpelijk, want men staat dan op een keerpunt, sluit af een periode van soms 25 en meer jaren, de mooiste en krachtigste van het leven, een leven, dat dikwijls moeite en strijd meebracht, doch ook zooveel goeds. En het is op momenten als deze, dat dat goede zich naar voren dringt, dat men voelt wat men achterlaat en gaat verliezen.

Is het afscheid voor ons „gewone" menschen, die een tandraadje vormden in het groote uurwerk, hetwelk wij Hollanders hier in Indië in gang brachten en houden, reeds zwaar, wat te meer moet het zulks zijn voor hen, aan wie het gegeven was, wie het groote voorrecht tebeurt viel, persoonlijk een afgerond zelfstandig geheel van het begin af aan te hebben mogen voorbereiden en opbouwen.

Zoo'n levenswerk achter te laten, wil nog meer zeggen.

Hieraan moest ik denken, toen 24 September j.l. mijn

gedachten onwillekeurig afdwaalden naar Poso, waar op dien datum het Echtpaar Kruyt-Moulijn den grond zou verlaten, waar het ruim veertig jaar geleden voor het eerst voet aan wal had gezet.

Oorspronkelijk aangeduid als **Vader** en **Moeder** door de Toradja's, later door langer verblijf en grijze haren gepromoveerd tot **Grootvader** en **Grootmoeder,** waren zij het menschenpaar, waaraan het oorspronkelijk Heidensche volk, loskomend van zijn oude opvattingen, waaraan het vroeger houvast had, onzeker en zoekend, zich vastklampte, om raad vroeg en waarop het in alles vertrouwde.

Ik behoef er niet bij tegenwoordig te zijn geweest om te kunnen voelen en begrijpen, wat daar in de harten van het Toradja-volk omging, toen het moment van inschepen, daar aan dat eenvoudige strand te Poso, gekomen was en de bekende, zoo beminde figuren voorgoed uit hun midden stonden te verdwijnen. De Inlander heeft zijn gelaatsuitdrukking meer in de macht dan wij Westerlingen, daardoor wordt hij maar al te vaak misbegrepen voor hetgeen in hem omgaat. Men zegt daardoor maar al te dikwijls en al te vlug, dat hij niet aanhankelijk is. Wie hem kennen, weet beter. En hij hecht vooral aan een streng rechtvaardig leider en voorlichter — loeroes dan adil —, die corrigeert, doch daarna weet te vergeven en te vergeten.

Zulke Leiders en Voorlichters waren Dr. Albert C. Kruyt en Zijne Echtgenoote-Helpster Mevrouw Kruyt-Moulijn. Zij lieten zich niet „nemen", waren menschenvrienden en menschenkenners. En het Toradja-volk heeft daar wel bij gevaren. Want goedheid, ontaardend in verkeerde liefde en zwakte, is juist noodlottig voor den op te leiden pupil. Het zichzelve niet stellen op een onfeilbaar standpunt, noch van zijn leerlingen volmaaktheid eischen en verwachten, was reden, dat men zichzelf geen onnoodige teleurstelling bezorgde, maar opbouwde met krachten en materiaal, waarvan men zoo goed mogelijk wist wat men er aan had, welke men niet overschatte. Daardoor werd een naar buiten wel is waar eenvoudig, doch solide geheel opgetrokken en verrees er geen schijngebouw met reclame-gevel zonder onder- noch achterbouw.

Zoo zie ik het werk van het Echtpaar Kruyt-Moulijn daar in het hartje van Celebes.

Hoe voldoening brengend het ook moge zijn, na ingespannen arbeid, een met succes uitgevoerde prachtige en machtige brugconstructie te aanschouwen, overspannend een diep ravijn of verbindend de oevers van een machtigen stroom, toch is het werken met menschenmateriaal warmer, hooger, mooier en..... moeilijker. Want niet elk menschenkind laat zich smeden als ijzer, laat staan in den gewenschten vorm.

Bij het zware afscheid moet het der Oude Familie Kruyt ongetwijfeld tot troost en dankbaarheid hebben gestemd en kracht gegeven, te overdenken, dat Haar het groote voorrecht ten deel is gevallen, geroepen te worden tot zulk een verheven werk van naastenliefde en er zoovele tientallen van jaren aan te hebben mogen voortarbeiden.

Als later de geschiedenis van de Toradja's van Midden-Celebes zal zijn neergeschreven, zal het daarin luiden:

„Het was het HOLLANDSCHE Echtpaar KRUYT-MOULIJN, dat tot onze voorouders kwam en hen uit angst en onwetendheid leidde tot het licht".

Daarom dienen wij andere Hollanders trotsch te zijn op en dankbaar aan dit tweetal rasgenooten, hetwelk onzen naam daar met eere gevestigd heeft, waardoor de herinnering aan ons **brengend** werk in het verre Oosten tot in lengte van jaren zal blijven voortleven.

Hiermede zijn mijn beschouwingen over Midden-Celebes ten einde.

Ik meen echter mijn boek niet te mogen afsluiten zonder de volgende waarschuwing.

Er wordt dikwijls maar al te slecht gelezen en aangehaald. Het aankondigen van minder goede toestanden op bestuursgebied wordt daardoor gelezen als een aanval op het geheele B. B. korps, het op ervaring berustende raadgeven aan eigen landgenooten als raskleineering en rasgezagsondermijning. Zelf lees ik in het geschrevene juist het tegenovergestelde en heb er dat dan ook mede bedoeld.

Tot hier voor wat betreft mijn Hollandsche lezers.

Ik hoop, dat ook vele Indonesiërs — waaronder ik versta de intellectueele Inlanders — mijn boek zullen ter hand nemen. Doch voor één ding wil ik ook hen waarschuwen en wel hiervoor. Men trekke uit het medegedeelde geen generaliseerende gevolgtrekkingen. Ik wees als Hollander op m.i. verkeerde opvattingen en handelingen van eigen landgenooten. Ik deed dat juist, òmdat ik Hollander ben. Hoe graag zou ik op vele bladzijden anders geschreven hebben!

Uit dat verkeerde leidde men nu niet af: „Zie wel, zoo zijn de Hollanders". Neen, hèlaas worden er zulke Hollanders aangetroffen.

Ik kon in mijn boek gelukkig op meer dan een plaats met trots wijzen op het mooie, onbaatzuchtige, geheel vrijwillige werk door eigen rasgenooten, Hollandsche Christenen, gedaan voor Mohammedanen en Heidenen. Voor hen waren en zijn in woord en daad **allen gelijk als mensch.** Zij werken mede aan den opbouw van een toekomstig Indië, hoè dat zich dan ook staatkundig zal vormen en verder ontwikkelen. De Hollandsche **leiding** is Indië tot zegen en voorloopig niet alleen nog noodig, doch onontbeerlijk, de **houding** en **wijze van uiting** van vele Hollanders individueel, zoowel als vereenigd in groepen, dienen zeer veel te veranderen, wil de Hollandsche **leiding** met vrucht werkzaam kunnen zijn. Samenwerking tusschen Hollanders van de Methode Kruyt en de ontwikkelden der Inheemsche maatschappij is de zekerste weg „Vooruit" en „Omhoog". Moge het alsnog spoedig daartoe komen.

LIJSTJE van in den tekst voorkomende Maleische woorden

Adat	gewoonte
alang-alang	lang soort gras
anam	zes
ampat	vier
atap	gedroogde aaneengeregen bladeren
Bangsa	ras, volk
barang	goederen
baroega	ongemeubileerd nachtlogies
bandjir	hoog, woest water
bedoek	trom met dof geluid
beras ketan	soort rijst
beras djagoeng	gestampte mais
bingoeng	in de war
Blanda	Hollander
Boe'e	Pososch voor Grootmoeder
brani	durf
Dammar	gom, hars
danau	meertje
dateng	komen
djagoeng	mais
djalan potong	weg, die afsnijdt
djongos	bediende
doewa	twee
Foeja	uitgeklopte boomschors
Galangan	dijkje tusschen de rijstvelden
gemok	dik, vet
goedang	loods
goenoeng	berg
goeroe	onderwijzer
gong	koperen klankbord
Hari ampat	de vierde dag van de week

hari anam	de zesde dag van de week
hari baik	een goeden dag-wensch
hari lima	de vijfde dag van de week
Hari Raja	de eerste dag na afloop der Moh. vasten
Ikoet perintah	Doe wat ik zeg, volg de bevelen op
Kabaja	baadje, dat gedragen wordt bij de sarong
kali	rivier
kampoeng	dorp
katjong	kleine jongen
katti	een honderdste pikol van 62 K. G.
kedatangan Toewan Isa	de Komst van Jezus
klamboe	muskietengordijn
koempoelan	bijeenkomst
kokki	kok of kokkin
kongsi	compagnonschap
kebon	tuinjongen
Ladang	droog bouwland
lima	vijf
loeroes dan adil	rechtuit en rechtvaardig
Mandoer	opzichter
mantri	schrijver
menjan	wierook
milo	mais
minta toeloeng djoega	ik vraag ook geholpen te worden
Nassi	rijst
nipah	soort palm
Njora	vrouw van Inl. godsdienstonderwijzer
nontong	voor pleizier wandelen
Obat	medicijn
orang toewa	ouderen van dagen
Paddi	onontbolsterde rijst
paggar	heg
pajong	regen- of zonnescherm
pakean	kleeren
pantoen	gedichtje, rijmpje
pandita	zendeling
parang	kapmes

pasanggrahan	gouvernements hotelletje
passar	markt
patjol	soort schop
pikol	dragen
poelang	terugkeeren, naar huis gaan
printah haloes	verzoekend bevel, zachte dwang
Radja	vorst
rimboe	afgelegen oorden, in de bosschen
roko	rookwaren, strootje
rottan	rotting
Sadja	enkel, alleen
sagoweer	palmwijn
sajoer	groente
sappi	koe
sarong	kleedingstuk in plaats van rok
satoe	een
sawah	nat rijstveld
sirih	blad om te pruimen
Si Gemok	De Dikke
slamat tinggal	goed verblijf
slamat pagi	goeden morgen
slamat Hari Raja	gelukkige Hari Raja
slamat djalan	wensch voor een goede reis
soesah	zorg, moeite
Tabeh	goeden dag
tandoe	draagbaar
tali-api	vuurtouw, lont
tiga	drie
tikar	ligmatje
tjitjak	een soort muurhagedis
toekang teken	fotograaf
toelis nama	huwelijks-aangifte
toko	winkel
toetoep moeloet	houd je mond

Persstemmen van allerlei richtingen over PAWIRO.

Uit het „Woord vooraf" van den HoogEdelGestrengen Heer L. C. Westenenk, Oud-Lid van den Raad van Ned.-Indië:

„Hij verdient, dat Nederland zijn boek leest!"

Niet alleen om zijn reisbeschrijvingen, maar ook en vooral door den geest, welke hem bezielt in zijn omgang met de inheemschen van allerlei rassen in onzen Oost. Zij—hier en ginds—, die noodig hebben te weten, welke waardeering bij zoovele Nederlanders bestaat voor de inheemschen in Nederlandsch-Indië, ook voor den zoogenaamden „kleinen man", en welke aangename verhoudingen onderling mogelijk zijn, mogen door dit boek daarvan overtuigd worden.

De Locomotief:..... En dit is dan niet de geest van een slappen dweper, maar die van een sterken, gezond denkenden en voelenden man, die in de onherbergzaamheid der tropische wildernissen waardeering heeft geleerd voor den Inlander, mensch als hijzelf.

PAWIRO is een met warmte en liefde geschreven boek. Het is het werk van een man, die na een lange Indische loopbaan met voldoening en dankbaarheid daarop terug ziet, omdat hij meer dan de meeste anderen heeft leeren kennen van land en volk, beide in hun intimiteit en hun ongereptheid.

Het Vaderland: Wie van Indië houdt, moet dit boek lezen. Het is geschreven door een man, die het vreemde land in alle richtingen doorkruist heeft. De wijze, waarop hij ervan verteld, doet meeleven, dwingt tot luisteren.

Van allerlei valt er uit dit boek te leeren, niet alleen van algemeen menschelijk standpunt. „Heel Nederland moest dit boek lezen!"

Javabode: Er zijn weinig boeken over Indië geschreven met een zoo groote toewijding en zoo groote, op iedere bladzijde doorstralende liefde voor dit land en zijn volk. De schrijver zag heel veel in dit land en zag goed. Menschenkennis en humaniteit, de twee groote factoren, welke de verhoudingen tusschen Europeaan en Inlander in deze gewesten bepalen, zijn den heer Horsting eigen en maken hem tot een uitmuntend beschrijver der toestanden, welke hij aanschouwde.

D'Orient: Hier is slechts naar waarheid gestreefd, en dit maakt het lezen der schetsen zoo aangenaam en stemt den lezer zoo prettig.

Deli-Courant: In al die schetsen geeft de schrijver iets van zijn eigen frisschen kijk op menschen en toestanden, zijn eigen opgewektheid, zijn humor en zijn blijmoedigheid.....

..... Er zit persoonlijkheid in deze schetsen en dat maakt ze tot aangename ontspanningslectuur. Wij kunnen dit boek over het leven in Indië's uithoeken en binnenlanden in alle opzichten aanbevelen.

De Maasbode: Een ieder, die voornemens is zijn loopbaan in Indië te zoeken, zal goed doen met dit goede en frissche en bovenal waarachtige boek te lezen en zijn onuitgesproken lessen in koloniale

levenskunst ter harte te nemen.

De Avondpost: Boeken als PAWIRO zijn het beste anti-communistische propagandamateriaal dat denkbaar is, omdat zij waar zijn.....

Persbeoordeelingen over VAN LEVEN EN WERKEN IN INDIE.

Locomotief: Wij zouden dit kleurige boek verplichte lectuur willen maken op alle middelbare scholen in Nederland en Indië; Wij zouden de ruimste verspreiding in het moederland een belang achten. Zoo er een manier is om werkelijk belangstelling te wekken, is het deze; en de gezonde en prettige wijze, waarop de Heer Horsting ons den arbeid van Inlander en Europeaan tezamen doet zien, de grootheid van het bedrijf leert begrijpen en het leven van Inheemsche volken, geeft aan zijn werk een bijzondere beteekenis.

..... Leert Indië kennen, zoo zegt tot hen allen de heer Horsting en zijn boek kan daarbij den weg wijzen. Mag dat zoo zijn, dan komt men vanzelf tot de gezonde en ongekunstelde inzichten omtrent samenwerking in het volle leven, door den schrijver in zijn kostelijk boek ontwikkeld.

Sumatra Post:..... een nieuw boek van het adjuncthoofd Triangulatie L. H. C. Horsting, den schrijver van het sympathieke en men mag wel haast zeggen beroemd geworden boek PAWIRO. Horsting's taal is eenvoudig en oprecht en daardoor dikwijls meer effectvol, dan hij waarschijnlijk zelf vermoedt. Het zit hem niet altijd in de schoone taal en in de ingewikkelde zinswending, het gaat erom, of er hart in schuilt en warme overtuiging en liefde voor den medemensch en de natuur. En door dit alles kenmerken deze schetsen zich juist in zoo hooge mate.

Indische Courant: Een boek van Kapitein Horsting leest men altijd met buitengewoon veel genoegen om zijn frissche, onopgesmukte wijze van de dingen zien en zeggen. Hoe zou, wanneer de doorsnee-totok zoo tegenover den Inlander kon staan, het zoo naarstig gezochte vertrouwen een heel gewoon iets zijn, en de kans voor beinvloeding van communistische zijde oneindig minder.

„Vertrouwen en billijkheid en de haat van 99% der Onverzoenlijken zal smelten als sneeuw voor de Indische zon..... De Inlander is geen geboren Hollanderhater".

Het zij zoo.

Nieuwe Rott. Courant: Een frisch boek, deze nieuwe verzameling schetsen van Horsting, van wien we vroeger dien prettigen bundel Pawiro hebben aangekondigd. Horsting is een vriend van den Inlander en deze vriendschap berust op den hechten grondslag van waardeering. Hij heeft den Inlander in zijn natuurlijk doen en laten leeren kennen met zijn deugden en gebreken en hij heeft van de eerste meer mogen ervaren dan van de laatste.

„Wat wij Hollanders in Indië presteerden en nog presteeren — en

dat is zeer veel — dat zouden wij nooit alleen hebben kunnen doen. Wij doen dat samen met duizenden en duizenden heel eenvoudige Inlandertjes, van wie velen gouvernement en particulier trouwer dienen dan helaas bekend is....."

Maasbode : Juist : van leven en werken. En niet van artistiekerig toerisme of overspannen gedweep of diepzinnerigheid over de psyche van het Oosten. Dit boek geeft, gelijk PAWIRO van denzelfden schrijver, geen dilettantisme, geen literatuur, maar onmiddellijke werkelijkheid. Zonder eenige pretentie van de Inlandsche ziel ereis eventjes te zullen analyseeren, biedt een geschrift als dit in al zijn eenvoud en onbevangenheid een schat van kennis over land en volk van Indië. De werkelijke Inlander is de centrale figuur dezer schetsen en hij openbaart zich als een mensch gelijk wij, verbijzonderd volgens bepaalde eigenschappen.

Wie dus den Inlander wil leeren kennen, wie wil leeren met hem om te gaan, zoo dat beide partijen er voldoening aan beleven, zal goed doen zijn Indische levenswijsheid op te steken in het licht van des schrijvers ervaringen. Wij zijn zeer overtuigd, daarmede een goeden raad te geven. Een boek als dat van Horsting is vooral een les in practische, alledaagsche levenskunst voor hen, die naar Indië gaan en de geestelijke acclimatisatie nog moeten doormaken, zich daarginds nog moeten wennen.

Indische Gids : Het is een boek van opgewekte stemming, bij een even gelukkige als ernstige levensopvatting. De verhalen hebben iets luchtigs, en toch den degelijken ondergrond van het : hebt elkander lief door elkander te leeren waardeeren in het wederzijdsche goede. Zij laten Nederlander en Inheemsche zoo gemoedelijk samengaan, in werk en omgang, en daarbij alles op zoo bevredigende wijze beredderen, dat dit een recept lijkt voor de oplossing van alle vragen van den dag.

Het is een verdienste van dit boek een zoo gemoedelijke taal te doen hooren in een tijd, die neiging toont om de verhoudingen en tegenstellingen te strak te willen spannen.

Perstemmen over EEN PAAR UURTJES MET ONS.

Actueel Wereldnieuws : Het is een aanbevelenswaardig boekje voor hen, die gezonde verpoozing zoeken.

Minjak : In eenvoudige woorden, doch soms op treffende wijze, geeft de acteur eenige van zijn Indische ervaringen weer. Een prettige lichte ontspanningslectuur.

Java-Bode : Dit boek geeft in geestigen en eenvoudigen vorm grepen uit het leven weer, met zijn frisschen humor, doch ook meerdere malen met zijn diepen ernst. We kunnen dit opmonterende boekje zeer aanbevelen.

De Planter : Als verpoozing en als reislectuur is dit boekske een welkom bezit. Wij hebben er althans kostelijk van genoten en kunnen

het iedereen ter kennismaking aanbevelen.

Orgaan N. I. Off. Vereeniging : Een gezellig bundeltje lichte lectuur. Het goede Indië uit het voorbije verleden passeert hier de revue in korte verhaaltjes, waarbij B. B. ambtenaren, officieren, douaneambtenaren, planters, zeelui, Jannen van leger en vloot, pastoors en zendelingen, Sarina (zaliger nagedachtenis) en nog vele anderen een meestal vroolijke rol spelen. Wij kunnen dit kleine boekske, laag in prijs, onzen lezers aanbevelen.

Nautica : Deze lectuur is inderdaad opwekkend en vaak heel geestig, soms diep gevoeld, in ieder geval een ieder sterk aan te bevelen.

Locomotief :..... Wie kent Horsting niet als een ongekunsteld verteller over Indisch leven ?

Horsting heeft het talent, om te vertellen van de honderden dagelijksche dingen van het leven in Indië — buiten, in het binnenland, op tournée, op K.P.M.-booten, in de rimboe, in verre pasangrahans.

Een enkele maal mogen de gegevens eens wat héél simpel aandoen, de pointe zijner grapjes wat al te goedig, maar dan wordt dat weer goedgemaakt door zijn warm gevoel, zijn geestdrift en door zijn zoo hartelijke liefde voor alles wat tot ons Indië behoort, wat hier leeft en werkt.

Men zou ook deze verzamelde schetsjes van den schrijver van „Pawiro" in veler handen wenschen — ook in Holland.